

Azərbaycan Respublikası Maliyyə
Nazirliyinin 2009-cu il "13" yanvar
tarixli İ-05 nömrəli əmri ilə təsdiq
edilmişdir.

QEYRİ-HÖKUMƏT TƏŞKİLATLARI ÜÇÜN MİLLİ MÜHASİBAT UÇOTU STANDARTI

MÜNDƏRICAT

QEYRİ-HÖKUMƏT TƏŞKİLATLARI ÜÇÜN MİLLİ MÜHASİBAT UÇOTU STANDARTI	4
BÖLMƏ 1	4
“Ümumi Müddəalar”	4
BÖLMƏ 2	11
“Maliyyə Hesabatlarının Təqdimatı üzrə”	11
BÖLMƏ 3	16
“Maliyyə vəziyyəti haqqında hesabat”	16
BÖLMƏ 4	20
“Maliyyə fəaliyyətinin nəticələri haqqında hesabat”	20
BÖLMƏ 5	22
“Xalis Aktivlərdə (Kapitalda) dəyişikliklər haqqında hesabat”	22
BÖLMƏ 6	23
“Pul Vəsaitlərinin Hərəkəti Haqqında Hesabat”	23
BÖLMƏ 7	29
“Qeydlər”	29
BÖLMƏ 8	32
“Uçot siyasəti, uçot qiymətləndirmələrində dəyişikliklər və səhvlər”	32
BÖLMƏ 9	38
“Maliyyə Alətləri”	38
BÖLMƏ 10	45
“Ehtiyatlar “	45
BÖLMƏ 11	50
“Daşınmaz əmlaka investisiyalar”	50
BÖLMƏ 12	56
“Torpaq, tikili və avadanlıqlar ”	56
BÖLMƏ 13	63
“Qeyri-Maddi Aktivlər”	63
BÖLMƏ 14	73
“İcarə”	73
BÖLMƏ 15	77
“Qiymətləndirilmiş Öhdəliklər, Şerti Öhdəliklər və Şerti Aktivlər”	77
BÖLMƏ 16	86
“Nizamnamə və yığım fondları”	86
BÖLMƏ 17	88
“Birja əməliyyatları üzrə gəlirlər”	88
BÖLMƏ 18	94
“Qeyri-birja əməliyyatları üzrə gəlirlər”	94
BÖLMƏ 19	101
“Borclara aid edilən xərclər “	101
BÖLMƏ 20	104
“İşçilərin mükafatlandırılması”	104
BÖLMƏ 21	108
“Birja əməliyyatları üzrə mənfəət vergisi”	108
BÖLMƏ 22	110
“Xarici valyuta məzənnələrində dəyişikliklərin təsiri”	110
BÖLMƏ 23	113
“Balans hesabatı tarixindən sonrakı hadisələr”	113
BÖLMƏ 24	116
“Əlaqəli tərəflər haqqında məlumatın açıqlanması”	116
BÖLMƏ 25	120
Qeyri-hökumət Təşkilatları üçün Milli Mühasibat Uçotu Standartının ilk dəfə tətbiq edilməsi	120
BÖLMƏ 26	121
Qüvvəyə minmə tarixi	121
ƏLAVƏ 1 HESABLAR PLANI	134
ƏLAVƏ 2: MALİYYƏ VƏZİYYƏTİ HAQQINDA HESABATIN FORMASI	139
ƏLAVƏ 3: MALİYYƏ FƏALİYYƏTİNİN NƏTİCƏLƏRİ HAQQINDA HESABATIN FORMASI	141

ƏLAVƏ 4: XALIS AKTIVLƏRDƏ (KAPITALDA) DƏYİŞİKLİKLƏR HAQQINDA HESABATIN FORMASI	142
ƏLAVƏ 5: PUL VƏSAITLƏRİNİN HƏRƏKƏTİ HAQQINDA HESABATIN FORMASI	144

QEYRİ-HÖKUMƏT TƏŞKİLATLARI ÜÇÜN MİLLİ MÜHASİBAT UÇOTU STANDARTI

BÖLMƏ 1

“Ümumi Müddəalar”

Standartın təyinatı və tətbiqi

- 1.1 Bu standart «Mühasibat Uçotu haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununa, qeyri-hökumət təşkilatlarının fəaliyyətini tənzimləyən digər normativ-hüquqi aktlara uyğun olaraq hazırlanmışdır və İctimai Sektor üçün Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartlarının əsas prinsiplərinə əsaslanmışdır.
- 1.2 Bu Standartın təyinatı qeyri-hökumət təşkilatlarının Milli Mühasibat Uçotu Standartına uyğun olaraq tərtib edilmiş maliyyə hesabatlarının keyfiyyətinin təkmilləşdirilməsidir.
- 1.3 Bu standart qeyri-hökumət təşkilatlarına, o cümlədən İctimai birliklərə, Fondlara və qanunvericiliklə yaradılan və fəaliyyət göstərən digər qeyri-hökumət təşkilatlarına tətbiq olunur.
- 1.4 Bu Standartın xüsusi Bölmələrində qeyri-hökumət təşkilatının maliyyə hesabatlarının və həmin hesabatlarda tanınan müvafiq maliyyə elementlərinin təyinatı və tətbiq sahəsi əhatə edilmişdir.
- 1.5 Mühasibat uçotunu tənzimləyən qüvvədə olan normativ-hüquqi aktlar ilə bu Milli Mühasibat Uçotu Standartı arasında ziddiyyət yarandığı halda, Qeyri-hökumət Təşkilatları üçün Milli Mühasibat Uçotu Standartı tətbiq edilir.
- 1.6 Bu Standartın bəzi Bölmələrinə xüsusi terminlər ilə bağlı əsas anlayışlar daxildir. Hər hansı bir Bölmədə müəyyən olunan terminlər bu Standartın digər Bölmələrində işlənən zaman eyni mənada işlədilir və xüsusi mənə kəsb etmir.

Standartın məqsədi

- 1.7 Bu Standartın məqsədi hesabat ili üçün tərtib edilmiş maliyyə hesabatları ilə həmin qeyri-hökumət təşkilatının əvvəlki dövrlər üçün hazırladığı maliyyə hesabatları, eləcə də digər qeyri-hökumət təşkilatlarının maliyyə hesabatları arasında müqayisəni təmin edən ümumi təyinatlı maliyyə hesabatlarının təqdim edilməsi üzrə metodların müəyyən edilməsidir. Bu məqsədə nail olmaq üçün, bu bölmə aşağıdakı ümumi mülahizələri əks etdirir:
 - (a) maliyyə hesabatlarının təqdim edilməsi;
 - (b) onların strukturu və
 - (c) Bu Standarta uyğun olaraq hazırlanan maliyyə hesabatlarının məzmununa dair minimal tələbləri.

“Konseptual Əsasların təyinatı”

- 1.8 Bu Bölmə mühasibat uçotunun xüsusi tələblərini və ya maliyyə hesabatlarının hazırlanması qaydalarını nəzərdə tutmur. Həmin tələb və qaydalar bu Standartın xüsusi bölmələrində qeyd edilir.
- 1.9 Bu Bölmənin məqsədi Qeyri-Hökumət Təşkilatları üçün Milli Mühasibat Uçotu Standartlarına uyğun olaraq maliyyə hesabatlarının hazırlanmasında tətbiq ediləcək mühasibat uçotunun fundamental prinsiplərinin müəyyənləşdirilməsindən ibarətdir.
- 1.10 Bu Bölmə Maliyyə Vəziyyəti haqqında hesabatın, Maliyyə Fəaliyyətinin Nəticələri haqqında hesabatın, Pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatın və Xalis Aktivlər/Kapitalda dəyişikliklər haqqında hesabatın, həmçinin onlara aid olan qeydlərin, şərhlərin və digər hesabatların hazırlanması və istifadə olunması zamanı tətbiq edilən əsas prinsipləri əhatə edir.
- 1.11 Haqqında hesabat təqdim edilən əməliyyatların və ya digər hadisələrin uçot qaydaları üzrə xüsusi tələblər mövcud olmadıqda, qeyri-hökumət təşkilatı bu bölmənin müddəalarını tətbiq etməlidir.

- 1.12 Bu Bölmə ilə Standartın digər bölmələrinin tələbləri arasında ziddiyyət yarandıqda, Standartın digər bölmələri tətbiq edilir.

Maliyyə hesabatlarının istifadəçiləri

- 1.13 Maliyyə hesabatlarının istifadəçiləri qeyri-hökumət təşkilatının rəhbərliyindən, onun üzvləri və ya yaradıcılarından, borcverən və kreditorlardan, maddəli işçilərdən, hökumət və cəmiyyətdən, habelə işgüzar təmas qruplarından ibarətdir. Bu qruplar və onların müvafiq informasiya ehtiyacları aşağıdakı kimi təsvir edilə bilər:
- (a) **Təsisçilər qrupu.** Bu qrupa öz fəaliyyətinin əsas məqsədi kimi gəlir əldə etməyi nəzərdə tutmayan və əldə etdikləri gəlirləri öz üzvləri arasında bölüşdürməyən, ümumi məqsədlər üçün birləşdirilmiş bir neçə fiziki və (və ya) hüquqi şəxslərdən (dövlət hakimiyyəti və yerli özünüidarəetmə orqanları istisna olmaqla) ibarət olan qeyri-hökumət təşkilatının yaradıcıları daxildir. Qeyri-hökumət təşkilatlarının təsisçiləri bərabər hüquqlara malikdir. Onların qarşılıqlı hüquq və vəzifələrin həcmi qeyri-hökumət təşkilatının təsis edilməsinə münasibətdə təsis müqaviləsi ilə (müqavilə bağlandıqda), qeyri-hökumət təşkilatının fəaliyyətində iştiraka münasibətdə isə qeyri-hökumət təşkilatının nizamnaməsi ilə müəyyən edilir.
 - (b) **Borcverən və kreditorlar qrupu.** Bu qrupa təminatlı və təminatsız qısamüddətli və uzunmüddətli borc verən subyektlər daxildir. Borcverənlər borcların və müvafiq faizlərin vaxtlı-vaxtında ödənilib-ödənilməyəcəyi barədə informasiya ilə təmin olunmalıdır.
 - (c) **Maddəli işçilər qrupu.** Bu qrupa qeyri-hökumət təşkilatda keçmişdə, hazırda çalışan, habelə gələcəkdə fəaliyyət göstərə biləcək əməkdaşlar daxildir. Bu qrupun üzvləri təşkilatın sabitliyinin, onun öz işçilərinə əmək haqlarının və işdən çıxıxdan sonra pensiyaların ödənilməsinin və işçilərinin məşğulluğunun təmin edilməsi imkanları haqqında zəruri informasiyada maraqlıdır.
 - (d) **İşgüzar təmas qrupu.** Bu qrupa tədarükçülər, istehlakçılar və digər oxşar məqsədli tərəflər daxildir.
 - (e) **Hökumət.** Bu qrupa təsərrüfat fəaliyyətinə nəzarət edən bütün müvafiq dövlət və yerli hakimiyyət orqanları daxildir. Bu qrupun üzvləri qeyri-hökumət təşkilatının fəaliyyətini tənzimləmək üçün tələb olunan müvafiq informasiya ilə təmin olunmalıdır.
 - (f) **Cəmiyyət.** Bu, qeyri-hökumət təşkilatının fəaliyyəti ilə təmasda olan və ya maraqlanan geniş ictimai qrupları təmsil edən qurumlardır. Maliyyə hesabatları ictimaiyyəti qeyri-hökumət təşkilatının müxtəlif sahələrin fəaliyyətində mövcud olan tendensiyaları və baş vermiş dəyişikliklər haqqında informasiya ilə təmin etməklə, ictimaiyyətə yardımçı ola bilər.

Qeyri-hökumət Təşkilatları Üçün Milli Mühasibat Uçotu Standartlarının Əsaslandığı Ehtimallar

Hesablama metodu

- 1.14 Gəlirlər və xərclər təsərrüfat əməliyyatlarının yerinə yetirilməsi ilə bağlı pul vəsaitlərinin və onların ekvivalentlərinin daxil olması və ya xaric olması zamanı deyil, bu əməliyyatların baş verdiyi anda tanınmalıdır.

Təşkilatın fəaliyyətinin fasiləsizliyi

- 1.15. Qeyri-hökumət təşkilatının fəaliyyətinin fasiləsizliyi konsepsiyası **təşkilatın** fəaliyyətinin davam edəcəyini və onun fəaliyyətinin dayandırılması və ya fəaliyyətinin həcmnin əhəmiyyətli dərəcədə ixtisara salınması zərurətinin və ya niyyətinin olmadığını nəzərdə tutur.
- 1.16. Adətən, maliyyə hesabatları aktivlərin və öhdəliklərin ölçülməsi ilkin dəyər əsasında təqdim olunur. Təşkilatın fəaliyyətinin fasiləsizliyi barədə ehtimal aktivlərin və öhdəliklərin ilkin dəyəri ilə **ölçülməsinin** tətbiq edilməsinə zəmin yaradır.
- 1.17. Əgər qeyri-hökumət təşkilatının ləğv olunacağı ehtimal olunarsa, aktivlərin qiymətləndirilmə əsası kimi bu aktivlərin alınması üçün çəkilmiş məsrəflər deyil, onların ehtimal olunan satış dəyərindən (yəni, satış üzrə xərclər çıxılmaqla, satış qiyməti) istifadəsi daha məqsədəuyğundur. Başqa sözlə, əgər qeyri-hökumət təşkilatının yaxın gələcəkdə ləğv olunacağı gözlənilərsə, aktivlərin ehtimal olunan satış dəyəri təşkilat tərəfindən onun öhdəliklərinin ödənilməsi üçün tələb olunan pul vəsaitlərinin gözlənilən mədaxili barədə daha etibarlı məlumatı təmin edəcəkdir.
- 1.18. Qeyri-hökumət təşkilatının uzunmüddətli aktivlərinin amortizasiyası yalnız onun fəaliyyətində müəyyən sabitlik ehtimal olunduqda, məntiqə və məqsədmüvafiq hesab oluna bilər. Əgər qeyri-

hökumət təşkilatının ləğv olunması labüddürsə, aktivlərin qısamüddətli (dövriyyə) və uzunmüddətli (dövriyyədən kənar) kimi təsnifləşdirilməsi məqsədəuyğun deyildir. Belə ki, bu zaman, bütün aktivlər ləğv olunması gözlənilən qısamüddətli aktivlər hesab olunur.

- 1.19 Öhdəliklərə gəldikdə isə, maliyyə hesabatlarının istifadəçiləri üçün bu öhdəliklərin kreditrlara ödənişlər prioritetləri əsasında təsnifatı onların, ənənəvi olaraq, qısamüddətli və uzunmüddətli öhdəliklər kimi təsnifatından daha əhəmiyyətli hesab oluna bilər.

Maliyyə Hesabatlarının Keyfiyyət Xüsusiyyətləri

- 1.20 Keyfiyyət xüsusiyyətləri maliyyə hesabatlarında təqdim olunan informasiyanı istifadəçilər üçün daha yararlı edən aşağıdakı əsas amillərdən ibarətdir.

Münasiblik

Keçmiş, indiki və gələcək hadisələri qiymətləndirməklə istifadəçilərin iqtisadi qərarlar qəbul etmələrinə təsir edən informasiya münasib hesab olunur. İnformasiyanın münasibliyi onun mahiyyəti və əhəmiyyətliyiindən asılıdır. Bəzi hallarda informasiyanın mahiyyəti onun münasib olması üçün kifayətdir. Digər hallarda isə informasiyanın mahiyyəti və əhəmiyyətliyi birgə nəzərə alınmalıdır.

Əhəmiyyətlilik

Maliyyə hesabatlarını təqdim edənlər tərəfindən nəzərə alınmamağı və ya təhrif olunması səbəbindən istifadəçilərin bu hesabatlar əsasında iqtisadi qərarların qəbul edilməsinə təsir edə bilən informasiya əhəmiyyətli hesab olunur. Əhəmiyyətlilik konkret şəraitlərdə maliyyə hesabatlarında diqqətsizlikdən göstərilməmiş məlumatın və ya yol verilmiş səhvin həcmindən dəyərindən asılıdır. Belə ki, əhəmiyyətlilik informasiyanın keyfiyyət xüsusiyyətləri ilə deyil, bu informasiyanın münasibliyini müəyyən edən kəmiyyətlər ilə ölçülür.

Etibarlılıq

Tərkibində əhəmiyyətli səhvlər və qabaqcadan əmələ gəlmiş yanlış (qərəzli) fikirlər mövcud olmayan informasiya etibarlı hesab olunur. İstifadəçilər bu informasiyanın etibarlı olduğuna inandıqda, ona arxalana bilərlər. Etibarlı informasiya neytrallıq, ehtiyatlılıq, düzgün təqdimat və tamlıq kimi keyfiyyətlərə malik olmalıdır.

Düzgün təqdimat

Qeyri-hökumət təşkilatının maliyyə hesabatlarında informasiyanın düzgün təqdimatı onun maliyyə vəziyyətini və fəaliyyətinin maliyyə nəticələrini qərəzsiz, təhrifsiz, manipulyasiyasız və ya əhəmiyyətli faktları gizlətmədən, mahiyyətin formadan üstünlüyü konsepsiyası əsasında, mümkün qədər obyektiv əks etdirməsini nəzərdə tutur. Bu o deməkdir ki, bu Bölmənin və ya Standartın digər bölmələrinin tanınma meyarlarına uyğun gələn və hesabat tarixinə və ya hesabat dövründə mövcud olan aktivlərə, öhdəliklərə, kapitala, gəlirlərə və xərclərə təsir göstərmiş bütün təsərrüfat əməliyyatları və digər hadisələr maliyyə hesabatlarında düzgün əks etdirilməlidir.

Mahiyyətin formadan üstünlüyü

Maliyyə hesabatlarında əks etdirilən əməliyyatların və digər hadisələrin düzgün olması üçün həmin əməliyyatlar və hadisələr onların iqtisadi mahiyyətinin hüquqi formasından üstünlüyü prinsipi əsasında təqdim olunmalıdır.

Neytrallıq

Maliyyə hesabatlarında təqdim olunan informasiyanın etibarlı olması üçün məlumatlar neytral, yeni, qərəzsiz olmalıdır. Maliyyə hesabatlarını hazırlayanlar tərəfindən təqdim olunan informasiya, onların öncədən müəyyən olunmuş nəticənin əldə edilməsi üçün istifadəçinin qərarına təsir etdikdə, maliyyə hesabatları neytral hesab oluna bilməz.

Ehtiyatlılıq

Ehtiyatlılıq – qeyri-müəyyən şəraitdə qiymətləndirmə zamanı aktiv və ya gəlirlərin artırılmamasının, öhdəlik və xərclərin azaldılmamasının təmin olunması məqsədilə diqqətli yanaşmanın tətbiqidir. Əksər hallarda bu o deməkdir ki, qeyri-müəyyən şəraitdə aktiv və gəlirin mümkün dəyərlərindən ən aşağı, öhdəlik və xərcin isə ən yüksək qiyməti istifadə edilməlidir. Lakin, ehtiyatlılıq prinsipinə riayət olunması gizli kapital rezervlərin və həddən artıq həcmdə öhdəliklərin yaradılmasını, habelə aktivlərin və gəlirlərin qəsdən azaldılmasını və ya öhdəliklərin və xərclərin qəsdən artırılmasını əsaslandırmır.

Tamliq

Maliyyə hesabatlarında təqdim olunan informasiyanın etibarlı olması üçün bu informasiya, onun əhəmiyyətliyi və ona çəkilən xərclər nəzərə alınmaqla, dolğun olmalıdır.

Müqayisəlilik

İstifadəçilər üçün maliyyə hesabatları arasında müvafiqliyi və fərqliliyi müəyyən etmək və qiymətləndirmək imkanını yaradan informasiya müqayisəli hesab olunur.

İstifadəçilər tərəfindən təşkilatın müxtəlif dövrlərə aid olan maliyyə hesabatlarının və ayrı-ayrı təşkilatların maliyyə hesabatlarının müqayisə edilə bilməsi onlar üçün təşkilatların maliyyə vəziyyətindəki və fəaliyyətlərinin maliyyə nəticələrindəki meylləri müəyyən etmək imkanı yaradır.

Ardıcılıq

Müqayisə olunan informasiyanın ən mühüm xüsusiyyətlərindən biri ardıcılıqdır. Müqayisəlilik prinsipi maliyyə hesabatlarında əks olunan informasiyanın dövrdən dövrə ardıcıl olaraq tanınmasını, **ölçülməsini** və təqdim edilməsini tələb edir.

Informasiyanın ardıcılığı təşkilat tərəfindən bütün dövrlər ərzində oxşar hadisələr üçün eyni uçot metodunun tətbiq edildiyini bildirir. Lakin, ardıcılıq prinsipinin tətbiq edilməsi maliyyə hesabatlarının etibarlılığını, münasibliyini və anlaşılmasını təkmilləşdirmək üçün uçot siyasətində dəyişikliklərin edilməsinə maneə yaratmamalıdır.

Informasiyanın müqayisəliliyi və ardıcılığı maliyyə hesabatlarının hazırlanması zamanı istifadə olunmuş uçot siyasəti haqqında istifadəçilərin məlumatlandırılmasını təmin etməlidir. Tətbiq olunan uçot siyasətində hər hansı dəyişikliklər edildikdə, bu dəyişikliklər onların nəticələri ilə birlikdə aydın şəkildə açıqlanmalıdır.

Anlaşıqlılıq

Maliyyə hesabatlarında təqdim olunan informasiyanın mahiyyəti istifadəçilər tərəfindən anlaşılmalıdır. Eyni zamanda, istifadəçilər kommersiya fəaliyyəti və mühasibat uçotu haqqında zəruri biliklərə malik olmalı və informasiyanı kifayət qədər dərindən öyrənməyə hazır olmalıdırlar. Münasib informasiya, onun mürəkkəbliyinə görə istifadəçilər tərəfindən anlaşılmamağı səbəbindən maliyyə hesabatlarından çıxarılmamalıdır.

Münasib və etibarlı informasiyanın məhdudluğu

Vaxtında təqdimat ilə etibarlılıq arasında tarazlıq

- 1.21. Informasiyanın münasib sayılması üçün onun vaxtında təqdim edilməsi vacibdir. Təqdim olunması zamanı səbəbsiz ləngitmələrə yol verilən informasiya öz münasibliyini itirə bilər. Lakin, əksər hallarda, informasiyanın vaxtında təqdim olunması məqsədilə əməliyyatların və digər hadisələrin bütün aspektlərinin tam müəyyənlişməsinə qədər hesabat vermək tələbi ortaya çıxır. Bu da maliyyə hesabatlarında təqdim edilən informasiyanın etibarlılıq səviyyəsinin aşağı enməsinə səbəb ola bilər. Əksinə, hesabatın təqdim edilməsi bütün aspektlər müəyyən olunanadək gecikdirildikdə, informasiya yüksək dərəcədə etibarlı, lakin bundan əvvəl qərar qəbul etməli olan istifadəçilər üçün az faydalı ola bilər. Qeyri-hökumət təşkilatının rəhbərliyi maliyyə hesabatlarının vaxtında təqdim edilməsindən və etibarlılığından əldə olunacaq nisbi səmərəliliyin tarazlığını təmin etməlidir.

Səmərə ilə məsrəflər arasında tarazlıq

- 1.22. Maliyyə hesabatlarında təqdim olunan informasiyadan əldə olunan səmərə bu informasiyanın hazırlanması ilə bağlı məsrəflərdən artıq olmalıdır. Buna görə də, maliyyə hesabatlarında əhəmiyyətsiz informasiyanın göstərilməsinə ehtiyac yoxdur.

Keyfiyyət xüsusiyyətləri arasında tarazlıq

- 1.23. Təcrübədə keyfiyyət xüsusiyyətləri arasında tarazlığın əldə edilməsi zəruri hesab edilir. Maliyyə hesabatlarının vəzifələrinin yerinə yetirilməsi üçün keyfiyyət xüsusiyyətləri arasında müvafiq tarazlığa nail olmaq məqsəduyğundur. Müxtəlif hallarda, xüsusiyyətlərin nisbi mühümlüyü peşəkar mülahizələrin predmetidir.

Maliyyə hesabatlarının elementləri

Maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatın elementləri

- 1.24. **Aktiv** - keçmiş hadisələrin nəticəsi kimi təşkilat tərəfindən idarə olunan və qeyri-hökumət təşkilatına gələcəkdə iqtisadi səmərə və ya xidmət potensialı gətirə biləcəyi gözlənilən ehtiyatdır (resursdur).
- 1.25. **Öhdəlik** – təşkilatın keçmiş hadisələrdən yaranmış və iqtisadi səmərəni və xidmət potensialını əmələ gətirən ehtiyatlarının (resurslarının) qeyri-hökumət təşkilatından kənara axını ilə nəticələnən mövcud borcudur.
- 1.26. **Xalis Aktivlər (Kapital)** – bütün öhdəliklər çıxıldıqdan sonra, qeyri-hökumət təşkilatının xalis aktivlərinin dəyəridir.

Maliyyə Fəaliyyətinin Nəticələri haqqında hesabatın elementləri

- 1.27. **Gəlir** – Nizamnamə Kapitalının (Nizamnamə Fondu) yaradılması və ya ona əlavə olunması üzrə kapital qoyuluşu ilə əlaqəli olmayan, lakin kapitalda artım ilə nəticələnən və hesabat dövrü ərzində aktivlərin artması, daxil olması və ya öhdəliklərin azalması şəklində iqtisadi səmərənin və ya xidmət potensialının artımıdır.
- 1.28. **Xərc** – kapitalın azalması ilə nəticələnən, hesabat dövrü ərzində aktivlərin kənara axını və ya azalması və öhdəliklərin artması hesabına baş verən iqtisadi səmərənin və ya xidmət potensialının azalmasıdır.

Maliyyə Hesabatlarının Elementlərinin Tanınması

- 1.29. *Obyektin maliyyə hesabatlarında tanınması* – tanınma meyarlarına cavab verən obyektin maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatə və ya maliyyə fəaliyyətinin nəticələri haqqında hesabatə daxil edilməsidir.
- 1.30. Maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatda və ya maliyyə fəaliyyətinin nəticələri haqqında hesabatda tanınan obyektlər aşağıdakı tanınma meyarlarına cavab verməlidir:
 - (a) maliyyə hesabatlarının elementlərinin birinin anlayışına uyğun gəlməsi;
 - (b) bu obyekt ilə əlaqədar gələcək iqtisadi səmərənin və ya xidmət potensialının artımı və ya azalması ehtimalının olması; və
 - (c) obyektin dəyərinin və ya qiymətinin etibarlı səviyyədə müəyyən oluna, qiymətləndirilə və ya hesablanı bilməsi
- 1.31. Maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatda və ya maliyyə fəaliyyətinin nəticələri haqqında hesabatda tanınmalı olan obyektlərin tanınmaması istifadə olunan uçot siyasətinin açıqlanması, habelə qeydlər və ya izahat materialları vasitəsilə əvəz edilə bilməz.
- 1.32. Obyektin dəyəri və ya qiyməti etibarlı əsasla qiymətləndirilə bilmədikdə, bu obyekt Maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatda və ya maliyyə fəaliyyətinin nəticələri haqqında hesabatda tanınmamalıdır. Lakin, qeyri-hökumət təşkilatının maliyyə vəziyyətinin və ya maliyyə nəticələrinin qiymətləndirilməsi üçün obyekt haqqında informasiya münasib sayıldıqda, maliyyə hesabatlarının qeydlərində bu obyekt ilə bağlı təfərrüatların açıqlanması zərurəti yarana bilər.

Aktivin tanınması

- 1.33 Aktiv yalnız qeyri-hökumət təşkilatına gələcək iqtisadi səmərənin və ya xidmət potensialının axını ehtimal olunduğu və onun dəyərinin və ya qiymətinin etibarlı səviyyədə **ölçülməsi** imkanının mövcud olduğu hallarda mühasibat balansında tanınır.

Öhdəliyin tanınması

- 1.34. Öhdəlik yalnız keçmiş hadisələrə görə yaranmış cari borcun ödənilməsi nəticəsində təşkilatdan gələcək iqtisadi səmərənin və ya xidmət potensialının kənara axını ehtimal olunduğu və bu borcun dəyərinin və ya qiymətinin etibarlı səviyyədə **ölçülməsi** imkanının mövcud olduğu hallarda mühasibat balansında tanınır.
- 1.35. Keçmiş hadisələrin mövcud olmadığı səbəbdən gələcəkdə yarana bilən borclar öhdəlik kimi tanınmır. Məsələn, adətən qeyri-hökumət təşkilatı tərəfindən gələcəkdə aktivin əldə ediləcəyi haqqında razılıq hesabat dövrünün öhdəliyi kimi tanınmır.

Gəlirin tanınması

- 1.36 Gəlir aktivlərin artması və öhdəliklərin azalması ilə bağlı iqtisadi səmərənin və ya xidmət potensialının artımının baş verdiyi və bu artımın etibarlı səviyyədə **ölçülməsinə** imkanın mövcud olduğu hallarda tanınır.

Xərcin tanınması

- 1.37 Xərc aktivlərin azalması və öhdəliklərin artması ilə bağlı iqtisadi səmərənin və ya xidmət potensialının azalmasının baş verdiyi və bu azalmanın etibarlı səviyyədə **ölçülməsinə** imkanın mövcud olduğu hallarda tanınır.
- 1.38 Əksər hallarda, xərclərin və gəlirlərin ayrı-ayrı maddələri birbaşa əlaqəli olur. Buna görə də, müvafiqlik (əlaqələndirmə) konsepsiyasına əsaslanaraq xərclər və gəlirlər eyni vaxtda tanınmalıdırlar.
- 1.39 Xərclərin gəlirlər ilə birbaşa əlaqələndirilməsi mümkün olmadığı hallarda, onlar müvafiq hesabat dövrləri arasında sistemə və ardıcıl olaraq bölüşdürülür. Bölüşdürülmə üsulu gələcək iqtisadi səmərənin və ya xidmət potensialının baş verməsi gözlənilən dövrlər üzrə xərclərin tanınmasını təmin etməlidir.
- 1.40 Məsərəflər gələcək iqtisadi səmərənin və ya xidmət potensialının əmələ gəlməsinə səbəb olmadıqda, habelə onlara aid edilən gələcək iqtisadi səmərələr və xidmət potensialı maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatda aktivin tanınma meyarlarına uyğun gəlmədikdə və ya bu meyarlara artıq cavab vermədikdə, bu məsərəflər maliyyə fəaliyyətinin nəticələri haqqında hesabatda xərc kimi dərhal tanınır.
- 1.41 Həmçinin, öhdəlik müvafiq aktiv tanınmadan yarandıqda, xərc maliyyə fəaliyyətinin nəticələri haqqında hesabatda tanınır.

Maliyyə Hesabatları Elementlərinin Ölçülməsi

- 1.42 **Ölçülmə** - maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatda və ya maliyyə fəaliyyətinin nəticələri haqqında hesabatda təqdim edilən obyektin pul ifadəsinin müəyyənləşdirilməsidir.
- 1.43 Qiymətləndirmə üçün aşağıdakı qiymətləndirmə əsasları istifadə oluna bilər

a. İlk dəyər

Aktivin ilk dəyər əsasında ölçülməsi onun əldə edilməsi zamanı pul vəsaitlərinin və ya pul vəsaitlərinin ekvivalentlərinin ödənilmiş məbləği və ya verilmiş əvəzləşdirmənin (mübadiləyə verilmiş qeyri-monetar aktivlərin, qəbul edilmiş öhdəliklərin, buraxılmış kapital alətlərinin) ədalətli dəyəri ilə ölçülməsini nəzərdə tutur;

Öhdəliyin ilk dəyər əsasında ölçülməsi qeyri-hökumət təşkilatının adi iş şəraitində bu öhdəliyin yerinə yetirilməsi məqsədilə ödənilməsi gözlənilən pul vəsaitlərinin və ya onların ekvivalentlərinin məbləği, yaxud borc öhdəliyi əvəzinə alınmış pul vəsaitlərinin və ya onların ekvivalentlərinin məbləği, yaxud alınmış digər vəsaitlərin ədalətli dəyəri ilə ölçülməsini nəzərdə tutur.

b. Cari dəyər

Aktivin cari dəyəri əsasında ölçülməsi hal-hazırda analogi aktivlərin əldə edilməsi üçün ödənilməli olan pul vəsaitlərinin və ya onların ekvivalentlərinin məbləği ilə ölçülməsini nəzərdə tutur;

Öhdəliyin cari dəyəri əsasında ölçülməsi onların hal-hazırda yerinə yetirilməsi məqsədilə ödənilməli olan pul vəsaitlərinin və ya onların ekvivalentlərinin nominal (diskontlaşdırılmamış) məbləği ilə ölçülməsini nəzərdə tutur.

c. Mümkün satış dəyəri

Aktivin mümkün satış dəyəri əsasında ölçülməsi təşkilatın adi iş şəraitində bu aktivin satılması nəticəsində əldə edilə biləcək pul vəsaitlərinin və ya onların ekvivalentlərinin məbləği ilə ölçülməsini nəzərə tutur;

Öhdəliyin mümkün ödəniş dəyəri əsasında ölçülməsi qeyri-hökumət təşkilatının adi iş şəraitində bu öhdəliyin yerinə yetirilməsi məqsədilə pul vəsaitlərinin və ya onların

ekvivalentlərinin ödənilməli olan nominal (diskontlaşdırılmamış) məbləği ilə ölçülməsini nəzərdə tutur.

d. **Diskontlaşdırılmış dəyər**

Aktivin diskontlaşdırılmış dəyər əsasında ölçülməsi təşkilatın adi iş şəraitində bu aktivin istifadəsindən gözlənilən gələcək xalis pul vəsaiti daxilolmalarının hal-hazırkı məbləği ilə ölçülməsini nəzərdə tutur;

Öhdəliyin diskontlaşdırılmış dəyər əsasında ölçülməsi qeyri-hökumət təşkilatının adi iş şəraitində bu öhdəliyin yerinə yetirilməsindən gözlənilən gələcək xalis pul vəsaiti xaricolmalarının hal-hazırkı məbləği ilə ölçülməsini nəzərdə tutur

e. **Ədalətli dəyər**

Aktivin ədalətli dəyər əsasında ölçülməsi onun müstəqil, yaxşı məlumatlandırılmış və bu cür əməliyyatı həyata keçirməkdə maraqlı olan tərəflər arasında mübadilə nəticəsində əldə edilə biləcək məbləğlə ölçülməsini nəzərdə tutur;

Öhdəliyin ədalətli dəyər əsasında ölçülməsi müstəqil, yaxşı məlumatlandırılmış və bu cür əməliyyatı həyata keçirməkdə maraqlı olan tərəflər arasında əməliyyatın icrası zamanı bu öhdəliyin yerinə yetirilməsi üçün tələb olunan məbləğlə ölçülməsini nəzərdə tutur.

1.44 Bu Standartın xüsusi Bölməsinin tələbləri maliyyə hesabatlarının ayrı-ayrı elementləri üzrə istifadə oluna biləcək müxtəlif ölçülmə əsaslarını müəyyən edir.

1.45 Bəzi hallarda bu Standart **Qarışıq qiymətləndirmə əsasının (Modifikasiya edilmiş ilkin dəyərinin)** istifadə edilməsinə maneə yaratmır. Bu halda, müvafiq dövrün maliyyə hesabatlarında təqdim olunmuş ayrı-ayrı obyektlərə müxtəlif ölçülmə əsaslarının tətbiq edilməsi nəzərdə tutulur.

BÖLMƏ 2

“Maliyyə Hesabatlarının Təqdimatı üzrə”

Təyinat və tətbiq sahəsi

- 2.1 Bu bölmədə hesabat ili üçün tərtib edilmiş maliyyə hesabatları ilə həmin qeyri-hökumət təşkilatının əvvəlki dövrlər üçün hazırladığı maliyyə hesabatları, eləcə də digər qeyri-hökumət təşkilatlarının maliyyə hesabatları arasında müqayisəni təmin edən ümumi təyinatlı maliyyə hesabatlarının təqdim edilməsi üzrə metodlar müəyyən edilmişdir.

Bu bölmə aşağıdakıların tətbiq edilməsini nəzərdə tutur:

- (a) maliyyə hesabatlarının təqdim edilməsi;
- (b) onların strukturu və
- (c) Bu Standarta uyğun olaraq hazırlanan maliyyə hesabatlarının məzmununa dair minimal tələbləri.

- 2.2 Bu bölmənin xüsusi əməliyyat və digər hadisələrin tanınması, ölçülməsi və açıqlanması ilə əlaqəsi yoxdur. Butun bunlar bu standartın digər bölmələrə mövzudur.

Əsas anlayışlar

- 2.3 Bu bölmədə istifadə edilmiş əsas anlayışlar aşağıdakı mənaları ifadə edir:

Mühasibat uçotunun hesablama metodu dedikdə əməliyyatların, digər hadisə və şərtlərin onların baş verdiyi zaman (və yalnız pul vəsaitinin və ya onun ekvivalentinin alınması və ya ödənilməsi zamanı deyil) uçota alınması başa düşülür. Belə ki, əməliyyatlar, digər hadisə və şərtlər aid olduğu dövrlər üzrə uçota alınır və maliyyə hesabatlarında tanınır. Mühasibat uçotunun hesablama prinsipi əsasında tanınan elementlər aktivlər, öhdəliklər, xalis aktiv/kapital, gəlirlər və xərclərdir.

Uçot siyasəti - maliyyə hesabatlarının tərtib və təqdim edilməsi üçün təşkilat tərəfindən qəbul edilmiş onun iş xüsusiyyətlərinə uyğun olan prinsiplərin, əsasların, şərtlərin, qaydaların və təcrübələrin məcmusudur.

Maliyyə hesabatları –istifadəçinin konkret məlumat ehtiyaclarına cavab verən hesabat tələb etmək hüququ olmadıqda, onun bu tələbatını ödəmək məqsədi ilə təşkilatın maliyyə vəziyyəti və maliyyə fəaliyyətinin nəticələrinin strukturlaşdırılmış təqdimatıdır.

Mümkünsüzlük - təşkilat, bütün mümkün cəhdləri etməsinə baxmayaraq tələbi tətbiq edə bilmədikdə, belə tələbin tətbiq edilməsi qeyri-mümkün sayılır.

Əhəmiyyətlilik – maddənin ümumiyyətlə göstərilməməsi və ya səhv göstərilməsi fərdi olaraq və ya qrup şəklində istifadəçilərin maliyyə hesabatları əsasında qəbul etdikləri iqtisadi qərarlara təsir göstərə bildikdə əhəmiyyətli hesab olunur. Əhəmiyyətlilik, mövcud olan şərtlər daxilində buraxılmış və ya səhv göstərilmiş maddənin həcmi və xarakterindən asılıdır. Maddənin həcmi və ya xarakteri və ya hər ikisi müəyyənləşdirici amil kimi çıxış edə bilər.

Maliyyə hesabatlarına qeydlər maliyyə vəziyyəti haqqında hesabat, maliyyə fəaliyyəti haqqında hesabat, xalis aktivlər/kapitalda dəyişikliklər haqqında hesabat və pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatda təqdim edilən məlumatlara əlavə olan informasiyanı daxil edir. Qeydlər bu hesabatlarda təqdim edilmiş maddələrin açıqlanmasını və ya təhlilini və bu hesabatlarda yer almayan maddələr haqqında informasiyanı təmin edir

Maliyyə hesabatlarının məqsədi

- 2.4 Maliyyə hesabatlarının məqsədi müxtəlif istifadəçilər tərəfindən resursların bölüşdürülməsi ilə bağlı qərarların qəbul edilməsi və qiymətləndirilməsi zamanı təşkilatın maliyyə vəziyyəti, maliyyə nəticələri və pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında informasiyanın təmin edilməsidir. Xüsusilə, qeyri-hökumət təşkilatları tərəfindən ümumi təyinatlı maliyyə hesabatlarının məqsədləri qərar qəbulu prosesi üçün faydalı məlumatların təmin edilməsindən və qeyri-hökumət təşkilatına

həvalə edilən resurslar üzrə hesabatlılığın aşağıdakı vasitələrlə nümayiş etdirilməsindən ibarət olmalıdır:

- (a) Maliyyə resurslarının mənbələri, bölüşdürülməsi və istifadəsinə dair məlumatların təmin edilməsi;
- (b) qeyri-hökumət təşkilatının öz fəaliyyətini necə maliyyələşdirməsinə və pul vəsaitinə olan ehtiyacının necə ödənilməsinə dair məlumatın təqdim edilməsi;
- (c) qeyri-hökumət təşkilatının öz fəaliyyətini, habelə, öhdəliklərin və məsuliyyətin yerinə yetirilməsi proseslərini maliyyələşdirməsi potensialının qiymətləndirilməsi zamanı faydalı olan məlumatların təmin edilməsi ;
- (d) qeyri-hökumət təşkilatının maliyyə vəziyyətinə və burada baş verən dəyişikliklərə dair məlumatların təmin edilməsi;; və
- (e) Xidmətlərin dəyəri, səmərəlilik və icra məsələləri üzrə təşkilatın fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi zamanı faydalı olan ümumi məlumatların təmin edilməsi.

2.5 Maliyyə hesabatları, həmçinin, fasiləsiz əməliyyatlar üçün tələb edilən ehtiyatların və fasiləsiz əməliyyatlar vasitəsilə yaradıla bilən resursların həcmnin, eləcə də, müvafiq risklərin və qeyri-müəyyənliklərin miqyasının proqnozlaşdırılması zamanı faydalı olan məlumatların təmin edilməsi vasitəsilə proqnozlaşdırıcı və ya prospektiv rolə malik ola bilər. Xüsusilə də, qeyri-hökumət təşkilatlarının maliyyə hesabatları istifadəçiləri aşağıdakı məlumatlarla təmin edir:

- (a) resursların qeyri-hökumət təşkilatının müvafiq orqanı tərəfindən təsdiq edilmiş büdcəyə uyğun olaraq qəbul və istifadə edilib-edilməməsinə dair məlumat; və
- (b) Resursların qanunvericiliyin və müqavilənin tələblərinə qəbul və istifadə edilib-edilməməsinə dair məlumat.

2.6 Bu məqsədə nail olmaq üçün maliyyə hesabatları qeyri-hökumət təşkilatının aşağıda qeyd olunan maddələri üzrə informasiyanı təqdim etməlidir:

- (a) aktivləri;
- (b) öhdəlikləri;
- (c) Xalis aktivlər (kapitalı);
- (d) Gəliri;
- (e) Xərcləri;
- (f) Xalis aktivlər (kapitalda) digər dəyişiklikləri; və
- (g) pul vəsaitlərinin hərəkəti.

2.7 Müvafiq dövr ərzində təşkilatının fəaliyyəti barədə daha geniş təsəvvürün yaradılması üçün maliyyə hesabatları ilə yanaşı əlavə məlumatlar, o cümlədən, qeyri-maliyyə hesabatları da təqdim edilə bilər.

Maliyyə hesabatlarına görə cavabdehlik

2.8 Qeyri hökumət təşkilatları tərəfindən maliyyə hesabatlarının hazırlanması və təqdim edilməsi üzrə məsuliyyət Mühəsibat Uçotu haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanununun müddəaları ilə tənzimlənir.

Maliyyə hesabatlarının komponentləri

2.9 Maliyyə hesabatlarının formaları aşağıdakılardan ibarətdir:

- (a) maliyyə vəziyyəti haqqında hesabat;
- (b) maliyyə fəaliyyətinin nəticələri haqqında hesabat;
- (c) xalis aktivlər/kapitalda dəyişikliklər haqqında hesabat ;
- (d) pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabat;
- (e) əhəmiyyətli uçot siyasətləri və izahlı qeydlər.

Maliyyə hesabatlarının ədalətli təqdim edilməsi və Qeyri-hökumət Təşkilatları üçün Milli Mühəsibat Uçotu Standartına uyğunluğu

2. 10 Maliyyə hesabatları qeyri-hökumət təşkilatının maliyyə vəziyyətini, onun fəaliyyətinin maliyyə nəticələrini və pul vəsaitlərinin hərəkətini ədalətli əks etdirməlidir. Ədalətli təqdim etmə prinsipi

aktiv, öhdəlik, gəlir və xərclərin bu Standartda qeyd olunmuş anlayışları və tanınma meyarlarına uyğun olaraq əməliyyatlar, digər hadisələr və şərtlərin təsirinin ədalətli təqdim edilməsini tələb edir.

- 2.11 Müvafiq Standartının tətbiq edilməsi, (əgər zərurət yaranarsa, əlavə açıqlamalarla birlikdə) maliyyə hesabatlarının ədalətli təqdim olunma prinsipinə uyğun olaraq hazırlanmasını təmin edir.
- 2.12 Bu Standartına uyğun tərtib olunduqda, qeyri-hökumət təşkilatı bu faktı qeydlərdə dəqiq və şərt qoyulmadan açıqlamalıdır.
- 2.13 Qeyri-hökumət təşkilatının maliyyə hesabatları bu Standartının bütün tələblərinə uyğun gəlmədiyi halda, onlar bu Standartına uyğun hesab edilmir.
- 2.14 Ədalətli təqdim edilmə qeyri-hökumət təşkilatından həmçinin aşağıdakıları tələb edir:
- (a) Bu Standartın "*Uçot siyasəti, uçot qiymətləndirmələrində dəyişikliklər və səhvlər*" adlı 8-ci Bölməsinə uyğun olaraq uçot qaydalarının seçilməsi və tətbiq edilməsini.
 - (b) uçot siyasəti də daxil olmaqla, münasib, etibarlı, müqayisə edilə bilən, anlaşılan məlumatları təmin edən informasiyanın təqdim edilməsini;
 - (c) istifadəçilər üçün qeyri-hökumət təşkilatının maliyyə vəziyyətinə və maliyyə nəticələrinə konkret əməliyyatların və hadisələrin təsirinin anlaşılması üçün bu Standartın xüsusi tələblərinə riayət edilməsi kifayət etmədiyi hallarda, əlavə açıqlamaların təqdim edilməsini
- 2.15 Qeyri-hökumət təşkilatları üçün Milli Mühasibat Uçotu Standartına uyğun olmayan uçot qaydalarının tətbiqi istifadə olunan uçot qaydalarının açıqlanması, qeydlər və digər izahlı materiallar vasitəsilə təshih edilə bilməz.

Təşkilatın fəaliyyətinin fasiləsizliyi

- 2.16 Maliyyə hesabatlarının tərtib edilməsi zamanı qeyri-hökumət təşkilatının fəaliyyətini davam etdirmə qabiliyyəti qiymətləndirilməlidir. Sözügedən qiymətləndirmə maliyyə hesabatlarının hazırlanması üçün məsul olan şəxslər tərəfindən həyata keçirilməlidir. Qeyri-hökumət təşkilatını ləğv etmək və ya fəaliyyətini dayandırmaq niyyəti olduğu və ya bunu etməkdən başqa alternativ variantın olmadığı hallar istisna olmaqla, maliyyə hesabatları fasiləsizlik prinsipinə uyğun olaraq hazırlanmalıdır. Qeyri-hökumət təşkilatının fəaliyyətini davam etdirmək qabiliyyəti barədə rəy formalaşarkən, maliyyə hesabatlarının hazırlanması üçün məsul olan şəxslər, təşkilatın gələcəkdə fəaliyyətini davam etdirmək qabiliyyətini şübhə altına alacaq hadisələr və ya şərtlərlə əlaqədar əhəmiyyətli qeyri-müəyyənliklərdən xəbərdardırsa, bu qeyri-müəyyənliklər açıqlanmalıdır. Əgər maliyyə hesabatları qeyri-hökumət təşkilatının fəaliyyətinin fasiləsizliyi əsasında tərtib edilmirsə, bu fakt, eləcə də onun səbəbi və maliyyə hesabatlarının tərtib olunduğu əsas açıqlanmalıdır
- 2.17 Fəaliyyətin fasiləsizliyi prinsipinin münasib olub-olmadığının qiymətləndirilməsi zamanı maliyyə hesabatlarının hazırlanması üçün məsul olan şəxslər fəaliyyətin həqiqətən də fasiləsizlik prinsipinə əsaslandığı barədə nəticəyə gəlməmişdən əvvəl təşkilatın cari və gözlənilən fəaliyyəti, təşkilatın bölmələrində potensial və elan edilmiş struktur dəyişiklikləri, gəlirlərin və ya təşkilatın üzvləri və ya donorları tərəfindən davamlı maliyyələşdirmə ehtimalının qiymətləndirilməsi və maliyyələşdirməni əvəz edə bilən potensial mənbələr ilə bağlı çoxsaylı amilləri nəzərdən keçirə bilər

Təqdim edilmənin ardıcılığı

- 2.18 Maliyyə hesabatlarındakı maddələrin təsnifatı və təqdimatı aşağıdakı hallar baş verməzsə, bir dövrdən o biri dövrə olduğu kimi saxlanılmalıdır:
- (a) qeyri-hökumət təşkilatının əməliyyatlarının xarakterinin əhəmiyyətli dərəcədə dəyişməsi və ya onun maliyyə hesabatlarının təhlili nəticəsində başqa təqdimatın və ya təsnifatın, bu Standartın "*Uçot siyasəti, uçot qiymətləndirmələrində dəyişikliklər və səhvlər*" adlı 8-ci Bölməsində müəyyən edilmiş uçot siyasətinin seçimi və tətbiqi meyarları əsasında daha münasib olduğu aşkar edilərsə;
 - (b) Bu Standartın xüsusi Bölməsi ilə dəyişiklik tələb edilərsə.
- 2.19 Qeyri-hökumət təşkilatı, yalnız dəyişilən təqdimat etibarlı olduqda və maliyyə hesabatının istifadəçiləri üçün daha münasib məlumat təmin etdikdə maliyyə hesabatlarının təqdimatını dəyişir. Dəyişdirilmiş format, maliyyə hesabatlarının müqayisəliliyini saxlamaq məqsədilə növbəti dövrlərdə də saxlanılmalıdır. Təqdimatda belə dəyişikliklər edildikdə, qeyri-hökumət təşkilatı öz

müqayisəli informasiyasını standartın 2.28 və 2.29-cu maddələrinə uyğun olaraq yenidən təsnifləşdirməlidir.

Əhəmiyyətlik və ümumiləşdirmə

- 2.20 Maliyyə hesabatlarında oxşar xarakterli maddələrin hər bir əhəmiyyətli sinfi ayrıca əks etdirilməlidir. Oxşar xarakterli və təyinatlı olmayan məbləğlər, onların qeyri-əhəmiyyətli olduğu hallardan başqa, ayrıca təqdim edilməlidir
- 2.21 Maliyyə hesabatlarında ayrıca təqdim olunacaq qədər əhəmiyyətli olmayan maddə, qeydlərdə ayrıca təqdim edilmək üçün kifayət qədər əhəmiyyətli ola bilər
- 2.22 Əhəmiyyətlik prinsipinə əsasən, məlumat əhəmiyyətli olmadıqda, bu Standarta təqdim edilmiş xüsusi açıqlama tələblərini yerinə yetirməmək olar.

Qarşılıqlı əvəzləşdirmə

- 2.23 2.24-cü maddədə əks olunun maddələrdən başqa, standartın xüsusi bölməsində nəzərdə tutulan və ya tələb olunan hallar istisna olmaqla aktivlər və öhdəliklər, o cümlədən gəlir və xərclər qarşılıqlı əvəzləşdirilməməlidir.
- 2.24 Oxşar əməliyyatlar nəticəsində yaranmış gəlir və itkilər əhəmiyyətli olmadıqları təqdirdə netto əsasında uçota alınmalıdır.

Müqayisəli informasiya

- 2.25 Bu Standartda başqa hallar və tələblər nəzərdə tutulmazsa, cari dövrün maliyyə hesabatlarında təqdim olunan bütün maddələr üzrə əvvəlki dövrə münasibətdə müqayisəli informasiya açıqlanmalıdır. Cari hesabat dövrünün maliyyə hesabatlarının anlaşılma bilməsi üçün tələb olunduqda, müqayisəli informasiya izah edici qeydlər üçün də daxil edilməlidir
- 2.26 Maliyyə hesabatlarındakı maddələrin təqdim edilməsi və təsnifləşdirilməsi dəyişikliklərə məruz qaldıqda, praktiki nöqteyi-nəzərdən mümkün olan təqdirdə müqayisəli məbləğlər də yenidən təsnifləşdirilməlidir. Əgər müqayisəli məbləğlər yenidən təsnifləşdirilsə, qeyri-hökumət təşkilatı aşağıdakı məlumatları açıqlamalıdır:
- (a) yenidən təsnifləşdirmənin xarakterini;
 - (b) hər bir yenidən təsnifləşdirilmiş maddənin və ya maddələr qrupları üzrə məbləğləri; və
 - (c) yenidən təsnifləşdirmənin səbəblərini
- 2.27 Əgər müqayisəli məbləğlərin yenidən təsnifləşdirilməsi praktiki olaraq mümkün deyilsə, qeyri-hökumət təşkilatı aşağıdakı məlumatları açıqlamalıdır:
- (a) yenidən təsnifləşdirmənin aparılmamasının səbəblərini; və
 - (b) məbləğlərin yenidən təsnifləşdirilməsi üçün tələb olunan düzəlişlərin xarakterini

Maliyyə hesabatlarının formalarının müəyyənəşdirilməsi

- 2.28 Maliyyə hesabatının forması dəqiq müəyyən edilməli və dərc edilmiş sənədin daxilində digər informasiyadan ayrılmalıdır
- 2.29 Bu Standart illik hesabatlarda və ya digər sənədlərdə göstərilmiş sair informasiyaya deyil, yalnız maliyyə hesabatlarına tətbiq edilir.
- 2.30 Maliyyə hesabatlarının hər bir tərkib hissəsi dəqiq müəyyən edilməlidir. Bundan başqa, aşağıdakı informasiya dəqiq göstərilməli və zərurət olarsa təqdim olunmuş maliyyə hesabatlarının düzgün anlaşılması üçün təkrarlanmalıdır:

- (a) hesabat verən qeyri-hökumət təşkilatının adı və digər rekvizitləri, həmçinin keçmiş hesabat tarixindən bəri bu informasiyada baş verən dəyişiklikləri;
 - (b) maliyyə hesabatlarının müvafiq tərkib hissələrinə hansının daha uyğun olmasından asılı olaraq hesabat tarixindən və ya maliyyə hesabatlarının əhatə etdiyi dövr;
 - (c) hesabat valyutası;
 - (d) maliyyə hesabatlarında rəqəmli informasiyanın yuvarlaqlaşdırma dərəcəsi.
- 2.31 Bəzən maliyyə hesabatları informasiyanın minlərlə və ya milyonlarla hesabat valyutası vahidində təqdim edildiyi halda daha anlaşılan olur. Buna ancaq təqdimatın yuvarlaqlaşdırma dərəcəsinin açıqlandığı və əhəmiyyətli informasiyanın buraxılmadığı halda yol verilir

Hesabat dövrü

- 2.32 Maliyyə hesabatı ən azı ildə bir dəfə təqdim edilməlidir. Qeyri-hökumət təşkilatının hesabat tarixi dəyişdikdə və illik maliyyə hesabatları bir ildən artıq və ya qısa dövr üçün təqdim edildikdə, həmin qeyri-hökumət təşkilatı maliyyə hesabatlarının əhatə etdiyi dövrü və, əlavə olaraq, aşağıdakıları açıqlamalıdır:
- (a) bir ildən fərqlənən hesabat dövrün tətbiq edilməsi səbəbini;
 - (b) maliyyə fəaliyyətinin nəticələri haqqında hesabat, xalis aktivlərdə (kapitalda) dəyişikliklər haqqında hesabat, pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabat və müvafiq qeydlər üzrə müqayisəli məbləğlərin müqayisə edilə bilməməsi faktını

Müddət

- 2.33 Qeyri-hökumət təşkilatı maliyyə hesabatlarını Mühasibat uçotu haqqında Azərbaycan Respublikası Qanununun tələblərinə uyğun olaraq hazırlamalı, təqdim və nəşr etməlidir.

BÖLMƏ 3

“Maliyyə vəziyyəti haqqında hesabat”

Təyinat və tətbiq sahəsi

- 3.1 Bu standart çərçivəsində maliyyə hesabatlarını hazırlayan və təqdim edən qeyri-hökumət təşkilatı hazırki bölmənin tələblərinə uyğun olaraq maliyyə vəziyyəti haqqında hesabat hazırlamalı və onu maliyyə hesabatlarının təqdim edildiyi hər bir dövr üzrə özünün maliyyə hesabatının ayrılmaz tərkib hissəsi kimi təqdim etməlidir.

Əsas anlayışlar

- 3.2 Standartda müvafiq mənalar kəsb edən aşağıdakı terminlərdən istifadə olunmuşdur:

Aktiv - keçmiş hadisələrin nəticəsi kimi təşkilat tərəfindən idarə olunan və qeyri-hökumət təşkilatına gələcəkdə iqtisadi səmərə və ya xidmət potensialı gətirə biləcəyi gözlənilən ehtiyatdır (resursdur).

Öhdəlik – təşkilatın keçmiş hadisələrdən yaranmış və iqtisadi səmərəni və xidmət potensialını əmələ gətirən ehtiyatlarının (resurslarının) qeyri-hökumət təşkilatından kənara axını ilə nəticələnən mövcud borcudur.

Xalis Aktivlər (Kapital) – bütün öhdəliklər çıxıldıqdan sonra, qeyri-hökumət təşkilatının xalis aktivlərinin dəyəridir.

Realizə edilən aktiv – aktiv, pul vəsaitlərinə və ya pul vəsaiti ekvivalentlərinə çevrildikdə realizə edilən aktiv hesab olunur.

Qısamüddətli və uzunmüddətli maddələrə bölünmə

- 3.3 Qeyri-hökumət təşkilatı 3.4-3.13-cü maddələrə uyğun olaraq qısamüddətli və uzunmüddətli aktivlərini, həmçinin qısamüddətli və uzunmüddətli öhdəliklərini maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatda ayrı təqdim etməlidir.

Qısamüddətli aktivlər

- 3.4 Aşağıdakı hallarda aktivlər qısamüddətli aktiv kimi təsnifləşdirilir:
- (a) Qeyri-hökumət təşkilatının adi əməliyyat dövründə satılmaq və ya istifadə üçün saxlanıldıqda və ya realizə edilməsi ehtimal olunduqda;
 - (b) əsasən alqı-satqı məqsədləri üçün saxlandıqda;
 - (c) hesabat tarixindən sonra 12 ay müddətində realizə ediləcəyi ehtimal olunduqda; və ya
 - (d) pul vəsaiti və ya onun ekvivalenti formasında olduqda
- Bütün digər hallarda aktivlər uzunmüddətli aktiv kimi təsnifləşdirilməlidir
- 3.5 Qısamüddətli aktivlər, hətta onların hesabat tarixindən sonra on iki ay ərzində realizə edilməsi ehtimal olunmadıqda, belə təşkilatın adi əməliyyat dövrünün bir hissəsi kimi satılan, istifadə olunan aktivləri daxil edir. Qısamüddətli aktivlər həmçinin, əsasən alqı-satqı məqsədləri üçün saxlanılan aktivləri və uzunmüddətli maliyyə aktivlərinin cari hissəsini daxil edir

Qısamüddətli öhdəliklər

- 3.6 Aşağıdakı hallarda öhdəliklər qısamüddətli öhdəlik kimi təsnifləşdirilməlidir:
- (a) Qeyri-hökumət təşkilatının adi əməliyyat dövründə onların ödənilməsi nəzərdə tutulduqda;
 - (b) əsasən alqı-satqı məqsədləri üçün saxlandıqda;
 - (c) hesabat tarixindən etibarən on iki ay ərzində ödənilməli olduqda; və ya
 - (d) Qeyri-hökumət təşkilatı öhdəliyin yerinə yetirilməsini hesabat tarixindən sonra ən azı on iki ay ərzində uzatmaq kimi müstəsna hüquqa malik olmadıqda.
- Bütün digər öhdəliklər uzunmüddətli öhdəlik kimi təsnifləşdirilməlidir

- 3.7 Bəzi qısamüddətli öhdəliklər, o cümlədən işçilərlə hesablaşmalar və digər əməliyyat məsrəfləri Qeyri-hökumət təşkilatının adi əməliyyat dövründə istifadə edilən dövriyyə kapitalının bir hissəsini təşkil edir. Bu cür əməliyyat öhdəlikləri, onların hətta hesabat tarixindən etibarən on iki aydan sonra ödənilməli olduğu təqdirdə, qısamüddətli öhdəliklər kimi təsnifləşdirilir.
- 3.8 Qısamüddətli öhdəliklərə alqı-satqı, bank overdraftları və dövriyyədən kənar maliyyə öhdəliklərinin cari hissələri, mənfəət vergiləri və digər ticarət edilməyən kreditör borcları məqsədləri üçün nəzərdə tutulmuş öhdəliklər kimi təsnifləşdirilən maliyyə öhdəlikləri də daxildir. Uzunmüddətli maliyyələşdirmə təmin edən və hesabat tarixindən sonra on iki ay ərzində yerinə yetirilməli olmayan maliyyə öhdəlikləri (yəni, təşkilatın adi əməliyyat dövründə istifadə edilən dövriyyə kapitalının bir hissəsi olmayan) 3.11 və 3.12-ci maddələrin şərtləri yerinə yetirildikdə, uzunmüddətli öhdəliklər hesab olunur.
- 3.9. Hətta aşağıda qeyd olunmuş şərtlər yerinə yetirilsə belə, qeyri-hökumət təşkilatı maliyyə öhdəliklərini hesabat tarixindən on iki ay ərzində ödənilməli olduqda, onlar qısamüddətli öhdəliklər kimi təsnifləşdirilir:
- (a) öhdəliklərin ilkin ödənilmə müddəti on iki aydan artıq dövrü əhatə edir;
 - (b) təşkilat öhdəliklərinin uzunmüddətlik əsasında yenidən maliyyələşdirilməsini və ya ödənişlər qrafikinə dəyişdirilməsini nəzərdə tutan müqavilə hesabat tarixindən sonra və maliyyə hesabatlarının dərc edilmək üçün təsdiq olunmasına qədər bitirildikdə.
- 3.10 Qeyri-hökumət təşkilatı kredit sazişinin hazırkı şərtlərinə uyğun olaraq öhdəliyin yenidən maliyyələşdirilməsini və ya ödənilməsinin hesabat tarixindən sonra on iki ay müddətinə keçirməyi nəzərdə tutduqda, hətta əks təqdirdə daha qısa müddət ərzində ödənilməli olduqda belə, öhdəliyini uzunmüddətli kimi təsnifləşdirir. Lakin, öhdəliyin yenidən maliyyələşdirilməsi və ya daha gec bir zamana təxirə salınması qeyri-hökumət təşkilatından asılı olmadıqda, yenidən maliyyələşdirmənin mümkünlüyü nəzərə alınmır və öhdəlik qısamüddətli kimi təsnifləşdirilir.
- 3.11 Qeyri-hökumət təşkilatı onun uzunmüddətli öhdəliklərinin tələb əsasında ödənilən öhdəliklərə çevrilməsi ilə nəticələnməklə hesabat tarixində və ya hesabat tarixindəki uzunmüddətli kredit müqaviləsinin şərtlərini pozduqda, hətta kreditör hesabat tarixindən sonra və maliyyə hesabatlarının dərc olunmaq üçün təsdiq edilməsində buna görə ödəniş tələb etməyəcəyini qəbul etsə belə, öhdəlik qısamüddətli kimi təsnifləşdirilir. Qeyri-hökumət təşkilatı hesabat tarixində ödənişi hesabat tarixindən sonra ən azı on iki ay müddətinə uzatmaq kimi şərtsiz hüquqa malik olmadığı üçün öhdəlik qısamüddətli kimi təsnifləşdirilir.
- 3.12 Lakin borc verən, qeyri-hökumət təşkilatı üçün hesabat tarixindən ən azı on iki ay sonra bitəcək və borcun qaytarılması üzrə ödənişlərin edilməyəcəyi və ödənişlərin həyata keçirilməməsinə görə faizlərin hesablanmayacağı güzəştli müddət müəyyən etdikdə, öhdəlik uzunmüddətli kimi təsnifləşdirilir.
- 3.13 Qısamüddətli öhdəliklər kimi təsnifləşdirilən kreditlərə gəldikdə, hesabat tarixi ilə maliyyə hesabatlarının dərc olunmaq üçün təsdiq edildiyi tarix arasında aşağıda qeyd olunmuş hallar yarandıqda, belə hallar bu Standartın *"Balans hesabatı tarixindən sonrakı hadisələr"* adlı 23-cü Bölməsinə uyğun olaraq, düzəliş tələb etməyən hallar kimi açıqlanır:
- (a) uzunmüddətli yenidən maliyyələşdirmə;
 - (b) uzunmüddətli kredit sazişlərinin şərtlərinin pozulmasının aradan qaldırılması; və
 - (c) hesabat tarixindən ən azı on iki ay sonra bitən uzunmüddətli kredit sazişi üzrə pozuntuların aradan qaldırılması üçün kredit verən tərəfindən güzəştli dövrün müəyyən edilməsi.

Maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatda təqdim edilməli olan informasiya

- 3.14 Maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatına aşağıdakıları əks etdirən maddələr daxil edilir:

- (a) torpaq, tikili və avadanlıqlar;
 - (b) investisiya əmlakı;
 - (c) qeyri-maddi aktivlər;
 - (d) maliyyə aktivləri (f, g və h bəndlərində göstərilmiş aktivlər istisna edilməklə);
 - (e) mal-material ehtiyatları;
 - (f) Qeyri-birja əməliyyatlarından əldə edilən daxilolmalar (üzvlük haqqı, ianələr və s.);
 - (g) birja əməliyyatlarından əldə edilən debitor borclar;
 - (h) pul vəsaitləri və onların ekvivalentləri;
 - (i) Ödənilməli olan mənfəət vergisi
 - (j) Qeyri-birja əməliyyatları çərçivəsində kreditor borcları (vergilər və kreditor rüsumlarından fərqli olan)
 - (k) Birja əməliyyatları çərçivəsində kreditor borcları;
 - (l) qiymətləndirilmiş öhdəliklər;
 - (m) maliyyə öhdəlikləri (i, j, k və l bəndlərində göstərilmiş öhdəliklər istisna edilməklə);
 - (n) xalis aktivlər (kapital).
- 3.15 Zəruri hallarda maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatda əlavə maddələr, başlıqlar və ayrı-ayrı maddələr üzrə yekun məbləğlər əks etdirilə bilər.
- Bundan əlavə:
- (a) qeyri-hökumət təşkilatının maliyyə vəziyyətinin anlaşıla bilməsi üçün sətir maddələri, maddənin və ya birləşdirilmiş oxşar maddələrin məbləği, xüsusiyyətləri və funksiyaları ayrı-ayrılıqda təqdim edilə bilər; və
 - (b) qeyri-hökumət təşkilatı, onun maliyyə vəziyyətinin anlaşıla bilməsi üçün tələb olunduqda, istifadə edilən açıqlamaları və maddələrin göstərilməsi və ya oxşar maddələrin birləşdirilməsi qaydasını qeyri-hökumət təşkilatının və onun əməliyyatlarının xüsusiyyətlərinə uyğun olaraq dəyişə bilər
- 3.16 Əlavə maddələrin ayrıca təqdim edilməsi haqqında qərar aşağıdakı amillərin qiymətləndirilməsinə əsaslanır:
- (a) aktivlərin xüsusiyyətləri və likvidlik dərəcəsi;
 - (b) aktivlərin təşkilatın fəaliyyəti çərçivəsində funksiyaları;;
 - (c) öhdəliklərin həcmi, xüsusiyyətləri və müddəti
- 3.17 Maliyyə və ya funksiyasına görə bir-birindən fərqlənən aktivlər və ya öhdəliklər bəzən müxtəlif ölçülmə metodları əsasında uçota alınır. Bu hallarda onlar maliyyə hesabatlarında ayrı-ayrı maddələr kimi təqdim edilir.

Maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatda və ya qeydlərdə təqdim edilməli olan informasiya

3. 18 Qeyri-hökumət təşkilatı hər bir təqdim edilən maddəni maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatda və ya onun qeydlərində qeyri-hökumət təşkilatının əməliyyatlarına müvafiq olaraq yarım siniflərə bölməlidir
- 3.19. Maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatda və qeydlərdəki məlumatların təfərrüatı ilə açıqlanması bu Standartın xüsusi Bölmələrinin tələblərindən və göstərilən maddələrin xarakterindən, funksiyasından və onların məbləğlərinin həcmindən asılıdır. Bu Standartın 3.16-cı maddəsində açıqlanmış amillər yarım siniflərə bölünmənin əsasını müəyyənləşdirmək üçün də istifadə edilir.
- 3.20 Qeyri-hökumət təşkilatı xalis aktivləri (kapitalı) maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatın əsas hissəsində və ya qeydlər bölməsində göstərməklə, aşağıdakıları ayrı-ayrılıqda açıqlamalıdır:
- (a) Nizamnamə Kapitalı (Nizamnamə Fondu);
 - (b) Toplanan artıqlıq (profisit) və ya kəsir (defisit);

- (c) Ehtiyatlar, o cümlədən xalis aktivlər (kapital) çərçivəsində hər bir ehtiyatın xüsusiyyətinin və məqsədinin təsvir edilməsi.

BÖLMƏ 4

“Maliyyə fəaliyyətinin nəticələri haqqında hesabat”

Təyinat və tətbiq sahəsi

- 4.1 Bu standart çərçivəsində maliyyə hesabatları hazırlayan və təqdim edən qeyri-hökumət təşkilatı hazırkı bölmənin tələblərinə uyğun olaraq maliyyə fəaliyyətinin nəticələri haqqında hesabat hazırlamalı və onu maliyyə hesabatlarının təqdim edildiyi hər bir dövr üzrə özünün maliyyə hesabatının ayrılmaz tərkib hissəsi kimi təqdim etməlidir.

Əsas anlayışlar

- 4.2 Standartda müvafiq mənalar kəsb edən aşağıdakı terminlərdən istifadə olunmuşdur:

Xərc – xalis aktivin (kapitalın) azalması ilə nəticələnən, hesabat dövrü ərzində aktivlərin kənara axını və ya azalması və öhdəliklərin artması hesabına baş verən iqtisadi səmərənin və ya xidmət potensialının azalmasıdır.

Gəlir – Nizamnamə Kapitalının (Nizamnamə Fondu) yaradılması və ya ona əlavə olunması üzrə kapital qoyuluşu ilə əlaqəli olmayan, lakin kapitalda artım ilə nəticələnən və hesabat dövrü ərzində aktivlərin artması, daxil olması və ya öhdəliklərin azalması şəklində iqtisadi səmərənin və ya xidmət potensialının artımıdır.

Dövr üzrə artıqlıq və ya kəsir

- 4.3 Bu standartın xüsusi bölməsində digər tələbin göstərildiyi hal istisna olmaqla, hesabat dövrü ərzində tanınmış bütün gəlir və xərc maddələri artıqlığa (profisitə) və ya kəsirə (defisitə) aid edilməlidir.

Maliyyə fəaliyyətinin nəticələri haqqında hesabatda təqdim edilməli olan informasiya

- 4.4 Maliyyə fəaliyyətinin nəticələri haqqında hesabatda aşağıdakı məbləğləri əks etdirən maddələr daxil edilir:
- (a) gəlir;
 - (b) xərclər;
 - (c) kommersiya fəaliyyəti üzrə mənfəət vergisi;
 - (d) artıqlıq (profisit) və ya kəsir (defisit).
- 4.5 Zəruri hallarda əlavə maddələr, başlıqlar və yarımmaddələr maliyyə fəaliyyətinin nəticələri haqqında hesabatda daxil edilə bilər.

Maliyyə fəaliyyətinin nəticələri haqqında hesabatda və ya qeydlərdə təqdim edilməli olan informasiya

- 4.6 Gəlir və xərc maddələri əhəmiyyətli olduqda, onların xüsusiyyətləri və məbləğləri ayrıca açıqlanmalıdır.
- 4.7 Qeyri-hökumət təşkilatı maliyyə fəaliyyətinin nəticələri haqqında hesabatın əsas hissəsində və ya qeydlər bölməsində özünün fəaliyyətinə uyğun şəkildə təsnifləşdirilmiş məcmu gəlir üzrə məlumatı yarımmaddələrə bölünməklə təqdim etməlidir.
- 4.8 Qeyri-hökumət təşkilatı maliyyə fəaliyyətinin nəticələri haqqında hesabatda və ya qeydlərdə xərcləri üzrə məlumatın təhlilini xərclərin xarakterinə görə təsnifat əsasında təqdim etməlidir.
- 4.9 Xərclərin xarakteri metoduna uyğun olaraq, xərclər maliyyə fəaliyyətinin nəticələri haqqında hesabatda xarakterinə (məsələn, tikili və avadanlıqların amortizasiyası, istifadə edilmiş materialların dəyəri, nəqliyyat xərcləri, əmək haqqı və məvacib, reklam xərcləri) görə birləşdirilir və qeyri-hökumət təşkilatının müxtəlif funksiyaları üzrə bölüşdürülmür.

- 4.10 Xərclərin funksiyası metoduna uyğun olaraq xərclər, yerinə yetirilmiş işlərin xərci, inzibati xərclər və sair xərclər kimi təsnifləşdirildiyi üçün bu metodu tətbiq etmək daha asandır.
- 4.11 Xərcləri funksiyasına görə təsnifləşdirilən qeyri-hökumət təşkilatı xərclərin xarakteri barədə əlavə informasiyanı, o cümlədən maddi və qeyri-maddi amortizasiya xərcləri və işçi heyətinin saxlanması üzrə xərcləri açıqlamalıdır.

BÖLMƏ 5

“Xalis Aktivlərdə (Kapitalda) dəyişikliklər haqqında hesabat”

Təyinat və tətbiq sahəsi

- 5.1 Bu standart çərçivəsində maliyyə hesabatları hazırlayan və təqdim edən qeyri-hökumət təşkilatı hazırki bölmənin tələblərinə uyğun olaraq xalis aktivlərdə/kapitalda baş verən dəyişikliklərə dair hesabat hazırlamalı və onu maliyyə hesabatlarının təqdim edildiyi hər bir dövr üzrə özünün maliyyə hesabatının ayrılmaz tərkib hissəsi kimi təqdim etməlidir.

Əsas anlayışlar

- 5.2 Standartda müvafiq mənalar kəsb edən aşağıdakı terminlərdən istifadə olunmuşdur:

Nizamnamə Fondu – qeyri-hökumət təşkilatının qanunverciliyə uyğun olaraq qeydiyyatdan keçirilən təsis sənədlərində müəyyən olunan vəsaitidir.

Fonda Ayırmalar – qeyri-hökumət təşkilatının Nizamnamə Fonduna edilən ilkin və əlavə qoyuluşların məbləğidir.

Yığım Fondu – hesabat tarixinə olan və qeyri-hökumət təşkilatının mövcud olduğu dövr ərzində toplanılan illik xalis aktivlərin mədaxili və məxarici nəticəsində yaranan fərkdir.

Ehtiyat fondları (Kapital ehtiyatları) – Qanunvericiliyin tələblərinə və ya qeyri-hökumət təşkilatının Nizamnaməsinə uyğun olaraq və ya qeyri-hökumət təşkilatının müvafiq idarəetmə orqanı tərəfindən müəyyən edilən xüsusi məqsədlər üçün saxlanılan və toplanılan xalis aktivlərin bir hissəsidir.

- 5.3 Qeyri-hökumət təşkilatı xalis aktivlərdə (kapitalda) dəyişikliklər haqqında hesabatda aşağıda qeyd olunanları açıqlamalıdır:
- (a) kommersiya fəaliyyəti ilə məşğul olduqda hesabat dövrünün mənfəət və ya zərərini;
 - (b) ayrıca açıqlanmış xalis aktivlərin (kapitalın) hər bir komponenti üzrə bu Standartın “*Uçot siyasəti, uçot qiymətləndirmələrində dəyişikliklər və səhvlər*” adlı 8-ci Bölməsinə uyğun olaraq tanınmış uçot siyasətlərində dəyişikliklərin və səhvlərin düzəldilməsinin nəticələri.
 - (c) Nizamnamə Fonduna ilkin və əlavə qoyuluşların məbləğləri;
 - (d) yığılmış xalis aktivlər (kapital) üzrə hesabat dövrünün əvvəlinə, hesabat tarixinə və hesabat dövr ərzində olan dəyişikliklər;
 - (e) yaradılmış kapital ehtiyatlarının qalıqları üzrə hesabat dövrünün əvvəlinə, hesabat tarixinə və hesabat dövr ərzində olan dəyişikliklər.
- 5.4 Bu Standartın 5.3-cü maddəsinin tələbləri xalis aktivlər/kapitalın hər bir elementinin hesabat dövrünün əvvəlinə və sonuna olan qalıqları sütun formatında tutuşdurulması vasitəsilə yerinə yetirilə bilər.

BÖLMƏ 6

“Pul Vəsaitlərinin Hərəkəti Haqqında Hesabat”

Təyinat və tətbiq sahəsi

- 6.1. Bu Standarta uyğun olaraq maliyyə hesabatları hazırlayan və təqdim edən qeyri-hökumət təşkilatı pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatını bu Bölmənin tələblərinə uyğun olaraq hazırlamalı və onu maliyyə hesabatlarının hazırlandığı hər hesabat dövrü üzrə təqdim edilən maliyyə hesabatlarının tərkib hissəsi kimi təqdim etməlidir.

Əsas anlayışlar

- 6.2 Bu Bölmədə istifadə edilmiş əsas anlayışlar aşağıdakı mənaları ifadə edir

Bank overdraftı – qeyri-hökumət təşkilatı ilə kredit təşkilatı arasında xüsusi müqavilənin mövcud olduğu halda, təşkilatın bu kredit təşkilatı qarşısında yaranan qısamüddətli öhdəliyidir. Bu müqaviləyə əsasən:

- (a) müəyyən vaxt anında qeyri-hökumət təşkilatının cari hesabında üçüncü tərəf qarşısında olan öhdəliklərin yerinə yetirilməsi üçün kifayət qədər pul vəsaitinin mövcud olmadığı halda, bu öhdəliklər kredit təşkilatının vəsaiti hesabına ödənilir;
- (b) alınmış kreditlər və bu kreditlərə hesablanmış faiz məbləğləri üzrə qeyri-hökumət təşkilatının kredit təşkilatı qarşısında yaranmış öhdəlikləri bu qeyri-hökumət təşkilatının cari hesabına mədaxil edilmiş hər-hansı pul vəsaitlərinin müəyyən olunmuş qaydada ödənilməsi ilə həyata keçirilir

Pul vəsaitləri nağd pul vəsaitləri, bank hesablarında saxlanılan və tələblər üzrə verilən pul vəsaitləridir.

Pul vəsaitlərinin ekvivalentləri qısa ödəniş müddətinə malik olan, pul vəsaitlərinin əvvəlcədən məlum olan məbləğinə asan çevrilə bilən və dəyərin dəyişməsi kimi cüzi riskə məruz qalan yüksək likvidli qoyuluşlardır.

Pul vəsaitlərinin hərəkəti pul vəsaitlərinin və onların ekvivalentlərinin daxilolması və xaricolmasıdır.

Maliyyələşdirmə üzrə fəaliyyət qeyri-hökumət təşkilatının ödənilmiş Nizamnamə Kapitalı (Nizamnamə Fondu) və alınmış borc vəsaitlərinin miqdarının və tərkibinin dəyişməsi ilə nəticələnən fəaliyyətlərdir.

Fyuçers müqaviləsi – aşağıda göstərilmiş xüsusiyyətlərə malik olan müqavilədir:

- (a) qeyri-hökumət təşkilatı gələcəkdə müəyyən miqdarda məhsulu və ya maliyyə alətlərini əvvəlcədən razılaşdırılmış qiymətlə almağı və ya satmağı öz öhdəsinə götürür;
- (b) adətən, müqavilənin yerinə yetirilməsi real malların alınması və ya verilməsi ilə yox, müqavilənin bağlandığı tarixə və onun yerinə yetirdiyi tarixə olan qiymətlər arasında fərqin əldə edilməsi və ya ödənilməsi ilə nəticələnir.

İnvestisiya fəaliyyəti uzunmüddətli aktivlərin və pul vəsaitlərinin ekvivalentlərinə aid olmayan digər investisiyaların əldə olunması və xaric edilməsidir.

Əməliyyat fəaliyyəti qeyri-hökumət təşkilatının investisiya və ya maliyyə fəaliyyəti ilə bağlı olmayan fəaliyyətidir.

Hesabat dövrü maliyyə hesabatlarının aid olduğu hesabat dövrünün son gününün tarixidir.

Svop müqaviləsi – gələcəkdə satılması zamanəti ilə məhsulun və ya maliyyə alətlərinin müvvəqəti alınması üzrə müqavilədir

Pul vəsaitləri və onların ekvivalentləri

- 6.3 Pul vəsaitlərinin ekvivalentləri investisiya və digər məqsədlərdən daha çox qısamüddətli öhdəliklərin yerinə yetirilməsi üçün nəzərdə tutulur. Pul vəsaitlərinin ekvivalenti kimi təsnifləşdirilməsi üçün investisiya pul vəsaitlərinin əvvəlcədən məlum olan məbləğinə asan çevrilə bilməli və dəyərin dəyişməsi kimi cüzi riskə məruz qalmalıdır. Beləliklə, pul vəsaitlərinin ekvivalentləri qısa ödəniş müddətinə, malik olan qoyuluşlardır. Şəxsi kapitalla investisiyalar, onların əslində pul vəsaitlərinin ekvivalentləri olduğu hallar istisna olmaqla, pul vəsaitlərinin ekvivalentlərinə daxil edilmir.
- 6.4 Bankdan alınan borc vəsaitləri adətən, maliyyələşdirmə fəaliyyəti kimi nəzərə alınır. Lakin, bəzi ölkələrdə tələblərə əsasən ödənilən bank overdraftları təsərrüfat vahidinin pul vəsaitlərinin idarə edilməsinin ayrılmaz hissəsini təşkil edir. Belə şərtlərdə, bank overdraftları pul vəsaitləri və onların ekvivalentləri kimi nəzərə alınır. Bank ilə bağlanmış belə müqavilələrin səciyyəvi xüsusiyyəti bank hesabının qalığının müsbət dəyər mənfəyiə doğru dəyişməsidir.
- 6.5 Pul vəsaitlərinin hərəkəti, pul vəsaitləri və onların ekvivalentlərinin ayrı-ayrı maddələri üzrə hərəkətləri, bu komponentlər qeyri-hökumət təşkilatının əməliyyat, investisiya və maliyyələşdirmə fəaliyyətlərinin yox, onun pul vəsaitlərinin idarə edilməsinin bir hissəsi olduğu üçün daxil etmir. Pul vəsaitlərinin idarə edilməsi pul vəsaitlərinin artıq məbləğlərinin pul vəsaitlərinin ekvivalentlərinə investisiya edilməsini daxil edir.

Pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatın təqdim edilməsi

- 6.6 Pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatda pul vəsaitlərinin hərəkəti hesabat dövrü ərzində əməliyyat, investisiya və maliyyələşdirmə fəaliyyətləri üzrə təsnifləşdirilərək təqdim edilməlidir.
- 6.7 Qeyri-hökumət təşkilatı, əməliyyat, investisiya və maliyyələşdirmə fəaliyyətlərindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkətini, onun fəaliyyətinə daha çox uyğun olan üsulla təqdim edir.

Əməliyyat fəaliyyəti

- 6.8 Əməliyyat fəaliyyətlərindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkətinin miqdarı, qeyri-hökumət təşkilatının fəaliyyətinin nə dərəcədə maliyyələşdirilməsi baxımından mühüm göstəricidir:
- (a) qeyri-birja əməliyyatları ilə bağlı ödənişlər vasitəsilə; və ya
 - (b) qeyri-hökumət təşkilatı tərəfindən təmin edilən mal və xidmətlərin istifadəçilərindən.
- Pul vəsaitlərinin hərəkətinin miqdarı, həmçinin, qeyri-hökumət təşkilatının əməliyyatlarını həyata keçirmək qabiliyyətini saxlamaq, öhdəliklərini yerinə yetirmək və geri ödənilməli olan maliyyə mənbələrindən istifadə etmədən yeni investisiyalar yatırmaq potensialının müəyyən edilməsinə köməklik göstərir. Qeyri-hökumət təşkilatı 6.18-ci maddədə netto metodu əsasında təqdim olunması təsvir olunmuş pul vəsaitlərinin hərəkətləri ilə bağlı hal istisna olunmaqla əməliyyat fəaliyyətindən yaranan pul vəsaitlərinin ümumi daxil olmalarının və pul vəsaitlərinin ümumi xaric olmalarının əsas qruplarını ayrıca olaraq təqdim etməlidir.
- 6.9 Pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatın formasına əməliyyat fəaliyyətlərindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti üzrə aşağıdakı maddələr daxil edilməlidir:
- (a) Giriş, illi abunə və üzvlük haqları nəticəsində yaranan pul vəsaitlərindən daxil olmalar;
 - (b) Təsərrüfat subyekti tərəfindən təmin edilən mal və xidmətlərin qiymətləri üzrə yaranan pul vəsaitlərindən daxil olmalar;
 - (c) Qrantlar və üçüncü tərəflərdən ianələr nəticəsində yaranan pul vəsaitlərindən daxil olmalar;
 - (d) Royalti, haqlar, komissiyon yığımları və digər gəlirlərdən yaranan pul vəsaitlərindən daxil olmalar;
 - (e) müavinətlərin, maliyyə yardımlarının və s. ödənişləri kimi təşkilatın əsas fəaliyyəti ilə bağlı pul vəsaitlərinin ödənişləri;
 - (f) Mallar və xidmətlərə görə təchizatçılara pul vəsaitlərinin ödənişləri;
 - (g) İşçilərə və onların adından pul vəsaitlərinin ödənişləri;
 - (h) Əməliyyat fəaliyyəti ilə əlaqədar olan yerli mülkiyyət vergisi və ya mənfəət vergisi ilə bağlı (müvafiq olan təqdirdə) pul vəsaiti ödənişləri;
 - (i) Məhkəmə prosesləri ilə əlaqədar pul vəsaitlərinin daxil olmaları və ödənişlər.

İnvestisiya fəaliyyəti

- 6.10 6.18-ci maddədə göstərilmiş pul vəsaitlərinin hərəkətinin netto əsasında təqdim edildiyi hallar istisna olmaqla, qeyri-hökumət təşkilatı investisiya fəaliyyətindən yaranan pul vəsaitlərinin daxilolmalarının və xaricolmalarının əsas növləri haqqında məlumatı ayrıca təqdim etməlidir.
- 6.11 Pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatı investisiya fəaliyyəti nəticəsində yaranan aşağıdakı məbləğlər daxil edilməlidir:
- (a) torpaq, tikili və avadanlıqların, qeyri-maddi və digər uzunmüddətli aktivlərin əldə edilməsi məqsədilə pul vəsaitlərinin ödənişləri. Bu ödənişlər təsərrüfat subyekti tərəfindən öz gücünə inşa edilmiş torpaq, tikili və avadanlıqlar, habelə layihələr üzrə kapitallaşdırılan xərclərə aid edilir;
 - (b) torpaq, tikili və avadanlıqların, qeyri-maddi və digər uzunmüddətli aktivlərin satılmasından əldə olunan pul vəsaitləri;
 - (c) digər təsərrüfat subyektlərinin maliyyə alətlərinin əldə edilməsi üçün ödənilən pul vəsaitlərinin xaricolmaları (pul vəsaitlərinin ekvivalentləri kimi uçota alınan alətlər üzrə pul vəsaitlərinin xaricolmaları istisna olmaqla);
 - (d) digər təsərrüfat subyektlərinin maliyyə alətlərinin satılmasından yaranan pul vəsaitlərinin daxilolmaları (pul vəsaitlərinin ekvivalentləri kimi uçota alınan alətlər üzrə pul vəsaitlərinin daxilolmaları istisna olmaqla);
 - (e) digər tərəflərə təqdim edilən avanslar və borc məbləğləri;
 - (f) digər tərəflərə təqdim edilmiş avansların və kreditlərin qaytarılmasından yaranan pul vəsaitlərinin daxilolmaları;
 - (g) həmin müqavilələrin diling və ya ticarət məqsədləri üçün saxlanıldığı daxil olmaqla, fyuçers, forvard, opsiyon və svop müqavilələri üzrə pul vəsaitlərinin ödənişləri;
 - (h) həmin müqavilələrin diling və ya ticarət məqsədləri üçün saxlanıldığı hallar daxil olmaqla, fyuçers, forvard, opsiyon və svop müqavilələri üzrə pul vəsaitlərinin daxilolmaları;
 - (i) dividendlərin və gəlirin digər oxşar növləri şəklində pul vəsaitlərinin daxilolmaları;
 - (j) alınmış faizlər şəklində pul vəsaitlərinin daxilolmaları.
- 6.12 Uzunmüddətli aktivlərin və qısamüddətli investisiyaların alınması və satılması üzrə hər hansı mənfəət və ya zərər ilə bağlı olan pul vəsaitinin hərəkəti investisiya fəaliyyətindən olan pul vəsaitlərinin hərəkəti kimi təsnifləşdirilir.

Maliyyələşdirmə üzrə fəaliyyət

- 6.13 Qeyri-hökumət təşkilatı, bu standartın 16.8-ci maddəsində göstərilmiş pul vəsaitlərinin hərəkətinin netto əsasında təqdim edildiyi hallar istisna olmaqla, maliyyələşdirmə üzrə fəaliyyətindən yaranan pul vəsaitlərinin ümumi daxil olmalarının və pul vəsaitlərinin ümumi xaricolmalarının əsas qruplarını ayrıca olaraq təqdim etməlidir.
- 6.14 Pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatı investisiya fəaliyyəti nəticəsində yaranan aşağıdakı məbləğlər daxil edilməlidir:
- (a) Qeyri-hökumət təşkilatının Nizamnamə Kapitalına (Nizamnamə Fonduna) ayırmalar formasında olan daxilolmalar;
 - (b) Digər qısamüddətli və uzunmüddətli istiqrazların buraxılmasından yaranan pul vəsaitlərindən daxilolmalar;
 - (c) borc şəklində alınmış məbləğlərin geri qaytarılmasına görə pul vəsaitlərinin xaricolmaları;
 - (d) alınmış faizlər şəklində pul vəsaitlərinin daxilolmaları.

Əməliyyat fəaliyyətindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında məlumatların təqdim edilməsi

- 6.15 Qeyri-hökumət təşkilatı pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatı ümumi pul vəsaitlərinin daxilolmaları və xaricolmalarının əsas növləri haqqında informasiyanı açıqlayan birbaşa metoddan istifadə etməklə hazırlamalıdır:
- 6.16 Birbaşa metodun istifadəsi zamanı pul vəsaitlərinin xalis daxilolmaları və xaricolmalarının əsas növləri barədə informasiya aşağıdakı mənbələrdən əldə edilə bilər:
- (a) qeyri-hökumət təşkilatının uçot sənədlərindən; və ya
 - (b) əməliyyat gəlirlərinə, əməliyyat xərclərinə və aşağıdakılar nəzərə alınmaqla, maliyyə fəaliyyətinin nəticələri haqqında hesabatın digər maddələrinə düzəlişlər edilərək:
 - (i) hesabat dövrü ərzində mal-material ehtiyatlarında və əməliyyat debitor və kreditor borclarında dəyişikliklər;

- (ii) digər qeyri-pul maddələri; və
- (iii) investisiya və maliyyələşdirmə fəaliyyətlərindən pul vəsaitlərinin hərəkətinin yaranmasına gətirib çıxaran digər maddələr.

İnvestisiya və maliyyələşdirmə üzrə fəaliyyətlərdən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında məlumatların təqdim edilməsi

- 6.17 6.18-ci maddələrdə qeyd olunan pul vəsaitlərinin hərəkəti netto əsasında təqdim edildiyi hallar istisna olmaqla, qeyri-hökumət təşkilatı investisiya və maliyyələşdirmə fəaliyyətlərindən yaranan xalis pul vəsaitlərinin daxilolmaları və xaricolmalarının əsas növləri haqqında informasiyanı ayrıca təqdim etməlidir.

Pul vəsaitlərinin hərəkətinin netto əsasında təqdim edilməsi

- 6.18. Aşağıda göstərilən əməliyyat, investisiya və maliyyələşdirmə fəaliyyətlərindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti netto əsasında təqdim edilə bilər:
- (a) pul vəsaitlərinin hərəkəti təsərrüfat subyektinin fəaliyyətlərindən daha çox sifarişçinin fəaliyyətlərini əks etdirdiyi halda, sifarişçinin adından pul vəsaitlərinin daxilolmaları və xaricolmaları; və
 - (b) qısa dövrüyyə müddəti, iri məbləği və qısa ödəniş müddəti ilə fərqlənən maddələr üzrə pul vəsaitlərinin daxilolmaları və xaricolmaları.
- 6.19 6.18-ci maddənin (a) bəndi yalnız yaranan pul vəsaitləri qalıqları hesabat verən qurum tərəfindən nəzarət edilən halları əhatə edən əməliyyatlara aid edilir

Xarici valyuta ilə ifadə olunmuş pul vəsaitlərinin hərəkəti

- 6.20 Xarici valyutada əməliyyatlar nəticəsində yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti, pul vəsaitlərinin hərəkətinin baş verdiyi tarixdə həmin xarici valyuta ilə təsərrüfat subyektinin təqdimat valyutası arasında mövcud olan mübadilə məzənnəsini xarici valyutada olan məbləğə tətbiq etməklə, təsərrüfat subyektinin təqdimat valyutasında təqdim edilməlidir
- 6.21 Xarici valyuta ilə ifadə olunmuş pul vəsaitlərinin hərəkəti bu Standartın *"Xarici valyuta məzənnələrində dəyişikliklərin təsiri"* adlı 22-ci Bölməsinə əsasən təqdim edilir
- 6.22 Valyuta məzənnələrinin dəyişməsi nəticəsində yaranan istifadə edilməmiş gəlir və itkilər pul vəsaitlərinin hərəkəti hesab edilmir. Lakin valyuta məzənnələrinin dəyişməsinin xarici valyutada saxlanılan və ya əldə edilməsi gözlənilən pul vəsaitləri və onların ekvivalentlərinə təsiri hesabat dövrünün əvvəlində və sonunda olan pul vəsaitlərini yoxlamaq üçün pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatda təqdim edilir. Bu məbləğ əməliyyat, investisiya və maliyyələşdirmə üzrə fəaliyyətlərdən yaranan pul vəsaitlərindən ayrı təqdim edilir və pul vəsaitlərinin hərəkətinin hesabat dövrünün sonuna olan məzənnəyə əsasən hesablandığı təqdirdə yaranacaq hər hansı fərqləri daxil edir

Fyuçers, Forvard, Opsion və Svop Müqavilələri

- 6.23 Fyuçers, forvard, opsion və svop müqavilələrindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti investisiya fəaliyyətindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti kimi təsnifləşdirilməlidir.

Faizlər və dividendlər

- 6.24 Faizlərin və dividendlərin əldə edilməsi və faizlərin ödənilməsi nəticəsində yaranan pul vəsaitlərinin hərəkətləri ayrı təqdim edilməlidir.
- 6.25 Faiz və dividendlər üzrə alınan pul vəsaitləri investisiya fəaliyyəti kimi təsnifləşdirilməlidir
- 6.26 Ödənilən faizlər üzrə pul vəsaitlərinin hərəkəti maliyyə fəaliyyəti kimi təsnifləşdirilməlidir.

Mənfəət vergisi

- 6.27 Qeyri-kommersiya fəaliyyətinin dəstəklənməsi məqsədilə qeyri-hökumət təşkilatlarına kommersiya əməliyyatları aparmağa icazə verilir. Sözügedən əməliyyatlar üzrə yaranan mənfəət

üçün mənfəət vergisi şamil edilir və hesabat ili ərzində təşkilatın mənfəət və zərərinin tərkib hissəsini təşkil edir.

- 6.28 Qeyri-hökumət təşkilatının kommersiya fəaliyyətindən yaranan mənfəət vergisi ilə bağlı pul vəsaitlərinin hərəkətləri, onların xüsusi olaraq investisiya və maliyyələşdirmə üzrə fəaliyyətlərə aid edildiyi hallar istisna olmaqla, ayrıca açıqlanmalı və əməliyyat fəaliyyətindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti kimi təsnifləşdirilməlidir.
- 6.29 Qeyri-hökumət təşkilatının kommersiya fəaliyyətindən yaranan mənfəət vergisi pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatda əməliyyat, investisiya və maliyyələşdirmə üzrə fəaliyyətlərdən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti kimi təsnifləşdirilən pul vəsaitlərinin hərəkətini yaradan əməliyyatlardan yaranır. Vergi xərclərinin investisiya və ya maliyyələşdirmə üzrə fəaliyyətləri ilə birbaşa əlaqələndirilməsinə baxmayaraq, sözügedən vergi ilə bağlı pul vəsaitlərinin hərəkətini müəyyən etmək çox zaman mümkün olmur. Bu səbəbdən pul vəsaitlərinin hərəkəti adətən müvafiq əməliyyatdan yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti ilə eyni hesabat dövründə baş vermir. Buna görə də, mənfəət vergisi, əsasən əməliyyat fəaliyyətlərindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti kimi təsnifləşdirilir. Əks halda mənfəət vergisi müvafiq olaraq investisiya və ya maliyyələşdirmə üzrə fəaliyyətlərdən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti kimi təsnifləşdirilir. Vergilərlə bağlı pul vəsaitlərinin hərəkəti bir neçə fəaliyyət növünə aid olduqda, ödənilmiş vergilərin ümumi məbləği açıqlanmalıdır.

Əlavə dəyər vergisi və digər vergilər

- 6.30 Pul vəsaitlərinin hərəkəti, onunla bağlı hər hansı alınmış aktivlər üzrə əvəzləşdirilən ƏDV, habelə, satış ilə bağlı ƏDV və digər vergilər çıxılmaqla göstərilməlidir. Vergi orqanlarına ödənilməli və ya vergi orqanlarından alınmalı olan vergi məbləğlərinin dəyişdirilməsi əməliyyat fəaliyyətindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkətinə aid edilməlidir. Vergi orqanlarına ödənilməli və ya vergi orqanlarından alınmalı olan əhəmiyyətli məbləğlər investisiya fəaliyyətinə və ya maliyyələşdirmə üzrə fəaliyyətə xüsusi olaraq aid edildiyi halda, bu məbləğlər fəaliyyətin müvafiq növü üzrə pul vəsaitlərinin hərəkəti kimi açıqlanmalıdır.

Qeyri-pul əməliyyatları

- 6.31 Pul vəsaitləri və ya onların ekvivalentlərinin istifadəsini tələb etməyən əməliyyat, investisiya və maliyyələşdirmə fəaliyyətləri pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatlardan çıxarılmalıdırlar. Belə əməliyyatlar digər maliyyə hesabatlarında, investisiya və maliyyələşdirmə fəaliyyətləri haqqında bütün münasib informasiyanın təqdim edilməsini təmin edən şəkildə açıqlanmalıdırlar.

Pul vəsaitləri və onların ekvivalentlərinin komponentləri

- 6.32 Qeyri-hökumət təşkilatı, pul vəsaitləri və onların ekvivalentlərinin komponentlərini açıqlamalı və pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatda təqdim edilmiş məbləğlərin balans hesabatında təqdim edilmiş ekvivalent maddələr ilə uyğunlaşdırılmasını təqdim etməlidir.
- 6.33 Qeyri-hökumət təşkilatı pul vəsaitləri və onların ekvivalentlərinin tərkibinin müəyyənəşdirilməsi üçün tətbiq etdiyi siyasəti açıqlayır.
- 6.34 Qeyri-hökumət təşkilatı maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatda təqdim edilmiş pul vəsaitləri və onların ekvivalentlərinin məbləğlərinin Pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatdakı məbləğlərlə uyğunlaşdırılmasını hazırlayarkən "Pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabat forması"nda aşağıdakı maddələri açıqlamalıdır:
- (a) bank overdraftları çıxılmaqla pul vəsaitləri və onların ekvivalentlərinin ilin əvvəlinə olan məbləği;
 - (b) il ərzində pul vəsaitləri və onların ekvivalentlərinin məbləğinin artması (azalması);
 - (c) xarici valyutaların məzənnələrinin dəyişməsinin təsiri;
 - (d) bank overdraftları çıxılmaqla pul vəsaitləri və onların ekvivalentlərinin ilin sonuna olan məbləği
- 6.35 Pul vəsaitləri və onların ekvivalentlərinin komponentlərinin müəyyən edilməsi siyasətində hər hansı dəyişikliyin təsiri bu Standartın "Uçot siyasəti, uçot qymətləndirmələrində dəyişikliklər və səhvlər" adlı 8-ci Bölməsinə uyğun olaraq təqdim edilir.

Digər açıqlamalar

- 6.36 Maliyyə hesabatları ilə bağlı qeydlərdə əks olunan təsvirlər ilə birlikdə belə informasiyanın açıqlanması, təşviq edilir və aşağıdakıları tələb edə bilər :
- (a) belə vəsaitlərin istifadəsinə dair mövcud olan məhdudiyyətlər göstərilməklə, gələcək əməliyyat fəaliyyətinə və ya kapital üzrə öhdəliklərin yerinə yetirilməsinə yönəldilə biləcək istifadə edilməmiş borc vəsaitlərinin məbləği;

BÖLMƏ 7

“Qeydlər”

Təyinat və tətbiq sahəsi

- 7.1 Bu standart çərçivəsində maliyyə hesabatları hazırlayan və təqdim edən qeyri-hökumət təşkilatı hazırkı bölmənin tələblərinə uyğu olaraq qeydlər hazırlamalı və onu maliyyə hesabatlarının təqdim edildiyi hər bir dövr üzrə özünün maliyyə hesabatının ayrılmaz tərkib hissəsi kimi təqdim etməlidir

Quruluş

7.2 **İzahlı Qeydlərdə aşağıdakılar təmin edilməlidir:**

- (a) maliyyə hesabatlarının hazırlanması əsası və 7.6 -7.9-ci maddələrə uyğun olaraq istifadə edilmiş konkret uçot siyasəti haqqında informasiya təqdim edilməli;
- (b) maliyyə vəziyyəti haqqında hesabat, maliyyə fəaliyyətinin nəticələri haqqında hesabat, xalis aktivlərdə (kapitalda) dəyişikliklər haqqında hesabat və pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatda göstərilməyən, lakin bu Standart ilə tələb olunan informasiya açıqlanmalı; və
- (c) maliyyə vəziyyəti haqqında hesabat, maliyyə fəaliyyətinin nəticələri haqqında hesabat, xalis aktivlərdə (kapitalda) dəyişikliklər haqqında hesabat və pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatda göstərilməyən, lakin bu hesabatların hər birinin anlaşıla bilməsi üçün zəruri olan əlavə informasiya təqdim edilməlidir

- 7.3 Maliyyə hesabatlarındakı qeydlər mümkün dərəcədə sistemli qaydada təqdim edilməlidir. Qeydlərdə maliyyə vəziyyəti haqqında hesabat, maliyyə fəaliyyətinin nəticələri haqqında hesabat, xalis aktivlərdə (kapitalda) dəyişikliklər haqqında hesabat və pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatın hər bir maddəsi üzrə bu maddələrə aid olunan informasiyaya qarşılıqlı istinad edilməlidir

- 7.4 Qeydlər adətən aşağıdakı qaydada təqdim edilir:

- (a) Qeyri-hökumət Təşkilatları üçün Milli Mühəsibat Uçotu Standartına uyğunluğun açıqlanması
- (b) tətbiq edilmiş əhəmiyyətli uçot siyasətlərinin xülasəsi;
- (c) maliyyə vəziyyəti haqqında hesabat, maliyyə fəaliyyətinin nəticələri haqqında hesabat, xalis aktivlərdə (kapitalda) dəyişikliklər haqqında hesabat və pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatın və bu hesabatlarda hər bir maddənin təqdim edilməsi qaydasında əks etdirilən maddələr üzrə köməkçi informasiya; və
- (d) digər açıqlamalar, o cümlədən:
 - (i) şərti öhdəliklər və tanınmamış müqavilə öhdəlikləri;
 - (ii) qeyri-maliyyə xarakterli açıqlamalar, yəni qeyri-hökumət təşkilatının maliyyə risklərinin idarə olunmasının məqsədləri və siyasətləri.

- 7.5 Maliyyə hesabatlarının hazırlanmasının əsası və uçot siyasətinin konkret aspektləri haqqında məlumat maliyyə hesabatlarının ayrıca komponenti kimi təqdim edilə bilər

Uçot siyasətlərinin açıqlanması

- 7.6 Qeyri-hökumət təşkilatı mühüm uçot siyasətinin icmalında aşağıdakıları əks etdirməlidir:

- (a) maliyyə hesabatlarının hazırlanmasında istifadə olunmuş qiymətləndirmə əsasını (əsaslarını);
- (b) maliyyə hesabatlarının düzgün anlaşılması üçün zəruri olan digər uçot siyasətlərini

- 7.7 Maliyyə hesabatlarında bir neçə qiymətləndirmə əsası istifadə edildikdə, qiymətləndirmə əsasına müvafiq olaraq tətbiq edildiyi aktivlərin və öhdəliklərin kateqoriyasının göstərilməsi kifayətdir.

- 7.8 Uçot siyasətinin xüsusi aspektlərinin açıqlanması barədə qərar qəbul edərkən maliyyə hesabatlarına görə məsul olan şəxslər bu açıqlamaların istifadəçilərə əməliyyatlar, digər hallar və şəraitlərin təşkilatın hesabatda təqdim edilmiş maliyyə vəziyyətinə və maliyyə nəticələrinə təsirinin aydın olması üçün nə dərəcədə yardımçı olacağını nəzərdən keçirməlidir. Konkret uçot siyasətlərinin açıqlanması xüsusən bu siyasətlərin Standartda verilmiş alternativ variantlardan seçildikdə istifadəçilər üçün faydalıdır. Bu Standart ilə xüsusi olaraq tələb etmədiyi, lakin, "Uçot siyasəti, uçot qiymətləndirmələrində dəyişikliklər və səhvlər" adlı 8-ci Bölməyə uyğun olaraq seçilən və tətbiq edilən hər bir əhəmiyyətli uçot siyasətinin açıqlanması da münasib hesab edilir
- 7.9 Qeyri-hökumət təşkilatı mühüm uçot siyasətinin icmalında və ya izahlı qeydlərdə uçot siyasətlərini tətbiq edərkən, qiymətləndirmələrdən əlavə (7.10-cu maddəyə bax), maliyyə hesabatlarına görə məsul olan şəxslərin qəbul etdiyi və maliyyə hesabatlarında tanınmış məbləğlərə əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərən qərarları açıqlamalıdır

Qiymətləndirmə ilə bağlı qeyri-müəyyənliklərin əsas mənbələri

- 7.10 Qeyri-hökumət təşkilatı qeydlərdə gələcəyə aid əsas fərziyyələr barədə informasiyanı və növbəti maliyyə ili ərzində aktiv və öhdəliklərin cari məbləğlərinə əhəmiyyətli düzəlişlərə səbəb olma kimi riskə məruz qalan hesabat tarixində qiymətləndirmə üzrə qeyri-müəyyənliklərin digər əsas mənbələrini açıqlamalıdır. Bu aktiv və öhdəliklərdən asılı olaraq, qeydlərdə onların aşağıda qeyd olunanlarının təfəsilatı açıqlanmalıdır:
- (a) onların xarakteri; və
 - (b) hesabat tarixində onların cari məbləği.
- 7.11 Növbəti maliyyə ili ərzində balans dəyərlərinin əhəmiyyətli dərəcədə dəyişməsi riskinin böyük olduğu aktiv və öhdəliklər hesabat tarixində bazar qiymətləri haqqında son məlumatlara əsaslanan ədalətli dəyərləri ilə qiymətləndirildikdə onlar üçün 7.10-cu maddədə qeyd olunmuş açıqlamalar tələb olunmur.
- 7.12 7.10-cu maddəyə uyğun olaraq, açıqlamalar maliyyə hesabatlarının istifadəçilərinə rəhbərliyin gələcəyə dair mülahizələrinin və qiymətləndirmə ilə bağlı qeyri-müəyyənliklərin digər mənbələrinin anlaşılmasını təmin edən yolla təqdim edilir. Təqdim edilən informasiyanın xarakteri və həcmi müvafiq fərziyyələrin və digər halların xarakterindən asılı olaraq dəyişir. Açıqlanmalı olan informasiyanın aşağıdakı nümunələrini təqdim etmək olar:
- (a) fərziyyənin və ya qiymətləndirmə ilə bağlı digər qeyri-müəyyənliyin xarakteri;
 - (b) balans dəyərlərinin onların hesablamalarının əsaslandığı metodlar, fərziyyələr və qiymətləndirmələrə qarşı həssaslığı, bu həssaslığın səbəbləri daxil olmaqla;
 - (c) qeyri-müəyyənliyin ehtimal olunan həll olunması və təsirə məruz qalmış aktiv və öhdəliklərin balans dəyərlərinə dair növbəti maliyyə ilində məntiqə uyğun olaraq mümkün olan nəticələrin diapazonu; və
 - (d) qeyri-müəyyənlik aradan qaldırılmamış halda qaldıqda, bu aktivlər və öhdəliklərə dair əvvəlki fərziyyələrə daxil edilmiş dəyişikliklərin izah edilməsi
- 7.13 7.11.-cu maddədə nəzərdə tutulmuş informasiyaların açıqlanması zamanı büdcə haqqında informasiya və ya proqnozların açıqlanması tələb olunmur.
- 7.14 Hesabat tarixində hər hansı fərziyyənin və ya qiymətləndirmə ilə bağlı qeyri-müəyyənliyinin digər mənbəyinin ehtimal olunan təsir dərəcəsinin açıqlanması praktiki olaraq mümkün olmadıqda, qeyri-hökumət təşkilatı, mövcud olan biliklərə əsaslanaraq, növbəti maliyyə ilində fərziyyələrdən fərqlənən real faktların təsirə məruz qalmış aktiv və ya öhdəliyin balans dəyərində əhəmiyyətli düzəliş tələb edə biləcəyini göstərir. Bütün hallarda qeyri-hökumət təşkilatı müvafiq fərziyyənin toxunduğu konkret aktiv və ya öhdəliyin (və ya aktiv və ya öhdəliklər sinfinin) xarakterini və balans dəyərini açıqlayır
- 7.15 Qeyri-hökumət təşkilatının uçot siyasətinin tətbiqi prosesində maliyyə hesabatlarına görə məsul olan şəxslər tərəfindən qəbul edilmiş konkret qərarlar haqqında 7.9-cu maddədəki informasiyaların açıqlanması 7.10-cu maddədəki qiymətləndirmə ilə bağlı qeyri-müəyyənliyin digər əsas mənbələrinin açıqlamaları ilə bağlı deyildir.

Digər açıqlamalar

- 7.16 Maliyyə hesabatları ilə birgə dərc edilmiş informasiyada müvafiq məlumatlar öz əksini tapmadıqda qeyri-hökumət təşkilatı tərəfindən əlavə olaraq açıqlanmalıdır:

- (a) təşkilatın hüquqi ünvanı və hüquqi forması, eləcə də, onun fəaliyyət göstərdiyi hüquq müstəvisi;
- (b) təşkilatın əməliyyatlarının və fəaliyyətinin əsas növlərinin xarakterinin təsviri;
- (c) hesabat dövrü ərzində işçilərin orta sayı.

BÖLMƏ 8

“Uçot siyasəti, uçot qiymətləndirmələrində dəyişikliklər və səhvlər”

Təyinat və tətbiq sahəsi

- 8.1. Bu Bölmə uçot siyasətinin seçilməsi və tətbiqi zamanı, habelə uçot siyasətində və uçot qiymətlərində dəyişikliklərin və əvvəlki hesabat dövrlərinin səhvləri üzrə düzəlişlərin uçotu zamanı tətbiq edilir
- 8.2. Əvvəlki hesabat dövrlərinin səhvlərinin düzəldilməsi bu standartın *“Birja Əməliyyatlarından Mənfəət vergisi”* adlı 22-ci Bölməsi çərçivəsində nəzərdən keçirilir.

Əsas anlayışlar

- 8.3 Bu Bölmədə istifadə edilmiş əsas anlayışlar aşağıdakı mənaları ifadə edir:

Uçot siyasəti - maliyyə hesabatlarının hazırlanması və təqdim edilməsi zamanı qeyri-hökumət təşkilatı tərəfindən tətbiq edilən konkret prinsiplər, əsaslar, şərtlər və qaydalardır.

Uçot qiymətlərində dəyişikliklər – aktivlərin və ya öhdəliklərin mövcud statusunun və onlarla bağlı ehtimal edilən gələcək iqtisadi səmərə və öhdəliklərin qiymətləndirilməsi nəticəsində aktivin və ya öhdəliyin balans dəyərinin və ya aktivin dövrü istehlak məbləğinin düzəldilməsidir. Uçot qiymətlərində dəyişikliklər əldə olunmuş yeni məlumatlardan və vəziyyətin dəyişməsindən yaranmış üçün səhvlərin düzəldilməsi hesab edilmir.

Ciddi məlumat boşluqları və ya maliyyə hesabatlarının maddələri üzrə məlumatın yanlış təqdim edilməsi - istifadəçilərin maliyyə hesabatlarına əsaslanan qərarlarına və qiymətləndirmələrinə ayrı-ayrılıqda və ya birlikdə təsir edə bildikdə əhəmiyyətli hesab edilir. Əhəmiyyətlilik dərəcəsi məlumat boşluğunun və ya yanlış təqdim edilmiş məlumatın, onları müşayiət edən şərtlər nəzərə alınmaqla, həcmindən və xüsusiyyətindən asılıdır. Maddənin həcmi və ya xüsusiyyəti və ya bunların hər ikisi müəyyənləşdirici faktor ola bilər.

Keçmiş dövrlərin səhvləri –təşkilatın bir və ya bir neçə əvvəlki dövrlərini əhatə edən maliyyə hesabatlarında aşağıdakı şərtləri təmin edən etibarlı məlumatdan istifadə edilməməsi və ya yanlış istifadə edilməsi nəticəsində buraxılmış səhvlər və edilmiş yanlış bəyanatlardır:

- (a) məlumat həmin dövrlərin maliyyə hesabatları dərc olunmaq üçün təsdiq edildiyi zaman mövcud olduqda; və
- (b) məlumatın həmin maliyyə hesabatlarının hazırlanması və təqdim edilməsi zamanı əldə edilməsi və uçota alınması məntiqi olaraq mümkün hesab edildikdə.

Belə səhvlərə riyazi və uçot siyasətinin tətbiq edilməsi zamanı buraxılan səhvlər, faktların gözədən qaçırılması və ya səhv izah edilməsi və saxtakarlıq daxildir.

Retrospektiv qaydada yenidən təqdim etmə - maliyyə hesabatları elementlərinin məbləğlərinin tanınması, ölçülməsi və açıqlanmasına dair əvvəlki hesabat dövrlərinin səhvlərinin sanki heç olmadığı kimi düzəldilməsidir.

Perspektiv qaydada tətbiq etmə - uçot siyasətində dəyişikliyin və uçot qiymətləndirmələrində dəyişikliyin nəticəsinin tanınmasının perspektiv tətbiqi müvafiq olaraq aşağıdakılardan ibarətdir:

- (a) uçot siyasətinin dəyişdiyi tarixdən sonra baş vermiş əməliyyatlara, digər hadisə və şərtlərə yeni uçot siyasətinin tətbiq edilməsi; və
- (b) dəyişikliyin təsir etdiyi hazırkı və gələcək hesabat dövrlərində uçot qiymətləndirmələrində dəyişikliklərin nəticəsinin tanınması

Uçot siyasəti

Uçot siyasətinin seçilməsi və tətbiq edilməsi

- 8.4 Bu Standartın müəyyən Bölməsi xüsusi olaraq hər hansı əməliyyata, digər hadisə və ya şərtlərə tətbiq edildikdə, həmin əməliyyat, hadisə və ya şərtlərə tətbiq ediləcək uçot siyasəti müvafiq Bölmədə göstərilən uçot siyasəti olmalıdır.
- 8.5 Qeyri-hökumət təşkilatlarının təsərrüfat əməliyyatları haqqında məlumatların və mühasibat uçotunda digər informasiyanın qruplaşdırılması və saxlanması üçün müəyyən edilmiş sintetik hesabların və subhesabların məcmusu Əlavə 1-də tövsiyə olunan hesablar planı kimi verilmişdir. Lakin təşkilatlar öz iş xüsusiyyətlərinə uyğun olaraq zərurət yarandıqda Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyi ilə razılaşdırmaqla müvafiq hesablar planından istifadə edə bilərlər.
- 8.6 Uçot siyasətinin tətbiq edilməsinin nəticəsi əhəmiyyətli olmadıqda, həmin siyasətin tətbiq edilməsi tələb olunmur. Lakin, qeyri-hökumət təşkilatının maliyyə vəziyyətinin, maliyyə nəticələrinin və ya pul vəsaitləri hərəkətinin müəyyən səviyyədə təqdim edilməsi məqsədilə bu Standartdan əhəmiyyətli olmayan kənarlaşmalara yol vermək və ya onları düzəldilməmiş saxlamaq məqbul sayılmır.
- 8.7 Hər hansı əməliyyat, digər hadisə və ya şərtlərə xüsusi olaraq tətbiq edilə biləcək Bölmə mövcud deyilsə, təşkilat rəhbərliyi aşağıdakı meyarlara cavab verən məlumatların təqdimatı ilə nəticələnenə uçot siyasətinin hazırlanması və tətbiq edilməsi üçün şəxsi mühakimələrinə əsaslanmalıdır:
- (a) məlumat, istifadəçilərin iqtisadi məqsədli qərarlar qəbul etməsi tələblərinə müvafiq olmalıdır; və
 - (b) maliyyə hesabatlarının aşağıdakı meyarlara cavab verməsi baxımından etibarlı olmalıdır:
 - (i) təşkilatın maliyyə vəziyyətini, maliyyə nəticələrini və pul vəsaitlərinin hərəkətini ədalətli şəkildə əks etdirməlidir;
 - (ii) əməliyyatların, digər hadisə və şərtlərin yalnız hüquqi formasını deyil, iqtisadi mahiyyətini əks etdirməlidir.
 - (iii) neytral, yəni qərəzsiz olmalıdır.
 - (iv) ehtiyatlılıq prinsipinə uyğun olmalıdır; və
 - (v) bütün əhəmiyyətli baxımlardan tamamlanmış olmalıdır.
- 8.8 Hazırkı Standartın 8.7-ci maddəsində göstərilən düşüncələri tətbiq etdikdə, təşkilat rəhbərliyi aşağıdakı mənbələrə göstərilmiş ardıcılıqda istinad etməli və onların tətbiq edilməsi mümkünlüyünü nəzərdən keçirməlidir:
- (a) Bu Standartın Bölmələrində oxşar və əlaqədar məsələlər üzrə nəzərdə tutulan tələblər və göstərişlər; və
 - (b) Bu Standartın digər Bölmələrində açıqlanmış aktivlər, öhdəliklər, gəlir və xərc anlayışları, onlar üzrə müəyyənəlmə, tanınma və ölçülmə meyarları
- 8.9 Hazırkı Standartın 8.6-cı maddəsi üzrə mülahizələr edən zaman təşkilat rəhbərliyi həmçinin standart müəyyən edən digər səlahiyyətli qurumların ən son bəyanatlarını, eləcə də, özəl və dövlət sektoru üzrə qəbul edilmiş təcrübələri yalnız və yalnız bu standartın 8.7-ci maddəsində göstərilən mənbələr ilə ziddiyyət yaratmayacağı dərəcədə nəzərə ala bilər

Uçot siyasətinin ardıcılığı

- 8.10 Qeyri-hökumət təşkilatı, bu Standartın müəyyən maddələri qruplaşdıraraq onlara müxtəlif uçot siyasətini tətbiq etməyi tələb etməsi və ya icazə verməsi halı istisna olmaqla, müvafiq uçot siyasətini qəbul edərək, oxşar əməliyyatlar, digər hadisə və şərtlər üzrə ardıcıl şəkildə tətbiq etməlidir. Əgər bu Standart müəyyən maddələrin bu məqsədlə qruplaşdırılmasına icazə verərsə və ya tələb edərsə, onda müvafiq uçot siyasəti seçilməli və həmin maddələr qrupuna ardıcıl şəkildə tətbiq edilməlidir.

Uçot siyasətində dəyişikliklər

- 8.11 Qeyri-hökumət təşkilatı uçot siyasətini yalnız aşağıdakı hallarda dəyişə bilər:
- (a) Bu Standart və ya ona yeni qəbul edilmiş düzəlişlər bunu tələb etdikdə; və ya

- (b) uçot siyasətinin dəyişdirilməsi maliyyə hesabatlarında əməliyyatların, digər hadisə və şərtlərin qeyri-hökumət təşkilatının maliyyə vəziyyətinə, maliyyə nəticələrinə və pul vəsaitlərinin hərəkətinə təsiri haqqında etibarlı və daha uyğun məlumatların təmin edilməsi ilə nəticələndikdə
- 8.12 Əməliyyatların, hadisələrin və ya şərtlərin uçot qaydası, tanınması və ya ölçülməsi istiqamətində baş verən dəyişiklik uçot siyasəti üzrə dəyişiklik kimi qəbul edilir.
- 8.13 Qeyri-hökumət təşkilatının əvvəlki dövrlərdə həyata keçirdiyi əməliyyatlardan mahiyyət etibarilə fərqli olan əməliyyatlara yeni uçot siyasətini tətbiq etməsi təşkilatın uçot siyasətinin dəyişməsinə dəlalət etmir.

Uçot siyasətində dəyişikliklərin tətbiq edilməsi

- 8.14 Bu standart üzrə yeni qəbul edilmiş əlavə və dəyişikliklərin tələblərinə uyğun olaraq və ya 8.10-cu maddənin (b) bəndinə əsasən könüllü şəkildə özünün uçot siyasətini dəyişən qeyri-hökumət təşkilatı bu cür dəyişiklikləri prospektiv qaydada uçota almalıdır.
- 8.15 Hər hansı əməliyyat, digər hadisə və ya şərtlərə xüsusi olaraq tətbiq edilə biləcək bu Standartın müddəası mövcud olmadıqda, rəhbərlik bu Standartın 8.8-ci maddəsinə uyğun olaraq, eyni konseptual əsaslardan istifadə edən səlahiyyətli qurumların ən son bəyanatlarından irəli gələn uçot siyasətini tətbiq edə bilər (Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartları Şurası və ya İctimai Sektor üçün Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartları Şurası kimi). Qeyri-hökumət təşkilatı, belə bəyanatlardakı dəyişikliklərə riayət edərək uçot siyasətini dəyişmək qərarına gəldikdə, belə dəyişiklik uçot siyasətinin könüllü olaraq dəyişdirilməsi kimi uçota alınır və açıqlanır.

Məlumatın açıqlanması

- 8.16 Hazırkı standart üzrə əlavə və dəyişikliklərin ilkin tətbiqi uçot siyasətində dəyişikliklərin edilməsini tələb edərsə, o zaman, qeyri-hökumət təşkilatı aşağıdakıları açıqlamalıdır:
- (a) Düzəlişin adı;
 - (b) mövcud olarsa, uçot siyasətində dəyişikliyin onun keçid şərtlərinə uyğun olaraq edildiyi;
 - (c) uçot siyasətində dəyişikliyin xarakteri;
 - (ç) mövcud olarsa, keçid şərtlərinin təsviri;
 - (d) mövcud olarsa, gələcək dövrlərə təsir göstərə biləcək keçid şərtləri;
 - (e) cari dövr üçün maliyyə hesabatlarının təsirə məruz qalmış hər maddəsi üzrə düzəlişlərin məbləği;
- Növbəti dövrlərin maliyyə hesabatlarında bu açıqlamaların təkrarlanmasına yol verilməli deyil
- 8.17 Uçot siyasətinin könüllü şəkildə dəyişdirilməsi cari hesabat dövrünə ya gələcək dövrlərə təsir göstərə biləcəksə, qeyri-hökumət təşkilatı aşağıdakı məlumatları açıqlamalıdır:
- (a) uçot siyasətində dəyişikliyin xarakteri;
 - (b) yeni uçot siyasətinin tətbiqinin etibarlı və daha uyğun informasiyanın təmin etməsinin səbəbi;
 - (c) cari hesabat dövrü üzrə maliyyə hesabatlarının təsirə məruz qalmış hər maddəsi üzrə düzəlişlərin məbləği
- Növbəti dövrlərin maliyyə hesabatlarında bu açıqlamaların təkrarlanmasına yol verilməli deyil.

Uçot qiymətləndirmələrində dəyişikliklər

- 8.18 Xidmət göstərilməsinə, ticarətə və s. fəaliyyətə xas olan qeyri-müəyyənliyin nəticəsi kimi maliyyə hesabatlarındakı maddələr dəqiqliklə qiymətləndirilə bilmədiyi halda, qeyri-hökumət təşkilatı təxmini qiymətləndirmədən istifadə etməlidir. Bu cür qiymətləndirmə aparən zaman qeyri-hökumət təşkilatı mövcud olan ən yeni və etibarlı informasiyaya əsaslanan fikirləri daxil etməlidir.
- 8.19 Məntiqə uyğun qiymətləndirmələrin istifadə edilməsi maliyyə hesabatlarının hazırlanmasının əsas hissəsidir və onların etibarlılığına zərər yetirmir.

- 8.20 Qiymətləndirmənin əsaslandığı şərtlərdə dəyişikliklərin baş verdiyi təqdirdə və ya yeni məlumatların və ya təcrübənin əldə olunmasının nəticəsində uçot qiymətləndirmələrinin yenidən baxılması zərurəti yarana bilər. Qiymətlərə yenidən baxılması öz mahiyyətinə görə keçmiş dövrlərə aid deyil və səhvin düzəldilməsi sayılır
- 8.21 Tətbiq edilən qiymətləndirmə metodunda dəyişiklik uçot qiymətləndirmələrində deyil, uçot siyasətində dəyişiklikdir. Uçot siyasətində dəyişikliyi uçot qiymətləndirmələrində dəyişiklikdən ayırmaq çətin olduqda, həmin dəyişiklik uçot qiymətləndirmələrində dəyişiklik kimi qeydə alınır
- 8.22 Hazırkı Standartın 8.22-ci maddəsinin tətbiq edildiyi dəyişikliklər istisna olmaqla, uçot qiymətləndirmələrində dəyişikliyin nəticəsi aşağıdakı dövrlər üzrə gələcəkdə daxil olunmaqla mənfəət və ya zərərdə tanınır:
- (a) dəyişiklik yalnız bu dövrə təsir etdikdə, dəyişikliyin edildiyi dövr; və ya
 - (b) dəyişiklik həm onun həyata keçirildiyi dövrə, həm də gələcək dövrlərə təsir göstərdikdə, dəyişikliyin baş verdiyi dövr və gələcək dövrlər
- 8.23 Uçot qiymətləndirmələrində dəyişiklik aktivlərdə və öhdəliklərdə dəyişikliklərə səbəb olarsa və ya xalis aktivlər/kapital maddəsinə aid olarsa, onda həmin dəyişiklik dəyişikliyin baş verdiyi dövrdə əlaqədar aktivlərin, öhdəliklərin və ya xalis aktivlər/kapital maddəsinin balans məbləğlərinin düzəldilməsi vasitəsilə tanınmalıdır.

Məlumatın açıqlanması

- 8.24 Dəyişikliyin təsirini qiymətləndirmək qeyri-mümkün olduğu hallar istisna olmaqla, qeyri-hökumət təşkilatı, cari hesabat dövrünə təsir göstərmiş və ya gələcək hesabat dövrlərinə təsir göstərəcəyi ehtimal edilən uçot qiymətləndirmələrində dəyişikliyin mahiyyətini və məbləğini açıqlamalıdır.
- 8.25 Əgər gələcək hesabat dövrlərinə təsirin məbləği, onun qiymətləndirilməsi mümkün olmadığından açıqlanmırsa, qeyri-hökumət təşkilatı bu faktı açıqlamalıdır.

Səhvlər

- 8.26 Səhvlər maliyyə hesabatları elementlərinin tanınması, ölçülməsi, təqdim edilməsi və ya açıqlanması üzrə yarana bilər. Qeyri-hökumət təşkilatının maliyyə durumunun, maliyyə fəaliyyətinin və ya pul vəsaitləri hərəkətinin müəyyən şəkildə təqdimatına nail olmaq üçün maliyyə hesabatlarında qəsdən əhəmiyyətli və ya əhəmiyyətsiz səhvlər buraxıldıqda, bu maliyyə hesabatları bu Standarta uyğun hesab edilmirlər. Cari hesabat dövründə aşkar edilmiş bu dövrün ehtimal edilən səhvləri maliyyə hesabatı dərc olunmaq üçün təsdiq edilənədək düzəldilməlidir. Lakin, bəzən əhəmiyyətli səhvlər növbəti hesabat dövrünədək aşkar edilmədiyindən, bu səhvlər növbəti hesabat dövrünün maliyyə hesabatlarında təqdim edilmiş müqayisəli məlumatlarda düzəldilməlidir (bax: hazırkı standartın 8.26-8.30-cu maddələri)
- 8.27 Hazırkı Standartın 8.27-ci maddəsinə uyğun olaraq, qeyri-hökumət təşkilatı keçmiş hesabat dövrünün əhəmiyyətli səhvlərini, onlar aşkar edildikdən sonra, dərc edilmək üçün təsdiq edilmiş maliyyə hesabatlarının ilk məcmusunda retrospektiv qaydada şəkildə aşağıdakıları əhatə edərək düzəltməlidir:
- (a) bu səhvlərin buraxıldığı keçmiş hesabat dövrü (dövləri) üzrə müqayisəli informasiya yenidən təqdim edilməlidir; və ya
 - (b) əgər bu səhv, təqdim edilmiş ən erkən keçmiş hesabat dövründən əvvəl buraxılmışdırsa, təqdim edilmiş ən erkən hesabat dövrü üzrə aktivlərin, öhdəliklərin və kapitalın hesabat dövrünün əvvəlinə olan qalıqları yenidən hesablanaraq təqdim edilməlidir

Retrospektiv qaydada yenidən təqdim etməyə qoyulan məhdudiyyətlər

- 8.28 Əvvəlki hesabat dövrünün səhvi onun konkret dövr üzrə təsirinin və ya ümumi təsirinin müəyyənləşdirilməsinin qeyri-mümkün olduğu hallar istisna olmaqla, retrospektiv şəkildə yenidən hesablanaraq düzəldilməlidir.
- 8.29 Təqdim edilmiş bir və ya bir neçə keçmiş dövrə aid müqayisəli məlumatlara səhvin konkret dövr üzrə təsirini müəyyən etmək mümkün olmadıqda, qeyri-hökumət təşkilatı retrospektiv qaydada yenidən təqdim etmənin mümkün olduğu ən erkən hesabat dövrünün əvvəlinə olan (bu cari hesabat dövrü də ola bilər) aktivlərin, öhdəliklərin və xalis aktivlər/kapitalın qalıqlarını yenidən hesablayıb təqdim etməlidir.
- 8.30 Cari hesabat dövrünün əvvəlində səhvin bütün əvvəlki hesabat dövrlərinə ümumi təsirinin müəyyənləşdirilməsi mümkün olmadıqda, qeyri-hökumət təşkilatı səhvi perspektiv qaydada düzəltmək məqsədilə mümkün olan ən erkən hesabat dövründən etibarən müqayisəli məlumatları yenidən təqdim etməlidir.
- 8.31 Əvvəlki hesabat dövrünün səhvinin düzəldilməsi həmin səhvin aşkar edildiyi hesabat dövrünün mənfəət və ya zərərinə aid edilmir. Əvvəlki hesabat dövrləri haqqında təqdim edilmiş hər hansı məlumatlar, o cümlədən rəqəmli maliyyə məlumatları mümkün qədər uzaq keçmişə aid olan hesabat dövrü üzrə yenidən təqdim edilməlidir.
- 8.32 Bütün əvvəlki hesabat dövrləri üzrə səhvin məbləğini müəyyənləşdirmək mümkün olmadıqda, qeyri-hökumət təşkilatı mümkün olan ən erkən hesabat dövründən etibarən müqayisəli məlumatları perspektiv qaydada yenidən təqdim etməlidir.
- 8.33 Səhvlərin düzəldilməsi uçot qiymətləndirmələrində baş verən dəyişikliklərdən fərqlənir. Uçot qiymətləndirmələri öz mahiyyətinə görə əlavə informasiya əldə olunduqda yoxlanılması tələb olunan təxmini qiymətlərdir.

Keçmiş hesabat dövrlərinin səhvlərinin açıqlanması

- 8.33 Hazırkı Standartın 8.26-cı maddəsinin tətbiqi zamanı, qeyri-hökumət təşkilatı aşağıdakı məlumatları açıqlamalıdır:
- (a) keçmiş hesabat dövrünə aid səhvin xarakteri;
 - (b) Mümkün olan təqdirdə hər bir əvvəlki dövr üçün təqdim edilən maliyyə hesabatının təsire məruz qalan hər bir sətir-maddəsi üzrə düzəlişlərin miqyası;
 - (c) təqdim edilmiş ən erkən hesabat dövrünün əvvəlində düzəlişin məbləği; və
 - (d) müəyyən keçmiş hesabat dövrü üçün retrospektiv tətbiq etmə qeyri-mümkün olduqda, bu halın yaranmasına səbəb olan şərtləri və səhvin necə və hansı tarixdən etibarən düzəldildiyi.

Növbəti hesabat dövrlərinin maliyyə hesabatlarında bu açıqlamaların təkrarlanması tələb olunmur.

Retrospektiv qaydada yenidən təqdim etmənin mümkünsüzlüyü

- 8.35 Qeyri-hökumət təşkilatı keçmiş hesabat dövrünün səhvinə düzəldikdə, aşağıdakı məlumatları digər məlumatlardan fərqləndirməlidir:
- (a) əməliyyatın, digər hadisə və ya şərtin baş verdiyi tarixdə (tarixlərdə) mövcud olan şərtlərin sübutunu təmin edən məlumat; və
 - (b) həmin keçmiş dövrün maliyyə hesabatları dərc olunmaq üçün təsdiq edildiyi zaman mövcud olan məlumat. Bəzi qiymətləndirmələr üçün bu növ məlumatların fərqləndirilməsi mümkün deyil. Retrospektiv qaydada yenidən təqdim etmə məlumatların bu iki növünün fərqləndirilməsi mümkün olmayan əhəmiyyətli qiymətləndirmələrin aparılmasını tələb etdikdə, keçmiş hesabat dövrünün səhvinin düzəldilməsi mümkün deyildir.
- 8.36 Keçmiş dövrə aid səhvlərin düzəldilməsi zamanı, heç bir sonradan əldə edilmiş məlumatdan istifadə etmək olmaz. Buna baxmayaraq, keçmiş hesabat dövrləri üzrə təqdim edilmiş müqayisəli

məlumatlara düzəlişin edilməsi üçün ciddi qiymətləndirmə aparılmasının zəruriliyi faktı, müqayisəli məlumata etibarlı düzəlişin edilməsinə maneə törətmir

BÖLMƏ 9

“Maliyyə Alətləri”

Təyinat və tətbiq sahəsi

- 9.1 Bu Bölmə:
- (a) maliyyə vəziyyətinə dair hesabatda tanınan maliyyə alətlərinin təqdimatı üçün tələblər müəyyən edir;
 - (b) maliyyə vəziyyətinə dair hesabatda tanınan maliyyə alətləri barədə açıqlanmalı olan məlumatları müəyyən edir; və
 - (c) maliyyə vəziyyətinə dair hesabatda tanınmayan maliyyə alətləri barədə açıqlanmalı olan məlumatları müəyyən edir.
 - (d) maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatda maliyyə alətlərinin tanınması, ölçülməsi və tanınmasının dayandırılması üzrə tələbləri təsvir edir.
- 9.2 Bu Bölmədə müəyyən edilən maliyyə alətlərinin təqdimatı ilə bağlı tələblər aşağıdakıları əhatə edir:
- (a) maliyyə alətlərinin aşağıdakı bölgü üzrə təsnifləşdirilməsini:
 - öhdəliklər və xalis aktivlər (kapital), müvafiq iştirak payının, dividend, gəlir və xərclər.
 - müvafiq iştirak payının, gəlir və xərclər.
 - (b) maliyyə aktivləri və maliyyə öhdəliklərinin qarşılıqlı əvəzləşdirilməli olduğu şərtlər.
- 9.3 Bu Bölmədə müəyyən edilən maliyyə alətlərinin təqdimatı ilə bağlı açıqlama tələbləri aşağıdakıları əhatə edir:
- (a) qeyri-hökumət təşkilatının maliyyə alətlərinə aid olan gələcək pul vəsaitləri hərəkətlərinin məbləğinə, müddətinə və baş vermə ehtimalına təsir edən amillərə dair məlumat;
 - (b) maliyyə alətlər üçün tətbiq edilən uçot siyasətləri;
 - (c) qeyri-hökumət təşkilatı tərəfindən istifadə olunan maliyyə alətlərinin xarakterinə və miqyasına dair məlumat;
 - (d) onların hansı maliyyə məqsədlərinə xidmət etməsi; və
- 9.4 Bu Standart, qeyri-hökumət təşkilatı tərəfindən saxlanılan və ya buraxılan həm tanınmış, həm də tanınmamış maliyyə alətlərinin bütün növləri üzrə məlumatın açıqlanması və təqdim edilməsi ilə bağlı tətbiq olunmalıdır.

Əsas anlayışlar

- 9.5 Bölmədə xüsusi mənalar kəsb edən aşağıdakı terminlərdən istifadə olunmuşdur:

Maliyyə aləti bir təşkilatın maliyyə aktivinin və digər təşkilatın kapital aləti və ya maliyyə öhdəliyinin yaranmasına səbəb olan hər hansı müqavilədir

Hər hansı tərəflə pul vəsaiti və ya digər başqa maliyyə alətləri vasitəsilə ödəniş aparmaq hüququ verən **əmtəə əsaslı müqavilələr**, a) qüvvəyə minən və təşkilatın gözlənilən alış, satış və ya istifadə tələblərinə uyğun olmaqda davam edən b) ilkin dövrlərdən etibarən müvafiq məqsəd üçün nəzərdə tutulan və c) çatdırılma vasitəsilə təmin edilməsi gözlənilən əmtəə əsaslı müqavilələr istisna olmaqla, maliyyə alətləri kimi uçota alınmalıdır.

Maliyyə aktiv aşağıda göstərilən bütün aktivlərdir:

- (a) pul vəsaitləri;
- (b) digər təşkilatdan pul vəsaitləri və ya digər maliyyə aktivinin qəbul edilməsi ilə bağlı müqavilə hüququ

- (c) təşkilat üçün potensial olaraq əlverişli şərtlər əsasında öz maliyyə aktivlərini və ya öhdəliklərini digər təşkilatın maliyyə aktivləri və ya maliyyə öhdəlikləri ilə mübadilə edilməsi ilə bağlı müqavilə hüququ; və ya
- (d) digər təşkilatın kapital aləti;

Maliyyə öhdəliyi – aşağıda göstərilən bütün müqaviləli öhdəliklərdir:

- (a) nağd pul vəsaitlərini və ya digər maliyyə aktivini digər təşkilatya təqdim etmək; və ya
- (b) təşkilat üçün potensial olaraq əlverişli olmayan şərtlər əsasında digər təşkilat ilə maliyyə öhdəlikləri və ya maliyyə aktivlərini mübadilə etmək;

Kapital aləti, bütün öhdəliklərin çıxılmasından sonra, təşkilatın aktivlərində qalıq payını təsdiq edən hər hansı müqavilədir

Nizamnamə üzrə ayırmalar aləti qeyri-hökumət təşkilatının təsisçiləri üçün müvafiq təşkilatın Nizamnamə Kapitalının yaradılması öhdəliyini təsbit edən istənilən müqavilədir.

Bazar dəyəri fəal bazarda maliyyə aktivinin satışı üzrə əldə edilə bilən və ya alışı zamanı ödənilməli olan məbləğdir.

Monetar maliyyə aktivləri və ya maliyyə öhdəlikləri (həmçinin, monetar maliyyə alətləri də adlanır) sabit və ya müəyyən edilən pul vəsaiti miqdarında alınacaq və ya ödəniləcək maliyyə aktivləri və maliyyə öhdəlikləridir

- 9.6 Bu Bölmədə müqavilə və müqavilə əsaslı terminlər dedikdə, adətən, icrası qanunla icbari olması səbəbindən boyun qaçıрмаq üçün az və ya heç bir seçim imkanı olmayan iki və daha çox tərəflər arasında bağlanan və aydın iqtisadi nəticələri təcəssüm etdirən razılaşmalar nəzərdə tutulur. Müqavilələr və beləliklə də, maliyyə alətləri müxtəlif formalarda ola bilsə də, yazılı qaydada tərtib edilməlidir
- 9.7 Standartın 9.5-ci maddəsində əks olunan anlayışlar baxımından, təşkilat termini qeyri-hökumət təşkilatları, ictimai sektora məxsus strukturları, fiziki şəxsləri, ortaqlar və ya səhmdar cəmiyyətləri əhatə edir.
- 9.8 Maliyyə alətləri həm əsas alətlərdən (məsələn, debitor və kreditor borcları, kapital alətləri), həm də törəmə maliyyə alətlərindən ibarət olur (məsələn, maliyyə opsiyonları, fyuçers və forvard kontraktları, faiz və valyuta svopları). Tanınmağı və ya tanınmamağından asılı olmayaraq, törəmə maliyyə alətləri maliyyə alətlərinin anlayışına uyğun gəlir və müvafiq olaraq hazırkı Bölmənin tətbiq sahəsinə aid edilir .
- 9.9 Törəmə maliyyə alətləri, əsas maliyyə alətində mövcud olan maliyyə risklərindən birinin və ya bir neçəsinin alətin tərəfləri arasında ötürülməsinə imkan verən hüquq və öhdəliklər yaradırlar. Müqavilə bağlanılarkən törəmə maliyyə alətləri əsas maliyyə alətinin ötürülməsi ilə nəticələnir və bu cür ötürülmənin müqavilənin sona çatmasına qədər baş verməsi mütləq deyildir.
- 9.10 Fiziki aktivlər (məsələn, ehtiyatlar, torpaq, tikili və avadanlıqlar), icarəyə götürülmüş aktivlər və qeyri-maddi aktivlər (məsələn, radio tezliklər üzrə spektr, patentlər və ticarət markaları) maliyyə aktivləri hesab olunmur. Bu kimi fiziki və qeyri-maddi aktivlərə nəzarət pul vəsaitlərinin və ya digər aktivlərin təşkilatya axınını təmin etməyə imkan yaradır, lakin pul vəsaitlərinin və ya digər maliyyə aktivlərinin alınması üzrə real hüququn yaranmasına gətirmir
- 9.11 Gələcək iqtisadi səmərəsi pul vəsaitlərinin və ya digər maliyyə aktivlərinin alınması üzrə hüquq deyil, malların və xidmətlərin alınmasından ibarət olan avans xərcləri və s. bu kimi aktivlər

maliyyə aktivləri hesab olunmur. Analoji olaraq, təxirə salınmış gəlir və əksər zəmanət öhdəlikləri kimi maddələr maliyyə öhdəlikləri hesab olunmur. Çünki, onlar ilə əlaqədar gələcək iqtisadi səmərənin təşkilatdən mümkün xaric olması pul vəsaitlərinin və ya digər maliyyə aktivinin deyil, malların və xidmətlərin təqdim edilməsindən ibarətdir.

- 9.12 Mahiyyət etibarilə, müqavilə əsaslı olmayan və dövlət tərəfindən qeyri-hökumət təşkilatları üzrə tətbiq edilən hüquqi tələblər nəticəsində yaranan öhdəliklər və ya aktivlər (məsələn, vergilər və ya vergi ekvivalentləri) maliyyə aktivləri və ya maliyyə öhdəlikləri hesab olunmur.
- 9.13 Maliyyə aktivlərinin köçürülməsini əhatə etməyən müqavilə hüquqları və öhdəlikləri maliyyə alətləri anlayışına daxil edilmir.

Təqdimat

Öhdəliklər və Xalis aktivlər (kapital)

- 9.14 Qeyri-hökumət təşkilatı maliyyə öhdəliyi və ya nizamnamə üzrə ayırmalar aləti buraxa bilər. Mövcud qanunverciliyə əsasən qeyri-hökumət təşkilatı heç bir kapital aləti buraxa bilməz. Nizamnamə üzrə ayırmalar aləti yarandığı tarixdə və ya sonrakı dövrlərdə qeyri-hökumət təşkilatının Nizamnamə Kapitalının artması ilə nəticələnə bilər.
- 9.15 Qeyri-hökumət təşkilatı maliyyə öhdəliyi alətini öhdəlik kimi, Nizamnamə üzrə ayırmalar alətini isə xalis aktivlər (kapital) kimi təsnifləşdirməlidir.
- 9.16 Maliyyə öhdəliyi və kapital qoyuluşları üzrə tərkib hissələrini özündə əks etdirən maliyyə alətləri buraxan qeyri-hökumət təşkilatı, ilkin tanınma ilə bağlı müqaviləli razılaşmanın mahiyyətinə və maliyyə aktivləri və kapital alətləri anlayışlarına uyğun olaraq bu tərkib hissələrini öhdəlik və ya xalis aktivlər (kapital) kimi təsnifləşdirməlidir.

Emitent tərəfindən qarışıq maliyyə alətlərinin təsnifləşdirilməsi

- 9.17 Həm öhdəlik, həm də xalis aktivlər (kapital) komponentini özündə birləşdirən maliyyə alətlərinin emitenti bu alətin komponentlərini 9.14-cü maddəyə uyğun olaraq ayrıca təsnifləşdirməlidir.
- 9.18 Qeyri-hökumət təşkilatı aşağıdakı yanaşmaların birindən istifadə etməklə balans dəyərini vahid alətdə əks olunan öhdəlik və xalis aktivlər (kapital) elementlərinə köçürür:
- (a) daha asan şəkildə ölçülə bilən komponent üçün ayrıca müəyyən edilən məbləği alətin ümumi məbləğindən çıxdıqdan sonra yerdə qalan qalıq məbləğin nisbətən çətin ölçülə bilən komponentə (çox zaman kapital aləti) şamil edilməsi; və
 - (b) Öhdəlik və xalis aktivlər komponentlərinin ayrı-ayrılıqda ölçülməsi və lazım olduğu təqdirdə, komponentlərin məbləğinin alətin ümumi məbləğine bərabər olması üçün sözügedən məbləğlərin proporsional qaydada uyğunlaşdırılması.

İlkin tanınma üzrə öhdəlik və xalis aktivlər (kapital) komponentlərinə şamil edilən balans dəyərlərinin cəmi, həmişə, ümumilikdə alətə şamil edilə bilən balans dəyərinə bərabərdir. Alətin komponentlərinin ayrı-ayrılıqda tanınması və təqdim edilməsi üzrə heç bir gəlir və itkilər yaranmır.

Faiz gəliri, dividendlər, gəlir və itkilər

- 9.19 Maliyyə aləti ilə əlaqədar faiz gəliri, gəlir və itkilər və ya maliyyə öhdəliyi kimi təsnifləşdirilən komponent maliyyə fəaliyyətinin nəticələri haqqında hesabatda sair gəlir və ya sair xərc kimi tanınmalıdır.
- 9.20 Maliyyə alətinin təsnifatı, həmin alətə aid olunan faiz gəlirinin, gəlir və itkilərin gəlir və ya xərc kimi təsnifləşdirildiyini və maliyyə fəaliyyətinin nəticələri haqqında hesabatda təqdim edilib edilmədiyini müəyyən edir.
- 9.21 Faiz gəlirinin və dividendlərin açıqlanması bu Standartın "Maliyyə Hesabatlarının Təqdim olunması" adlı 2-ci Bölməsinin tələblərinə uyğun olaraq tənzimlənir.

Maliyyə aktivləri və maliyyə öhdəliklərinin qarşılıqlı əvəzləşdirilməsi

- 9.22 Maliyyə aktivini və maliyyə öhdəliyi, aşağıdakı şərtlər yerinə yetirildikdə qarşılıqlı əvəz olunaraq maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatda xalis məbləğlə təqdim olunmalıdır:
- (a) qeyri-hökumət təşkilatı, tanınmış məbləğləri qarşılıqlı əvəz etmək üçün qanuni hüquqa malikdirsə; və
 - (b) qeyri-hökumət təşkilatının ya hesablaşmanı netto əsasında həyata keçirmək, ya da eyni vaxtda aktivini realizasiya etmək və öhdəliyi yerinə yetirmək niyyəti varsa
- 9.23 Maliyyə aktivini və maliyyə öhdəliyinin iki və ya daha çox ayrı maliyyə alətinin icrasından gözlənilən gələcək pul vəsaitləri axınını əks etdirdiyi təqdirdə, bu Standart onların netto əsasında təqdimatını tələb edir. Qeyri-hökumət təşkilatı bir xalis məbləği almaq və ya ödəmək hüququ və ya niyyəti olduqda, o, faktiki olaraq, ancaq bir maliyyə aktivini və ya maliyyə öhdəliyinə malikdir
- 9.24 Tanınmış maliyyə aktivini və tanınmış maliyyə öhdəliyinin qarşılıqlı əvəzləşdirilməsi və xalis məbləğin təqdim edilməsi maliyyə aktivini və ya maliyyə öhdəliyinin tanınmasının dayandırılmasından fərqlənir. Əvəzləşdirmə gəlir və itkinin tanınması ilə nəticələnmədiyi halda, maliyyə alətinin tanınmasının dayandırılması təkcə əvvəlcədən tanınmış maddənin maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatdan silinməsi ilə deyil, həm də gəlir və itkinin tanınması ilə nəticələnir.
- 9.25 Əvəzləşdirmə hüququ, müqaviləyə əsasən və ya digər şəkildə kreditora ödənilməli məbləğin hamısını və ya bir hissəsini kreditordan alınacaq məbləğ ilə əvəzləşdirməklə bu məbləği ödəmək və ya digər şəkildə silmək üzrə debitorun qanuni hüququdur.
- 9.26 Əvəzləşdirmə hüququ, müqaviləyə əsasən və ya digər şəkildə kreditora ödənilməli məbləğin hamısını və ya bir hissəsini kreditordan alınacaq məbləğ ilə əvəzləşdirməklə bu məbləği ödəmək və ya digər şəkildə silmək üzrə debitorun qanuni hüququdur.
- 9.27 Maliyyə aktivini və maliyyə öhdəliyinin qarşılıqlı əvəzləşdirilməsi üzrə qanuni statusa malik hüququnun mövcudluğu, maliyyə aktivini və maliyyə öhdəliyi ilə əlaqədar öhdəliklərə və hüquqlara təsir edir və qeyri-hökumət təşkilatının məruz qaldığı kredit və likvidlik riskinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərə bilər. Lakin, hüququn mövcudluğu özlüyündə əvəzləşdirmə üçün tutarlı əsas deyildir. Hüquqdan istifadə etmək və ya eyni zamanda hesablaşmaq niyyətinin olmadığı təqdirdə, qeyri-hökumət təşkilatının gələcək pul vəsaitləri axınının məbləği və müddətində heç bir dəyişiklik baş verməyəcəkdir. Qeyri-hökumət təşkilatı hüquqdan istifadə etmək və ya eyni zamanda hesablaşmaq niyyətində olduğu zaman, aktiv və öhdəliyin netto əsasında təqdim edilməsi gözlənilən gələcək pul vəsaitləri axınının məbləği və vaxtını, həmçinin bu axınların məruz qaldığı riskləri daha yaxşı əks etdirir.
- 9.28 Bir və ya hər iki tərəfin netto əsasında hesablaşmaq niyyəti və belə əvəzləşdirməni etmək üçün qanuni hüququnun olmaması, fərdi maliyyə aktivini və maliyyə öhdəliyi üzrə hüquq və öhdəliklər dəyişməz qaldığı üçün, əvəzləşdirmənin əsaslandırılması üçün kifayət deyildir.
- 9.29 Maliyyə aktivinin realizasiya olunması və onunla bərabər öhdəliyin yerinə yetirilməsi əməliyyatların yalnız eyni vaxtda baş verdiyi təqdirdə eyni zamanda baş verən əməliyyatlar kimi uçota alınır. Maliyyə aktivinin realizasiya olunması ilə öhdəliyin yerinə yetirilməsi arasında hər hansı gecikmə, onun nə qədər qısa olmasından asılı olmayaraq, maliyyə aktivinin və maliyyə öhdəliyinin eyni zamanda realizasiya olunmadığına dəlalət edir.
- 9.30 9.22-ci maddədə göstərilən şərtlər ümumiyyətlə təmin olunmur və əvəzləşdirmənin aparılması adətən aşağıdakı hallarda münasib deyil:
- (a) bir neçə müxtəlif maliyyə aləti, bir maliyyə alətinin xüsusiyyətlərini təkrarlamaq üçün istifadə olunduqda (sintetik alət);
 - (b) maliyyə aktivləri və maliyyə öhdəlikləri ilkin olaraq eyni risklərə məruz qalan maliyyə alətlərindən yarandıqda (misal üçün, "forvard" müqavilələrinin və ya digər törəmə alətlərin

- eyni portfelində aktivlər və öhdəliklər), lakin əməliyyat üzrə müxtəlif tərəflər ilə əlaqədar olduqda;
- (c) maliyyə və ya digər aktivlər, qeyri-resurs maliyyə öhdəlikləri üçün girov kimi qoyulduqda;
 - (d) maliyyə aktivləri, həmin aktivlər kreditor tərəfindən öhdəliyin yerinə yetirilməsi əvəzində qəbul olunmadan öhdəlik üzrə hesablamaq məqsədilə, debitor tərəfindən vəkalətli idarəyə verildikdə (misal üçün, hesablama fondu); və ya
 - (e) itkilərə səbəb olmuş hadisələrin nəticəsində yaranmış öhdəliklərin, sığorta müqaviləsinə əsasən iddianın qaldırılması vasitəsilə üçüncü tərəf hesabına ödənilməsi gözlənildikdə.

Məlumatın Açıqlanması

- 9.31 Hər hansı maliyyə aləti üzrə açıqlanmalı olan təfsilatların səviyyəsi müvafiq alətlərin əhəmiyyəti nəzərə alınmaqla mülahizələr vasitəsilə müəyyən edilir.
- 9.32 Qeyri-hökumət təşkilatı alətlərin xüsusiyyətləri, onların tanınıb-tanınmaması və tanındığı təqdirdə, tətbiq edilən ölçümlə tələbləri və s. bu kimi məsələləri nəzərə almaqla maliyyə alətlərini açıqlanacaq məlumatın xüsusiyyətinə uyğun şəkildə siniflər üzrə qruplaşdırılmalıdır. Ümumiyyətli, siniflər ilkin dəyər əsasında köçürülən maddələr ilə ədalətli dəyər əsasında köçürülən maddələrin fərqləndirilməsi nəzərə alınmaqla müəyyən edilir.
- 9.33 Qeydlərdə və ya yardımçı sənədlərdə açıqlanan məbləğlər tanınan aktiv və öhdəliklər ilə bağlı olduqda, maliyyə hesabatlarında əks olunan müvafiq sətir maddələrinə uyğunlaşdırmanı təmin etmək üçün kifayət qədər məlumat açıqlanmalıdır.
- 9.34 Qeyri-hökumət təşkilatı bu Bölmənin tətbiq sahəsinə daxil olmayan maliyyə alətlərinin tərəfi olduqda müvafiq alətlər hazırkı Bölmənin əhatə etdiyindən ayrıca açıqlanan maliyyə aktivləri və ya maliyyə öhdəlikləri sinfini və siniflərini təşkil edir.

Şərtlər, şərait və uçot siyasətləri

- 9.35 Qeyri-hökumət təşkilatı həm tanınan, həm də tanınmayan maliyyə aktivlərinin və maliyyə öhdəliklərinin hər bir sinfi üçün aşağıdakıları açıqlamalıdır:
- (a) Maliyyə alətlərinin miqyasına və xüsusiyyətinə, o cümlədən, pul vəsaitlərinin gələcək hərəkətinə kəmiyyət, zaman və yaqınlıq baxımından təsir edə bilən əhəmiyyətli şərtlərə və şəraitə dair məlumat; və
 - (b) Qəbul olunan uçot siyasətləri, o cümlədən, tətbiq edilən tanınma və ölçümlə meyarları.
- 9.36 Maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatda təqdim olunan maliyyə aləti alətin hüquqi formasından fərqləndiyi təqdirdə, qeyri-hökumət təşkilatı qeydlərdə alətin xüsusiyyətini izah etməlidir.
- 9.37 Bu Standartın "Maliyyə hesabatlarının təqdimatı" adlı 2-ci Bölməsinə uyğun olaraq qeyri-hökumət təşkilatı bütün əhəmiyyətli uçot siyasətlərinə, o cümlədən, həm qəbul edilmiş ümumi prinsiplərə, həm də onların qeyri-hökumət təşkilatının fəaliyyəti zamanı meydana gələn əhəmiyyətli əməliyyatlara və şəraitlərə tətbiqi metodlarına dair aydın və yığcam məlumat açıqlamalıdır. Maliyyə alətləri baxımından isə bu cür açıqlamalar aşağıdakıları əhatə etməlidir:
- (a) Maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatda maliyyə aktivlərinin və maliyyə öhdəliklərinin nə vaxt tanınmasına və tanınmanın nə vaxt dayandırılmasına dair tətbiq edilən meyarlar;
 - (b) Maliyyə aktivlərinin və maliyyə öhdəliklərinin həm ilkin, həm də sonrakı tanınması zamanı tətbiq olunan qiymətləndirmə bazası və metodu; və
 - (c) Maliyyə aktivləri və maliyyə öhdəlikləri üzrə yaranan gəlir və xərclərin tanınması və ölçülməsi bazası.
- 9.38 Qeyri-hökumət təşkilatı maliyyə hesabatlarında realizə edilən və realizə edilməyən gəlir və itkinin, faiz gəliri və maliyyə aktivləri və maliyyə öhdəlikləri ilə bağlı olan gəlir və xərclərin digər maddələri üzrə hesablama metodunu açıqlamalıdır.
- 9.39 Qeyri-hökumət təşkilatı, hətta, maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatda əks olunan müvafiq maliyyə aktivləri və maliyyə öhdəliklərinin qarşılıqlı əvəz edilmədiyinə baxmayaraq xəliir və xərc maddələrini xalis əsasda təqdim edirsə, o zaman, təsir əhəmiyyətli olduğu təqdirdə müvafiq təqdimatın səbəblərini açıqlayır.

Digər açıqlamalar

- 9.40 Maliyyə hesabatlarının istifadəçilərinin maliyyə alətləri ilə bağlı anlayışını artırma bilən əlavə açıqlamaların verilməsi tələb olunur. Əhəmiyyətli olduğu təqdirdə qeyri-hökumət təşkilatı aşağıdakı məlumatları açıqlamalıdır:
- (a) hesabat dövründə gəlir və xərc kimi tanınmış maliyyə aktivləri və maliyyə öhdəliklərinin bazar dəyərindəki dəyişikliyin ümumi məbləği
 - (b) il ərzində tanınmış maliyyə aktivləri və maliyyə öhdəliklərinin ümumi orta balans dəyəri, il ərzində tanınmamış maliyyə aktivləri və maliyyə öhdəliklərinin orta ümumi əsas, təqdim olunan, şərti və digər oxşar məbləği və bütün maliyyə aktivləri və maliyyə öhdəliklərinin il ərzində, xüsusilə də hesabat tarixində kassada olan məbləğlərin il ərzində kassada olan məbləğlərə qeyri-müvafiq olduğu zaman orta ümumi bazar dəyəri.

Maliyyə Alətlərinin Tanınması

- 9.41 Qeyri-hökumət təşkilatı maliyyə aktivini və ya maliyyə öhdəliyini öz maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatda yalnız və yalnız alətin müqavilə müddəaları üzrə onun tərəfə çevrildiyi zaman tanıyacaqdır.

Maliyyə Alətlərinin Qiymətləndirilməsi

- 9.42 İlk tanınma zamanı və hər bir hesabat tarixində, qeyri-hökumət təşkilatı aşağıdakı maliyyə alətlərini, qeyd edildiyi kimi, ilkin dəyərdən və ya amortizasiya edilmiş dəyərdən qiymətdən düşmə dəyərini çıxmaqla ölçməlidir:
- (a) qeyri-hökumət təşkilatının göstərişi ilə ilkin tanınma zamanı qiymətdən düşmə dəyəri çıxılmaqla amortizasiya dəyəri əsasında (səmərəli faiz metodundan istifadə etmələ) ölçülməli olan alət (məsələn, debitor borclar, kreditor borclar və ya kreditlər)
 - (b) aşağıdakı xüsusiyyətlərə malik kredit vermək və ya almaq öhdəliyi :
 - (i) pul vəsaiti ilə ödənilə bilinməyən,
 - (ii) icra olunan zaman ilkin dəyərdən və ya amortizasiya edilmiş dəyərdən qiymətdən düşmə dəyərini çıxmaqla tanınma şərtlərinə uyğun gəlməsi ehtimal edilən ,
 - və(iii) təşkilat tərəfindən ilkin tanınma zamanı ilkin dəyərdən qiymətdən düşmə dəyəri çıxılmaqla ölçülməsinə dair qərar verilən
 - (c) ictimai şəkildə alınıb-satılmayan və bazar dəyəri etibarlı şəkildə ölçülə bilinməyən, eləcə də, aidiyyəti müqavilələrin icrası zamanı ilkin dəyərdən qiymətdən düşmə dəyəri çıxılmaqla ölçülməli olan alətlərin təmin edilməsi ilə nəticələnən alətlər.
- 9.43 9.42-ci maddəyə uyğun olaraq ilkin dəyərdən və ya amortizasiya edilmiş dəyərdən qiymətdən düşmə dəyərini çıxmaqla ölçülən maliyyə alətləri istisna olmaqla, qeyri-hökumət təşkilatı ilkin tanınma zamanı və hər bir hesabat tarixində bütün maliyyə alətlərini satış və ya xaric olmalar zamanı yarana bilən əməliyyat xərcləri çıxılmadan bazar dəyəri ilə ölçməlidir və bazar dəyərində dəyişiklikləri **gəlir və itkilər** kimi tanımalıdır.
- 9.44 9.43-cü maddəyə uyğun olaraq qeyri-hökumət təşkilatı tərəfindən bazar dəyəri ilə ölçülən maliyyə alətinin bazar dəyərini sonrakı dövrlərdə etibarlı şəkildə qiymətləndirmək mümkün olmadıqda, qeyri-hökumət təşkilatı bu tarixdən etibarən sözügedən aləti onun bazar dəyərinin etibarlı şəkildə ölçülməsi mümkün olan son tarix üzrə dəyərini ilkin dəyər kimi götürməklə ölçür

Maliyyə Alətlərinin Tanınmasının Dayandırılması

- 9.45. Qeyri-hökumət təşkilatı maliyyə aktivinin yalnız və yalnız aşağıdakı hallarda tanınmasını dayandıracaqdır:
- (a) maliyyə aktivlərindən pul vəsaitlərinin hərəkətləri ilə bağlı müqavilə üzrə hüquqlar qüvvədən düşəndə; və ya
 - (b) maliyyə aktivini ilkin əhəmiyyətli riskləri və mükafatları digər bir tərəfə köçürəndə
- 9.46 Qeyri-hökumət təşkilatı öz balansından maliyyə öhdəliyini (və ya maliyyə öhdəliyinin bir hissəsini) yalnız və yalnız o halda kənarlaşdıracaq ki, o öhdəlik dayandırılmış olsun, yəni ya müqavilədə müəyyən olunmuş öhdəlik yerinə yetirilməmiş, ya ləğv olunmuş və ya da müddəti bitmiş olsun.
- 9.47 Başlıca olaraq müxtəlif şərtlərlə borc alətlərini mövcud götürən (borc alan) və verən (borc verən) arasındakı mübadilə ilkin maliyyə öhdəliyinin dayandırılması və yeni maliyyə öhdəliyinin

tanınması üçün uçota alınacaqdır. Eynilə, qeyri-hökumət təşkilatı mövcud maliyyə öhdəliyinin və ya onun bir hissəsinin (debitorun maliyyə çətinliklərinə aid edilib edilməməsindən asılı olaraq) şərtlərinin əsaslı dəyişdirilməsini ilkin maliyyə öhdəliyinin dayandırılması və yeni maliyyə öhdəliyinin tanınması üçün uçota alacaqdır.

Dayandırılmış və ya digər bir tərəfə köçürülmüş maliyyə öhdəliyinin (və ya maliyyə öhdəliyinin bir hissəsinin) balans dəyəri ilə köçürülmüş hər hansı bir naədsiz aktivlər və ya götürülmüş öhdəliklər də daxil olmaqla ödənilmiş kompensasiya arasındakı fərq qeyri-hökumət təşkilatı tərəfindən xalis mənfəət və ya zərərdə tanınacaqdır.

BÖLMƏ 10

“Ehtiyatlar”

Təyinat və tətbiq sahəsi

- 10.1 Qeyri-hökumət təşkilatı bu Bölmə aşağıdakılardan başqa bütün növ ehtiyatlara tətbiq edilməlidir:
- (a) maliyyə alətləri; və;
 - (b) Əvəzində istifadəçidən birbaşa heç bir vəsait alınmadan və ya nominal məbləğ alınmaqla göstərilən xidmət üzrə bitirilməmiş işlər.

Əsas anlayışlar

- 10.2 Bu Bölmədə istifadə edilmiş əsas anlayışlar aşağıdakı mənaları ifadə edir::

Cari əvəzetmə dəyəri qeyri-hökumət təşkilatının aktivini əldə etmək üçün hesabat tarixində sərf etdiyi dəyərdir.

Ehtiyatlara aşağıdakı aktivlər aiddir:

- (a) istehsal prosesində sərf edilən xammal və materiallar formasında çıxış edən;
- (b) xidmət göstərilməsi prosesində sərf edilən və ya bölüşdürülən xammal və materiallar formasında çıxış edən;
- (c) adi fəaliyyət prosesində satış üçün saxlanan və bölüşdürülən; və ya
- (d) satış və ya bölüşdürmə üçün istehsal prosesində.

Mümkün xalis satış dəyəri – adi fəaliyyət zamanı nəzərdə tutulmuş satış qiymətindən işin tamamlanmasına çəkilməsi ehtimal edilən xərclər və satışın, mübadilənin və ya bölüşdürmənin həyata keçirilməsi üçün ehtimal edilən xərclər çıxıldıqdan sonra qalan məbləğdir.

Marja – hər hansı gəlir göstəricisi ilə hər hansı xərc göstəricisi arasında olan fərqi (məsələn, satış məbləği ilə birbaşa məsrəflərin arasındakı fərq və yaxud satış məbləği ilə satışın maya dəyəri arasındakı fərqi).

Ehtiyatların tanınması

- 10.3 Ehtiyatlara, alınmış və təkrar satış üçün nəzərdə tutulmuş mallar, təşkilat tərəfindən istehsal edilmiş hazır məhsul və ya bitirilməmiş istehsalat və istehsal prosesində istifadə ediləcək xammal və materialları, eləcə də, pulsuz və ya nominal dəyərlə digər tərəflərə verilməsi məqsədilə qeyri-hökumət təşkilatı tərəfindən alınan və ya istehsal edilən məhsullar aiddir. Xidmət sahəsində fəaliyyət göstərən subyektlərə gəldikdə isə 18-ci maddəyə uyğun olaraq, ehtiyatlara qeyri-hökumət təşkilatı tərəfindən hələ müvafiq gəlirin tanınmadığı xidmətlərin göstərilməsi üçün çəkilmiş məsrəflər daxildir (gəlirin tanınması üzrə təlimatlar bu Standartın “Birja Əməliyyatlarından Gəlirlər” adlı 17-ci Bölmədə göstərilmişdir).

Ehtiyatların ölçülməsi

- 10.4 Standartın 10.6 -ci maddəsinin tətbiq edildiyi hallar istisna olmaqla, ehtiyatlar mövcud olan iki dəyərdən ən aşağı dəyərlə qiymətləndirilməlidir: ilkin dəyər və ya mümkün xalis satış dəyəri.
- 10.5 Ehtiyatlar qeyri-birja əməliyyatları vasitəsilə əldə edilərsə, o zaman, onların dəyəri əldə edilən tarix üçün ədalətli dəyər prinsipi ilə qiymətləndirilməlidir.
- 10.6 Aşağıdakı məqsədlər üçün saxlanılan zaman ehtiyatları daha aşağı xərc və cari əvəzetmə dəyəri ilə qiymətləndirilməlidir:
- (a) Pulsuz və ya nominal dəyərlə bölüşdürmə; və ya
 - (b) Pulsuz və ya nominal dəyərlə bölüşdürülməyə məhsulların istehsalı zamanı istehlak.

Ehtiyatların ilkin dəyəri

- 10.7 Ehtiyatların ilkin dəyərinə onların əldə edilməsi, istehsalı və ya emalı və hazırkı vəziyyətə və yerləşdiyi əraziyə gətirilməsinə çəkilən digər məsrəflər daxil edilməlidir

Ehtiyatların əldə edilməsinə çəkilən məsrəflər

- 10.8 Ehtiyatların əldə edilməsi üzrə məsrəflərə alış qiyməti, idxal rüsumları və digər vergilər (vergi orqanları tərəfindən qeyri-hökumət təşkilatına sonradan əvəzləşdirilən vergilər istisna olmaqla), daşınma, boşaldılma, və hazır məhsulların, xammal və materialların və xidmətlərin əldə edilməsi ilə birbaşa bağlı olan digər məsrəflər daxildir. Ehtiyatların əldə edilməsinə çəkilən məsrəflərin müəyyən edilməsində ticarət endirimləri və digər oxşar güzəştlər hesaba alınmalı deyil.
- 10.9 Ehtiyatlar qeyri-birja əməliyyatları vasitəsilə qeyri-hökumət təşkilatlarına köçürülə bilər. Bu cür hallarda ehtiyatın dəyəri onun əldəetmə tarixi üzrə ədalətli dəyəridir.

Emal məsrəfləri

- 10.10 Ehtiyatların emal edilməsi məsrəfləri məhsul vahidi ilə birbaşa əlaqəsi olan məsrəfləri (məsələn, əmək haqqı ilə bağlı birbaşa xərclər) əhatə edir. Əlavə olaraq, hazır məhsulun əldə edilməsi üçün xammalın emalı zamanı yaranan dəyişən istehsal qaimə xərclərinin müntəzəm şəkildə bölüşdürülməsi də emal məsrəflərinə aiddir. Dəyişən istehsal qaimə məsrəflərinə istehsal həcmindən birbaşa və ya təqribən birbaşa asılı olan, dolayı material məsrəfləri və dolayı əmək haqqları kimi dolayı istehsal məsrəfləri aiddir.
- 10.11 Qeyri-hökumət təşkilatı istehsal üzrə əlavə sabit xərclər ehtiyatların konversiyası (çevrilməsi) dəyərində daxil etməməlidir. İstehsal üzrə əlavə sabit xərclər istehsalın həcmindən asılı olmayaraq nisbətən dəyişməz qalan dolayı istehsal xərcləridir, məsələn, təşkilatın bina və avadanlığının amortizasiya və texniki xidmət xərcləri, eləcə də, təşkilatın idarəetmə və inzibati xərcləri. Bu cür xərclər qeyri-hökumət təşkilatı tərəfindən yarandığı hesabat dövrü üzrə xərclər kimi tanınmalıdır.
- 10.12 İstehsal prosesi nəticəsində eyni vaxtda bir neçə məhsul istehsal edilə bilər. Hər bir məhsulun emalı üzrə məsrəflər ayrıca müəyyənləşdirilə bilmədikdə, onlar məhsullar arasında rəşional və ardıcıl surətdə bölüşdürülür. İkinci dərəcəli məhsullar, maddi dəyər baxımından təbiətə əhəmiyyətli olmurlar. Belə hallarda, onlar adətən mümkün xalis satış dəyəri ilə qiymətləndirilir və bu məbləğ əsas məhsulun ilkin dəyərindən çıxılır. Nəticədə, əsas məhsulun balans dəyəri onun ilkin dəyərindən əhəmiyyətsiz dərəcədə fərqlənir. Bu cür praktika sözügedən Standartın tələblərinə uyğundur.

Sair məsrəflər

- 10.13 Digər məsrəflər ehtiyatların ilkin dəyərində yalnız onların hazırkı vəziyyətə və əraziyə gətirilməsi zamanı yarandıqda daxil edilir.
- 10.14 Aşağıda qeyd olunmuş məsrəflər ehtiyatların ilkin dəyərində daxil edilməməli və yarandığı dövrdə xərc kimi tanınmalıdır:
- (a) xammal, əmək haqqı və digər istehsal məsrəfləri üzrə normadan artıq sərf edilən məbləğlər;
 - (b) istehsal prosesində növbəti mərhələyə keçid üçün lazım olan məsrəflər istisna olmaqla, saxlama (anbar) məsrəfləri;
 - (c) ehtiyatların hazırkı vəziyyətə və əraziyə gətirilməsi ilə heç bir əlaqəsi olmayan inzibati qaimə xərcləri; və
 - (ç) satış məsrəfləri.
- 10.15 Qeyri-hökumət təşkilatı ehtiyatları təxirə salınmış ödəmə şərti ilə əldə etdikdə və alış qiyməti ödənilmiş məbləğdən fərqli olduqda, bu fərq maliyyələşdirmə dövrü üzrə faiz xərci kimi tanınır.

Xidmət sahəsinə aid qeyri-hökumət təşkilatlarında ehtiyatların ilkin dəyəri

- 10.16 Xidmət sahəsində fəaliyyət göstərən təşkilatlar standartın 10.1-ci maddəsinin "b" bəndində göstərilənlər istisna olmaqla sahib olduğu ehtiyatların dəyərini onlara çəkilən məsrəflər əsasında ölçürlər. Bu məsrəflər xidmətin göstərilməsilə birbaşa bağlı olan, əsasən əmək haqqları və

personalala çekilən digər məsrəflərdən, o cümlədən işə nəzarət edən rəhbər işçilərə çekilən və aid edilə bilən dəyişən qaimə məsrəflərdən ibarətdir. Daimi qaimə məsrəfləri, satış və inzibati heyətin əmək haqqları və onlara aid digər məsrəflər ehtiyatların ilkin dəyərinə daxil edilmir, əksinə yarandığı dövrün xərci kimi tanınır. Xidmət sahəsinə aid təşkilatlarda təşkilat tərəfindən göstərilən xidmətlərin adətən satış qiymətində əks olunan mənfəət marjası və aidiyyəti olmayan qaimə xərcləri ehtiyatların ilkin dəyərinə daxil edilmir.

İlkin dəyərin hesablanması üsulları

- 10.17 Adətən bir-birini əvəz edə bilməyən ayrı-ayrı maddələr üzrə ehtiyatların və xüsusi layihələr üçün istehsal edilmiş və nəzərdə tutulmuş mal və xidmətlərin ilkin dəyəri onlara çekilmiş fərdi məsrəflərin spesifik identifikasiyası vasitəsilə müəyyənləşdirilməlidir.
- 10.18 Məsrəflərin spesifik identifikasiyası konkret məsrəflərin ehtiyatların müəyyən vahidlərinə aid edilməsini nəzərdə tutur. Bu qayda ilə uçotun aparılması xüsusi layihələrə aid edilməsi məqsədilə satın alınan və ya istehsal edilən mallara uyğundur. Lakin, məsrəflərin spesifik identifikasiyası ehtiyatların çoxlu sayda bir-biri ilə əvəzləşdirilə bilən vahidlərinin mövcud olduğu halda məqsədə uyğun sayılmır. Belə hallarda, mənfəət və ya zərər üzrə əvvəlcədən müəyyən edilmiş nəticəni əldə etmək məqsədilə ehtiyatlarda qalan vahidlərin seçilməsi üsulu tətbiq edilə bilər.
- 10.19 Hazırkı Standartın 10.17-cı maddəsində qeyd edilənlərə aid olmayan ehtiyatların ilkin dəyəri "ilk mədaxil – ilk məxaric" (FIFO) və ya çekili orta dəyər düsturu əsasında hesablanıla bilər. Qeyri-hökumət təşkilatı, ehtiyatların ilkin dəyərinin hesablanmasında tətbiq etdiyi eyni düsturu xüsusiyyəti və istifadə edilməsi baxımından eyni olan bütün ehtiyatlara tətbiq etməlidir. Müxtəlif xüsusiyyətlərə malik olan və təşkilat tərəfindən müxtəlif cür istifadə edilən ehtiyatların ilkin dəyərini hesablamaq məqsədilə müxtəlif üsullardan istifadə edilə bilər. Ehtiyatların müxtəlif coğrafi ərazilərdə yerləşməsi (və müvafiq vergi qaydaları), özlüyündə, müxtəlif xərc metodlarından istifadənin əsaslandırılması üçün kifayət deyildir.

Mümkün xalis satış dəyəri

- 10.20 Ehtiyatların ilkin dəyəri hər hansı səbəbdən tam əvəzləşdirilə bilmədikdə, bu dəyər mümkün xalis satış dəyərində silinməlidir.
- 10.21 Adətən, ehtiyatlar mümkün xalis satış dəyərində maddəbəmaddə silinir. Buna baxmayaraq, bəzi hallarda bir-biri ilə bağlı və ya oxşar olan obyektləri birləşdirmək məqsədə uyğun sayılır. Belə vəziyyət eyni çeşidli və təyinatlı, bir coğrafi ərazidə istehsal edilmiş və satılan, eyni cür istifadə edilən və təcrübədə eyni çeşidli mallardan ayrı qiymətləndirilməsi mümkün olmayan ehtiyatların maddələri ilə baş verə bilər. Ehtiyatların öz təsnifləşdirilməsinə əsasən (məsələn, hazır məhsulun və ya konkret sahəyə və ya coğrafi segmentə aid bütün malların) silinməsi məqsədə müvafiq hesab edilmir. Xidmət göstərən təşkilatlar məsrəflərini fərqli satış qiymətləri təyin ediləcək konkret xidmətlərə görə ayırırlar. Beləliklə, hər bir belə xidmət növü ayrı maddə kimi nəzərə alınır.
- 10.22 Mümkün xalis satış dəyərinin qiymətləndirilməsi, həmçinin, ehtiyatların saxlanması məqsədlərini də nəzərə alır. Məsələn, şirkətin satış və ya xidmət müqavilələrinin təmin edilməsi məqsədilə saxlanılan ehtiyatların mümkün xalis satış dəyəri müqavilə qiymətlərinə əsaslanır. Əgər satış müqavilələrinin həcmi saxlanılan ehtiyatların həcmindən azdırsa, o zaman, artıq qalan ehtiyatların xalis satış dəyəri ümumi satış qiymətlərinə əsaslanır. Saxlanılan ehtiyatlardan artıq olan satış müqavilələr və s. üzrə yaranan qiymətləndirilmiş və ya şərti öhdəliklərin qeydiyyatı və şirkətin satış müqaviləsi ilə bağlı təlimatlar bu Standartın "Qiymətləndirilmiş öhdəliklər, şərti öhdəliklər və şərti aktivlər" adlı 15-ci Bölməsində əks edilmişdir.
- 10.23 Ehtiyatların istehsalı üçün nəzərdə tutulmuş xammal və digər materiallar, onların təşkil edəcəyi hazır məhsulun ilkin dəyərinə, və ya ondan artıq qiymətə satılması ehtimal edildikdə, ilkin dəyərindən aşağı olan heç bir dəyərə qədər silinmir. Lakin, xammalın qiymətinin azalması hazır məhsulun ilkin dəyərinin mümkün xalis satış dəyərindən artıq olduğunu göstərdiyi halda, xammal

mümkün xalis satış dəyərində silinir. Belə hallarda, xammal və materialların əvəz edilməsi üzrə məsrəflər onların mümkün xalis satış dəyərinin mövcud ölçülərindən ən doğrusu hesab edilə bilər

- 10.24 Hər növbəti hesabat dövründə mümkün xalis satış dəyərinin yenidən qiymətləndirilməsi aparılmalıdır. Əvvəlki dövrlərdə ehtiyatların ilkin dəyərindən aşağı olan hər hansı dəyərə qədər silinməsi hallarını yaratmış səbəblər artıq mövcud olmadıqda və ya iqtisadi vəziyyətin dəyişməsi səbəbindən mümkün xalis satış dəyərinin artmasına dair açıq-aydın dəlil mövcud olduqda, silinmiş məbləğ ehtiyatların yeni balans dəyərini ilkin dəyərdən və yenidən qiymətləndirilmiş mümkün xalis satış dəyərindən daha az olan dəyərə uyğunlaşdırılmaqla qaytarılır.

Məhsulların pulsuz və ya nominal dəyərlə bölüşdürülməsi

- 10.25 Qeyri-hökumət təşkilatı xalis pul vəsaiti daxilolmaları yaratmaq potensialı ilə birbaşa əlaqəsi olmayan gələcək iqtisadi faydaya və ya xidmət potensialına malik ehtiyatlar saxlaya bilər. Bu tip ehtiyatlar hökumətin bəzi məhsulları pulsuz və ya nominal dəyərlə bölüşdürülməsinə dair qərarından sonra yarana bilər. Bu halda, maliyyə hesabatı məqsədilə ehtiyatların gələcək iqtisadi faydası və ya xidmət potensialı iqtisadi fayda və ya xidmət potensialı əldə etmək üçün qeyri-hökumət təşkilatının ödəyə biləcəyi məbləğlə əks olunur (əgər bu, qeyri-hökumət təşkilatının məqsədinin əldə edilməsi üçün zəruri olarsa). Əgər bazarda iqtisadi fayda və ya xidmət potensialı əldə etmək mümkün olmazsa, o zaman, cari əvəzetmə dəyərinin hesablanmasına zərurət yaranacaqdır. Ehtiyatın saxlanması məqsədinin dəyişildiyi təqdirdə, o standartın 10.4.-cü maddəsində göstərilən qaydalar əsasında dəyərləndirilir.

Xərc kimi tanınma

- 10.26 Ehtiyatlar satıldıqda, mübadilə edildikdə və ya bölüşdürüldükdə həmin ehtiyatların balans dəyəri onların satışı ilə bağlı müvafiq gəlir tanındığı dövrdə xərc kimi tanınmalıdır. Müvafiq gəlirin mövcud olmadığı təqdirdə, xərclər məhsullar bölüşdürülən zaman və ya xidmət göstərilən zaman tanınır. Ehtiyatların balans dəyərinin azalma məbləği və ehtiyatlar üzrə bütün itkilər bu azalmanın və ya itkinin baş verdiyi dövrdə xərc kimi tanınmalıdır. Ehtiyatların hər hansı silinmiş dəyərinin hər hansı bərpa məbləği ehtiyatların dəyərinin bərpası dövründə xərc kimi tanınmış miqdarın azalması kimi tanınmalıdır.
- 10.27 Xidmət göstərən təşkilatlar üçün isə ehtiyatlar, adətən, xidmətlər göstərilən zaman və ya ödənişli xidmətlərin haqqı ödənildikdən sonra xərc kimi tanınır.
- 10.28 Məsələn, təşkilatın daxili imkanlar hesabına inşa edilmiş torpaq, tikili və avadanlıqların komponenti kimi istifadə edilmiş bəzi ehtiyatlar digər aktivlərin hesabına aid edilə bilər. Bu yolla digər aktivlərə aid edilmiş ehtiyatlar bu aktivin istismar müddəti ərzində xərc kimi tanınır.

Məlumatın açıqlanması

- 10.29 Maliyyə hesabatlarının qeydlərində aşağıdakılar haqqında məlumat açıqlanmalıdır:
- (a) ilkin dəyərin hesablanması üçün istifadə edilən üsul daxil olmaqla, ehtiyatların qiymətləndirilməsi üçün qəbul edilmiş uçot siyasəti;
 - (b) ehtiyatların ümumi balans dəyəri və təşkilata uyğun təsnifləşdirmə maddələri üzrə balans dəyəri;
 - (c) xalis satış dəyəri ilə uçota alınmış ehtiyatların balans dəyəri;
 - (ç) cari əvəzetmə dəyəri ilə köçürülən ehtiyatların balans dəyəri;
 - (ç) hesabat dövrü ərzində ehtiyatların xərc kimi tanınmış məbləği;
 - (d) standartın 10.23-cü maddəsinə uyğun olaraq, hesabat dövrü ərzində ehtiyatların xərc kimi tanınaraq silinmiş məbləği;
 - (e) standartın 10.23-cü maddəsinə uyğun olaraq, hesabat dövrü ərzində ehtiyatların xərc kimi tanınmış məbləğinin azalması kimi tanınan hər hansı silinmənin hər hansı bərpa edilmə məbləği;

- (ə) standartın 10.23-cü maddəsinə uyğun olaraq, ehtiyatların silinməsinin bərpasına gətirib çıxaran hadisələr və ya səbəblər; və
- (f) öhdəliklər üzrə girov qoyulmuş ehtiyatların balans dəyəri.

10.30. Qeyri-hökumət təşkilatı xammal, materiallar və əmək haqqlarına aid xərcləri, həmçinin hesabat dövrü ərzində ehtiyatların xalis dəyişməsinin məbləği ilə birlikdə digər əməliyyat xərcləri kimi tanınan məsrəfləri açıqlamalıdır.

BÖLMƏ 11

“Daşınmaz əmlaka investisiyalar”

Təyinat və tətbiq sahəsi

- 11.1 Qeyri-hökumət təşkilatı bu bölməni malik olduğu investisiya məqsədli daşınmaz əmlaka tətbiq etməlidir.
- 11.2 Bu Bölmənin məqsədi, investisiya məqsədli daşınmaz əmlak üzrə uçot qaydasını və əlaqədar açıqlama tələblərini müəyyən etməkdən ibarətdir.

Əsas anlayışlar

- 11.3 Bu Bölmədə istifadə edilmiş əsas anlayışlar aşağıdakı mənaları ifadə edir:

İlkin dəyər – aktivin əldə olunması üçün ödənilmiş pul vəsaitləri və ya onların ekvivalentlərinin məbləği, yaxud bu aktivin əldə olunması və ya tikilməsi zamanı edilmiş digər ödəmənin ədalətli dəyəri.

Daşınmaz əmlaka investisiyalar aşağıdakılar istisna olmaqla, icarə ödənişlərinin əldə edilməsi və ya kapitalın artırılması məqsədilə və ya hər iki məqsəd üçün saxlanılan əmlakdır (torpaq və ya tikili — ya da tikilinin bir hissəsi — və ya hər ikisi):

- (a) malların istehsalı və ya təchizatı, yaxud xidmətlərin göstərilməsi üçün istifadə edilən və ya inzibati məqsədlər üçün saxlanılan; və ya
- (b) adi fəaliyyət halında satış məqsədilə saxlanıla

Mülkiyyətçi tərəfindən istifadə olunan daşınmaz əmlak istehsalda istifadə edilməsi üçün, yaxud malların təchizatı və ya xidmətlərin göstərilməsi üçün və ya inzibati məqsədlər üçün mülkiyyətçi tərəfindən saxlanılan daşınmaz əmlakdır.

Daşınmaz əmlaka investisiyalar

- 11.4 Investisiya məqsədli daşınmaz əmlak icarə ödənişlərinin əldə edilməsi və ya kapitalın artırılması və yaxud hər iki məqsəd üçün saxlanılır. Buna görə də investisiya məqsədli daşınmaz əmlakdan yaranan pul vəsaitlərinin axını təşkilat tərəfindən saxlanılan digər aktivlərdən əhəmiyyətli dərəcədə müstəqil olur. Bu hal, investisiya məqsədli daşınmaz əmlakı qeyri-hökumət təşkilatı tərəfindən nəzarət edilən digər torpaq və ya tikililərdən, o cümlədən, mülkiyyətçi tərəfindən istifadə olunan daşınmaz əmlakdan fərqləndirir. Malların istehsalı və ya təchizatı və ya xidmətlərin göstərilməsi (və yaxud daşınmaz əmlakdan inzibati məqsədlərlə istifadə olunması) pul vəsaitləri axınlarını həmçinin yarada bilər.
- 11.5 Qeyri-hökumət təşkilatları daşınmaz əmlakı kirayə haqqlarının əldə edilməsi və ya kapitalın artırılması məqsədilə deyil, daha çox, xidmətin göstərilməsi üzrə məqsədlərə nail olunması üçün saxladığı halda daşınmaz əmlak investisiya məqsədli daşınmaz əmlak meyarına uyğun gəlməyəcəkdir. Qeyri-hökumət təşkilatının tabeliyində olan bəzi daşınmaz əmlak obyektlərinin bir hissəsi icarə ödənişlərinin əldə edilməsi və ya kapitalın artırılması, digər hissəsi isə malların istehsalı və ya təchizatı, ya da xidmətlərin göstərilməsi məqsədlərini daşıyan və yaxud inzibati məqsədlər üçün nəzərdə tutulan hissələrdən ibarət olduğu və bu hissələrin ayrı-ayrılıqda satılması mümkün olduğu zaman, qeyri-hökumət təşkilatı bu hissələri ayrıca uçota alır. Əgər daşınmaz əmlakın hissələrinin ayrı-ayrılıqda satılması mümkün olmazsa, bu əmlak, yalnız onun cüzi hissəsi malların istehsalı və ya təchizatı, ya da xidmətlərin göstərilməsi üçün və yaxud inzibati məqsədlərlə saxlanıldığı halda, investisiya məqsədli daşınmaz əmlak hesab olunacaqdır.

- 11.6 Qeyri-hökumət təşkilatı özünə məxsus daşınmaz əmlakın icarəçilərinə əlavə xidmətlər təqdim etdiyi zaman, əgər təqdim edilən xidmətlər bütün müqavilə baxımından əhəmiyyətsiz olarsa, qeyri-hökumət təşkilatı bu əmlakı investisiya məqsədli daşınmaz əmlak kimi uçota alır. Təqdim olunan xidmətlərin məbləği əhəmiyyətli olduğu halda, əmlak investisiya məqsədli daşınmaz əmlak kimi təsnifləşdirilə bilməz
- 11.7 Daşınmaz əmlakın investisiya mülkiyyəti olub-olmadığını müəyyənləşdirmək üçün mülahizələrə ehtiyac vardır. Bu mülahizələrin investisiya məqsədli daşınmaz əmlak anlayışına və 11.4 -11.6 -cı maddələrdə öz əksini tapmış təlimatlara uyğun olaraq ardıcıl surətdə tətbiq edilə bilməsi üçün qeyri-hökumət təşkilatı müvafiq meyarlar müəyyən etməlidir. Hazırkı Standartın 11.35 -ci maddəsinin (c) bəndi daşınmaz əmlakın təsnifləşdirilməsində çətinlik yarandığı halda, bu meyarların açıqlanmasını tələb edir.

Tanınma

- 11.8 Investisiya məqsədli daşınmaz əmlak yalnız aşağıdakı hallarda aktiv kimi tanınır:
- (a) investisiya məqsədli daşınmaz əmlak ilə bağlı gələcək iqtisadi səmərələrin və ya xidmət potensialının təşkilatə axını ehtimal olunduqda; və
 - (b) investisiya məqsədli daşınmaz əmlakın ilkin dəyərinin etibarlı əsasda qiymətləndirilməsi mümkün olduqda.
- 11.9 Qeyri-hökumət təşkilatı, bu tanınma meyarlarına uyğun olaraq, investisiya məqsədli daşınmaz əmlaka aid bütün məsrəfləri onların yarandığı anda qiymətləndirir. Bu məsrəflər, daşınmaz əmlakın əldə olunması üçün ilkin olaraq çəkilmiş və daha sonra bu daşınmaz əmlaka əlavələrin edilməsi, onun hissələrinin əvəz edilməsi və ya ona xidmətin göstərilməsi üzrə yaranan məsrəfləri daxil edir.
- 11.10 Standartın 11.8-ci maddəsində təqdim edilmiş tanınma meyarlarına əsasən, qeyri-hökumət təşkilatı tərəfindən investisiya məqsədli daşınmaz əmlaka çəkilən gündəlik xidmət məsrəfləri investisiya məqsədli daşınmaz əmlakın balans dəyərində tanınmır. Belə ki, həmin məsrəflər yarandıqları dövrlərin mənfəət və zərərdə tanınır.
- 11.11 Investisiya məqsədli daşınmaz əmlakın hissələri əvəzləşdirmə (dəyişdirmə) yolu ilə əldə edilərsə, qeyri-hökumət təşkilatı mövcud investisiya məqsədli daşınmaz əmlakın əvəzləşdirilən hissəsinə çəkilən məsrəfləri, tanınma meyarları təmin edildiyi halda investisiya məqsədli daşınmaz əmlakın balans dəyərində tanınmalıdır. Həmin əvəz edilən hissələrin balans dəyərlərinin tanınması bu Bölmənin tanınmanın dayandırılması ilə bağlı müddəalarına uyğun olaraq dayandırılır.

Tanınma zamanı qiymətləndirmə

- 11.12 Investisiya məqsədli daşınmaz əmlak ilkin olaraq, ona birbaşa aid edilə bilən hər hansı məsrəflərdən, o cümlədən əməliyyat məsrəflərindən ibarət olan ilkin dəyəri ilə qiymətləndirilməlidir.
- 11.13 İnvestisiya məqsədli daşınmaz əmlak qeyri-birja əməliyyatı vasitəsilə əldə edildikdə onun dəyəri əldəetmə tarixinə olan ədalətli dəyəri ilə ölçülməlidir.
- 11.14 Qeyri-hökumət təşkilatı tərəfindən inşa edilən investisiya məqsədli daşınmaz əmlakın ilkin dəyəri, onun inşası və ya yaradılması başa çatdırıldığı tarixdə olan dəyərinə bərabərdir. Daşınmaz əmlakın inşası və ya yaradılması işlərinin başa çatdırıldığı tarixədək bu cür daşınmaz əmlaka bu Standartın "*Torpaq, Tikili və Avandanlıqlar*" adlı 12-ci Bölməsi tətbiq edilir. Həmin tarixdən etibarən əmlak investisiya məqsədli daşınmaz əmlak hesab edilir və ona hazırkı Bölmə tətbiq edilir. (11.23(e)).
- 11.15 Aşağıdakı maddələr investisiya məqsədli daşınmaz əmlakın ilkin dəyərini artırır:
- (a) fəaliyyətə başlama məsrəfləri (bu məsrəflərin daşınmaz əmlakın təşkilat rəhbərliyinin tələblərinə uyğun tərzdə fəaliyyət göstərməsi şəraitinə gətirilməsi üçün tələb olunduğu hal istisna olmaqla),

- (b) investisiya məqsədli daşınmaz əmlak planlaşdırılan qüvvə ilə işləmə səviyyəsinə çatana qədər yaranan əməliyyat zərərləri, və ya
 - (c) daşınmaz əmlakın inşası və ya yaradılması zamanı normadan artıq xammal, əmək və digər resurslar üzrə çəkilməmiş məsrəflərin məbləği.
- 11.16 Əgər investisiya məqsədli daşınmaz əmlak üzrə ödəniş təxirə salınsa, onun ilkin dəyəri pul vəsaitlərinin ekvivalentilə ifadə olunan alış qiymətinə bərabərdir. Bu məbləğ ilə ümumi ödənişlər arasındakı fərq kredit müddəti ərzində faiz xərcləri kimi tanınır.
- 11.17 Qeyri-hökumət təşkilatı özünün investisiya məqsədli daşınmaz əmlakını ilkin olaraq standartın 11.14-cü maddəsinə əsasən ədalətli dəyerdə tanıyarsa, o zaman, ədalətli dəyər daşınmaz əmlakın dəyəri hesab olunur.
- 11.18 Əgər investisiya məqsədli daşınmaz əmlak qeyri-monetar aktivin (aktivlərin) və ya monetar və qeyri-monetar aktivlərdən ibarət olan aktivlərin mübadiləsi nəticəsində əldə edilərsə, bu əmlak,
- (a) daşınmaz əmlak maddələri oxşar xüsusiyyətə və dəyərə malik digər investisiya məqsədli daşınmaz əmlak ilə dəyişdirilir və ya əvəz edilir; və ya
 - (b) nə əldə olunmuş, nə də təhvil verilmiş aktivin ədalətli dəyərinin etibarlı əsasda qiymətləndirilməsinin mümkün olmadığı halları istisna olmaqla, ədalətli dəyər ilə qiymətləndirilir.
- 11.19 Əldə olunmuş aktiv, hətta qeyri-hökumət təşkilatı təhvil verilmiş aktivin tanınmasını dərhal dayandıra bilmədikdə, bu yolla qiymətləndirilir. Əldə olunmuş aktiv ədalətli dəyəri ilə qiymətləndirilmədikdə, onun ilkin dəyəri təhvil verilmiş aktivin balans dəyəri ilə qiymətləndirilir.
- 11.20 Qeyri-hökumət təşkilatı ya əldə olunmuş, ya da təhvil verilmiş aktivin ədalətli dəyərini etibarlı əsasda müəyyən edə bilərsə, əldə olunmuş aktivin ədalətli dəyərinin daha aydın olduğu hal istisna olmaqla, ilkin dəyərin qiymətləndirilməsi üçün təhvil verilmiş aktivin ədalətli dəyərini istifadə edir.

Tanınmadan sonrakı ölçülmə

Uçot siyasəti

- 11.21 Qeyri-hökumət təşkilatı 11.23-cü maddədə əks olunan ilkin dəyər modelini investisiya məqsədli bütün daşınmaz əmlaka tətbiq etməlidir.

İlkin dəyər metodu

- 11.22 İlkin tanınmadan sonra, ilkin dəyər metodunu seçən qeyri-hökumət təşkilatı ona məxsus investisiya məqsədli bütün daşınmaz əmlak obyektlərini bu Standartın 12-ci Bölməsinin bu metoduna aid tələblərinə uyğun olaraq, yəni, toplanan amortizasiya çıxılmaqla müəyyən edilən dəyər əsasında qiymətləndirməlidir.

Köçürmələr (transferlər)

- 11.23 Obyekt, yalnız onun istifadəsində aşağıdakı dəlillərə əsaslanan dəyişikliklər baş verdiyi halda, investisiya məqsədli daşınmaz əmlak hesabına və ya bu hesabdən köçürülür:
- (a) mülkiyyətçinin daşınmaz əmlakı tutub saxlamağa başlaması – obyekt investisiya məqsədli daşınmaz əmlakdan mülkiyyətçi tərəfindən tutulan daşınmaz əmlaka köçürülür;
 - (b) daşınmaz əmlakın satış məqsədilə hazırlanmasına başlanılması – obyekt investisiya məqsədli daşınmaz əmlakdan ehtiyatlara köçürülür;
 - (c) mülkiyyətçinin daşınmaz əmlakı tutub saxlamasının bitməsi – mülkiyyətçi tərəfindən tutulan daşınmaz əmlakdan investisiya məqsədli daşınmaz əmlaka köçürülür;
 - (d) digər tərəfə icarəsinin başlanılması (kommersiya prinsipləri əsasında) – ehtiyatlardan investisiya məqsədli daşınmaz əmlaka köçürülür; və ya

- (e) tikinti və ya hazırlanma işlərinin bitirilməsi – tikinti və ya hazırlanma prosesində olan daşınmaz əmlakdan (Bu Standartın 12-ci Bölməsində əhatə olunan) investisiya məqsədli daşınmaz əmlaka köçürülür.

- 11.24. Hazırkı Standartın 11.23-cü maddəsinin (b) bəndinin tələblərinə əsasən qeyri-hökumət təşkilatı, yalnız və yalnız satış məqsədilə daşınmaz əmlakın hazırlanması işlərinin başlanılması ilə təsdiqlənən daşınmaz əmlakın istifadəsində dəyişiklik olduğu halda, investisiya məqsədli daşınmaz əmlakdan ehtiyatlara köçürmə etməlidir. qeyri-hökumət təşkilatı, daşınmaz əmlakı hazırlama işlərini yerinə yetirmədən xaric etmək qərarına gələrsə, bu zaman bu daşınmaz əmlakın tanınması dayandırılanaqədər (yəni, həmin əmlak maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatdan çıxarılanadək) o, investisiya məqsədli daşınmaz əmlak kimi tanınmaqda davam edir və ehtiyat kimi uçota alınmır. Eynilə, əgər qeyri-hökumət təşkilatı gələcəkdə investisiya məqsədli daşınmaz əmlak kimi istifadə etmək üçün mövcud olan investisiya məqsədli daşınmaz əmlakın hazırlanması işlərinə başlayarsa, bu zaman daşınmaz əmlak investisiya məqsədli daşınmaz əmlak olaraq qalacaq və hazırlama işlərinin yerinə yetirildiyi dövrdə mülkiyyətçi tərəfindən tutulan daşınmaz əmlak kimi təsnifləşdirilməyəcək
- 11.25. İnvestisiya məqsədli daşınmaz əmlak, mülkiyyətçi tərəfindən tutulan daşınmaz əmlak və ehtiyatlar arasında köçürmələr köçürülmüş daşınmaz əmlakın balans dəyərini və bu əmlakın qiymətləndirilməsi və açıqlanması məqsədləri üçün istifadə olunacaq ilkin dəyərini dəyişdirmir.

Xaricolmalar

- 11.26. İnvestisiya məqsədli daşınmaz əmlak xaric olunduqda və ya daimi olaraq istifadədən çıxarıldıqda və bu daşınmaz əmlakın xaric olunmasından heç bir gələcək iqtisadi səmərənin və ya xidmət potensialının əldə edilməsi ehtimal olunmadıqda, onun tanınması dayandırılmalıdır (maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatdan çıxarılmalıdır).
- 11.27. Standartın 11.8-ci maddəsində göstərilmiş tanınma prinsipinə uyğun olaraq qeyri-hökumət təşkilatı, investisiya məqsədli daşınmaz əmlakın balans dəyərində onun hər hansı hissəsinin dəyişdirilməsi üzrə məsrəfləri tanıdıqda, dəyişdirilən hissənin balans dəyərinin tanınmasını dayandırır. Dəyişdirilən hissə amortizasiyanın ayrıca hesablandığı hissə olmaya bilər. Qeyri-hökumət təşkilatı üçün dəyişdirilən hissənin balans dəyərini müəyyənləşdirmək mümkün olmadıqda, dəyişmənin dəyəri bu hissənin əldə olunması və ya inşa edilməsi zamanı onun dəyərinin göstəricisi kimi istifadə oluna bilər.
- 11.28. İnvestisiya məqsədli daşınmaz əmlakın silinməsi və ya xaric olmasından yaranan gəlir və itki, bu daşınmaz əmlakın balans dəyəri ilə onun xaric olmasından əldə olunan daxilolmalar arasındakı fərq kimi müəyyənləşdirilməlidir və silinmə və ya xaric olma dövründə mənfəət və zərərdə tanınmalıdır.
- 11.29. İnvestisiya məqsədli daşınmaz əmlakın xaric olmasından əldə olunmalı əvəzləşdirmə ilkin olaraq ədalətli dəyəri ilə tanınır. Xüsusi olaraq, investisiya məqsədli daşınmaz əmlak üzrə ödəniş təxirə salındıqda, əldə olunmuş əvəzləşdirmə ilkin olaraq pul vəsaitlərinin ekvivalentilə ifadə olunan alış qiyməti məbləğində tanınır. Əvəzləşdirmənin nominal dəyəri ilə pul vəsaitlərinin ekvivalentilə ifadə olunan alış qiyməti arasındakı fərq bu Standartın *“Birja Əməliyyatlarından Gəlirlər”* adlı 17-ci Bölməsinə uyğun olaraq faiz gəliri kimi tanınır.
- 11.30. Qeyri-hökumət təşkilatı investisiya məqsədli daşınmaz əmlakın xaric olmasından sonra qalan hər hansı öhdəliklərə bu Standartın *“Qiymətləndirilmiş öhdəliklər, şərti öhdəliklər və şərti aktivlər”* adlı 15-ci Bölməsinə və ya digər Bölmələri tətbiq edir.
- 11.31. Qiymətdən düşmüş, itirilmiş və ya təhvil verilmiş investisiya məqsədli daşınmaz əmlak üzrə üçüncü tərəflərdən alınmalı olan kompensasiya, onun alınması ehtimalı yarandıqda mənfəət və zərərdə tanınmalıdır.
- 11.32. Daşınmaz əmlakın qiymətdən düşməsi və ya itirilməsi, bununla əlaqədar üçüncü tərəflərdən iddialar və ya kompensasiyanın ödənilməsi və əvəzləşdirilən aktivlərin növbəti alış və ya inşa edilməsi ayrı-ayrı iqtisadi hadisələrdir və aşağıda göstəriləndiyi kimi ayrıca uçota alınır:
- (a) investisiya məqsədli daşınmaz əmlakın qiymətdən düşməsi yarandığı hesabat dövrü üzrə xərclər kimi tanınır;

- (b) investisiya məqsədli daşınmaz əmlakın silinməsi və ya xaric olunması bu Bölmənin 11.26-11.31-ci maddələrinə uyğun olaraq tanınır;
- (c) qiymətdən düşmüş, itirilmiş və ya təhvil verilmiş investisiya məqsədli daşınmaz əmlaka görə üçüncü tərəflərdən alınan kompensasiya, onun əldə olunması ehtimalı yarandıqda, mənfəət və zərərdə tanınır; və
- (d) dəyişdirmə şəklində tikilmiş, alınmış və ya bərpa edilmiş investisiya məqsədli daşınmaz əmlakın ilkin dəyəri bu Bölmənin 11.12-11.20-ci maddələrinə əsasən müəyyənləşdirilir.

Məlumatın açıqlanması

11.33. Aşağıdakı açıqlamalar “*İcarə*” adlı 14-cü Bölmədəki açıqlamalara əlavə olaraq tətbiq olunur. “*İcarə*” adlı 14-cü Bölməyə uyğun olaraq investisiya məqsədli daşınmaz əmlakın sahibi icarəyə verən şəxsə onun daxil olduğu icarə haqqında açıqlama verməlidir. İnvestisiya məqsədli daşınmaz əmlakını icarə şərtləri ilə əldə edən qeyri-hökumət təşkilatı bu icarə haqqında məlumatı icarəçi baxımından açıqlayır. İnvestisiya mülkiyyətini icarə şərtləri ilə verən qeyri-hökumət təşkilatı bu icarə haqqında məlumatı icarəyə verən baxımından açıqlayır.

11.34 Qeyri-hökumət təşkilatı açıqlamalıdır:

- (a) təsnifləşdirməni aparmaq çətin olduqda (11.7-ci maddəyə bax.) investisiya məqsədli daşınmaz əmlakı “mülkiyyətçi tərəfindən tutulan” və “adi fəaliyyət halında satış məqsədilə saxlanılan” daşınmaz əmlakdan fərqləndirmək üçün istifadə etdiyi meyarları.
- (b) investisiya məqsədli daşınmaz əmlakın ədalətli dəyərinin müəyyən olunması zamanı tətbiq edilən metodlar və əhəmiyyətli fərziyyələri, ədalətli dəyərin müəyyən edilməsi zamanı bazar faktorlarına və ya əmlakın xarakterinə görə və müqayisəli bazar məlumatlarının olmaması səbəbindən daha çox digər faktorlara (qeyri-hökumət təşkilatının açıqlamalı olduğu) əsaslandığı barədə məlumat daxil olmaqla.
- (c) investisiya məqsədli daşınmaz əmlakın ədalətli dəyərinin (maliyyə hesabatlarında açıqlandığı kimi) tanınmış və müvafiq peşəkar biliklərə, o cümlədən investisiya məqsədli daşınmaz əmlakın yerləşdiyi sahədə yerləşən və analoji mülkiyyət kateqoriyasına daxil olan investisiya məqsədli daşınmaz əmlakın qiymətləndirilməsi təcrübəsinə malik müstəqil qiymətləndirici tərəfindən qiymətləndirməyə əsaslandığı həddi. Əgər bu cür qiymətləndirmə aparılmamışsa, bu fakt açıqlanmalıdır.
- (d) aşağıda göstərilənlər üzrə mənfəət və zərərdə tanınmış məbləğləri:
 - (i) investisiya məqsədli daşınmaz əmlakın icarəyə verilməsindən gəlir;
 - (ii) dövr ərzində icarədən gəlir gətirmiş investisiya məqsədli daşınmaz əmlak üzrə birbaşa əməliyyat xərcləri (təmir və saxlanılma xərcləri daxil olmaqla); və
 - (iii) dövr ərzində icarə gəliri gətirməmiş investisiya məqsədli daşınmaz əmlak üzrə birbaşa əməliyyat xərcləri (təmir və saxlanılma xərcləri daxil olmaqla)
- (e) investisiya məqsədli daşınmaz əmlakın satılmasının mümkünüyünə və ya xaric olmadan gəlir və daxilolmaların köçürülməsinə məhdudiyyətlərin mövcudluğu və məbləği.
- (f) investisiya məqsədli daşınmaz əmlakın alışı, tikilməsi və ya hazırlanması, ya da təmir olunması, saxlanılması və ya təkmilləşdirilməsi üzrə müqavilə öhdəliklərini.

11.35 Hazırkı Standartın 12.34-cü maddəsində tələb olunan açıqlamalara əlavə olaraq, qeyri-hökumət təşkilatı aşağıdakı məlumatları açıqlamalıdır:

- (a) istifadə olunan amortizasiya metodlarını;
- (b) tətbiq olunan faydalı istismar müddətlərini və ya amortizasiya normalarını;
- (c) hesabat dövrünün əvvəlində və sonunda olan ümumi balans dəyəri və hesablanmış amortizasiyanı;
- (d) aşağıdakıları göstərməklə, hesabat dövrünün əvvəlində və sonunda olan investisiya məqsədli daşınmaz əmlakın balans dəyərinin uyğunlaşdırılmasını:
 - (i) artımlar, aktivlərin alınması və sonrakı məsrəflərin aktiv kimi tanınması nəticəsində yaranan artımları ayrıca açıqlamaqla;
 - (ii) təşkilatların birləşdirilməsi vasitəsilə alınmalar nəticəsində yaranan artımlar;
 - (iii) Xaric olmalar;
 - (iv) Amortizasiya;
 - (v) “mülkiyyətçi tərəfindən istifadə olunan daşınmaz əmlak” və “ehtiyatlar” hesablarına və bu hesablardan köçürmələr; və

- (vi) digər dəyişikliklər; və
- (e) investisiya məqsədli daşınmaz əmlakın ədalətli dəyərini. Belə hallarda, təşkilat, əsaslandırılmamış dəyər və ya səylərdən istifadə etmədən daşınmaz əmlakın ədalətli dəyərini etibarlı əsasda qiymətləndirə bilmədikdə aşağıdakı məlumatları açıqlamalıdır:
 - (i) investisiya məqsədli daşınmaz əmlakın təsviri;
 - (ii) əsaslandırılmamış dəyər və ya səylərdən istifadə etmədən ədalətli dəyərin etibarlı əsasda müəyyən olunmasının mümkünsüzlüyünün səbəbini; və
 - (iii) mümkündürsə, ədalətli dəyərin daxil olacağı ehtimalının yüksək olduğu qiymətləndirmələrin diapazonunu (sirasını).

BÖLMƏ 12

“Torpaq, tikili və avadanlıqlar ”

Təyinat və tətbiq sahəsi

- 12.1 Qeyri-hökumət təşkilatı bu bölməni torpaq, tikili və avadanlıqlara, o cümlədən, isri aktivlərə tətbiq etməlidir.
- 12.2 Bu bölmə aşağıdakıları əhatə edir:
- (a) torpaq, tikili və avadanlıqlar obyektinin tanınması üçün meyarları;
 - (b) onların balans dəyərlərinin və onlar ilə müqayisədə tanınmalı olan amortizasiya xərclərinin müəyyən edilməsini ; və
 - (c) qeydlərdə tələb edilən açıqlamaları

Əsas anlayışlar

- 13.3 Bu bölmədə istifadə edilmiş terminlər aşağıdakı mənaları ifadə edir:

Torpaq, tikili və avadanlıqlar sinfi dedikdə maliyyə hesabatlarında vahid maddə kimi göstərilməsi məqsədilə qeyri-hökumət təşkilatının əməliyyatlarında oxşar xüsusiyyətə və ya funksiyaya malik aktivlərin qruplaşdırılması başa düşülür.

İlkin dəyər – aktivin satın alınması və ya tikilməsi, daşınması və quraşdırılması zamanı, onun əldə edilməsi üçün ödənilmiş pul vəsaiti və ya pul vəsaitlərinin ekvivalentləri

Balans dəyəri bölüşdürülməmiş amortizasiya xərcləri çıxıldıqdan sonra aktivin maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatda tanınan dəyəridir.

Amortizasiya edilmiş dəyər aktivin ilkin dəyərindən və ya bu dəyəri əvəz edən digər məbləğdən Son qalıq dəyərinin çıxılmasından sonra əldə olunan dəyərdir.

Amortizasiya – istismara yararlı müddətdə aktivlərin amortizasiya edilmiş dəyərinin müəyyən olunmuş hissələrlə müntəzəm olaraq (sistematik) paylaşdırılmasıdır (bölüşdürülməsidir).

Torpaq, tikili və avadanlıqlar – aşağıdakı meyarlara cavab verən maddi aktivlərdir:

- (a) istehsalda və ya mal-materialların çatdırılması və ya xidmətlərin göstərilməsində istifadə edilməsi, digər tərəflərə icarəyə verilməsi və ya inzibati məqsədlər üçün saxlanması məqsədilə saxlanılan;
- (b) bir hesabat dövründən artıq istifadə edilməsi gözlənilən.

İrsi aktivlər tarix, mədəniyyət, incəsənət və maarifləndirmə baxımından əhəmiyyətə malik torpaq, tikili və avadanlıqlardır.

Son qalıq (likvidasiya) dəyəri – torpaq, tikili və avadanlıqlara aid aktiv faydalı istifadə müddətinin sonunda nəzərdə tutulan vəziyyətə uyğun olduqda, onun satışı ilə bağlı ehtimal olunan xərclər çıxıldıqdan sonra, qeyri-hökumət təşkilatı tərəfindən əldə oluna biləcək qiymətləndirilmiş məbləğdir.

Tanınma

- 12.4 Torpaq, tikili və avadanlıqlar obyektini yalnız aşağıdakı şərtləri təmin etdikdə, aktiv kimi tanınmalıdır:
- (a) həmin obyektə bağlı gələcək iqtisadi səmərənin və ya xidmət potensialının qeyri-hökumət təşkilatına daxil olması ehtimal edildikdə;
 - (b) obyektin dəyəri və ya ədalətli dəyəri etibarlı əsasla qiymətləndirilə bildikdə.
- 12.5 Ehtiyat hissələri və xidmət avadanlıqları adətən ehtiyatların bir hissəsi sayılır və istifadə edildikcə mənfəət və zərərdə xərc kimi tanınır. Buna baxmayaraq, qeyri-hökumət təşkilatı tərəfindən bir hesabat dövründən artıq istifadə ediləcəyi ehtimal olunan ehtiyat hissələrinin və ehtiyatda saxlanılan avadanlıqların böyük əksəriyyəti torpaq, tikili və avadanlıqlar kimi təsnifləşdirilir. Eyniliklə, ehtiyat hissələri və xidmət avadanlıqları yalnız torpaq, tikili və avadanlıqlar obyektilə birlikdə istifadə olunduqda, torpaq, tikili və avadanlıqlar kimi uçota alınır.
- 12.6 Hazırkı bölmə torpaq, tikili və avadanlıqlar anlamına gələn obyektin nədən ibarət olduğunu, yeni aktivin tanınması üçün ölçü vahidini müəyyən etmir. Bu mülahizə tanınma meyarlarını qeyri-hökumət təşkilatının xüsusi vəziyyətlərinə tətbiq edən zaman tələb olunur. Ayrılıqda əhəmiyyətsiz olan maddələrin qruplaşdırılması və bu meyarın ümumi dəyərə tətbiq edilməsi daha məqsədə müvafiq olardı.
- 12.7 Bu tanınma prinsipinə əsasən, qeyri-hökumət təşkilatı öz torpaq, tikili və avadanlıqlarına çəkilən bütün məsrəfləri, onların yarandığı zaman hazırkı tanınma meyarlarına uyğun gəlib-gəlməməsi predmetinə qiymətləndirməlidir. Bu məsrəflər torpaq, tikili və avadanlıqlara aid obyektlərin ilkin alınması və ya yaradılması üçün çəkilən və sonralar həmin obyektlərə əlavə edilməsi, müəyyən hissəsinin dəyişdirilməsi və ya onlara xidmətin göstərilməsi üçün çəkilən məsrəfləri özündə əks etdirir.

İlkin məsrəflər

- 12.8 Qeyri-hökumət təşkilatı torpaq, tikili və avadanlıqları təhlükəsizlik və ətraf mühitin mühafizəsi məqsədilə əldə edə bilər. Bu məqsədlə əldə edilmiş torpaq, tikili və avadanlıqların istifadəsindən gələcək iqtisadi səmərənin və ya xidmət potensialının birbaşa əldə edilməməsinə baxmayaraq, onların istifadəsi qeyri-hökumət təşkilatının digər aktivlərindən gələcəkdə iqtisadi səmərə və ya xidmət potensialının əldə edilməsi üçün zəruri ola bilər. Bu halda, belə obyektlər aktiv kimi tanına bilər, çünki bu obyektlərdən istifadə edərək qeyri-hökumət təşkilatı digər aktivlərdən əvvəlkindən daha çox iqtisadi səmərə və ya xidmət potensialın əldə etmək imkanına malik olur.

Növbəti məsrəflər

- 12.9 Hazırkı Standartın 12.4-cü maddəsində təqdim edilmiş tanınma meyarına əsasən, qeyri-hökumət təşkilatı torpaq, tikili və avadanlıqların saxlanılmasına çəkilən gündəlik xidmət xərclərini həmin obyektlərin balans dəyərində tanımır. Bunun əvəzinə, həmin xərclər yarandığı dövrdə mənfəət və zərərdə dərhal xərc kimi tanınırlar.
- 12.10 Torpaq, tikili və avadanlığın müəyyən komponentlərinin müntəzəm vaxt intervalında əvəz edilməsi tələb olunduqda, standartın 12.4-cü maddəsində qeyd edilən tanınma prinsiplərinə əsasən:
- (a) qeyri-hökumət təşkilatı tanınma meyarının ödənilməsi təqdirdə xərclər yaranan zaman torpaq, tikili və avadanlıq obyektinin əvəz edilən hissəsinin xərclərini sözügedən obyektin balans dəyərində tanıyır; və
 - (b) əvəz edilən hissələrin balans dəyərinin tanınması bölmənin 12.42-12.45-ci maddələrində əks olunan tanınmanın dayandırılması müddəalarına uyğun olaraq dayandırılır .
- 12.11 Torpaq, tikili və avadanlıqlara aid edilən obyektlərdən (məsələn, təyyarə) müntəzəm istifadə edilməsi şərtlərindən biri də yoxlanılan obyektin hər hansı hissəsinin əvəzləşdirilib-əvəzləşdirilməməsindən asılı olmayaraq, həmin obyektlərdə nasazlığın olub-olmaması predmetinə əsaslı texniki təftişin aparılması ola bilər. Hər dəfə belə əsaslı təftişin aparılması zamanı yoxlamaya çəkilən məsrəflər, tanınma meyarlarına uyğun gəldikdə, torpaq, tikili və avadanlıqların balans dəyərində əvəzləşdirmə kimi tanınır. Balans dəyərində qalan hər hansı keçmiş yoxlamanın məsrəfləri (fiziki forması olan hissələrdən fərqli olaraq) balans dəyərindən silinməlidir. Bu, keçmiş yoxlamanın məsrəfləri obyektin alınması və yaxud inşa edilməsi

əməliyyatında müəyyən edilib-edilməməsindən asılı olmayaraq baş verir. Zərurət yarandıqda, gələcəkdə oxşar yoxlamalar üzrə ehtimal olunan məsrəflər obyekt əldə olunan və ya inşa edilən zaman onun balans dəyərində mövcud olan yoxlama komponentinin dəyərinin göstəricisi kimi istifadə oluna bilər.

Tanınma zamanı ölçülmə

- 12.12 Torpaq, tikili və avadanlıqların tanınma meyarlarına cavab verən obyekt ilkin dəyəri ilə qiymətləndirilməlidir.
- 12.13 Aktiv qeyri-birja əməliyyatları vasitəsilə əldə edildikdə onun dəyəri əldəetmə tarixi üzrə ədalətli dəyərlə ölçülməlidir.
- 12.14 Torpaq, tikili və avadanlıqların ilkin dəyərinin tərkib hissələri aşağıdakılardan ibarətdir:
- (a) alış qiymətindən hər növ ticarət endirimləri çıxıldıqdan sonra, idxal rüsumları və alışla bağlı əvəzləşdirilməyən vergilər daxil olmaqla ümumi sərf edilən məsrəflər;
 - (b) aktivdən təşkilat rəhbərliyi tərəfindən müəyyən edilmiş tərzdə istifadə edilməsi üçün onun lazımı istismar yerinə və vəziyyətə gətirilməsinə çəkilən bütün birbaşa məsrəflər;
 - (c) obyektin alınması zamanı və ya onun ehtiyatlar yaratmaq məqsədilə deyil, digər məqsədlər üçün müəyyən müddət ərzində istifadə edilməsi nəticəsində demontajı və ləğvi, habelə onun yerləşdiyi sahənin bərpası kimi işlərin görülməsi üzrə qeyri-hökumət təşkilatının öz üzərinə götürdüyü öhdəlik ilə əlaqədar çəkiləcək məsrəflərin ilkin smeta həcmi.
- 12.15 Qeyri-hökumət təşkilatı tərəfindən obyektə ehtiyatlar yaratmaq məqsədilə müəyyən müddət ərzində istifadə edilməsi nəticəsində onun demontajı və ləğvi, habelə onun yerləşdiyi sahənin bərpası kimi öhdəliyə aid məsrəflərin üçotu standartın *"Ehtiyatlar"* adlı 10-cu bölməsinə uyğun aparılmalıdır.
- 12.16 10-cu bölməyə və hazırkı bölməyə uyğun olaraq üçotu aparılan məsrəflər üzrə öhdəliklər *"Qiymətləndirilmiş öhdəliklər, şərti öhdəliklər və şərti aktivlər"* adlı 15-ci bölməyə uyğun olaraq tanınır və qiymətləndirilir.
- 12.17 Torpaq, tikili və avadanlıqlarla bağlı məsrəflərin balans dəyərində tanınması, aktivin rəhbərlik tərəfindən nəzərdə tutulmuş tərzdə fəaliyyət göstərməsi üçün yararlı olduğu andan dayandırılır. Buna görə də torpaq, tikili və avadanlıqların istismarı və ya yerdəyişməsi üzrə xərclər həmin aktivin balans dəyərinə aid edilmir.
- 12.18 Torpaq, tikili və avadanlıqların inşası və ya yaradılması ilə əlaqədar əlavə çəkilmiş, lakin aktivin rəhbərlik tərəfindən nəzərdə tutulan tərzdə istifadə olunmasına uyğun olan vəziyyətə gətirilməsi üçün zəruri olmayan xərclər torpaq, tikili və avadanlıqların balans dəyərinə daxil edilməyərək birbaşa mənfəət və zərərdə tanınır və müvafiq gəlir və xərc təsnifatlarına daxil edilir.
- 12.19 Qeyri-hökumət təşkilatı tərəfindən istehsal olunmuş aktivlərin ilkin dəyəri alınan aktivlərin ilkin dəyərinin müəyyən edilməsində istifadə olunan eyni prinsiplər əsasında müəyyən edilir. Qeyri-hökumət təşkilatı adı fəaliyyət dövrü ərzində satış üçün anoloji aktivləri istehsal edərsə, bu aktivlərin ilkin dəyəri adətən bu standartın *"Ehtiyatlar"* adlı 10-cu bölməsi ilə müəyyən edilmiş qaydada satış üçün istehsal edilən aktivlərin ilkin dəyərinə bərabər olunur.

İlkin dəyərin ölçülməsi

- 12.20 Torpaq, tikili və avadanlıqların ilkin dəyəri pul vəsaiti ilə ifadə oluna qiymət ekvivalenti və ya standartın 12.13-cü maddəsində qeyd edilən maddə üçün tanınma tarixi üzrə onun ədalətli dəyəridir. Əgər ödəniş normal kredit şərtlərindən daha uzun müddətə təxirə salınsa, kredit müddəti üzrə pul vəsaiti ilə ifadə oluna qiymət ekvivalenti ilə ümumi ödəniş arasında fərq faiz xərci kimi tanınır.
- 12.21 Torpaq, tikili və avadanlıqlar qeyri-monetar aktivin (aktivlərin) və ya monetar və qeyri-monetar aktivlərdən ibarət olan aktivlərin mübadiləsi hesabına alın bilər.

Aşağıdakı hallar istisna olmaqla, torpaq, tikili və avadanlıqların ilkin dəyəri ədalətli dəyərlə qiymətləndirilir

- (a) torpaq, tikili və avadanlıqlar maddələri oxşar xüsusiyyətə və dəyərə malik digər torpaq, tikili və avadanlıqlar maddələri ilə dəyişdirildikdə və ya əvəz edildikdə; və ya
- (b) alınmış və ya verilmiş aktiv və ya aktivlərin ədalətli dəyərinin etibarlı əsasda müəyyənləşdirilməsi mümkün olmadıqda.

- 12.22 Torpaq, tikili və avadanlıqlar maddələri oxşar xüsusiyyətə və dəyərə malik digər torpaq, tikili və avadanlıqlar maddələri ilə dəyişdirildikdə və ya əvəz edildikdə, alınan aktivin (aktivlərin) ədalətli dəyəri mübadilə nəticəsində təhvil verilən aktivin (aktivlərin) balans dəyəri ilə ölçülməlidir
- 12.23 Əgər alınmış aktivin (aktivlərin) ədalətli dəyərini müəyyən etmək mümkün deyilsə, bu zaman həmin aktiv (aktivlər) mübadilə nəticəsində təhvil verilmiş aktivin (aktivlərin) ədalətli dəyəri ilə qiymətləndirilməlidir. Lakin, əgər təhvil verilmiş aktivin (aktivlərin) də ədalətli dəyərini müəyyən etmək mümkün deyilsə, bu halda alınmış aktiv mübadilə nəticəsində təhvil verilmiş aktivin (aktivlərin) balans dəyəri ilə qiymətləndirilməlidir.

Tanınmadan sonrakı ölçülmə

- 12.24 Qeyri-hökumət təşkilatı öz uçot siyasətini Standartın 12.25-ci maddəsində təqdim olunan ilkin dəyər modelinə əsasən tətbiq etməli və sözügedən uçot siyasətini, xaric olunana qədər ilkin dəyər əsasında köçürülməli olan irsi aktivlər istisna olmaqla, torpaq, tikili və avadanlıqların bütün sinfinə tətbiq edir.

İlkin dəyər modeli

- 12.25 İlkin dəyər metodu çərçivəsində aktiv kimi tanındıqdan sonra torpaq, tikili və avadanlıqlar hər hansı yığılmış amortizasiya çıxılmaqla ilkin dəyərlə uçota alınirlar.

Amortizasiya

- 12.26 Torpaq, tikili və avadanlıqlara aid müəyyən aktivin hər hansı hissəsinin ilkin dəyəri tərkib hissəsi olduğu aktivin ümumi dəyərində nisbətdə əhəmiyyətli məbləği təşkil edirsə, həmin hissə ayrıca olaraq amortizasiya edilməlidir.
- 12.27 Torpaq, tikili və avadanlıqlar obyektinin tərkib hissəsi olan əhəmiyyətli dəyərli müəyyən bir hissəsinin faydalı istifadə müddəti və amortizasiya metodu həmin obyektin digər əhəmiyyətli dəyərli hissəsinin faydalı istifadə müddəti və amortizasiya metodu ilə eyni olduqda, həmin hissələr amortizasiya ayırmasını müəyyən etmək üçün qruplaşdırıla bilər.
- 12.28 Qeyri-hökumət təşkilatı torpaq, tikili və avadanlıq obyektinin ümumi dəyərində nəzərdən əhəmiyyətli sayılmayan hissələrini ayrılıqda amortizasiya etmək qərarına gələ bilər.
- 12.29 Amortizasiya ayırmaları, onların digər aktivin balans dəyərində əlavə olunması halları istisna olmaqla, hər dövr üzrə mənfəət və zərərdə xərc kimi tanınmalıdır.

Amortizasiya edilmiş dəyər və amortizasiya müddəti

- 12.30 Aktivin amortizasiya olunan dəyəri onun faydalı istismar müddəti üzrə sistematik olaraq bölüşdürülməlidir.
- 12.31 Aktivin həm son qalıq dəyəri, həm də faydalı istifadə müddəti ən azından hər bir illik hesabat tarixinin sonunda yenidən baxılmalıdır. Əgər ehtimallar əvvəlki qiymətləndirmələrdən fərqlənirlərsə, dəyişikliklər bu standartın *“Uçot siyasəti, uçot qiymətlərində dəyişikliklər və səhvlər”* adlı 8-ci bölməsinə uyğun olaraq uçot qiymətlərində dəyişikliklər kimi uçota alınmalıdır.

- 12.32 Amortizasiya, aktivin son qalıq dəyəri onun balans dəyərindən artıq olmazsa, aktivin ədalətli dəyəri onun balans dəyərindən artıq olduğu halda belə tanınır.
- 12.33 Aktivə texniki xidmət və onun təmiri, həmin aktiv üzrə amortizasiyanın hesablanması inkar etmir. Bununla belə, büdcədə vəsait çatışmazlığı səbəbindən aktivlərə göstərilən texniki xidmətin səviyyəsi zəif olduğu və ya qeyri-müəyyən dövrə təxirə salındığı və ya aktivlərin idarə edilməsi siyasəti aktivin amortizasiyasını gücləndirdiyi halda, onun səmərəli istismar müddəti yenidən qiymətləndirilməli və müvafiq olaraq uyğunlaşdırılmalıdır.
- 12.34 Aktivin amortizasiya edilmiş dəyəri bu aktivin son qalıq dəyəri çıxılmaqla tanınır.
- 12.35 Torpaq, tikili və avadanlıqlara aid aktivin son qalıq dəyəri onun balans dəyərində bərabər və ya balans dəyərindən artıq ola bilər. Aktivin son qalıq dəyəri onun balans dəyərindən artıq olduğu halda, həmin aktivin son qalıq dəyəri öz balans dəyərindən az dəyərə bərabər olanadək amortizasiya (edilmir) sıfır dərəcə ilə hesablanır.
- 12.36 Amortizasiya, aktivin istismara verildiyi andan, yəni təşkilat rəhbərliyi tərəfindən həmin aktivin müəyyən edilmiş qaydada işləməsi üçün zəruri olan məkan və vəziyyətə gətirildiyi andan başlayaraq hesablanır. Aktiv tanınmayan zaman onun amortizasiyası dayandırılır. Buna görə də, aktiv artıq istifadəyə yararlı olmadıqda və ya fəaliyyətdən çıxarılaraq tam amortizasiya olunana qədər saxlanıldıqda bu aktivin amortizasiyası dayandırılmaz. Lakin, istehsal olmadıqda, amortizasiya üçün istifadə olunan metodlardan asılı olaraq, amortizasiya məsrəfləri sıfıra bərabər ola bilər.
- 12.37 Torpaq sahələri və binalar özü-özlüyündə ayrıca aktivləri təmsil etdiklərindən, onların hətta bir yerdə əldə edilməsi halları baş verməsinə baxmayaraq, ayrı-ayrılıqda uçota alınır. Daş karxanası və zibilin tökülməsi üçün ayrılmış torpaq sahələri kimi bəzi istisnalardan başqa torpaq sahələri məhdud olmayan faydalı istifadə müddətinə malikdirlər və bu səbəbdən də amortizasiya olunmurlar. Binalar və yaxud tikililər məhdud faydalı istismar müddətinə malik olduqlarından amortizasiya olunurlar. Tikilinin yerləşdiyi torpaq sahəsinin dəyərinin artması tikilinin amortizasiya edilmiş dəyərində təsir etmir.
- 12.38. Əgər torpaq sahəsinin ilkin dəyərində demontaj, obyektin ləğvi və sahənin bərpası məsrəfləri daxildir, onda torpaq aktivinin həmin hissəsi bu kimi məsrəflərin çəkilməsindən səmərənin və ya xidmət potensialının əldə edilməsi müddəti ərzində amortizasiya olunmalıdır. Hazırkı Standartın 12.37-ci maddəsində göstərilən bəzi hallar baş verdikdə, torpaq sahələri özü-özlüyündə məhdud faydalı istifadə müddətli ola bilər. Belə halda həmin torpaq sahəsinin dəyəri onun istifadəsindən gözlənilən səmərəni və ya xidmət potensialının əks etdirən tərzdə amortizasiya edilməlidir.

Amortizasiya metodu

- 12.39 Torpaq, tikili və avadanlıqlar üzrə tətbiq edilən amortizasiya metodu qeyri-hökumət təşkilatı tərəfindən aktivdən gözlənilən gələcək iqtisadi səmərənin və ya xidmət potensialının istehlak sxemini əks etdirməlidir.
- 12.40 Torpaq, tikili və avadanlıqlar üzrə tətbiq edilən amortizasiya metodu ən azından hər bir illik hesabat tarixində yenidən nəzərdən keçirilməlidir. Əgər aktivdə təcassüm olunmuş gələcək iqtisadi səmərənin və ya xidmət potensialının gözlənilən istehlak sxemində əhəmiyyətli dəyişikliklər baş verərsə, tətbiq edilən amortizasiya metodu həmin dəyişiklikləri əks etdirmək üçün dəyişdirilməlidir. Bu cür dəyişiklik hazırkı standartın "*Uçot siyasəti, uçot qiymətlərində dəyişikliklər və səhvlər*" adlı 8-ci bölməsinə uyğun olaraq uçot qiymətlərində dəyişiklik kimi uçota alınmalıdır.

- 12.41 Aktivin amortizasiya edilmiş dəyərinin onun faydalı istismar müddəti üzrə ardıcıl olaraq bölüşdürülməsi üçün müxtəlif amortizasiya metodlarından istifadə edilə bilər. Belə metodlara düz xətt metodu, azalan qalıq metodu və istehsal vahidi metodu aiddir. Qeyri-hökumət təşkilatı aktivlə bağlı gələcək iqtisadi səmərələrin və ya xidmət potensialının istifadəsi üzrə ehtimal olunan istehlak sxemi daha dəqiq əks etdirən metodu seçir. Bu metod, gələcək iqtisadi səmərələrin və ya xidmət potensialının istifadəsi üzrə ehtimal olunan istehlak sxemi dəyişməyə qədər dövrdən dövrə müntəzəm olaraq tətbiq edilir.

Torpaq, tikili və avadanlıq obyektlərinin tanınmasının dayandırılması

- 12.42 Torpaq, tikili və avadanlıqlar obyektinin balans dəyərinin tanınması aşağıdakı hallarda dayandırılmalıdır:
- (a) aktivin silinməsi (satışı) nəticəsində; və ya
 - (b) aktivin istifadəsindən və ya onun silinməsindən (satışından) gələcəkdə iqtisadi səmərənin əldə ediləcəyi ehtimal olunmadığı halda.
- 12.43 Torpaq, tikili və avadanlıqlar obyektinin tanınmasının dayandırılması nəticəsində yaranan gəlir və ya itki mənfəət və zərərdə əks etdirilməlidir. Əldə edilmiş hər hansı gəlir əsas gəlir sətrində gəlir kimi təsnif edilməməlidir.
- 12.44 Əgər bu bölmənin 12.4-cü maddəsində öz əksini tapmış tanınma prinsipinə əsasən qeyri-hökumət təşkilatı
- (a) torpaq, tikili və avadanlıqlar obyektinin bir hissəsinin yeni hissə ilə əvəz edilməsinə çəkilən xərci aktivin balans dəyərində tanıyarsa, bu zaman, hətta ayrıca amortizasiya edilməsi halı mövcuddursa belə, təşkilat həmin aktivin əvəz edilmiş köhnə hissəsinin balans dəyərinin tanınmasını dayandırmalıdır.
 - (b) əgər qeyri-hökumət təşkilatı aktivin əvəz edilmiş köhnə hissəsinin balans dəyərini müəyyən edə bilmirsə, bu zaman təşkilat əvəz edilmiş köhnə hissənin alış və ya inşa edilməsi tarixinə olan ilkin dəyərinin əvəzinə yeni hissəyə çəkilən xərcin dəyərini tətbiq edə bilər.
- 12.45 Torpaq, tikili və avadanlıqlar obyektinin xaric olmasından əldə edilən məbləğ ilkin olaraq ədalətli dəyərlə tanınır. Əgər aktivlə bağlı ödəniş təxirə salınsa, satışdan əldə edilən məbləğ ilkin olaraq pul vəsaitlərinin ekvivalenti ilə ifadə olunan satış qiymətilə tanınmalıdır. Satışdan əldə edilən məbləğin nominal dəyəri ilə pul vəsaitlərinin ekvivalentilə ifadə olunan satış qiyməti arasındakı fərq bu standartın *"Birja Əməliyyatlarından Gəlirlər"* adlı 17-ci bölməsinə əsasən faiz gəliri kimi tanınır.

Məlumatın açıqlanması

- 12.46 Maliyyə hesabatlarında torpaq, tikili və avadanlıqların hər bir sinfi üzrə aşağıdakı məlumatlar açıqlanmalıdır:
- (a) ümumi balans dəyərinin müəyyən edilməsində istifadə olunan qiymətləndirmə əsasları;
 - (b) tətbiq edilən amortizasiya metodları;
 - (c) tətbiq edilən faydalı istifadə müddətləri və ya amortizasiya dərəcələri;
 - (ç) dövrün əvvəlinə və sonuna olan ümumi balans dəyəri və yığılmış amortizasiya; və
 - (d) aşağıdakıları əks etdirmək üçün dövrün əvvəlinə və axırına olan balans dəyərinin tutuşdurulub yoxlanılması:
 - (i) artım fərqləri;
 - (ii) xaricəlmələr;
 - (iii) təşkilatların birləşməsi vasitəsilə əldə etmələr;
 - (iv) amortizasiya ayırmaları;
 - (v) digər dəyişikliklər.
- 12.47 Torpaq, tikili və avadanlıqların hər bir sinfi üçün maliyyə hesabatlarında əlavə olaraq həmçinin aşağıdakılar da açıqlanmalıdır:
- (a) mülkiyyət hüquqları məhdud olan aktivlərin mövcud olması və onların balans dəyərləri və həmçinin öhdəliklər üzrə təminat şəklində girov qoyulan torpaq, tikili və avadanlıqlara aid aktivlərin balans dəyərləri;
 - (b) torpaq, tikili və avadanlıqların inşası müddəti ərzində onların balans dəyərində tanınan məsrəflərin həcmi;

- (c) torpaq, tikili və avadanlıqların əldə edilməsi üzrə müqavilə öhdəliklərinin həcmi; və
- (d) Maliyyə fəaliyyətinə dair hesabatda ayrıca açıqlanmadıqda, [mənfəət və zərərə](#) daxil edilmiş qiymətdən düşmüş, itirilmiş və ya imtina edilmiş torpaq, tikili və avadanlıq obyektləri üzrə üçüncü tərəflərdən əldə olunmuş kompensasiyanın məbləği.

BÖLMƏ 13

“Qeyri-Maddi Aktivlər”

Təyinat və tətbiq sahəsi

- 13.1 Qeyri-hökumət təşkilatları bu Bölməni Standartın digər Bölmələri tərəfindən tənzimlənməyən qeyri-maddi aktivlər ilə bağlı mühasibat uçotunun aparılması məqsədilə tətbiq edir
- 13.2 Qeyri-maddi aktivlər müstəqil şəkildə mövcud və ya hər hansı digər fiziki obyektin (misal üçün, proqram təminatı ilə bağlı kompakt diskin, patentin və ya xüsusi razılıq verilməsi ilə əlaqədar hüquqi sənədin) tərkib hissəsi kimi təqdim oluna bilər. Əgər aktiv qeyri-maddi və maddi elementlərdən ibarət olarsa, bu zaman təşkilat hansı elementin daha əhəmiyyətli olduğunu müəyyən edərək, onun maddi aktiv kimi bu Standartın “Torpaq, tikili və avadanlıqlar” adlı 12-ci Bölməsinə və ya qeyri-maddi aktiv kimi hazırkı Bölməyə əsasən uçota almalıdır.
- 13.3 Bu Bölmə reklam, təlim, ilkin təşkilati, habelə tədqiqat, təcrübə-konstruktor və kəşfiyyat xarakterli xərclərə tətbiq edilir. Bu xərclər nəticəsində fiziki obyektin yaranmasına baxmayaraq, onun maddi elementləri qeyri-maddi komponentlərinə nəzərən ikinci dərəcəli kimi hesab olunur.

Əsas anlayışlar

- 13.4 Bu Standartda istifadə edilmiş əsas anlayışlar aşağıdakı mənaları ifadə edir

Qeyri-maddi aktiv fiziki formaya malik olmayan tanına bilən qeyri-monetar aktivdir.

Monetar aktivlər əldə olan pul vəsaiti, habelə sabit və ya müəyyən edilə bilən pul məbləğində alınacaq aktivlərdir.

Fəal bazar aşağıdakı mövcud olan şərtləri əhatə edir:

- (a) bazarda alınıb-satılan mallar eyni tiplidir;
- (b) hazır alıcı və satıcı tapmaq hər an mümkündür; və
- (c) qiymətlər hamı üçün məlumdur.

Tədqiqat yeni elmi və ya texniki nailiyyətlərin və ideyaların əldə olunması üçün planlı və məqsədli elmi-texniki araşdırmaların həyata keçirilməsidir.

Təcrübə-konstruktor işləri yeni və ya daha təkmil materialların, qurğu və cihazların, məhsulların, proseslərin, sistem və ya xidmətlərin, onların kommersiya yolu ilə istehsalı və ya istifadəsindən əvvəl, planlaşdırılması və ya layihələşdirilməsi nəzərdə tutulan tədqiqat nəticələrinin və digər biliklərin tətbiq olunmasıdır

Təşkilatların fəaliyyətlərinin birləşdirilməsi (Təşkilatların birləşməsi) - ayrı-ayrı təşkilatların və ya təşkilatların bir hesabat verən təşkilata çevrilməsidir

Qudvil - təşkilatların birləşməsi nəticəsində fərdi şəkildə müəyyən edilə və ayrıca tanına bilinməyən aktivlərdən yaranan gələcək iqtisadi səmərə və ya xidmət potensialıdır.

Qeyri-maddi aktivlər

- 13.5 Əgər hər hansı obyekt bu Bölmənin əhatə dairəsinə aid olan qeyri-maddi aktiv anlayışına uyğun gəlməzsə, aktivin əldə edilməsi və ya təşkilatın daxili imkanları hesabına onun əmələ gəlməsi ilə bağlı yaranan məsrəflər yarandığı andan xərc kimi tanınmalıdır. Lakin, əgər aktiv təşkilatların birləşməsi nəticəsində əldə edilirsə, o, alış tarixində tanınmış qudvilin bir hissəsini təşkil edir.
- 13.6 Qeyri-maddi aktiv aşağıdakı meyarlar əsasında müəyyən edilir:
- (a) qeyri-maddi aktivin identifikasiyası (müəyyən edilə bilməsi);
 - (b) nəzarət;
 - (c) gələcək iqtisadi səmərə.
- 13.7 Qeyri-maddi aktivin qudvildən fərqlənməsi ilk növbədə onun identifikasiya oluna bilməsini tələb edir. Təşkilatların birləşməsi nəticəsində əldə olunan qudvil, fərdi qaydada identifikasiya edilməsi və ayrıca tanınması qeyri-mümkün olan aktivlərdən gözlənilən gələcək iqtisadi səmərəni əldə etmək ümidilə alıcı tərəfindən ödənilmiş vəsaiti təmsil edir.
- 13.8 Aktiv yalnız aşağıdakı hallarda qeyri-maddi aktiv anlayışı kontekstində identifikasiya oluna bilmə meyarına uyğun gəlir:
- (a) aktiv təşkilatdan ayrılma, həmçinin fərdi qaydada və ya müqavilə, digər aktiv və (və ya) öhdəliklə bərabər xaric oluna bilər; və ya
 - (b) aktivin istifadəsi üzrə hüquqların həvalə edilməsi mümkünlüyü və ya onların təşkilatdan və ya digər hüquq və öhdəliklərdən ayrılma bilinməsindən asılı olmayaraq, aktiv müqavilə və digər hüquqlardan yarana bilər.
- 13.9 Nəzarət qeyri-maddi aktiv müəyyən edən meyarın ikinci əsas elementidir. Bu kontekstdə, nəzarətin mövcud olması, təşkilatın öz resursları vasitəsilə gələcək iqtisadi səmərəyə nail olması niyyəti və digər təsərrüfat subyektlərinin həmin səmərəyə sahib çıxma imkanlarını məhdudlaşdırmaq bacarığı ilə təstiq olunur. Təşkilat tərəfindən qeyri-maddi aktivdən əldə olunacaq gələcək iqtisadi səmərəyə nəzarət etmək səlahiyyəti adətən məhkəmənin tətbiq etdiyi qəralara əsasən həyata keçirilir. Lakin, təşkilat gələcək iqtisadi səmərəyə nəzarəti hər hansı başqa yolla nümayiş etdirə bilirsə, məhkəmə yolu ilə bu problemin həll edilməsi əsas şərt kimi hesab edilmir.
- 13.10 Qeyri-maddi aktivlərdən istifadə etməklə gələcək iqtisadi səmərədən və ya xidmət potensialından bəhrələnmək ehtimalı bu aktiv müəyyən edən meyarın üçüncü əsas elementidir. Qeyri-maddi aktivlərdən əldə olunan gələcək iqtisadi səmərəyə və ya xidmət potensialından məhsulların satışından və ya xidmətlərin göstərilməsindən alınan gəlir, məsrəflərə qənaət və yaxud qeyri-hökumət təşkilatı tərəfindən aktivlərin istifadəsindən yaranan digər səmərələr aid edilə bilər.

Tanınma və ilkin ölçülmə

- 13.11 Əgər qeyri-hökumət təşkilatı məsrəflərin aşağıdakı meyarlara uyğun gəldiyini nümayiş etdirə bilirsə, həmin məsrəflər qeyri-hökumət təşkilatı tərəfindən qeyri-maddi aktiv kimi tanınır:
- (a) qeyri-maddi aktivə aid olunan anlayışlar (bax: 13.4 -13.10-cu maddələr) ; və
 - (b) qeyri-maddi aktiv müəyyən edən meyarlar (bax: 13.13 – 13.14-cü maddələr).
- Bu tələb qeyri-maddi aktivin ilkin olaraq alınması və ya təşkilatın daxili imkanlar hesabına yaranması, eləcə də bundan sonra aktivə əlavə edilməsi, onun hər hansı bir hissəsinin əvəzlənməsi və ya aktivə xidmətin göstərilməsi ilə bağlı məsrəflərə tətbiq edilir.
- 13.12 Əgər bu standartın 13.11 -ci maddəsində qeyd olunan iki xüsusiyyətdən hər hansı biri mövcud olmazsa, bu zaman onlarla bağlı məsrəflər mənfəət və zərərdə yarandığı andan xərc kimi tanınacaqdır.
- 13.13 Qeyri-maddi aktivlər yalnız aşağıdakı hallarda tanınır:
- (a) qeyri-hökumət təşkilatı aktivlə bağlı gözlənilən iqtisadi səmərənin və ya xidmət potensialının əldə ediləcəyini ehtimal etdikdə;
 - (b) aktivin ilkin dəyərinin etibarlı qiymətləndirilməsi mümkün olduqda.

- 13.14 Qeyri-hökumət təşkilatı, aktivin faydalı istifadə müddəti ərzində mövcud olan iqtisadi şəraitə dair ən yaxşı qiymətləndirməsini əks etdirən əsaslandırılmış və münasib fərziyyələrdən istifadə etməklə, gözlənilən gələcək iqtisadi səmərə və ya xidmət potensialı mənfəətin əldə olunması ehtimalını qiymətləndirməlidir .
- 13.15 Qeyri-maddi aktivin ilkin qiymətləndirilməsi onun dəyəri əsasında aparılmalıdır.
- 13.16 Alınmış qeyri-maddi aktivin ilkin tanınmasından və ya təşkilatın daxili imkanları hesabına qeyri-maddi aktivin yaradılmasından sonra çəkilmiş məsrəflər yalnız xüsusi hallarda aktivin balans dəyərində tanınır. Çəkilən məsrəflər qeyri-maddi aktivin tanınma meyarına uyğun gələcəyi barədə mühüm dəlil mövcud olanadək, yarandığı andan mənfəət və zərərdə xərc kimi tanınır. Əgər sonrakı məsrəflər qeyri-maddi aktivin tanınma meyarına uyğun gələrsə, bu zaman həmin xərclər qeyri-maddi aktivin balans dəyərində tanınmalıdır.

Ayrıca əldə edilmiş qeyri-maddi aktivlər

- 13.17 Qeyri-maddi aktivlər ayrıca əldə edildikdə, hazırkı Standartın 13.13 -cü maddəsinin "a" bəndində qeyd olunan tanınma meyarına dərhal cavab vermiş olur. Bundan əlavə, ayrıca alınmış qeyri-maddi aktivlərin ilkin dəyəri adətən etibarlı müəyyən edilə bilər. Bu xüsusən, qeyri-maddi aktivin əldə edilməsi üçün ödənişin pul vəsaiti və ya digər monetar aktiv vasitəsilə həyata keçirilməsi zamanı mümkün olur.
- 13.18 Ayrıca alınmış qeyri-maddi aktivin ilkin dəyəri aşağıdakı iki elementdən ibarətdir:
- (a) alış qiymətindən satış endirimləri çıxıldıqdan sonra idxal rüsumları və alışla bağlı bərpa edilməyən vergilər də daxil olmaqla sərf olunan məsrəflər; və
 - (b) aktivdən məqsədyönlü istifadə edilməsi üçün onun lazımi vəziyyətə gətirilməsinə çəkilən birbaşa məsrəflər
- 13.19 Qeyri-maddi aktivlə bağlı məsrəflərin balans dəyərində tanınması, aktivin rəhbərlik tərəfindən nəzərdə tutulmuş tərzdə fəaliyyət göstərməsi üçün yararlı olduğu andan dayandırılır. Buna görə də qeyri-maddi aktivin istismarı və ya yerdəyişməsi üzrə xərclər həmin aktivin balans dəyərinə aid edilmir.
- 13.20 Qeyri-maddi aktivin yaradılması ilə əlaqədar əlavə çəkilmiş, lakin aktivin rəhbərlik tərəfindən nəzərdə tutulan tərzdə istifadə olunmasına uyğun olan vəziyyətə gətirilməsi üçün zəruri olmayan xərclər aktivin balans dəyərinə daxil edilməyərək birbaşa mənfəət və zərərdə xərc kimi tanınır.
- 13.21. Əgər qeyri-maddi aktiv üzrə ödəniş normal kredit şərtlərindən daha uzun müddətə təxirə salınsa, onun ilkin dəyəri qeyri-maddi aktivin əldə edildiyi tarixdə pul vəsaitlərinin ekvivalentilə ifadə olunan alış qiymətinə bərabərdir. Bu məbləğlə ümumi ödənişlərin arasındakı fərq nəzərdə tutulan kapitalizasiya yanaşmasına müvafiq olaraq kapitallaşdırılmayanadək kredit müddəti üzrə faiz xərci kimi tanınır.

Təşkilatların birləşməsi nəticəsində əldə edilmiş qeyri-maddi aktivlər

- 13.22 Əgər qeyri-maddi aktiv təşkilatların birləşməsi nəticəsində əldə olunarsa, bu aktivin dəyəri onun alış tarixinə olan ədalətli ilkin dəyərini əks etdirir.

Təşkilatların birləşməsi zamanı əldə edilmiş qeyri-maddi aktivin ədalətli dəyərini ölçülməsi

- 13.23 Təşkilatların birləşməsi nəticəsində əldə olunan qeyri-maddi aktivlərin ədalətli dəyəri adətən kifayət qədər etibarlı əsasla qiymətləndirilə bilər. Müxtəlif ehtimallara istinad edən bir sıra mümkün nəticələrin yaranması qeyri-müəyyən hal kimi görsənsə də, o, heç də aktivin etibarlı əsasla qiymətləndirilməsinin qeyri-mümkün olduğunu nümayiş etdirmir, əksinə belə hal ədalətli dəyərin müəyyənləşdirilməsinin bir hissəsini təşkil edir. Əgər təşkilatların birləşməsi nəticəsində əldə olunmuş qeyri-maddi aktivin istifadə müddəti məhdud olarsa, onda, təkzib edilməsi mümkün dərəcədə güman edilir ki, onun ədalətli dəyəri etibarlı əsasla qiymətləndirilə bilər.
- 13.24 Təşkilatların birləşməsi nəticəsində əldə olunan qeyri-maddi aktiv yalnız ona aid olan müvafiq maddi və ya qeyri-maddi aktiv ilə birlikdə ayrılmalıdır. Belə olan halda, əgər qrup daxilində mövcud olan aktivlərin fərdi ədalətli dəyərlərinin fərdi qaydada etibarlı əsasla qiymətləndirilməsi mümkün deyilsə, alıcı, aktivlər qrupunu qudvildən ayrı olaraq vahid aktiv kimi tanımalıdır.

- 13.25 Əgər bir-birini tamamlayan qeyri-maddi aktivlərin hər birinin ayrı-ayrılıqda ədalətli dəyəri etibarlı əsasla qiymətləndirilə bilərsə və eyni zamanda hər fərdi aktiv eyni istifadə müddətinə malik olarsa, alıcı onları vahid aktiv kimi tanıya bilər.
- 13.26 Təşkilatların birləşməsi nəticəsində yaranan qeyri-maddi aktivin ədalətli dəyərinin etibarlı əsasla ölçülməsini qeyri-mümkün edən şərtlər qeyri-maddi aktivin qanunvericiliklə müəyyən edilmiş hüquqlardan və ya digər müqavilə hüquqlarından yaranması, eləcə də aşağıdakı hallardan irəli gəlməsidir:
- (a) aktivin ümumi müəssdən ayrılması mümkün deyil; və ya
 - (b) ayrılması mümkündür, lakin həmin və ya oxşar aktivlərin mübadiləsi əməliyyatını əks etdirən və ya təsdiqləyən tarix və ya dəlil mövcud deyildir
- 13.27 Fəal bazarda kvotalaşdırılmış müvafiq bazar qiymətləri qeyri-maddi aktivin ədalətli dəyərinin qiymətləndirilməsi üçün ən etibarlı zəmin yaradaraq, adətən müştərinin malı almaq üçün ödəməyə hazır olduğu cari qiyməti özündə əks etdirir. Əgər təklifin cari qiyməti mövcud deyilsə, bu zaman son oxşar əməliyyatın qiymətinə istinad edərək ədalətli dəyəri müəyyən etmək mümkündür. Bu halda əməliyyatın aparıldığı tarix ilə aktivin ədalətli dəyərinin ölçülməsi tarixi arasındakı müddət ərzində iqtisadi durumda ciddi dəyişikliklər baş verilməməlidir.
- 13.28 Əgər qeyri-maddi aktiv üçün fəal bazar mövcud deyilsə, müstəqil, məlumatlı və bu sövdələşməni həyata keçirmək niyyətində olan tərəflərin razılığına əsasən bu aktivin ədalətli dəyərlə əldə olunduğu alış tarixində qeyri-hökumət təşkilatı tərəfindən ən yaxşı informasiya əsasında ödəniləcək məbləğdir. Bu məbləğin müəyyən edilməsi prosesində qeyri-hökumət təşkilatı oxşar aktivlər ilə aparılmış son əməliyyatların nəticəsini araşdırmalıdır.

Əldə edilmiş işlənib hazırlanmaqda olan tədqiqat və təcrübə-konstrutor işləri layihələri üzrə yaranan sonrakı məsrəflər

- 13.29 Aşağıda qeyd olunan tədqiqat və təcrübə-konstrutor işlərinə aid məsrəflər 46-47-ci maddələrə uyğun olaraq uçota alınmalıdır:
- (a) ayrıca və ya təşkilat birləşməsində əldə olunmuş və qeyri-maddi aktiv kimi tanınan işlənib hazırlanmaqda olan tədqiqat və təcrübə-konstrutor işlərinə aid məsrəflər; və
 - (b) bu cür layihələrin əldə olunmasından sonra yaranan məsrəflər.
- 13.30 Ayrıca və ya təşkilatların birləşməsi nəticəsində əldə olunmuş və qeyri-maddi aktiv kimi tanınmış işlənib hazırlanmaqda olan tədqiqat və təcrübə-konstrutor işləri layihələri üzrə sonrakı məsrəflər aşağıdakı qaydada olduğu kimi uçota alınır:
- (a) tədqiqat işləri ilə bağlı məsrəflər yarandığı andan xərc kimi tanınır;
 - (b) təcrübə-konstrutor işlərinin aparılması ilə bağlı bu Standartın 47-ci maddəsinə uyğun olaraq qeyri-maddi aktivin tanınması meyarına uyğun gəlməyən məsrəflər yarandığı andan xərc kimi tanınır; və
 - (c) bu Standartın 47-ci maddəsinə müvafiq olaraq qeyri-maddi aktivin tanınması meyarına uyğun gələn məsrəflər əldə olunmuş işlənib hazırlanmaqda olan tədqiqat və təcrübə-konstrutor işləri layihələrinin balans dəyərinə əlavə olunur.

Hökumət subsidiyaları hesabına əldə olunan qeyri-maddi aktivlər

- 13.31 Əgər qeyri-maddi aktiv Hökumət subsidiyası hesabına əvəzsiz və ya nominal ödənişlə əldə olunarsa, o zaman qeyri-hökumət təşkilatı həm aktiv, həm də qrantı əldə edilmiş aktivin ədalətli dəyəri ilə tanıyır. Bununla belə, əldə edilmiş aktivin ədalətli dəyəri məsrəflər və təsirlər olmadan etibarlı ölçülə bilmədikdə, qeyri-hökumət təşkilatı aktivini ilkin olaraq aktivin istifadəsi ilə bağlı hazır vəziyyətə gətirilməsi üçün bilavasitə çəkilən hər hansı məsrəflər daxil olmaqla nominal dəyərlə tanıyır.

Aktivlərin mübadiləsi

- 13.32 Qeyri-maddi aktiv (aktivlər) qeyri-monetar aktivin (aktivlərin) və ya monetar və qeyri-monetar aktivlərdən ibarət olan aktivlərin mübadiləsi hesabına alınə bilər. Aşağıdakı hallar istisna olmaqla bu aktivlərin ilkin dəyəri ədalətli dəyərlə qiymətləndirilir:
- (a) qeyri-maddi aktivlər oxşar xüsusiyyətə və dəyərə malik digər qeyri-maddi aktivlər ilə dəyişdirildikdə və ya əvəz edildikdə; və ya ;
 - (b) alınmış və ya verilmiş aktivin və ya aktivlərin ədalətli dəyərinin etibarlı əsasda müəyyənləşdirilməsi mümrün olmadıqda.

13.33 Əgər alınmış aktivin (aktivlərin) ədalətli dəyərini müəyyən etmək mümkün deyilsə, bu zaman həmin aktiv (aktivlər) mübadilə nəticəsində təhvil verilmiş aktivin (aktivlərin) ədalətli dəyəri ilə qiymətləndirilməlidir. Lakin, əgər təhvil verilmiş aktivin (aktivlərin) də ədalətli dəyərini müəyyən etmək mümkün deyilsə, bu halda alınmış aktiv mübadilə nəticəsində təhvil verilmiş aktivin (aktivlərin) balans dəyəri ilə qiymətləndirilməlidir.

13.34 Pul vəsaitləri və ya onların ekvivalentləri mübadilə əməliyyatının bir hissəsi kimi daxil edilərsə, bu onu göstərə bilər ki, mübadilə edilən aktivlərin ədalətli dəyərləri bərabər deyil.

13.35 Mübadilə əməliyyatında ədalətli dəyərləri bərabər olan aktivlər iştirak edərsə, alınmış aktivin (aktivlərin) ilkin dəyəri təhvil verilmiş aktivin (aktivlərin) balans dəyərində bərabər qiymətləndirilir.

Təşkilatın daxili imkanları hesabına yaradılmış qudvil

13.36 Daxili imkanlar hesabına yaradılmış qudvil aktiv kimi tanınmalıdır deyil.

Təşkilatın daxili imkanları hesabına yaradılmış qeyri-maddi aktivlər

13.37 Qeyri-maddi aktivlərin tanınması və ilkin qiymətləndirilməsi üçün onun mövcud tələblərə riayət olunmasından savayı, qeyri-hökumət təşkilatı öz daxili imkanları hesabına yaradılmış bütün qeyri-maddi aktivlərə 13.38-13.45-ci maddələrdə öz əksini tapmış tələbləri və qaydaları tətbiq etməlidir.

13.38 Qeyri-hökumət təşkilatı daxili imkanları hesabına yaradılmış qeyri-maddi aktivlərin tanınma meyarlarına uyğun gəlməsini qiymətləndirmək məqsədilə qeyri-maddi aktivlərin yaradılması aşağıdakı mərhələlərdən ibarətdir:

- (a) tədqiqat fazası; və
- (b) təcrübə-konstruktor işləri fazası.

“Tədqiqat” və “təcrübə-konstruktor işləri” anlayışlarının müəyyən edilməsinə baxmayaraq, “tədqiqat fazası” və “təcrübə-konstruktor işləri fazası” bu Bölmənin məqsədləri baxımından daha geniş anlayışa malikdir.

13.39 Əgər qeyri-hökumət təşkilatı daxili imkanlar hesabına qeyri-maddi aktiv yaratmaq üçün layihənin tədqiqat fazasını təcrübə-konstruktor işləri fazasından fərqləndirə bilmirsə, bu zaman həmin layihə üzrə sərf olunmuş bütün məsrəflər qeyri-hökumət təşkilatı tərəfindən yalnız tədqiqat fazasının məsrəfləri kimi hesab edilməlidir.

Tədqiqat Fazası

13.40 Tədqiqat üzrə məsrəflər (və yaxud daxili layihənin tədqiqat fazası zamanı yaranmış məsrəflər) qeyri-maddi aktiv kimi tanınmamalı və yarandığı andan etibarən xərc kimi uçota alınmalıdır.

Təcrübə-konstruktor işləri fazası

13.41 Təcrübə-konstruktor işləri (və yaxud daxili layihənin təcrübə-konstruktor işləri fazası) zamanı yaranmış qeyri-maddi aktivlər qeyri-hökumət təşkilatı tərəfindən yalnız onun aşağıdakı şərtlərin təmin edilməsini nümayiş etdirmək iqtidarında olduğu halda tanına bilər:

- (a) istifadə və ya satış üçün yararlı olması məqsədilə, qeyri-maddi aktivin tamamlanmasının texniki cəhətdən mümkünlüyü;
- (b) istifadə və ya satış məqsədilə, qeyri-maddi aktivin yaradılmasının başa çatdırılması ilə bağlı niyyətin olması;
- (c) təşkilatın qeyri-maddi aktivdən istifadə etməsi və ya satması bacarığı;
- (ç) qeyri-maddi aktivin gələcək iqtisadi səmərə gətirəcəyi perspektivini göstərən amillərin mövcudluğu;
- (d) istifadə və ya satış məqsədilə, qeyri-maddi aktivin yaradılmasının başa çatdırılması üçün adekvat texniki, maliyyə və digər resursların mövcud olması;
- (e) qeyri-maddi aktivin yaradılması zamanı ona aid edilə bilən məsrəflərin ədalətli əsasda qiymətləndirilməsi bacarığı.

13.42. Daxili imkanlar hesabına yaradılmış ticarət markaları, qəzet başlıqları, nəşriyyat hüquqları, müştərilərin siyahısı və xarakter etibarı ilə oxşar digər obyektlər qeyri-maddi aktivlər kimi tanınmamalı və adı çəkilən obyektlərin yaradılması ilə bağlı məsrəflər əmələ gəldiyi dövrdə xərc kimi tanınmalıdır.

- 13.43 Qeyri-maddi aktivdən ehtimal olunan gələcək iqtisadi səmərənin yaranma üsulunu nümayiş etdirmək üçün,, qeyri-hökumət təşkilatı aidiyyatı qeyri-maddi aktivin istifadəsinə dair hazırlanmış müvafiq biznes plana dair təfəsilatlar təqdim edə bilər .

Təşkilatın daxili imkanları hesabına yaradılmış qeyri-maddi aktivlərin ilkin dəyəri

- 13.44 Bu Bölmənin 13.15 -ci maddəsinə əsasən qeyri-hökumət təşkilatı daxili imkanları hesabına yaradılmış qeyri-maddi aktivin ilkin dəyəri hazırkı Bölmənin 13.13, 13.14 və 13.41-ci maddələrində öz əksini tapmış qeyri-maddi aktivin tanınma meyarlarına cavab verdiyi tarixdən etibarən yaranmış məsrəflərin cəmindən ibarətdir .
- 13.45 Qeyri-hökumət təşkilatı daxili imkanları hesabına yaradılmış qeyri-maddi aktivlərin ilkin dəyəri, həmin aktivlərin qeyri-hökumət təşkilatı rəhbərlərinin planlaşdırdığı qaydada əməliyyat aparmağa qadir olması üçün onların yaradılmasına, istehsalına və hazırlanmasına zəruri olan bütün birbaşa aid edilə bilən məsrəflərdən ibarətdir.

Xərcin Tanınması

- 13.46 Qeyri-maddi aktivlər üzrə çəkilən məsrəflər aşağıdakı hallar istisna olmaqla yarandığı andan xərc kimi tanınmalıdır:
- (a) bu məsrəflər tanınma meyarına uyğun olan qeyri-maddi aktivin dəyərinin bir hissəsini təşkil edir (bax: 13.11-13.45-ci maddələr); və ya
 - (b) təşkilatların birləşməsi nəticəsində əldə olunan obyektin qeyri-maddi aktiv kimi tanınması mümkün olmadığından, həmin məsrəflər təşkilatların birləşdirilməsi məsrəflərinə daxil edilərək alış tarixində qüdvilə aid edilə bilən məbləğin bir hissəsini təşkil edir.
- 13.47 Əgər yaranan məsrəflər qeyri-hökumət təşkilatı tərəfindən gələcək iqtisadi səmərə və ya xidmət potensialının əldə olunmasını təmin edərsə, lakin bunun nəticəsində heç bir tanına bilən qeyri-maddi və ya digər aktiv yaradılmazsa , bu zaman həmin məsrəflər yarandığı andan xərc kimi tanınmalıdır.
- 13.48 Əgər ödənişlər malların və ya xidmətlərin təqdim olunmasından öncə avans kimi həyata keçirilərsə, 13.46 -cı maddə bu ödənişlərin aktiv kimi tanınmasına maneə yaratmır.

Keçmiş dövrlərin aktiv kimi tanınmayan xərcləri

- 13.49 İlkin olaraq xərc kimi tanınmış qeyri-maddi aktiv üzrə məsrəflər sonrakı tarixdə qeyri-maddi aktivin ilkin dəyərinin bir hissəsi kimi tanınmalı deyil.

İlkin Tanınmadan Sonra Ölçülmə

- 13.50 Qeyri-hökumət təşkilatı qeyri-maddi aktivin qiymətləndirmək məqsədilə öz uçot siyasətini ilkin dəyər modelinə əsasən müəyyən etməlidir.

İlkin dəyər modeli

- 13.51 İlkin tanınmadan sonra qeyri-maddi aktiv, onun dəyərindən hər hansı yığılmış amortizasiya çıxılmaqla, ilkin dəyərle uçota alınır

Faydalı İstifadə Müddəti

- 13.52. Qeyri-hökumət təşkilatı qeyri-maddi aktivin faydalı istifadə müddətinin məhdud və ya qeyri-müəyyən olduğunu qiymətləndirməlidir. Bu müddət məhdud olduqda, onun faydalı istifadə müddətini və ya bu müddəti təşkil edən istehsal və ya oxşar vahidlərin sayı (həcmi) müəyyənləşdirilməlidir. Aktivin qeyri-hökumət təşkilatı üçün xalis pul vəsaitinin axınıni təmin

edəcəyi müddət həddlərini əvvəlcədən ehtimal etmək mümkün olmadığı halda, qeyri-hökumət təşkilatı qeyri-maddi aktivini faydalı istifadə müddəti qeyri-müəyyən olan aktiv kimi nəzərə almalıdır.

- 13.53 Qeyri-maddi aktivin uçuşu onun faydalı istifadə müddəti əsasında aparılır. Faydalı istifadə müddəti məhdud olan qeyri-maddi aktiv həmin müddət ərzində amortizasiya edilirsə, faydalı istifadə müddəti qeyri-müəyyən olan qeyri-maddi aktiv bu Bölmədə göstərilən hesabat dövrü ərzində amortizasiya edilir.
- 13.54 Qeyri-maddi aktivin faydalı istifadə müddətinin qeyri-müəyyən olması haqqında çıxarılan nəticə aktivin işlək vəziyyətdə saxlanılması üçün tələb olunan məsrəflər səviyyəsindən artıq proqnozlaşdırılmış gələcək məsrəflərdən asılı olmalı deyil.

Məhdud istifadə müddətli qeyri-maddi aktivlər

Amortizasiya müddəti və amortizasiya metodu

- 13.55 Məhdud istifadə müddətli qeyri-maddi aktivin amortizasiya olunan dəyəri onun faydalı istifadə müddəti üzrə müntəzəm olaraq bölünməlidir (paylaşdırılmalıdır). Amortizasiya, aktivin istifadəyə verildiyi andan başlayaraq hesablanır, yəni təşkilat rəhbərliyi tərəfindən həmin aktivin müəyyən edilmiş qaydada işləməsi üçün zəruri olan məkan və vəziyyətə gətirildiyi andan və bu aktivin faktiki istifadəsindən asılı olmayaraq hesablanmağa başlamalıdır. Aktivdən müntəzəm olaraq istifadə edilməməsi faktı amortizasiyanın dayandırılmasına mütləq səbəb kimi hesab edilməli deyil. Aşağıdakı hallardan hər hansı biri ən tez baş verdikdə amortizasiyanın hesablanması həmin tarixdə dərhal dayandırılmalıdır:
- (a) tanınma dayandırıldıqda; və
 - (b) tamamilə amortizasiya edildikdə, lakin tanınma dayandırılmadıqda
- 13.56 Aktivin amortizasiya olunan məbləğinin onun faydalı istifadə müddəti üzrə ardıcıl olaraq bölüşdürülməsi üçün müxtəlif amortizasiya metodlarından istifadə edilə bilər. Belə metodlara düz-xət metodu, azalan balans metodu və istehsal vahidi metodu aiddir. Tətbiq edilən amortizasiya metodu aktivdə təcəssüm olunmuş (özünü tapmış) gözlənilən gələcək iqtisadi səmərənin və ya xidmət potensialının ehtimal olunan istehlak sxeminə uyğun olaraq seçilir və iqtisadi səmərənin və ya xidmət potensialının ehtimal olunan istehlak sxemi dəyişməyənədək, ardıcıl olaraq dövrdən dövrə tətbiq edilir. Ehtimal olunan istehlak sxemi etibarlı əsasla müəyyən edilmədikdə, təşkilat düz-xət metodunu tətbiq etməlidir.
- 13.57 Hər dövr üçün amortizasiya ayırmaları bu və ya digər Bölmə onların digər aktivin balans dəyərində daxil edilməsini tələb etməzsə və ya buna yol verməzsə, mənfəət və zərərdə tanınır. Əgər aktivdə təcəssüm olunan gözlənilən gələcək iqtisadi səmərənin və ya xidmət potensialının əldə ediləcəyi digər aktivin istehsalına sərf edilərsə, bu halda amortizasiya ayırmaları həmin aktivin ilkin dəyərinin bir hissəsini təşkil edir.
- 13.58 Amortizasiyanın istehsal vahidi metodunun tətbiq edildiyi zaman hasilat əldə edilməzsə, bu zaman amortizasiya xərcləri sıfıra bərabər ola bilər.

Qeyri-maddi aktivin qalıq (likvidasiya) dəyəri

- 13.59 Məhdud istismar müddətli qeyri-maddi aktivin qalıq dəyərinin aşağıdakı hallar istisna olmaqla sıfıra bərabər olduğu ehtimal olunur:
- (a) faydalı istifadə müddətinin sonunda aktivin üçüncü tərəfdən alınacağı barədə öhdəliyin mövcud olması; və ya
 - (b) qeyri-maddi aktivin alınıb satılması üçün fəal bazarın mövcud olması və:
 - (i) qeyri-maddi aktivin qalıq dəyəri həmin bazarın məlumatlarına istinadən müəyyən edilə bilinməsi ; və

- (ii) qeyri-maddi aktivin faydalı istifadə müddətinin sonunda bu cür bazarın mövcud olacağı ehtimal olunması.

- 13.60 Məhdud istimar müddətli qeyri-maddi aktivin amortizasiya olunan məbləği qalıq dəyəri çıxıldıqdan sonra yerdə qalan dəyərlə müəyyən edilir.
- 13.61 Qeyri-maddi aktivin qalıq dəyərinin qiymətləndirilməsi onun faydalı istifadə müddəti sona çatmış və bu aktivin istifadə olunacağı şəraitlərlə eyni şəraitdə istifadə olunmuş oxşar aktivlərin satılması tarixində üstünlük təşkil edən qiymətlər əsasında həyata keçirilir.

Qalıq dəyərinə yenidən baxılması

- 13.62 Qeyri-maddi aktivin qalıq dəyəri, bazar qiymətlərinin növbəti dəfə dəyişməsindən asılı olmayaraq artmalı deyil.

Amortizasiya dövrü və amortizasiya metoduna yenidən baxılması

- 13.63 Məhdud istimar müddətli qeyri-maddi aktivin amortizasiya dövrü və amortizasiya metodu ən az hər maliyyə ilinin sonunda yenidən təhlil edilməlidir. Qeyri-maddi aktivin ehtimal olunan faydalı istifadə müddəti əvvəlki qiymətləndirilmələrdən fərqləndikdə, amortizasiya müddəti də müvafiq olaraq dəyişilməlidir. Qeyri-maddi aktivdə təcəssüm olunan gələcək iqtisadi səmərənin və ya xidmət potensialının ehtimal olunan istehlak sxemində dəyişikliklər baş verdikdə isə, tətbiq edilən amortizasiya metoduna da müvafiq dəyişikliklər bu Standartın «Uçot siyasəti, uçot qiymətlərində dəyişikliklər və səhvlər» adlı 8-ci Bölməsinin tələblərinə uyğun olaraq edilməlidir.

Faydalı istifadə müddəti qeyri-müəyyən olan qeyri-maddi aktivlər

- 13.64 Faydalı istifadə müddəti qeyri-müəyyən olan qeyri-maddi aktivlər, o cümlədən, təşkilatların birləşməsi nəticəsində yaranan qüvvil birbaşa metoddan istifadə etməklə aktiv kimi qeydiyyatla alındıqdan sonrakı 10 hesabat ili ərzində amortizasiya edilməlidir.

Faydalı istifadə müddətinin qiymətləndirilməsinə yenidən baxılması

- 13.65. Amortizasiya olunmayan qeyri-maddi aktivin faydalı istifadə müddətini, onun hələ də qeyri-müəyyən müddətli kimi müəyyən edilməsinə zəruri olan hadisələr və vəziyyətlərin mövcud olmasını sübut etmək üçün, təşkilat tərəfindən hər bir dövrdə nəzərdən keçirilməlidir. Belə hadisə və vəziyyətlər artıq mövcud olmazsa, faydalı istifadə müddətinin qeyri-müəyyəndən məhdud müddətə dəyişməsi bu Standartın «Uçot siyasəti, uçot qiymətlərində dəyişikliklər və səhvlər» 8-ci Bölməsinin tələblərinə uyğun olaraq həyata keçirilməlidir.

Aktivin istismardan çıxması və silinməsi (satılması)

- 13.66 Qeyri-maddi aktivin aşağıdakı hallarda tanınması dayandırılır:
- (a) aktivin silinməsi (satışı) nəticəsində ; və ya
 - (b) aktivin istifadəsindən və ya onun silinməsindən (satışından) gələcəkdə iqtisadi səmərənin və ya xidmət potensialının əldə ediləcəyi ehtimal olunmadığı halda.
- 13.67 Qeyri-maddi aktivin tanınmasının dayandırılması nəticəsində gəlir və ya itki həmin aktivin silinməsindən (satılmasından) yaranan xalis daxilolmalarla aktivin balans dəyəri arasındakı fərq kimi müəyyən edilir. Qeyri-maddi aktivin tanınmasının dayandırılmasından yaranan gəlir və ya itki mənfəət və ya zərərdə tanınmalıdır. Qeyri-maddi aktivin tanınmasının dayandırılmasından yaranan gəlir sair əməliyyat gəliri kimi təsnifləşdirilməlidir.

- 13.68 Əgər bu Standartın 13.13 -cü maddəsində öz əksini tapmış tanınma prinsipinə əsasən, qeyri-hökumət təşkilatı qeyri-maddi aktivin bir hissəsinin yeni hissə ilə əvəz edilməsinə çəkilən məsrəfi aktivin balans dəyərində tanıyarsa, bu zaman qeyri-hökumət təşkilatı həmin aktivin əvəz edilmiş köhnə hissəsinin balans dəyərinin tanınmasını dayandırmalıdır. Əgər qeyri-hökumət təşkilatı aktivin əvəz edilmiş köhnə hissəsinin balans dəyərini müəyyən edə bilmirsə, bu zaman təşkilat əvəz edilmiş köhnə hissənin alış tarixinə olan və ya onun daxili imkanlar hesabına yaradılması tarixinə olan ilkin dəyərinin əvəzinə yeni hissəyə çəkilən məsrəfin dəyərini tətbiq edə bilər.
- 13.69 Qeyri-maddi aktivlərin silinməsindən (satışından) əldə edilən məbləğ ilkin olaraq ədalətli dəyərle tanınır. Əgər qeyri-maddi aktivlə bağlı ödəniş təxirə salınsa, satışdan əldə edilən məbləğ ilkin olaraq pul vəsaitlərinin ekvivalentilə ifadə olunan alış qiymətilə tanınmalıdır. Satışdan əldə edilən məbləğin nominal dəyəri ilə pul vəsaitlərinin ekvivalentilə ifadə olunan alış qiyməti arasındakı olan fərq "Birja Əməliyyatlarından Gəlirlər" adlı 17-ci Bölməyə əsasən effektiv faiz gəliri kimi tanınır.
- 13.70 Məhdud istifadə müddətli qeyri-maddi aktivdən istifadə edilmədikdə, onun amortizasiyası, həmin aktiv tam köhnəlməyəndək dayandırılır.

Informasiyanın açıqlanması

Ümumi müddəalar

- 13.71 Qeyri-hökumət təşkilatı daxili imkanlar hesabına yaradılmış qeyri-maddi aktivləri digər qeyri-maddi aktivlərdən fərqləndirərək, qeyri-maddi aktivlərin hər bir sinfi üzrə aşağıdakı informasiyanı açıqlamalıdır:
- (a) aktivin faydalı istifadə müddətinin qeyri-müəyyən və ya məhdud olması və əgər məhduddursa, tətbiq edilən faydalı istifadə müddəti və ya amortizasiya dərəcələri; (b) məhdud faydalı istifadə müddətli qeyri-maddi aktivlərə tətbiq edilən amortizasiya metodları;
 - (c) hesabat dövrünün əvvəlinə və sonuna olan ümumi balans dəyəri və hər hansı yığılmış amortizasiya;
 - (ç) maliyyə fəaliyyətinin nəticələri haqqında hesabatda hər hansı qeyri-maddi aktivlərin amortizasiyasını özündə əks etdirən maddə(lər);
 - (d) hesabat dövrünün əvvəlində və sonunda aşağıdakıları əks etdirməklə, onların balans dəyərinin tutuşdurulub yoxlanılması:
 - (i) hər birini ayrı-ayrılıqda göstərməklə, daxili imkanlar hesabına yaradılmış, ayrıca əldə olunmuş və təşkilatların birləşməsi nəticəsində əmələ gəlmiş, artım fərqləri;
 - (ii) qeyri-maddi aktivlərin xaric olunması;
 - (iii) hesabat dövründə tanınan hər hansı amortizasiya xərcləri;
 - (vi) hesabat dövrü ərzində balans dəyərindəki digər dəyişikliklər.
- 13.72 Qeyri-hökumət təşkilatı cari dövrə əhəmiyyətli dərəcədə təsir edən və ya sonrakı dövrlərə təsir etməsi ehtimal edilən uçot qiymətləndirilməsində baş vermiş hər hansı dəyişikliyin xüsusiyyətini və məbləğini açıqlamalıdır. Qeyri-maddi aktivlər kontekstində bu cür açıqlamalar aşağıdakılarda baş vermiş dəyişikliklərdən yaranı bilər:
- (a) qeyri-maddi aktivin faydalı istifadə müddətinin qiymətləndirilməsindən;
 - (b) istifadə edilən amortizasiya metodlarından ; və ya
- 13.73 Qeyri-hökumət təşkilatı, həmçinin aşağıdakı informasiyanı açıqlamalıdır:
- (a) faydalı istifadə müddəti qeyri-müəyyən olan aktiv kimi qiymətləndirilmiş qeyri-maddi aktivin balans dəyəri və onun faydalı istismar müddəti qeyri-müəyyən kimi qiymətləndirilməsinə əsas verən səbəblər. Bu səbəbləri göstərərək, qeyri-hökumət təşkilatı aktivin qeyri-müəyyən faydalı istismar müddətinin müəyyənləşdirilməsində əhəmiyyət kəsb edən amilləri açıqlamalıdır;
 - (b) qeyri-hökumət təşkilatı maliyyə hesabatları üçün əhəmiyyət kəsb edən hər hansı fərdi qeyri-maddi aktivin təsviri, balans dəyəri və yerdə qalan amortizasiya dövrü.

- (c) hökumət subsidiyaları hesabına əldə edilmiş qeyri-maddi aktivlər üçün:
 - (i) bu aktivlər üçün ilkin olaraq tanınmış ədalətli dəyər;
 - (ii) onların balans dəyəri; və
- (ç) mülkiyyət hüquqları məhdud olan qeyri-maddi aktivlərin mövcud olması və onların balans dəyərləri və həmçinin öhdəliklər üzrə təminat şəklində girov qoyulan qeyri-maddi aktivlərin balans dəyərləri.
- (d) qeyri-maddi aktivlərin alınması üçün müqavilə öhdəliklərinin məbləği.

Tədqiqat və təcrübə-konstruktor işlərinə aid məsrəflər

13.74 Qeyri-hökumət təşkilatı hesabat dövründə xərclər kimi tanınan tədqiqat və təcrübə-konstruktor işləri üzrə məsrəflərin ümumi məbləğini açıqlamalıdır.

BÖLMƏ 14

“İcarə”

Təyinat və tətbiq sahəsi

- 14.1 Qeyri-hökumət təşkilatı bu bölməni icarəçi və ya icarəyə verən qismində çıxış etməsindən asılı olmayaraq daxil olduğu icarə müqavilələrinin uçotu zamanı tətbiq etməlidir.
- 14.2 Hazırkı Standartın məqsədi həm icarəçi, həm də icarəyə verən subyekt üçün icarə ilə əlaqədar tətbiq olunacaq müvafiq uçot siyasətinin və məlumatın açıqlanması qaydalarının müəyyən edilməsindən ibarətdir. Qeyri-Hökumət Təşkilatları üçün Milli Mühəsibat Uçotu Standartı çərçivəsində bütün icarələr Büdcə Təşkilatları üçün Milli Mühəsibat Uçotu Standartlarına uyğun olaraq əməliyyat icarələri kimi təsnifləşdirilir. Ona görə də, uçot məqsədilə maliyyə icarəsi kimi təsnifləşdirilən icarələrin uçotu hazırkı bölmənin məqsədinə uyğun deyildir.
- 14.3 Hazırkı bölmə aşağıda qeyd edilmiş icarə növlərindən başqa, bütün digər icarə növlərinin uçotuna tətbiq edilməlidir:
- (a) faydalı qazıntı, neft, təbii qaz və digər bərpa olunmayan təbii ehtiyatların kəşfiyyatı və ya istifadəsi ilə bağlı icarə müqavilələri; və
 - (b) kinofilmlər, video yazılar, tamaşalar, əlyazmalar, patentlər və müəllif hüquqları kimi obyektlər üzrə lisenziya razılaşmaları.
- 14.4 Hazırkı bölmə aşağıda qeyd olunan obyektlər üçün ölçülmə əsası kimi tətbiq edilməli deyil:
- (a) icarəçilərin sərəncamında olan və mühəsibat uçotunda investisiya mülkiyyəti kimi əks etdirilmiş daşınmaz əmlak (bax: Standartın “*İnvestisiya mülkiyyəti*” adlı 11-ci bölməsi);
 - (b) icarəyə verənlər tərəfindən əməliyyat icarəsi üzrə təmin edilmiş investisiya mülkiyyəti (bax: Standartın “*İnvestisiya mülkiyyəti*” adlı 11-ci bölməsi);
- 14.5 Qeyri-hökumət təşkilatları aktivlərin icarəsini əhatə edən və etməyən xidmət göstərilməsinə dair müəkkəb razılaşmalara daxil ola bilər. Bu cür razılaşmalar Standartın 25-ci və 26-cı maddələrində müzakirə ediləcəkdir.

Əsas anlayışlar

- 14.6 Bu bölmədə istifadə edilən anlayışlar aşağıdakı mənaları ifadə edir:

İcarə - icarəyə verən subyekt tərəfindən hər hansı aktivdən razılaşdırılmış zaman müddətinə istifadə etmə hüququnun ödəniş və ya ardıcıl ödəniş müqabilində icarəçiyə ötürülməsi haqqında bağlanmış müqavilədir. İcarə anlayışı razılaşdırılmış şərtlərin yerinə yetirilməsindən sonra icarəyə götürən şəxsə aktiv üzrə mülkiyyət hüququnun əldə edilməsi imkanı verən müddəaları əks etdirən müqavilələri əhatə edir.

Ləğv edilə bilməyən icarə – ləğv edilməsi yalnız aşağıdakı hallarda mümkün olan icarə növüdür:

- (a) baş verməsi az ehtimal olunan şərti hadisənin baş verdiyi halda;
- (b) icarəyə verən subyektin icazəsi ilə;
- (c) icarəçinin eyni icarəyə verən subyektlə eyni yaxud ekvivalent aktivlə bağlı olan, yeni icarə müqaviləsi bağladığı halda; və ya
- (d) icarəçinin, icarənin başlanması tarixində onun davamlılığını əsaslı şəkildə zəmanətli hesab etməyi mümkün edən əlavə məbləği ödədiyi halda.

İcarə müddətinin başlanması tarixi – icarədara əmlakdan istifadə etmə hüququnun verildiyi tarixdir. Bu, icarənin ilkin tanınması tarixidir

İcarə müddəti – icarəçinin, müqaviləyə uyğun olaraq, aktivini icarəyə götürdüyü ləğv edilməyən müddətdir. İcarəçi əlavə ödənişlə və ya ödənişsiz həmin müddəti daha uzun müddətə uzatmaq

hüququna malikdir. Lakin, uzadılması mümkün olan müddətin icarə müddətinə daxil edilməsi üçün, icarə müddətinin başlaması zamanı icarəçinin bu hüquqdan istifadə edəcəyinə dair əsaslı əminlik mövcud olmalıdır.

Minimal icarə ödənişləri – şərti icarə haqqı, xidmət xərcləri və icarəyə verən subyekt tərəfindən ödənilən və ya mümkün olan təqdirdə ona geri qaytarılan vergi tutmaları ilə bərabər aşağıda qeyd edilən məbləğlərlə bağlı ödənişlər istisna olmaqla, icarə müddəti ərzində icarəçidən tələb olunan yaxud tələb olunması mümkün olan ödənişlərdir:

- (a) icarəçi üçün: icarəçinin və ya icarəçi ilə əlaqəli olan tərəfin zəmanət verdiyi hər hansı məbləğ;
- (b) icarəyə verən subyekt üçün: aşağıda qeyd edilən subyektlər tərəfindən zəmanət verilmiş hər hansı qalıq (silinmə) dəyəri:
 - (i) icarəçi;
 - (ii) icarəçi ilə əlaqəli tərəf; və ya
 - (iii) icarəyə verən subyektlə əlaqəli olmayan, bu zəmanət üzrə öhdəlikləri ödəmə imkanı olan müstəqil üçüncü tərəf.

Əgər icarəçinin, aktivləri ədalətli dəyərindən əhəmiyyətli dərəcədə aşağı olacağı gözlənilən qiymətə almaq hüququ həmin hüququn reallaşması tarixinə mövcuddursa və əgər icarəçinin həmin hüquqdan istifadə edəcəyini icarə müddətinin əvvəlində əsaslandırılmış şəkildə bildirmək mümkündürsə, o zaman minimal ödənişlər, həmin hüququn gerçəkləşdirilməsi tarixinə qədər müqavilə müddətindəki minimal ödənişlərdən və bu hüququn gerçəkləşdirilməsi üçün tələb olunan ödənişdən ibarətdir.

Zəmanətli son qalıq (silinmə) dəyəri:

- (a) icarəçi üçün: qalıq dəyərinin icarəçi və ya onunla əlaqəli tərəfin zəmanət verdiyi hissəsidir (belə ki, zəmanət məbləği ödənilməsi istənilən an mümkün ola bilən maksimal məbləğə bərabər olmalıdır).
- (b) icarəyə verən subyekt üçün: qalıq dəyərinin icarəçi tərəfindən zəmanət verdiyi və ya icarəyə verən subyektlə əlaqəli olmayan maliyyə imkanı olan üçüncü tərəfin zəmanət üzrə öhdəlikləri yerinə yetirmək üçün təminat verdiyi hissəsidir..

İlkin birbaşa məsrəflər – istehsalçı və ya ticarətçi qisminə çıxış edən icarəyə verən subyektin çekdiyi məsrəflər istisna olmaqla, icarə üzrə danışıqlara və müqavilənin hazırlanmasına birbaşa aid edilən əlavə məsrəflərdir.

Şərti icarə haqqı – icarə ödənişlərinin hissəsi olan, lakin sabit məbləğdə olmayan, və dəyişməsi vaxt amilindən deyil, digər faktorun gələcək həcmindən asılı olan hissədir.

İcarələr və digər müqavilələr

- 14.7 Müqavilə yalnız aktivin icarəsi ilə bağlı razılaşmadan ibarət ola bilər. Digər tərəfdən, icarə aktivlərin tikintisi, mənimsənilməsi, istismar edilməsi və/ya digər tərəfə verilməsi üzrə digər təşkilatlar ilə bağlanan geniş miqyaslı razılaşmaların elementlərindən biri ola bilər. Əksər hallarda, qeyri-hökumət təşkilatları xüsusilə də uzunmüddətli fiziki aktivlər və ya infrastruktur aktivləri ilə münasibətdə bu cür razılaşmalara daxil olur. Razılaşma bu bölmədə müəyyən edilən təyin oluna bilən icarəni əhatə etdikdə, hazırkı bölmənin müddəaları razılaşmanın icarə komponentlərinin uçuotu üçün tətbiq edilir.
- 14.8 Həmçinin, qeyri-hökumət təşkilatları məhsul və/və ya xidmətlərin təminatı ilə bağlı müxtəlif razılaşmalara daxil ola bilər ki, bu zaman, xüsusi məqsədli aktivlərin istifadə edilməsi zərurəti yarana bilər. Sözügedən razılaşmaların bəzilərində hazırkı bölmənin tələblərinə uyğun olaraq müəyyən edilən icarənin yaranmasını təyin etmək qeyri-müəyyən ola bilər. Bu cür hallarda, peşəkar mülahizələr, icarə əməliyyatı yarandıqda isə bu standart tətbiq edilir; icarə əməliyyatı yaranmadıqda qeyri-hökumət təşkilatları bu cür razılaşmaların uçuotu zamanı standartın digər bölmələrinin maddələrini tətbiq edir.

İcarəçinin maliyyə hesabatlarında icarənin təqdim edilməsi

- 14.9 İcarə ödənişləri icarə müddəti ərzində düz xətt üsulu ilə xərc kimi tanınmalıdır. Əgər hər hansı digər sistematik üsul istifadəçinin aktivdən əldə etdiyi səmərənin zaman sxemini daha aydın şəkildə təqdim etmək imkanını verirsə, onda həmin digər üsul istifadə olunmalıdır.
- 14.10 İcarəyə gətirən subyektlər daxil olduqları icarə üçün aşağıdakı açıqlamaları təqdim etməlidirlər:
- (a) aşağıdakı dövrlərdən hər biri üçün ləğv edilməyən icarəsi üzrə gələcək minimal icarə ödənişlərinin cəmi:
 - (i) bir ildən artıq olmayan dövr;
 - (ii) bir ildən artıq olmayan dövr;
 - (iii) beş ildən artıq olan dövr.
 - (b) hesabat tarixində ləğv edilməyən sub-icarə üzrə alınması gözlənilən gələcək minimal sub-icarə ödənişlərinin cəmi;
 - (c) minimal icarə ödənişləri, şərti icarə haqqı və sub-icarə ödənişləri üçün ayrı-ayrı məbləğləri göstərərək, xərc kimi tanınan icarə və sub-icarə ödənişləri;
 - (d) icarəçi tərəfindən bağlanan əhəmiyyətli icarə müqavilələrinin ümumi təsviri.

Aşağıda buna aid bəzi misallar təqdim edilib:

- (i) şərti icarə ödənişlərinin müəyyən edilməsinin əsası;
- (ii) yeniləndirmə və ya satın alma opsiyonunun mövcudluğu və şərtləri və dəyişən qiymətlər haqqında qeyd; və
- (iii) icarə müqavilələri ilə xalis mənfəət üzrə daxilolmalara, əlavə borca, sonrakı icarəyə qoyulan məhdudiyyətlər

İcarəyə verən subyektin maliyyə hesabatlarında icarənin təqdim edilməsi

- 14.11 İcarəyə verən subyektlər aktivin xüsusiyyətinə əsaslanaraq icarəsinə aid olan aktivləri özlərinin maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatlarında təqdim etməlidir
- 14.12 icarə gəliri icarə müddəti ərzində düz xətt üsulu ilə gəlir kimi tanınmalıdır. Əgər hər hansı digər sistematik üsul icarədə olan aktivdən əldə edilən səmərənin azalmasını təmin edən zaman sxemini daha aydın şəkildə təqdim etmək imkanını verərsə, onda həmin digər üsul istifadə olunmalıdır.
- 14.13 İcarə gəlirinin əldə edilməsi üçün çəkilən məsrəflər, amortizasiya daxil olmaqla, xərc kimi tanınmalıdır. İcarə gəlirinin (sığorta və təmir kimi xidmətlərin göstərilməsindən əldə edilən mədaxil istisna olmaqla) icarə müddəti ərzində düz-xətt üsulu ilə gəlir kimi tanınmalıdır, hətta, əgər mədaxillər həmin üsulla hesablanmasa belə. Əgər hər hansı digər sistematik üsul icarədə olan aktivdən əldə edilən səmərənin azalmasını təmin edən zaman sxemini daha aydın şəkildə təqdim etmək imkanını verərsə, onda həmin digər üsul istifadə olunmalıdır.
- 14.14 İcarəyə verən subyekt tərəfindən icarəsi üzrə müqavilənin razılaşdırılması və hazırlanması ilə bağlı çəkilən ilkin birbaşa məsrəflər icarəyə verilən aktivin balans dəyərinə əlavə edilməli və icarə müddəti ərzində icarə gəlirinin tanındığı üsulla xərc kimi tanınmalıdır.
- 14.15 Amortizasiya edilən icarəyə verilmiş aktivlər üçün amortizasiya siyasəti icarəyə verən subyektin analoji aktivlər üzrə amortizasiya siyasətinə uyğun olmalıdır. Amortizasiya isə Standartın 12-ci və ya 13-cü bölməsinə uyğun olaraq hesablanmalıdır.
- 14.16 İcarəyə verən subyektlər daxil olduqları icarə üçün aşağıdakı açıqlamaları təqdim etməlidir:
- (a) aşağıda qeyd edilən dövrlərin ayrılıqda hər biri və hamısı üçün birlikdə ləğv edilməyən icarəsi üzrə gələcək minimal icarə ödənişləri:
 - (i) bir ildən artıq olmayan dövr;
 - (ii) bir ildən artıq, lakin beş ildən artıq olmayan dövr;
 - (iii) beş ildən artıq dövr.
 - (b) dövr üzrə maliyyə fəaliyyətinə dair hesabatda tanınmış ümumi şərti icarə haqları;
 - (c) icarəyə verən subyektin icarə müqavilələrinin ümumi təsviri

Satış və geriye icarə əməliyyatları

- 14.17 Əgər satış və geriye icarə əməliyyatın ədalətli dəyərlə həyata keçirilməsi ehtimal edilirsə, hər hansı mənfəət və ya zərər dərhal tanınmalıdır. Əgər satış qiyməti ədalətli dəyərdən aşağıdırsa, zərərin gələcək icarə ödənişlərinin bazar qiymətindən aşağı olan hissəsi ilə kompensasiya edildiyi

hallar istisna olmaqla, hər hansı mənfəət və ya zərər dərhal tanınmalıdır. Həmin istisna halında, zərər, aktivin istifadə olunması gözlənilən dövr ərzində icarə ödənişlərinə mütənasib şəkildə yerləşdirilərək amortizasiya edilməlidir.

- 14.18 Əgər satış və geriye icarə əməliyyatının həyata keçirilməsi anında aktivin ədalətli dəyəri onun cari balans dəyərindən aşağıdırsa, onda aktivin ədalətli dəyəri ilə cari balans dəyəri arasındakı fərq dərhal zərər kimi tanınmalıdır
- 14.19 İcarəçi və icarəyə verən subyektlər tərəfindən informasiyanın açıqlaması tələbləri eynilə satış və geriye icarə əməliyyatlarına da tətbiq edilir. Əhəmiyyətli icarə müqavilələrinə dair tələb olunan təsvir, razılaşmanın və ya satış və geriye icarənin qeyri-adi və ya nadir müddəə və şərtlərinin açıqlanmasına gətirib çıxarır.

BÖLMƏ 15

“ Qiymətləndirilmiş Öhdəliklər, Şərti Öhdəliklər və Şərti Aktivlər ”

Təyinat və tətbiq sahəsi

- 15.1 Qeyri-hökumət təşkilatı bu bölməni 15.3-cü maddədə qeyd olunan qiymətləndirilmiş öhdəliklər, şərti öhdəliklər və şərti aktivlər üçün tətbiq etməlidir.
- 15.2 Bu bölmə təsvir edir:
- (a) qiymətləndirilmiş öhdəliklər, şərti öhdəliklər və şərti aktivlərlə bağlı tətbiq olunan tanınma meyarının, qiymətləndirmə əsaslarının və maliyyə hesabatlarında açıqlanmalı olan məlumatın müəyyən edilməsini; və
 - (b) maliyyə hesabatlarının qeydlərində şərti öhdəliklər və şərti aktivlər haqqında məlumatın açıqlanmasını.
- 15.3 Bu bölmə hər hansı hallar istisna olmaqla, qiymətləndirilmiş bütün öhdəliklər, şərti öhdəliklər və şərti aktivlərin uçotuna tətbiq etməlidir:
- (a) Qeyri-hökumət təşkilatı tərəfindən verilən və qarşılığında, birbaşa olaraq, özəl sosial yardım alan şəxslərdən təmin edilən məhsul və xidmətlərin dəyərində təqribən bərabər olan vəsaitlər alınmayan sosial yardımlar üzrə yaranan qiymətləndirilmiş öhdəliklər və şərti öhdəliklər;
 - (b) Ədalətli dəyər əsasında əldə edilən maliyyə alətləri üzrə yarananlar;
 - (c) Standartın hazırkı maddəsinin digər müddəalarını qəti şəkildə əhatə edənlər istisna olmaqla digər icrası icbari olan müqavilələr üzrə yarananlar;
 - (d) Bu standartın digər bölmələri ilə əhatə olunanlar;
 - (e) Mənfəət vergisi və ya mənfəət vergisi ekvivalenti üzrə yarananlar; və
 - (f) İşçilərin mükafatlandırılması üzrə yarananlar
- 15.4 Bu bölmə ədalətli dəyər əsasında köçürülməyən maliyyə alətlərinə (o cümlədən, təminatlara) tətbiq edilir.
- 15.5 Qiymətləndirilmiş öhdəliklərin, şərti öhdəliklərin və şərti aktivlərin hər hansı xüsusi növü üzrə uçotun aparılması bu standartının digər bölmələri ilə tənzimləndikdə, büdcə təşkilatları bu bölmənin əvəzinə həmin müvafiq bölməni tətbiq etməlidir.
- 15.6 Bu bölmə mənfəət vergisi və ya onunla bağlı ekvivalentlər üzrə qiymətləndirilmiş öhdəliklərə tətbiq edilmir (mənfəət vergisinin uçotu ilə bağlı təlimat “Birja Əməliyyatları üzrə Mənfəət Vergisi” adlı bu standartın 21-ci bölməsindən əldə edilə bilər).

Əsas anlayışlar

- 15.7 Bu bölmədə istifadə edilmiş əsas anlayışlar aşağıdakı mənalara ifadə edir:

Konstruktiv öhdəlik aşağıdakı hallar mövcud olduqda, qeyri-hökumət təşkilatının fəaliyyətindən irəli gələn öhdəlikdir:

- (a) keçmiş təcrübəyə əsasən, dərc olunmuş siyasət vasitəsilə və ya kifayət qədər konkret cari bəyanatla çıxış edən qeyri-hökumət təşkilatı müəyyən öhdəlikləri qəbul edəcəyini digər tərəflərə bəyan etmişdir; və
- (b) nəticədə, təşkilat bu öhdəlikləri yerinə yetirəcəyi barədə həmin digər tərəflərdə əsaslı ümid yaratmışdır

Şerti aktiv keçmiş hadisələrdən irəli gələn və mövcudluğu yalnız tam olaraq təşkilatın nəzarəti altında olmayan bir və ya daha çox qeyri-müəyyən gələcək hadisələrin baş verməsi və ya verməməsi ilə təsdiqlənəcək mümkün olan aktivdir.

Şerti öhdəlik:

- (a) keçmiş hadisələrdən irəli gələn və mövcudluğu yalnız tam olaraq qeyri-hökumət təşkilatı nəzarəti altında olmayan bir və ya daha çox qeyri-müəyyən gələcək hadisələrin baş verməsi və ya verməməsi ilə təsdiqlənəcək mümkün olan; və ya
- (b) Keçmiş hadisələrdən irəli gələn, lakin aşağıda göstərilən səbəblər üzündən tanınmayan cari öhdəlikdir:
 - (i) öhdəliyin yerinə yetirilməsi üçün iqtisadi səmərələri və ya xidmət potensialı təcəssüm etdirən resursların təşkilatdan xaric olmasının tələb olunacağı ehtimal olunmadıqda; və ya
 - (ii) öhdəliyin məbləği kifayət qədər etibarlı qiymətləndirilə bilinmədikdə

İcrası icbari olan müqavilələr bütün tərəflərin heç bir öhdəliyi yerinə yetirmədiyi və ya eyni səviyyədə qismən yerinə yetirdiyi müqavilələrdir.

Hüquqi öhdəlik aşağıdakılardan yaranan öhdəlikdir

- (a) müqavilə (onun açıq-aydın və ya gizli şərtləri vasitəsilə);
- (b) normativ hüquqi aktlar; və ya
- (c) qanunvericilik aktları əsasında hazırlanmış rəsmi sənədlər..

Öhdəlik yaradan hadisə ödəməkdən başqa qeyri-hökumət təşkilatı digər çıxış yolunun olmaması ilə nəticələnən hüquqi və ya konstruktiv öhdəlik yaradan hadisədir.

Ağır şərtli müqavilə aktivlərin və ya xidmətlərin mübadiləsi ilə bağlı müqavilə çərçivəsində öhdəliklərin ödənilməsi üzrə qaçılmaz xərclərin həmin müqavilə üzrə əldə olunması gözlənilən iqtisadi səmərələrdən və ya xidmət potensialı çox olduğu müqavilədir.

Qiymətləndirilmiş öhdəlik – vaxtı və ya dəyəri qeyri-müəyyən olan öhdəlikdir

Xüsusi Sosial yardımlar qeyri-hökumət təşkilatı sosial siyasət məqsədlərinə uyğun olaraq təmin edilən məhsullar, xidmətlər və digər müavinətlərdir.

Qiymətləndirilmiş öhdəliklər və digər öhdəliklər

- 15.8 Qiymətləndirilmiş öhdəliklər qısa müddətli kreditor borcları və hesablanmış borclar kimi digər öhdəliklərdən onunla fərqlənir ki, qiymətləndirilmiş öhdəliklərdən yaranan gələcək məsrəflərin ödəniş vaxtı və məbləği qeyri-müəyyəndir.
- 15.9 Qiymətləndirilmiş öhdəliklərin şərti öhdəliklərdən fərqi aşağıdakılardan ibarətdir:
 - (a) qiymətləndirilmiş öhdəliklər – cari öhdəlik olduğu səbəbindən və onun ödənməsi üçün iqtisadi səmərəni və ya xidmət potensialını təcəssüm etdirən resursların xaric olmasının

tələb olunacağı ehtimalı olduğu üçün (etibarlı qiymətləndirilə biləcəyini nəzərə almaqla) öhdəlik kimi tanınır; və

- (b) şərti öhdəliklər – aşağıdakı səbəblərə görə öhdəlik kimi tanınmır:
- (i) mümkün öhdəlikdir, çünki onun iqtisadi səmərəni və ya xidmət potensialını təcəssüm etdirən vəsaitlərin xaric olmasına gətirib çıxara bilən cari öhdəlik olub olmaması hələ təsdiqlənməlidir; ya da
 - (ii) cari öhdəlikdir, lakin hazırkı bölmənin tanınma meyarına cavab vermir (ona görə ki, ya öhdəliyin ödənməsi üçün iqtisadi səmərələri və ya xidmət potensialını təcəssüm etdirən resursların xaric olmasının tələb olunacağı ehtimalı deyil, ya da öhdəliyin məbləği kifayət qədər etibarlı qiymətləndirilə bilinmir).

Tanınma

Qiymətləndirilmiş öhdəliklər

15.10 Qiymətləndirilmiş öhdəliklər aşağıdakı şərtlərə cavab verdikdə, öhdəlik kimi tanınmalıdır:

- (a) Qeyri-hökumət təşkilatları keçmiş hadisənin nəticəsi olan cari öhdəliyə sahib olduqda (hüquqi və ya konstruktiv);
- (b) öhdəliyin yerinə yetirilməsi üçün iqtisadi səmərələri və ya xidmət potensialını təcəssüm etdirən resursların xaric olmasının tələb olunacağı ehtimalı olduqda; və
- (c) öhdəliyin məbləği etibarlı qiymətləndirilə bilindikdə

Bu tanınma meyarları (şərtlər) yerinə yetirilmədikdə, qiymətləndirilmiş öhdəliklər tanınmır.

Cari öhdəliklər

15.11 Bəzi hallarda cari öhdəliyin mövcud olduğu aydın olmaya bilər. Bu hallarda, cari öhdəliyin hesabat tarixində mövcud olması ehtimalı, bütün mövcud faktları nəzərə alaraq yüksəkdirsə, keçmiş hadisənin cari öhdəliyə səbəb olduğu fərz olunur.

15.12 Qeyri-hökumət təşkilatları cari öhdəliyin balans hesabatı tarixində mövcud olub olmadığını müəyyən etmək üçün bütün mövcud faktları, habelə mütəxəssislərin rəylərini də nəzərə almalıdır. Nəzərə alınan faktlara balans hesabatı tarixindən sonrakı hadisələr nəticəsində üzə çıxan hər hansı əlavə faktlar da daxildir. Bu faktlar əsasında:

- (a) cari öhdəliyin hesabat tarixində mövcud olması ehtimalı onun həmin tarixdə mövcud olmaması ehtimalından daha böyük olduqda, qeyri-hökumət təşkilatı qiymətləndirilmiş öhdəliyi tanıyır (tanınma meyarları təmin edilsə); və
- (b) cari öhdəliyin hesabat tarixində mövcud olmaması daha çox ehtimal edildiyi halda, iqtisadi səmərəni və ya xidmət potensialı təcəssüm etdirən vəsaitlərin xaric olması ehtimalı zəif olması halı istisna olmaqla, qeyri-hökumət təşkilatı balans hesabatında şərti öhdəliyə dair məlumatı açıqlayır (bax. 15.54-cü maddə).

Keçmiş hadisə

15.13 Cari öhdəliyə səbəb olan keçmişdə baş vermiş hadisə öhdəlik yaradan hadisə kimi tanınır. Hadisənin öhdəlik yaradan hadisə kimi tanınması üçün qeyri-hökumət təşkilatının həmin hadisədən törənən öhdəliyi ödəməkdən başqa heç bir real alternativini olmamalıdır. Bu yalnız aşağıdakı hallarda mümkündür:

- (a) öhdəliyin yerinə yetirilməsi qanunla təmin olunduqda; və ya
- (b) konstruktiv öhdəlik yarandıqda, yeni hadisə (bu hadisə Qeyri-hökumət təşkilatları hər hansı addımı da ola bilər) qeyri-hökumət təşkilatları öhdəliyi yerinə yetirəcəyi barədə digər tərəflərdə əsaslı ümid yaratdıqda

- 15.14 Maliyyə hesabatları qeyri-hökumət təşkilatının gələcəkdə mümkün vəziyyətini deyil, hesabat dövrünün axırına maliyyə vəziyyətini əks etdirir. Buna görə, qeyri-hökumət təşkilatının gələcəkdə fəaliyyət göstərməsi üçün çəkilməli olan xərclər üzrə heç bir qiymətləndirilmiş öhdəliklər cari maliyyə hesabatlarında tanınmamalıdır. Qeyri-hökumət təşkilatının maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatında tanınan yeganə öhdəlik hesabat tarixində mövcud olan öhdəlikdir.
- 15.15 Öhdəlik həmişə borcu alacaq digər tərəfin mövcud olmasını nəzərdə tutur. Buna baxmayaraq, borcu alacaq tərəfin kimliyini bilmək tələb olunmur. Həqiqətən də, öhdəlik ümumiyyətlə ictimaiyyət qarşısında ola bilər. Öhdəlik həmişə digər tərəfə borcun olmasını nəzərdə tutduğuna görə, qeyri-hökumət təşkilatının rəhbərliyi ya da idarə heyətinin qərarı, həmin qərar hesabat tarixinə qədər onun təsiri olan tərəflərə, bu tərəflərdə qeyri-hökumət təşkilatının öz öhdəliklərini yerinə yetirəcəyi barədə əsaslı ümid yaradacaq kifayət qədər xüsusi qaydada çatdırılmazsa, hesabat tarixində konstruktiv öhdəliyə səbəb olmur.
- 15.16 Öhdəliyin yaranmasına dərhal səbəb olmayan hadisə, qanunda baş verən dəyişikliklər və ya konstruktiv öhdəliyə səbəb olan qeyri-hökumət təşkilatının etdiyi hərəkət üzündən, sonradan öhdəliyin yaranmasına gətirib çıxara bilər. Təklif olunmuş yeni qanunun tətbiqatları hələ tamamlanmamalıdırsa, öhdəlik, yalnız qanunvericiliyin hazırlandığı şəkildə qüvvəyə minməsi faktiki olaraq müəyyən olduğu halda yaranır. Bu bölmənin məqsədi baxımından, bu cür öhdəlik qanuni öhdəlik hesab edilir.

İqtisadi səmərəni və ya Xidmət potensialını təcəssüm etdirən resursların xaric olması ehtimalı

- 15.17 Öhdəliyin tanınması üçün yalnız cari öhdəliyin mövcud olması deyil, həmçinin həmin öhdəliyin yerinə yetirilməsi üçün iqtisadi səmərələri və ya xidmət potensialını təcəssüm etdirən resursların xaric olacağı ehtimalı da mövcud olmalıdır. Bu bölmənin məqsədi baxımından, resursların xaric olması, bu hadisənin baş verəcəyi ehtimalı onun baş verməyəcəyi ehtimalından daha böyük olduqda, ehtimal olunan hal kimi tanınır. Cari öhdəliyin mövcud olması ehtimal edilmədikdə, iqtisadi səmərələri və ya xidmət potensialını təcəssüm etdirən resursların xaric olması ehtimalı zəif olduğu hallar istisna olmaqla, təşkilat hadisəni maliyyə hesabatlarının qeydlərində şərti öhdəlik kimi açıqlamalıdır (bax. hazırkı Standartın 15.54-cü maddəsi).
- 15.18 Bir sıra oxşar öhdəliklər eyni zamanda mövcud olduqda, öhdəliklərin ödənilməsi üçün iqtisadi səmərəni təcəssüm etdirən resursların xaric olmasının tələb olunacağı ehtimalı oxşar öhdəliklər sinfinin vahid öhdəlik kimi nəzərə alınması yolu ilə müəyyən edilir. Vahid öhdəlik kimi nəzərə alınan öhdəliklər sinfinin yerinə yetirilməsi üçün iqtisadi səmərəni təcəssüm etdirən resursların xaric olmasının tələb olunacağı ehtimal olunduqda, qiymətləndirilmiş öhdəlik tanınmalıdır (digər tanınma meyarları ödənilərsə).

Öhdəliyin etibarlı qiymətləndirilməsi

- 15.19 Qeyri-hökumət təşkilatı, qiymətləndirilmiş öhdəliyin tanınması üçün kifayət qədər etibarlı qiymətləndirmə aparmalıdır.
- 15.20 Etibarlı qiymətləndirmənin həyata keçirilə bilmədiyi çox nadir hallarda, tanınma bilməyən öhdəlik mövcud olur. Bu öhdəlik maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatda şərti öhdəlik kimi açıqlanmalıdır (bax. Bölmənin 15.54-cü maddəsi).

Şərti öhdəliklər

- 15.21 Standartın 15.54-cü maddəsində tələb olunduğu kimi, iqtisadi səmərəni və ya xidmət potensialını təcəssüm etdirən resursların xaric olması ehtimalı zəif olduğu hal istisna olmaqla, maliyyə hesabatlarının qeydlərində şərti öhdəlik haqqında məlumat açıqlanmalıdır

- 15.22 Qeyri-hökumət təşkilatı hər hansı üçüncü tərəflə birgə öhdəlik üzrə məsuliyyət daşıdıqda, öhdəliyin üçüncü tərəfin ödəyəcəyi gözlənilən hissəsi şərti öhdəlik kimi nəzərə alınır.
- 15.23 Etibarlı qiymətləndirmənin edilə bilmədiyi çox nadir hallar istisna olmaqla, qeyri-hökumət təşkilatı öhdəliyin iqtisadi səmərə və ya xidmət potensialını təcəssüm etdirən resursların xaric olması ehtimalı böyük olan hissəsini qiymətləndirilmiş öhdəlik kimi tanıyır.
- 15.24 Şərti öhdəliklər, ən azı hər hesabat dövrünün sonunda iqtisadi səmərəni təcəssüm etdirən resursların xaric olması ehtimalını müəyyən etdirmək məqsədilə müntəzəm olaraq qiymətləndirilməlidirlər. Buna görə onlar, iqtisadi səmərəni və ya xidmət potensialını təcəssüm etdirən resursların xaric olması ehtimalını müəyyən etdirmək məqsədilə müntəzəm olaraq qiymətləndirilməlidirlər. Əvvəllər şərti öhdəlik kimi qəbul edilən maddə üzrə iqtisadi səmərəni və ya xidmət potensialını təcəssüm etdirən resursların gözlənilən xaric olması ehtimal edilərsə, etibarlı qiymətləndirmənin aparılması mümkün olmayan hallar istisna olmaqla, qiymətləndirilmiş öhdəlik ehtimalda dəyişikliyin baş verdiyi dövrdə, maliyyə hesabatlarında tanınmalıdır.

Şərti aktivlər

- 15.25 Qeyri-hökumət təşkilatı şərti aktivləri mühasibat balansında aktiv kimi tanımalı deyil.
- 15.26 Standartın 15.59-cu maddəsində tələb olunduğu kimi, şərti aktiv, iqtisadi səmərələrin və ya xidmət potensialının təşkilatya daxil olacağı ehtimalı mövcud olduqda, açıqlanır
- 15.27 Şərti aktivlər, onlarda dəyişikliklərin maliyyə hesabatlarında uyğun şəkildə əks olunmasını təmin etmək məqsədilə davamlı olaraq qiymətləndirilməlidirlər. İqtisadi səmərələrin və ya xidmət potensialının daxil olacağı faktiki olaraq müəyyən olduqda və aktivin dəyəri etibarlı şəkildə ölçülə bildikdə, aktiv və onunla əlaqədar gəlir dəyişikliyin baş verdiyi dövrün maliyyə hesabatlarında tanınır. Əgər iqtisadi səmərəni və ya xidmət potensialını təcəssüm etdirən resursların təşkilatya axını sadəcə olaraq ehtimal edilərsə, onda təşkilat şərti aktiv haqqında məlumatı maliyyə hesabatları qeydlərində açıqlamalıdır (bax. hazırkı Standartın 15.59-cu maddəsi).

Ölçülmə

Ən yaxşı qiymətləndirmə

- 15.28 Qiymətləndirilmiş öhdəlik kimi tanınan məbləğ, hesabat tarixində cari öhdəliyin yerinə yetirilməsi üçün tələb olunan xərcin ən yaxşı hesablanmış dəyəri olmalıdır.
- 15.29 Cari öhdəliyin yerinə yetirilməsi üçün tələb olunan xərcin ən yaxşı qiymətləndirilmiş dəyəri qeyri-hökumət təşkilatının hesabat tarixində öhdəliyin yerinə yetirilməsi üçün ödəyəcəyi rasional məbləğdir və ya həmin tarixdə üçüncü şəxsə köçürəcəyi məbləğdir.
- 15.30 Nəticənin və maliyyə təsirinin qiymətləndirilmiş məbləğləri, oxşar əməliyyatlardan əldə olunmuş təcrübə və, bəzi hallarda, müstəqil ekspertlərin hesabatları ilə birlikdə, qeyri-hökumət təşkilatı rəhbərliyinin rəyi əsasında müəyyən edilir. Nəzərdən keçirilən faktlara hesabat tarixindən sonrakı hadisələrdən irəli gələn bütün əlavə faktlar daxildir
- 15.31 Qiymətləndirilmiş öhdəlik kimi tanınmalı olan məbləğin ətrafında mövcud olan qeyri-müəyyənliklər vəziyyətdən asılı olaraq müxtəlif vasitələrlə təhlil edilir. Qiymətləndirilmiş öhdəliyin ölçülməsində bir çox elementlər əhatə olunduqda, qeyri-hökumət təşkilatı əldə edilə biləcək bütün mümkün nəticələri, onların baş vermə ehtimallarına nisbətən ölçərək qiymətləndirilmiş öhdəliyin "gözlənilən dəyər"ini müəyyən edir.

15.32 Öhdəlik ayrıca qiymətləndirildikdə, onun yeganə ən çox ehtimal edilən nəticəsi həmin öhdəliyin ən yaxşı qiymətləndirilmiş dəyəri ola bilər. Lakin, hətta bu halda, qeyri-hökumət təşkilatı digər mümkün nəticələri də nəzərdən keçirməlidir. Digər mümkün nəticələr, ən çox ehtimal edilən nəticədən ya əsasən daha yüksək, ya da daha az olduqda, qiymətləndirilmiş öhdəliyin ən yaxşı dəyəri ya ən yüksək, ya da ən aşağı dəyəri olmalıdır.

15.33 Qiymətləndirilmiş aktiv vergi və ya vergi ekvivalentlərindən əvvəl ölçülür.

Risk və qeyri-müəyyənliklər

15.34 Bir çox hadisə və şərtləri qaçılmaz olaraq əhatə edən risk və qeyri-müəyyən hallar qiymətləndirilmiş öhdəliyin ən yaxşı qiymətinə nail olmaq məqsədilə nəzərə alınmalıdır.

15.35 Xərclərin məbləği ilə bağlı qeyri-müəyyənliklərin açıqlanması 15.52-ci maddənin (g) bəndinə əsasən həyata keçirilir.

Diskontlaşdırılmış dəyər

15.36 Pulun zaman dəyəri əhəmiyyətli dərəcədə fərqli olduqda, qiymətləndirilmiş öhdəliyin məbləği öhdəliyin ödənməsi üçün tələb olunacağı gözlənilən xərclərin diskontlaşdırılmış dəyəri olmalıdır.

15.37 Diskont dərəcəsi (və ya dərəcələri) pulun zaman dəyəri üzrə cari bazar qiymətləndirmələrini əks etdirən vergidən əvvəlki dərəcəyə (və ya dərəcələrə) bərabər olmalıdır. Diskont dərəcəsi (və ya dərəcələri) gələcək pul vəsaitlərinin hərəkətlərinin qiymətlərində düzəlişlərin edildiyi riskləri əks etdirməməlidir.

15.38 Bəzi hüquq müstəvilərində, mənfəət vergisi və ya mənfəət vergisi ekvivalentləri müvafiq dövr üzrə qeyri-hökumət təşkilatının mənfəətinə tətbiq edilir. Bu cür mənfəət vergisi ictimai sektora məxsus qeyri-hökumət təşkilatı üçün tətbiq edildikdə seçilmiş diskont dərəcəsi vergidən qabaqkı dərəcə kimi götürülməlidir.

Gələcək hadisələr

15.39 Öhdəliyin ödənilməsi üçün tələb olunan məbləğə təsir edə biləcək gələcək hadisələr, onların baş verəcəyi barədə kifayət qədər obyektiv faktlar mövcud olduqda, qiymətləndirilmiş öhdəlik məbləğində əks olunmalıdır.

15.40 Hökumətin və ya qeyri-hökumət təşkilatının mövcud öhdəliyinin məbləğinə təsir edə bilən yeni qanun layihəsinin qüvvəyə minəcəyinin faktiki qaçılmaz dərəcədə ehtimal edildiyi barədə kifayət qədər obyektiv məlumatlar mövcud olduqda, yeni qanun layihəsinin gələcəkdə gözlənilən təsiri mövcud öhdəliyin qiymətləndirilməsində nəzərə alınmalıdır.

Aktivlərin gözlənilən xaric olması

15.41 Aktivlərin gözlənilən xaric olmasından əldə olunan gəlir qiymətləndirilmiş öhdəliyin hesablanması nəzərə alınmalı deyil. Bunun əvəzinə, qeyri-hökumət təşkilatı aktivlərin gözlənilən xaric olmasından yaranmış mənfəəti həmin aktivləri əhatə edən bu standartın bölməsində göstərilən vaxtda tanımalıdır.

Kompensasiya

15.42 Qiymətləndirilmiş öhdəliyin ödənilməsi üçün tələb olunan xərclərin bir hissəsini və ya hamısını digər tərəfin kompensasiya edəcəyi gözləniləndikdə, həmin kompensasiya yalnız qeyri-hökumət

təşkilatının öhdəliyi yerinə yetirəcəyi təqdirdə kompensasiyanın alınması ehtimalı faktiki qaçılmaz dərəcədə olduğu halda tanınmalıdır. Kompensasiya ayrıca aktiv olaraq qəbul edilməlidir. Kompensasiya üzrə tanınmış məbləğ qiymətləndirilmiş öhdəliyin dəyərindən artıq olmalı deyil.

- 15.43 Maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatda qiymətləndirilmiş öhdəliklə bağlı xərclər kompensasiya üzrə tanınmış məbləğ çıxılmaqla təqdim oluna bilər.
- 15.44 Bəzi hallarda, üçüncü tərəf ödənişi həyata keçirə bilmədikdə, qeyri-hökumət təşkilatı həmin xərclər üzrə heç bir məsuliyyət daşımır. Belə olduqda, həmin xərclər üzrə qeyri-hökumət təşkilatları heç bir öhdəliyi yaranmır və xərclər qiymətləndirilmiş öhdəliyə daxil edilmir.

Qiymətləndirilmiş öhdəliklərdə dəyişikliklər

- 15.45 Qiymətləndirilmiş öhdəliklər hər hesabat tarixində yenidən baxılmalı və ən yaxşı cari dəyəri əks etdirməsi üçün düzəlişlər edilməlidir. Öhdəliyin yerinə yetirilməsi üçün iqtisadi səmərəni və ya xidmət potensialını təcəssüm etdirən resursların xaric olması artıq ehtimal olunmadıqda, qiymətləndirilmiş öhdəlik ləğv edilməlidir.
- 15.46 Diskontlaşdırma tətbiq olunduğu halda, qiymətləndirilmiş öhdəliyin balans dəyəri zamanın keçdiyini əks etdirmək məqsədilə, hər dövrdə artırılır. Bu artım faizlərin ödənilməsi üzrə xərclər kimi tanınır.

Qiymətləndirilmiş öhdəliklərin istifadəsi

- 15.47 Qiymətləndirilmiş öhdəlikdən digər xərclərin ödənilməsi üçün deyil, məhz ilkin olaraq nəzərdə tutulan xərclərin ödənilməsi üçün istifadə olunmalıdır.

Tanınma və ölçülmə qaydalarının tətbiqi

Gələcək əməliyyat üzrə xalis zərərlər

- 15.48 Qiymətləndirilmiş öhdəliklər gələcək əməliyyat tədbirləri üzrə xalis zərər üçün tanınmamalıdır.

Ağır şərtlə müqavilələr

- 15.49 Qeyri-hökumət təşkilatının ağır şərtlə müqaviləsi olduqda, bu müqavilə əsasında yaranmış cari öhdəlik (bərpa xərcləri çıxılmaqla) qiymətləndirilmiş öhdəlik kimi tanınmalı və qiymətləndirilməlidir.
- 15.50 Hazırkı bölmənin 15.49-cu maddəsi yalnız ağır şərtlərə malik müqavilələrə tətbiq edilir. Qeyri-hökumət təşkilatı tərəfindən verilən və qarşılığında xüsusi sosial yardım alan şəxslərdən təmin edilən məhsul və xidmətlərin dəyərində təqribən bərabər olan vəsaitlərin birbaşa olaraq alınmaması nəzərdə tutulan sosial yardımların göstərilməsi üzrə müqavilələr hazırkı bölmənin tətbiq sahəsinə daxil deyildir.
- 15.51 Baş vermiş hadisələr bu müqavilə şərtlərinin ağırlaşmasına səbəb olarsa, müqavilə bu bölmənin tətbiq sahəsi altına düşür və mövcud öhdəlik tanınır.

Məlumatın açıqlanması

- 15.52 Qiymətləndirilmiş öhdəliklərin hər bir qrupu üzrə qeyri-hökumət təşkilatı maliyyə hesabatlarının qeydlərində aşağıdakılara aid informasiyanı açıqlamalıdır:
- (a) hesabat dövrünün əvvəlinə və sonuna olan balans dəyəri;

- (b) mövcud qiymətləndirilmiş öhdəliklərin artması daxil olmaqla, hesabat dövrü ərzində yeni əlavə olunmuş qiymətləndirilmiş öhdəliklər;
 - (c) mövcud qiymətləndirilmiş öhdəliklərin artması daxil olmaqla, hesabat dövrü ərzində yeni əlavə olunmuş qiymətləndirilmiş öhdəliklər;
 - (d) hesabat dövrü ərzində istifadə olunmamış, ləğv edilmiş məbləğlər; və
 - (e) hesabat dövrü ərzində vaxtın keçməsi və diskontlaşdırma dərəcəsində hər hansı dəyişikliyin təsiri nəticəsində meydana gəlmiş diskontlaşdırılmış məbləğin artması.
 - (f) öhdəliyin xarakterinin qısa təsviri və onun nəticəsində yaranan iqtisadi səmərələrin və ya xidmət potensialının xaric olmasının gözlənilən tarixi;
 - (g) həmin xaric olmaların məbləği və ya müddətinin qeyri-müəyyənlik faktorları. Dürüst və doğru məlumatların təmin edilməsinin tələb olunduğu hallarda, gələcək hadisələr üzrə irəli sürülmüş əsas fərziyyələr; və
 - (h) gözlənilən hər hansı kompensasiyanın məbləği, həmin gözlənilən kompensasiya üzrə tanınmış aktivin məbləği göstərilməklə
- Müqayisəli məlumat tələb olunmur

- 15.53 Qeyri-hökumət təşkilatı, birbaşa olaraq sosial yardım alan şəxslərdən təmin edilən məhsul və xidmətlərin dəyərində təqribən bərabər olan vəsaitlər alınmayan xüsusi sosial yardımlar üzrə qiymətləndirilmiş öhdəliklərin özünün maliyyə hesabatlarında tanınmasına dair qərar qəbul etdikdə, sözügedən qiymətləndirilmiş öhdəliklər üçün standartın 15.52 -ci maddələrinə əsasən tələb olunan məlumatları açıqlamalıdır.
- 15.54 Öhdəliyin yerinə yetirilməsi üçün hər hansı xaric olmanın baş verəcəyi ehtimalının zəif olduğu hallar istisna olmaqla, qeyri-hökumət təşkilatı hesabat tarixində şərti öhdəliklərin hər növü üzrə onun xarakterinin qısa təsvirinə və mümkün olan hallarda aşağıdakılara dair informasiyanı da açıqlamalıdır:
- (a) onun maliyyə təsirinin hazırkı bölmənin 15.28-15.41-ci maddələrinə əsasən qiymətləndirilmiş dəyəri;
 - (b) hər hansı xaric olmanın məbləği və ya müddəti ilə bağlı qeyri-müəyyənlik faktorları; və
 - (c) hər hansı kompensasiyanın əldə edilməsi ehtimalı.
- 15.55 Qiymətləndirilmiş öhdəliklər və ya şərti öhdəliklər üzrə qruplaşdırılma yalnız xarakter etibarlı ilə kifayət qədər oxşar olan maddələrin bir yerdə təqdim edilməsi məqsədində uyğun olduqda mümkün olur.
- 15.56 Qiymətləndirilmiş və şərti öhdəliyin eyni səbəblərdən yarandığı hallarda, təşkilat, 15.52-15.54-cü maddələrdə göstərilən açıqlamaları qiymətləndirilmiş və şərti öhdəlik arasındakı əlaqəni göstərəcək şəkildə həyata keçirməlidir.
- 15.57 Qeyri-hökumət təşkilatı qiymətləndirilmiş öhdəliyin ölçülməsi üçün xarici qiymətləndirmədən istifadə etdikdə, qiymətləndirmə ilə bağlı məlumat açıqlanmalıdır.
- 15.58 Standartın 15.54-cü maddəsinin açıqlama tələbləri qeyri-hökumət təşkilatının tərəfindən verilən və onun əvəzində birbaşa olaraq, xüsusi sosial yardım alan şəxslərdən təmin edilən məhsul və xidmətlərin dəyərində təqribən bərabər olan vəsaitlər alınmayan sosial yardımlar üzrə yaranan şərti öhdəliklərə tətbiq edilmir
- 15.59 İqtisadi səmərənin və xidmət potensialının daxil olacağı ehtimal olduqda, qeyri-hökumət təşkilatı, hesabat tarixində maliyyə hesabatlarının qeydlərində şərti aktivlərin xarakterinin qısa təsvirini və, mümkün olduqda, hazırkı Standartın 15.28-15.41-ci maddələrlə müəyyən edilmiş prinsiplərdən istifadə edərək, onların qiymətləndirilmiş maliyyə təsirinin dəyərini açıqlamalıdır.

- 15.60 Standartın 15.59-cu maddəsində əks olunan açıqlama tələblərinin, yalnız, səmərənin təşkilatə daxil olmasına dair əsaslandırılmış gözləntilər mövcud olan zaman şərti aktivlərə tətbiq edilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Bu o deməkdir ki, sözügedən məlumatın bütün şərti aktivlər üzrə açıqlanması tələb olunmur.
- 15.61 Standartın 15.59-cu maddəsində əks olunan açıqlama tələbləri həm birja, həm də qeyri-birja əməliyyatları üzrə yaranan şərti aktivləri əhatə edir.
- 15.62 Hazırkı Standartın 15.54 -15.59 -cu maddələrinə uyğun olaraq açıqlanması tələb edilən hər hansı məlumatın təqdim edilməsi praktiki nöqteyi nəzərindən mümkün olmadıqda, həmin fakt qeyd edilməlidir.
- 15.63 Çox nadir hallarda, hazırkı bölmənin 15.52 -15.62 -ci maddələrində tələb olunan bəzi və ya bütün məlumatların açıqlanması qiymətləndirilmiş öhdəlik, şərti öhdəlik və şərti aktiv üzrə qeyri-hökumət təşkilatının digər tərəflərlə mübahisəsində onun mövqeyinə ciddi ziyan vuracağı ehtimal edilə bilər. Bu halda, qeyri-hökumət təşkilatı, həmin məlumatı açıqlamaq məcburiyyətində deyil, lakin məlumatın açıqlanmaması faktını, onun səbəbini və mübahisənin ümumi xarakterinə dair məlumatı açıqlamalıdır.

BÖLMƏ 16

“Nizamnamə və yığım fondları”

Təyinat və tətbiq sahəsi

- 16.1 Qeyri-hökumət təşkilatı bu bölməni qeyri-hökumət təşkilatının yığım fondu da adlandırılan nizamnamə kapitalına qoyulan ilkin və əlavə vəsaitlərin, eləcə də, qeyri-hökumət təşkilatının yığım fondları daxilindəki maddələr arasında köçürmələrin uçuotu zamanı tətbiq etməlidir.

Əsas anlayışlar

- 16.2 Nizamnamə fondu, fonda ayırmalar, yığım fondları və kapital (fond) ehtiyatları terminləri bu bölmədə “Xalis aktivlərdə (kapitalda) dəyişikliklər haqqında hesabat” adlı 5-ci bölmədə müəyyən edilən mənalara çərçivəsində işlədilmişdir.

Kapitalın komponentləri

- 16.3 Qeyri-hökumət təşkilatının kapitalı aşağıdakı komponentlərdən ibarətdir:
- (a) Nizamnamə fondları (Nizamnamə kapitalı);
 - (b) Yığım fondları (bölüşdürülməmiş mənfəət (zərər) və kapital ehtiyatları).

Nizamnamə fondları

- 16.4 Qeyri-hökumət təşkilatının Nizamnamə fondları qeyri-hökumət təşkilatının ödənilmiş fondlarıdır. Ödənilmiş fondlara qeyri-hökumət təşkilatının Nizamnamə kapitalının yaradılması və ya artırılması məqsədilə qeyri-hökumət təşkilatının təsisçiləri tərəfindən ödənilən ilkin və ya əlavə vəsaitlər daxildir.
- 16.5 Qeyri-hökumət təşkilatının Nizamnamə kapitalı hüquqi şərtlər daxilində qeydiyyatdan keçən təsis sənədlərində müəyyən edilən qeyri-hökumət təşkilatının kapitalının məbləğidir.

Gəlir və kapitala ödənişlər arasındakı fərq

- 16.6 Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə əsasən qeyri-hökumət təşkilatları öz aktivlərini təsisçilər arasında bölüşdürə bilməz. Ona görə də, təsisçilərin ödəniş etməsi onlara nə qeyri-hökumət təşkilatının fəaliyyəti üzrə yaranan gəlirlər, nə də likvidləşdirmə prosesindən sonra qeyri-hökumət təşkilatının xalis aktivlərində olan qalıq faiz (mənfəət) dərəcəsi əldə etmək hüququ vermir. Bundan başqa, təsisçilərin qeyri-hökumət təşkilatının Nizamnamə kapitalındakı payı satıla, dəyişdirilə, köçürülə və ya geri alınma bilməz. Beləliklə, qeyri-hökumət təşkilatı, mahiyyət etibarilə, kommersiya təşkilatlarından fərqli olaraq onların xalis aktivlərində qalıq faiz (mənfəət) əldə etmək hüququ olan mülkiyyətçilərə malik olmur.
- 16.7 Qeyri-hökumət təşkilatının faktiki sahibi olmadığı üçün qeyri-hökumət təşkilatının Nizamnamə kapitalına ödənişlərin edilməsi halları istisna olmaqla, mühasibat uçuotu dövrü ərzində aktivlərin daxil olması və ya artması və ya kapitalının artması ilə nəticələnən öhdəliklərin azalması formasında olan iqtisadi səmərə və ya xidmət potensialı gəlir kimi təsnifləşdirilməlidir.

Yığım fondları

- 16.8 Qeyri-hökumət təşkilatının yığım fondları qeyri-hökumət təşkilatının mövcud olduğu dövr ərzində toplanan illik mənfəətdən illik zərərin çıxılmasından sonra yaranan hesabat tarixinə olan qalıq məbləği təcəssüm etdirir.
- 16.9 İllik mənfəət və ya zərər həm qeyri-kommerisya fəaliyyəti üzrə yaranan mənfəəti və ya zərəri, həm də, mövcud qanunvericiliyə uyğun olaraq qeyri-hökumət təşkilatının həyata keçirə bildiyi kommersiya əməliyyatları üzrə yaranan gəlir və xərcləri əhatə edir. Vergi qanunvericiliyinə uyğun olaraq, qeyri-hökumət təşkilatlarının fəaliyyəti nəticəsində onların həyata keçirdiyi əməliyyatları üzrə yaranan gəlir və xərclər üzrə gəlir vergisi tətbiq edilir.
- 16.10 Yığım fondları iki sinfə bölünməklə maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatda və xalis aktivlərdə (kapitalda) dəyişikliklər haqqında hesabatda təqdim olunur:

- (a) Bölüşdürülməmiş mənfəət (zərər);
- (b) Kapital ehtiyatları

Bölüşdürülməmiş mənfəət (zərər)

16.11 Bölüşdürülməmiş mənfəət (zərər) ötən dövrlər ərzində qazanılmış bütün mənfəəti (yaranan bütün zərəri) əhatə edir. Mövcud qanunvericiliyə əsasən, bölüşdürülməmiş mənfəət qeyri-hökumət təşkilatının təsisçiləri arasında bölüşdürülə bilməz. Bölüşdürülməmiş zərər qeyri-hökumət təşkilatının nizamnamə kapitalına əlavə vəsaitlərin ödənilməsinə və ya qanunvericilikdə təsbit olunan minimum məbləğdən az olmamaq şərtlə onun azaldılmasını tələb edə bilər. Qeyd edilən bölüşdürülməmiş mənfəət (zərər) maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatda kapital komponenti kimi təsnifləşdiriləcəkdir.

Kapital (fond) ehtiyatları

16.12 Kapital ehtiyatları müəyyən məqsədləri üçün saxlanılan bölüşdürülməsi mənfəətin bir hissəsidir. Kapital ehtiyatları qanunvericiliyin tələbləri, qeyri-hökumət təşkilatının nizamnaməsi və qeyri-hökumət təşkilatının müvafiq idarəetmə strukturunun qərarı əsasında xalis mənfəətdən ayrımlar hesabına formalaşdırılır.

16.13 Müəyyən məqsəd üçün nəzərdə tutulan kapital ehtiyatları digər məqsəd üçün istifadə edilə bilməz. Qeyri-hökumət təşkilatı kapital ehtiyatlarının yaradıldığı məqsədləri əldə etdikdə və ya bu məqsədlər dəyişildikdə, kapital ehtiyatları bölüşdürülməmiş mənfəətə əlavə edilməlidir.

Tanınma və ölçülmə

16.14 Kapital ödənişləri qeyri-hökumət təşkilatı müvafiq ödənişləri qəbul etmək hüququna malik olduqda tanınmalı və alınan və alınacaq aktivlərin ədalətli dəyəri ilə qiymətləndirilməlidir.

16.15 Həm cari hesabat dövrü, həm də bütün ötən dövrlər üzrə yığılan bölüşdürülməmiş mənfəət kapital komponenti kimi maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatda tanınacaqdır. Cari hesabat dövrü üzrə bölüşdürülməmiş mənfəət (zərər) cari hesabat dövrü üçün maliyyə vəziyyətin haqqında hesabat hazırlandıqdan sonra müəyyən edilir. Cari ilin mənfəət və ya zərərinin qiymətləndirilməsi maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatın yekun nəticəsi olacaqdır.

Açıqlama

16.16 Bu bölmə nizamnamə və yığım fondları üzrə xüsusi açıqlamalar tələb etmir. "Xalis aktivlərdə/kapitalda dəyişikliklər haqqında hesabat" adlı 5-ci bölmə qeyri-hökumət təşkilatının kapitalının sözügedən elementləri ilə bağlı təfəsilatlı açıqlama tələblərini əhatə edir.

BÖLMƏ 17

“Birja əməliyyatları üzrə gəlirlər”

Təyinat və tətbiq sahəsi

- 17.1. İctimai sektora məxsus qeyri-hökumət Təşkilatları həm birja, həm də qeyri-birja əməliyyatlarından gəlirlər əldə edə bilər. Birja və qeyri-birja əməliyyatlarını fərqləndirmək üçün əməliyyatın formasını deyil, mahiyyətini nəzərdən keçirmək lazımdır.
- 17.2. Bu standartının əsasında maliyyə hesabatları hazırlayan qeyri-hökumət təşkilatı bu bölmənin aşağıdakı birja əməliyyatları və hadisələri nəticəsində yaranan gəlirlərə tətbiq edilir:
- (a) xidmətlərin göstərilməsi;
 - (b) malların satışı və
 - (c) faiz, royalti və dividendlər gətirən təşkilatların aktivlərinin digər şəxslər tərəfindən istifadə edilməsi
- 17.3. Qeyri-hökumət təşkilatı bu bölməni aşağıdakı gəlirlərə tətbiq etməməlidir:
- (a) bu standartın digər bölmələrində qeyd olunanlara, o cümlədən:
 - (i) investisiya məqsədli daşınmaz əmlak üzrə gəlirlərə (bax: bölmə 11 – *İnvestisiya məqsədli daşınmaz əmlak*),
 - (ii) torpaq, tikili və avadanlıqların satışı üzrə gəlirlər (bax: bölmə 12 - *Torpaq, tikili və avadanlıqlar*), və
 - (iii) qeyri-maddi aktivlərin satışı üzrə gəlirlər (bax: bölmə 13 – *Qeyri-maddi aktivlər*),
 - (iv) icarə müqavilələri (bax: bölmə 14 – *İcarələr*);
 - (b) Maliyyə aktivlərinin və maliyyə öhdəliklərinin ədalətli dəyərində və ya onların xaric edilməsi zamanı yaranan dəyişikliklər üzrə gəlirlər
 - (c) Digər cari aktivlərin dəyərində baş verən dəyişikliklər üzrə yaranan gəlirlər;
- 17.4. Bölmə qeyri-birja əməliyyatlarından yaranan gəlirləri əhatə etmir. Qeyri-birja əməliyyatlarından yaranan gəlirlər “Qeyri-birja əməliyyatlarından yaranan gəlirlər” adlı 18-ci bölmədə əks olunmuşdur.

Əsas anlayışlar

- 17.5. Bu bölmədə istifadə edilmiş əsas anlayışlar aşağıdakı mənaları ifadə edir:

Birja əməliyyatları bir təsərrüfat subyektinin aldığı aktivlər və ya xidmətlər və ya mövcud öhdəliklərin yerinə yetirilməsi müqabilində digər təsərrüfat subyektinə təqribi bərabər dəyəri (əsasən nağd pul, məhsul, xidmət və ya aktivlərdən istifadə formasında) birbaşa verməsini əhatə edən əməliyyatlardır.

Ədalətli dəyər - müstəqil, yaxşı məlumatlandırılmış və bu cür əməliyyatın həyata keçirilməsində maraqlı olan tərəflər arasında əməliyyatın icrası zamanı aktivin mübadilə edilməsi və ya öhdəliyin yerinə yetirilməsi mümkün olan məbləğdir.

Qeyri-birja əməliyyatları birja əməliyyatlarını əhatə etməyən əməliyyatlardır. Qeyri-birja əməliyyatları zamanı bir təsərrüfat subyekti digər təsərrüfat subyektindən aldığı dəyərin müqabilində ya təqribi bərabər dəyəri birbaşa ödəmir, ya da təqribi bərabər dəyəri almadan başqa təsərrüfat subyektinə dəyər ödəyir.

Gəlir hesabat dövrü ərzində Nizamnamə kapitalının (Nizamnamə Fondu) yaradılması və artırılması halları istisna olmaqla, xalis aktivlərin/kapitalın artması ilə nəticələnən ümumi iqtisadi səmərənin və ya xidmət potensialının daxil olmasıdır.

Gəlir

- 17.6. Gəlir yalnız qeyri-hökumət təşkilatının hesabına daxil olmuş və ya daxil olacaq iqtisadi səmərənin və ya xidmət potensialının ümumi mədaxilini özündə əks etdirir.

Üçüncü tərəfin adından yığılan vəsaitlər qeyri-hökumət təşkilatına daxil olan iqtisadi səmərə və ya xidmət potensialı hesab edilmir və kapitalının artması və ya öhdəliklərinin azalması ilə nəticələnir. Bu səbəbdən, belə vəsaitlərin daxil olması gəlir hesab edilmir.

- 17.7. Maliyyə daxilolmaları həm aktivlərdə, həm də öhdəliklərdə bərabər həcmdə dəyişikliklər yaratdığı və xalis aktivlərə/kapitala heç bir təsir göstərmədiyi üçün gəlir anlayışının tələblərinə cavab vermir. Maliyyə daxilolmaları birbaşa olaraq maliyyə durumuna dair hesabatda daxil edilir və aktiv və öhdəliklər balansında əks olunur

Gəlirin ölçülməsi

- 17.8. Gəlir alınmış və ya alınacaq vəsaitin ədalətli dəyəri ilə qiymətləndirilməlidir
- 17.9. Əməliyyat üzrə yaranan gəlir məbləği adətən, qeyri-hökumət təşkilatı ilə alıcı və ya aktivin və ya xidmətin istifadəçisi arasında bağlanmış müqavilədə müəyyənləşdirilir. Gəlirin məbləği, alış-satış ilə bağlı hər hansı güzəşt məbləğləri və qeyri-hökumət təşkilatı tərəfindən edilmiş güzəştlər nəzərə alınmaqla, alınmış və ya alınacaq vəsaitlərin ədalətli dəyəri ilə qiymətləndirilir.
- 17.10. Pul vəsaitlərinin və ya onların ekvivalentlərinin ödənişi təxirə salınsa, ödənilən vəsaitin ədalətli dəyəri alınmış və ya alınacaq nağd vəsaitin nominal məbləğindən az ola bilər. Pul vəsaitlərin və ya onların ekvivalentlərinin daxil olması ilə bağlı olan müqavilə maliyyə əməliyyatını əks etdirdikdə, vəsaitin ədalətli dəyəri bütün gələcək daxilolmaların şərti faiz dərəcəsinin tətbiqi əsasında məhsul və xidmətlərin cari nağd satış qiyməti üzrə ayırmaların məbləğini diskont edən faiz dərəcəsi ilə hesablanır.
- 17.11. Ödənişin ədalətli dəyəri ilə nominal dəyəri arasındakı fərq 17.36 və 17.37-ci maddələrinə əsasən faiz gəliri kimi tanınır
- 17.12. Mallar və ya xidmətlər eyni xüsusiyyətli və eyni dəyərli mal və ya xidmətlərlə mübadilə edildikdə və ya dəyişdirildikdə, həmin mübadilə gəlir yaradan əməliyyat hesab edilmir.
- 17.13. Mallar və ya xidmətlər oxşar olmayan mallar və ya xidmətlərlə mübadilə edildikdə, həmin mübadilə gəlir yaradan əməliyyat hesab olunur.
- 17.14. 17.13-cü maddəyə əsasən tanınan gəlir köçürülmüş hər hansı nağd vəsait və ya onun ekvivalentləri məbləğini nəzərə almaqla alınmış malların və xidmətlərin ədalətli dəyərilə ölçülür. Alınmış mal və ya xidmətlərin ədalətli dəyəri etibarlı əsasda qiymətləndirilə bilmədikdə, gəlir köçürülmüş hər hansı nağd vəsait və ya onun ekvivalentləri məbləğini nəzərə almaqla təhvil olunmuş malların və ya xidmətlərin ədalətli dəyərilə qiymətləndirilir.

Əməliyyatın müəyyən edilməsi

- 17.15. Gəlir, adətən tərəflər arasında əldə olunmuş razılığa əsasən həyata keçirilən ayrıca əməliyyatlar üzrə tanınır.
- 17.16. Xüsusilə, əməliyyatın mahiyyətini əks etdirmək üçün tanınma meyarını bir əməliyyatın ayrıca müəyyənləşdirilməsi mümkün olan tərkib hissələrinə tətbiq etmək zəruridir. Məsələn, məhsulun satış qiymətinə, satışdan sonra göstəriləcək xidmətlər üzrə müəyyənləşdirilməsi mümkün olan məbləğ daxil edildikdə, həmin məbləğ təxirə salınaraq xidmətin yerinə yetirilməsi müddəti ərzində gəlir kimi tanınır.
- 17.17. Əksinə, müəyyən əməliyyatın kommersiya təsiri bir-biri ilə bağlı olan iki və ya daha çox əməliyyatlara eyni zamanda istinad edilmədən anlaşıla bilmədiyi halda, tanınma meyarları həmin

əməliyyatlara birlikdə tətbiq edilir. Xüsusilə, təşkilat malları sataraq, eyni zamanda, bu əməliyyatın mahiyyətini ləğv edən həmin malların gələcəkdə geri alınması üzrə əlavə müqavilə bağladıqda, tanınma meyarları həmin əməliyyatlara birlikdə tətbiq edilməlidir.

Malların satışı

17.18. Malların satışından gəlir bütün aşağıdakı şərtlər yerinə yetirildikdə tanınmalıdır:

- (a) qeyri-hökumət təşkilatı malların mülkiyyət hüququ ilə bağlı ciddi riskləri və mükafatları alıcıya təhvil verdikdə;
- (b) qeyri-hökumət təşkilatı mülkiyyət hüququ ilə bağlı idarəetmədə artıq iştirak etmədikdə və satılmış mallara faktiki nəzarəti saxlamadıqda
- (c) gəlir məbləğinin etibarlı ölçülməsi mümkün olduqda;
- (ç) qeyri-hökumət təşkilatı əməliyyatla bağlı iqtisadi səmərənin daxil olması yüksək ehtimallı olduqda; və
- (d) əməliyyatla bağlı çəkilməmiş xərclər və çəkilməli xərclərin etibarlı ölçülməsi mümkün olduqda

17.19. Mülkiyyət hüququ ilə bağlı mühüm risklərin və mülkiyyətlə bağlı mükafatların qeyri-hökumət təşkilatı tərəfindən alıcıya köçürülməsini qiymətləndirmək üçün əməliyyat şəraitinin təhlili aparılmalıdır. Bir çox hallarda, mülkiyyət hüququ ilə bağlı risklərin və faydaların ötürülməsi qanuni hüququn və mülkiyyətin ötürülməsi ilə eyni zamanda baş verir. Bu hal pərakəndə satış zamanı yaranır. Digər hallarda, mülkiyyət hüququ ilə bağlı risklərin və faydaların ötürülməsi qanuni hüququn və mülkiyyətin verilməsi ilə eyni zamanda baş vermir. Hazırkı Standartın maddələrinə əsasən tanınma meyarları qanuni mülkiyyət hüququnun deyil, mülkiyyət hüququ ilə bağlı risklərin və faydaların alıcıya ötürülməsi prosesində təcəssüm olunur.

17.20. Qeyri-hökumət təşkilatı mülkiyyət hüququ ilə bağlı olan ciddi riskləri öz ixtiyarında saxladıqda, əməliyyat satış hesab edilmir və bu əməliyyatdan yaranan gəlir tanınmır.

17.21. Qeyri-hökumət təşkilatı mülkiyyət hüququ ilə bağlı olan yalnız əhəmiyyətsiz riskləri və mükafatları öz ixtiyarında saxladıqda, bu cür əməliyyat satış hesab edilir və bu əməliyyatdan yaranan gəlir tanınır.

17.22. Malların satışından gəlir yalnız o zaman tanınır ki, əməliyyatla bağlı iqtisadi səmərə və ya xidmət potensialı qeyri-hökumət təşkilatına daxil olması ehtimalı olsun. Bəzi hallarda, tanınma ödəniş qəbul edilməyənədək və ya qeyri-müəyyənlik aradan qaldırılmayanədək mümkün olmaya bilər. Yalnız qeyri-müəyyənlik aradan qaldırıldıqdan sonra gəlir tanına bilər.

17.23. Artıq, malların satışı ilə bağlı gəlirə daxil edilmiş məbləğin yığılması barədə qeyri-müəyyənlik yarandıqda toplanması mümkün olmayan və ya ödənilməsi ehtimal edilməyən vəsait əvvəlcə tanınmış gəlir məbləğinə düzəlişdən daha çox xərc kimi tanınır.

Xidmətlərin göstərilməsi

17.24. Xidmətlərin göstərilməsi ilə bağlı olan əməliyyatın nəticəsinin etibarlı əsasda qiymətləndirilməsi mümkün olduqda, bu əməliyyatdan əldə olunan gəlir həmin əməliyyatın hesabat tarixinə olan yekunlaşma mərhələsinə istinadən tanınmalıdır. Əməliyyatın nəticəsi aşağıdakı şərtlər yerinə yetirildikdə düzgün qiymətləndirilə bilər:

- (a) gəlirin məbləğini etibarlı əsasda ölçmək mümkün olduqda;
- (b) təşkilatya əməliyyatla bağlı iqtisadi səmərə və ya xidmət potensialının daxil olması ehtimalı olduqda;
- (c) hesabat tarixində əməliyyatın yekunlaşma mərhələsi düzgün qiymətləndirilə bilindikdə; və

- (d) əməliyyatlar üçün çəkilmiş və əməliyyatı yekunlaşdırmaq üçün çəkiləcək xərclər etibarlı qiymətləndirilə bilindikdə
- 17.25. Əməliyyatın yekunlaşma mərhələsinə istinad etməklə gəlirin tanınması yekunlaşma metodunun faizi hesab olunur. Bu metoda əsasən gəlir xidmətlərin göstəriləndiyi hesabat dövrlərində tanınır.
- 17.26. Xidmətlərin göstərilməsi ilə bağlı gəlir – qeyri-hökumət təşkilatına yalnız əməliyyat ilə əlaqəli olan iqtisadi səmərənin və ya xidmət potensialının daxil olması ehtimalı olduqda tanınır. Bəzi hallarda, ödəniş qəbul edilməyənə və ya qeyri-müəyyənlik aradan qaldırılmayana qədər, bu, mümkün olmaya bilər. Yalnız qeyri-müəyyənlik aradan qaldırıldıqdan sonra gəlir tanına bilər.
- 17.27. Artıq, xidmətlərin göstərilməsi ilə bağlı gəlirə daxil edilmiş məbləğin yığılması barədə qeyri-müəyyənlik yarandıqda toplanması mümkün olmayan və ya ödənilməsi ehtimal edilməyən vəsait əvvəlcə tanınmış gəlir məbləğinə düzəliş kimi deyil, xərc kimi tanınır
- 17.28. Ümumiyyətlə, qeyri-hökumət təşkilatı əməliyyatda iştirak edən digər tərəflərlə aşağıdakı məqamları razılaşdırdıqdan sonra ölçməni etibarlı əsasda həyata keçirə bilər:
- (a) əməliyyatda iştirak edən hər bir tərəfin, onlar tərəfindən göstərəcəkləri və qəbul edəcəkləri xidmətlərlə bağlı qanuna müvafiq hüquqları;
 - (b) mübadilə edilməli olan vəsait; və
 - (c) hesablaşmanın üsulu və şərtləri.
- Bu adətən qeyri-hökumət təşkilatı üçün daxili maliyyə büdcəsinin və hesabat sisteminin tərtib olunması üçün lazımdır. Lazım gəldikdə təşkilat xidmətlər göstərildikcə gəlirlərin məbləğinə yenidən baxır və hesablamalara düzəliş edir. Bu cür təhlilin və yenidən qiymətləndirmənin aparılması zərurəti əməliyyatın nəticəsinin etibarlı səviyyədə qiymətləndirilməsinin mümkün olmadığını əks etdirmir
- 17.29. Əməliyyatın yekunlaşma mərhələsi müxtəlif metodlar əsasında müəyyənləşdirilə bilər. Qeyri-hökumət təşkilatı göstərilən xidmətlərin etibarlı əsasda ölçülməsini təmin edən metoddan istifadə edir. Əməliyyatın mahiyyətindən asılı olaraq, aşağıdakı metodlardan istifadə oluna bilər:
- (a) yerinə yetirilmiş işlərin sorğu metodu
 - (b) hazırkı tarixə göstərilmiş xidmətlərin göstəriləcək ümumi xidmətlərin həcminə faiz nisbəti metodu;
 - (c) hazırkı tarixə çəkilmiş məsrəflərin əməliyyat üzrə qiymətləndirilmiş ümumi məsrəflərə faiz nisbəti metodu. Hazırkı tarixə çəkilmiş məsrəflərə yalnız bu tarixə göstərilmiş xidmətləri əks etdirən məsrəflər aid edilir. Əməliyyat üzrə ümumi məsrəflərə isə yalnız göstərilmiş və ya göstərilməli olan xidmətləri əks etdirən məsrəflər daxil edilir.
- Sifarişçilərdən alınmış aralıq ödənişlər və avanslar, adətən göstərilmiş xidmətlərin həcmi əks etdirmir.
- 17.30. Xidmətlər müəyyənləşdirilmiş vaxt ərzində, qeyri-müəyyən sayda fəaliyyətlər yerinə yetirildikdə və yekunlaşma mərhələsini daha yaxşı göstərən digər metodun mövcudluğu haqqında sübut olmayana qədər gəlir müəyyənləşdirilmiş dövr ərzində bərabər hissələr metodu əsasında tanınır.
- 17.31. Xidmətin göstərilməsi üçün müəyyən dövr ərzində bir və ya bir neçə əməliyyatlar həyata keçirildikdə, gəlir bu əməliyyat və ya əməliyyatların bitdiyi anda tanınır. Bu əməliyyatlardan hər hansı biri digərlərindən daha əhəmiyyətli olduqda, gəlirin tanınması həmin əməliyyat tam icra olunanadək təxirə salınır.
- 17.32. Xidmətlərin göstərilməsi ilə bağlı əməliyyatın nəticəsinin etibarlı əsasda ölçülməsi mümkün olmadıqda, gəlir yalnız əvəzi ödənilə bilən tanınmış xərclərin həcminə uyğun olaraq tanınmalıdır.
- 17.33. Adətən, əməliyyatın yerinə yetirilməsinin ilkin mərhələlərində onun nəticəsinin etibarlı əsasda ölçülməsi mümkün deyil. Buna baxmayaraq, təşkilat tərəfindən əməliyyatın keçirildiyi zaman çəkilən məsrəflərin əvəzinin ödəniləcəyi ehtimal oluna bilər. Beləliklə, gəlir yalnız əvəzi ödənilə

bilən tanınmış xərclərin həcminə uyğun olaraq tanınır. Əməliyyatın nəticəsinin etibarlı əsasda ölçülməsinin mümkün olmaması səbəbindən hər-hansı mənfəət tanınmır

- 17.34. Əməliyyatın nəticəsinin etibarlı əsasda qiymətləndirilməsi mümkün olmadıqda və çəkilən məsrəflərin gələcəkdə əvəzinin ödəniləcəyi ehtimal olunmadıqda, gəlir tanınmır, məsrəflər isə xərc kimi tanınır. Müqavilənin nəticələrini etibarlı əsasda qiymətləndirməyə mane olan qeyri-müəyyənliklər aradan qaldırıldıqda, gəlir 17.32-ci maddəyə əsasən deyil, 17.24-cü maddəyə uyğun olaraq tanınır.

Faiz gəliri, royaltilər və dividendlər

- 17.35. Qeyri-hökumət təşkilatının aktivlərinin digər tərəflərin istifadəsindən yaranan faizlər, royalti və dividendlər formasında əldə olunan gəlir aşağıdakı bütün şərtlərin yerinə yetirildiyi təqdirdə, bu standartın 17.36-cı maddəsində müəyyən edilmiş qaydada tanınır:
- (a) əməliyyat ilə bağlı iqtisadi faydaların təşkilatya daxil olması ehtimalı olduqda;
 - (b) gəlirin məbləğini etibarlı ölçmək mümkün olduqda.
- 17.36. Qeyri-hökumət təşkilatının aktivlərinin digər tərəflərin istifadəsindən yaranan faizlər, royalti və dividendlər formasında əldə olunan gəlir aşağıdakı uçot prinsipləri əsasında tanınmalıdır:
- (a) Faiz gəliri aktivlər üzrə səmərəli gəlirləri nəzərə alan zaman kəsiyi prinsipi əsasında tanınmalıdır;
 - (b) Royaltilər müvafiq razılaşmanın mahiyyətinə uyğun olaraq, yaranan zaman tanınmalıdır; və
 - (c) Dividendlər və ya onların ekvivalentləri səhmdarlar və qeyri-hökumət təşkilatı tərəfindən bu dividendləri almaq hüququ əldə olunduqda tanınmalıdır
- 17.37. Aktivlər üzrə səmərəli gəlir dedikdə aktivlərin ilkin balans dəyərində bərabərləşdirmək məqsədilə aktivin xidmət müddəti ərzində gözlənilən gələcək pul vəsaitləri daxilolmalarının diskont edilməsi üçün tələb olunan faiz dərəcəsi başa düşülür. Faiz gəlirlərinə hər hansı bir diskontun amortizasiya məbləği, mükafat və ya borc qiymətli kağızlarının ilkin balans dəyəri ilə ödənilmə müddətində mövcud olan məbləği arasında digər fərqlər daxildir.
- 17.38. Ödənilməmiş faiz, faiz yaradan investisiya alınmamışdan əvvəl hesablandıqda daha sonra alınmış faiz alışdan əvvəlki və sonrakı dövrlərə bölünür. Yalnız alışdan sonrakı dövrə təsadüf edən hissə gəlir kimi tanınır.
- 17.39. Alışdan əvvəlki mənfəətdən qiymətli kağızlar üzrə dividendlər elan olunduqda həmin dividendlər qiymətli kağızların dəyərindən çıxılır. Əgər şərti əsaslanma istisna olmaqla, bu cür bölüşdürməni aparmaq çətin olarsa, dividendlər qiymətli kağızların dəyərinin bərpa oluna bilən hissəsini formalaşdıranaqədər gəlir kimi tanınır.
- 17.40. Royaltilər müvafiq müqavilənin şərtlərinə uyğun olaraq hesablanır və adətən müqavilənin mahiyyəti ilə əlaqəli olmayanadək həmin əsasda tanınır. Bəzi hallarda müqavilənin mahiyyətini nəzərə alaraq, bu gəlirin başqa sistemə uyğun və məqsədemüvafiq əsasda (hadisə və əməliyyatların hüquqi formasına deyil, iqtisadi mahiyyətinə görə üstünlüyün verilməsi prinsipinə uyğun olaraq) tanınması daha məqsədəuyğundur.
- 17.41. Qeyri-hökumət təşkilatının aktivlərinin digər tərəflərin istifadəsindən yaranan faizlər, royalti və dividendlər formasında əldə olunan gəlirlər yalnız əməliyyatla bağlı təşkilatya iqtisadi səmərənin və ya xidmət potensialının daxil olması ehtimalı olduqda tanınır. Bəzi hallarda, ödəniş qəbul edilməyə və ya qeyri-müəyyənlik aradan qaldırılmayana qədər, bu, mümkün olmaya bilər. Yalnız qeyri-müəyyənlik aradan qaldırıldıqdan sonra gəlir tanına bilər.

- 17.42. Artıq, qeyri-hökumət təşkilatının aktivlərinin digər tərəflərin istifadəsindən yaranan faizlər, royalti və dividendlər formasında əldə olunan gəlirə daxil edilmiş məbləğin yığılması barədə qeyri-müəyyənlik yarandıqda toplanması mümkün olmayan və ya ödənilməsi ehtimal edilməyən vəsait əvvəlcə tanınmış gəlir məbləğinə düzəlişdən daha çox xərc kimi tanınır.

Gəlirin açıqlanması

- 17.43. Qeyri-hökumət təşkilatı aşağıdakıları açıqlamalıdır:

- (a) Gəlirin tanınması üçün qəbul olunmuş mühasibat qaydalarını, o cümlədən, xidmətlərin göstərilməsi daxil olan əməliyyatlar zamanı yekunlaşma mərhələsini müəyyənləşdirmək üçün qəbul olunan metodlar;
- (b) Dövr ərzində tanınmış gəlirin hər bir mühüm kateqoriyası üzrə məbləğ, eləcə də aşağıdakı əməliyyatlardan yaranan gəlir:
 - (i) xidmətlərin göstərilməsi;
 - (ii) malların satışı;
 - (iii) faizlər
 - (iv) royaltilər
 - (v) dividendlər və ya onların ekvivalentləri; və
- (c) Gəlirin hər bir mühüm kateqoriyasına daxil olan malların və ya xidmətlərin mübadiləsindən yaranan gəlir məbləği..

- 17.44. Şərti öhdəliklər və şərti aktivlər zəmanət məsrəfləri, iddialar, cərimələr və mümkün zərərlərdən yarana bilər və onlar qeyri-hökumət təşkilatının maliyyə hesabatlarında tanınan gəlirə təsir göstərə bilər. *“Qiymətləndirilmiş öhdəliklər, şərti öhdəliklər və şərti aktivlər”* adlı bu Standartın 15–ci bölməsinin hər hansı şərti öhdəliklərin və şərti aktivlərin açıqlanmasına dair təlimatlar əks olunmuşdur.

BÖLMƏ 18

“Qeyri-birja əməliyyatları üzrə gəlirlər”

Təyinat və tətbiq sahəsi

- 18.1 Qeyri-hökumət təşkilatı bu bölməni qeyri-birja əməliyyatları üzrə yaranan gəlirlərə dair maliyyə hesabatları, eləcə də, daxilolma və üzvlük haqlarının yığılması, habelə, üçüncü tərəflərdən ianələrin alınması üçün tətbiq etməlidir.
- 18.2 Qeyri-hökumət təşkilatına daxil olan gəlirlər həm birja, həm də qeyri-birja əməliyyatları üzrə yarandığı halda, qeyri-hökumət təşkilatlarının gəlirlərinin əksər hissəsi, adətən aşağıdakı kimi qeyri-birja əməliyyatları üzrə müəyyən edilir:
- (a) daxilolma və üzvlük haqlarından; və
 - (b) transferlər (nağd və nağdsız), o cümlədən, grantlar, borcların silinməsi, cərimələr, miras, hədiyyələr, ianələr, habelə, natural formada olan məhsul və xidmətlərdən.

Əsas anlayışlar

- 18.3 Bu standartda istifadə edilmiş əsas anlayışlar aşağıdakı mənaları ifadə edir:

Köçürülmüş aktivlər ilə bağlı şərait elə şərtləri özündə əks etdirir ki, bu zaman aktivdə təcəssüm olunan gələcək iqtisadi səmərələr və ya xidmət potensialının alıcı (indossat) tərəfindən mənimsənilməsi tələb olunur və ya gələcək iqtisadi səmərələr və ya xidmət potensialı satıcıya (indossant) qaytarılmalıdır.

Aktiv üzərində nəzarət təşkilatın aktivdən istifadə edə və ya onun məqsədlərinə uyğun olaraq digər üsulla faydalana bildiyi və başqalarının həmin aktivdən kənarlaşdırma və ya onun istifadəsinə çıxışı digər üsulla tənzimləyə bildiyi zaman yaranır.

Cərimələr məhkəmə və ya digər hüquq tətbiqedicisi orqan tərəfindən müəyyən edildiyi kimi qanun və qaydaların şərtlərinin pozulması nəticəsində qeyri-hökumət təşkilatlar tərəfindən alınmış və ya alınmalı olan iqtisadi səmərələr və ya xidmət potensialıdır.

Köçürülmüş aktivlər ilə bağlı məhdudiyyətlər köçürülmüş aktivin istifadə edilə bildiyi məqsədləri məhdudlaşdıran və ya genişləndirən şərtlərdir, lakin müəyyən edilmiş qaydada proses həyata keçirilmədiyi təqdirdə bu şərtlər gələcək iqtisadi səmərələr və ya xidmət potensialının satıcıya (indossant) qaytarılmasının tələb olunduğunu vurğulamır.

Köçürülmüş aktivlər ilə bağlı şərtlər qanun və ya qaydalarda və ya mütləq şərtli razılaşmalarda, xarici təşkilatlar tərəfindən hesabat verən təşkilatya köçürülmüş aktivin istifadəsi ilə bağlı üzərinə öhdəlik götürülməsini təcəssüm etdirən şərtlərdir.

Köçürmələr (Transferlər) daxilolma və üzvlük haqlarından fərqli olaraq, qeyri-birja əməliyyatlarından yaranan gələcək iqtisadi səmərələrin və ya xidmət potensialının daxil olmalarıdır.

Qeyri-birja əməliyyatları

- 18.4 Qeyri-Hökumət təşkilatı aşağıdakı şərtlər vasitəsilə hər-hansı əməliyyatın qeyri-birja əməliyyatı olub-olmamasını qiymətləndirməlidir:

- (a) Təqribən eyni dəyərin mübadilə edildiyi aydın olduqda, bunlar birja əməliyyatlarıdır və bu standartın digər bölmələri çərçivəsində əhatə olunur;
- (b) Qeyri-hökumət təşkilatı aldığı resursların əvəzində heç bir və ya nominal dəyər ödədikdə, bunlar qeyri-birja əməliyyatlarıdır və hazırkı standartın bölməsi tətbiq sahəsinə daxildir;
- (c) Qeyri-hökumət təşkilatı aldığı resursların müqabilində müəyyən qədər vəsait ödədikdə, lakin, həmin vəsait alınan resursların ədalətli dəyərində təqribən bərabər olmadıqda, qeyri-hökumət təşkilatı birja və qeyri-birja əməliyyatlarının vəhdətinin mövcud olub-olmamasını müəyyən edir və əməliyyatın hər bir komponenti bu standartın müvafiq bölmələrinə uyğun olaraq ayrıca tanınmalıdır; və
- (d) Əməliyyatların birja və ya qeyri-birja əməliyyatları olması dərhal aydın olmadıqda, əməliyyatların mahiyyətinin təhlili onların birja və ya qeyri-birja əməliyyatları olmasını müəyyən etməlidir. Əməliyyatın mahiyyət etibarilə birja və ya qeyri-birja əməliyyatı olmasını müəyyən edən zaman peşəkar mülahizələrdən istifadə olunur.

Gəlir

- 18.5 Qeyri-hökumət təşkilatı tərəfindən dövlət agentı, digər dövlət təşkilatı, digər qeyri-hökumət təşkilatı və ya digər üçüncü tərəf qismində topladığı vəsaitlər hesabat təqdim edən təşkilatın gəlirləri hesab edilmir.
- 18.6 Qeyri-hökumət təşkilatı qeyri-birja əməliyyatları vasitəsilə yaranan gəlirlər üzrə müəyyən xərclər sərf edərsə, gəlir gələcək iqtisadi səmərənin və ya xidmət potensialının ümumi daxilolmaları ilə əməliyyat xərcləri kimi tanınan resursların xaric olmaları arasında fərq kimi müəyyən edilir.
- 18.7 Çatdırılma və quraşdırma xərcləri Standartın "Torpaq, tikili və avadanlıqlar" adlı 12-ci bölməsinə uyğun olaraq tanınan məbləğə daxil edilir.

Şərtlər

- 18.8 Şərtlər, yalnız, köçürülən aktivlərin qəbul edən şəxs (indossat) tərəfindən istifadəsinə dair qanunlar, normativlər və ya kənar tərəflər ilə icrası icbari olan müqavilələr vasitəsilə şərtlər müəyyən edildikdə yaranır. Şərait qəbul edən şəxs və ya onun nəzarət etdiyi təşkilat tərəfindən tətbiq edilən köçürülən aktiv üzrə istifadə şərtləri əsasında yaranmır.
- 18.9 Konstruktiv öhdəliklər şərtlər üzrə yaranmır. Standartın "Qiymətləndirilmiş öhdəliklər, şərti öhdəliklər və şərti aktivlər" adlı 15-ci bölməsi konstruktiv öhdəliklərin tanınmasını və ölçülməsini tələb edir.

Köçürülmüş aktivlər ilə bağlı şərait

- 18.10 Köçürülmüş aktivlər ilə bağlı şərait (bundan sonra, şərait) qeyri-hökumət təşkilatından, müəyyən edilən qaydada, aktivlərin gələcək iqtisadi səmərəsini və ya xidmət potensialını istehlak etməyi və ya şəraitin pozulması təqdirdə gələcək iqtisadi səmərəni və ya xidmət potensialını indossanta (köçürmə edən tərəfə) qaytarmağı tələb edir. Bu baxımdan, indossat (qəbul edən tərəf) şəraitin şamil edildiyi aktiv üzrə nəzarət hüququ əldə etdikdən sonra gələcək iqtisadi səmərəni və xidmət potensialını üçüncü tərəflərə köçürmək üzrə cari öhdəliyə malik olur.
- 18.11 İnzibati cəhətdən münasiblik baxımından, köçürülmüş aktiv və ya digər iqtisadi səmərə və ya xidmət potensialı başqa məqsədlər üçün köçürülməsi səbəbindən digər aktivlər üzrə qaytarılacaq məbləğin çıxılması ilə səmərəli şəkildə geri ödənildikdə, hesabat təqdim edən qeyri-hökumət təşkilatı özünün maliyyə hesabatlarında ümumi məbləği tanımalıdır.

Köçürülmüş aktivlər ilə bağlı məhdudiyyətlər

- 18.12 Köçürülmüş aktivlər üzrə məhdudiyyətlər (bundan sonra, məhdudiyyətlər) aktivin müəyyən olunan qaydada təmin edilmədiyi təqdirdə köçürülmüş aktivlərin və ya digər gələcək iqtisadi səmərənin və ya xidmət potensialının köçürməni edən tərəfə geri qaytarılmasını tələb etmir. Bu baxımdan,

qəbul edən tərəf məhdudiyyətin şamil edildiyi aktiv üzrə nəzarət hüququ əldə etdikdən sonra gələcək iqtisadi səmərəni və xidmət potensialını üçüncü tərəflərə köçürmək üzrə cari öhdəliyə malik olmur.

Mahiyyətin formadan üstünlüyü

- 18.13 Şərtlərin şərait və ya məhdudiyyət olduğunu müəyyən edən zaman şərtlərin sadəcə olaraq formasını deyil, məzmununun mahiyyətini də nəzərdən keçirmək lazımdır.

Qeyri-birja əməliyyatları üzrə resursların ilkin daxilolmalarının təhlili

- 18.14 Nizamnamə kapitalının yaradılması və ya artırılması məqsədilə qeyri-hökumət təşkilatının təsisçiləri tərəfindən edilən ayırmalar gəlirlərin artması ilə nəticələnmədiyi üçün hər bir əməliyyat təhlil edilir və təsisçilərin etdiyi istənilər ayırmalar ayrıca uçota alınır. Əməliyyatların uçotuna dair tələblər standartın 13.15 - 13.49-cu maddələrində göstərilmişdir.

Aktivlərin tanınması

- 18.15 Natural formada olan xidmətlər istisna olmaqla, qeyri-birja əməliyyatları üzrə aktiv anlayışına uyğun gələn resursların daxil olması, yalnız və yalnız, aşağıdakı şərtlər çərçivəsində aktiv kimi tanınmalıdır:
- (a) Aktiv ilə bağlı olan gələcək iqtisadi səmərənin və xidmət potensialının qeyri-hökumət təşkilatına daxil olması ehtimalı mövcud olduqda; və
 - (b) Aktivin ədalətli dəyəri etibarlı şəkildə ölçülə bildikdə.

Aktiv üzərində nəzarət

- 18.16 Resursların qeyri-hökumət təşkilatına köçürülməsi niyyətinin açıqlanması, öz-özlüyündə, resursların indossat (qəbul edən şəxs) tərəfindən nəzarət edilən resurslar kimi müəyyən edilməsi üçün kifayət etmir. Köçürmə razılaşması resursların köçürülməsindən əvvəl tələb edildikdə, indossat (alıcı) olan qeyri-hökumət təşkilatı müvafiq razılaşma icbari xarakter daşımadan resursları nəzarət edən resurslar kimi müəyyənləşdirməməlidir. Qeyri-hökumət təşkilatı, resurslar üzrə icrası icbari olan tələbə malik olmadıqda, indossantın (köçürməni edən şəxsin) sözügedən resurslara çıxış imkanını istisna edə və ya tənzimləyə bilməz.

Ötən dövrün hadisələri

- 18.17 Aktiv üzərində nəzarət hüququ yaradan keçmiş dövrün hadisələrinə alış, vergi hadisəsi və ya transfer daxil ola bilər. Gələcəkdə baş verməsi gözlənilən əməliyyatlar və ya hadisələr, öz-özlüyündə, aktivlər yaratmırlar.

Resursların daxil olması mümkünlüyü

- 18.18 Resursların daxil olması mümkünlüyü resursların daxil olması ehtimalının onların daxil olmaması ehtimalından çox olması deməkdir. Qeyri-hökumət təşkilatı resursların daxil olması mümkünlüyünü müəyyən edən zaman resursların oxşar daxil olmaları üzrə keçmiş təcrübəsinə və mövcud və ya potensial üzv və ya köçürməni edən şəxs baxımından gözləntilərinə əsaslanmalıdır.

Şərti aktivlər

- 18.19 Aktivin əsas xüsusiyyətlərinə malik olan lakin, tanınma meyarlarına uyğun gəlməyən maddələr Standartın "Qiyətləndirilmiş öhdəliklər, şərti öhdəliklər və şərti aktivlər" adlı 16-cı bölməsinin tələblərinə əsasən qeydlərdə şərti aktiv kimi açıqlana bilər.

Əməliyyatın birja və qeyri-birja komponentləri

- 18.20 Aktiv həm birja, həm də qeyri-birja komponentlərinə malik əməliyyat çərçivəsində əldə edildikdə, qeyri-hökumət təşkilatı birja komponentini bu standartın digər bölmələrinə uyğun olaraq tanıyır. Qeyri-birja komponenti bu bölmənin prinsip və tələblərinə uyğun olaraq tanınır. Əməliyyatın xarakterik birja və ya qeyri-birja komponentlərinə malik olmasını müəyyən etmək məqsədilə mülahizələrdən istifadə edilir. Birja və ya qeyri-birja komponentlərini fərqləndirmək mümkün olmadıqda isə əməliyyat qeyri-birja əməliyyatı kimi nəzərdən keçirilir.

İlkin tanınma zamanı aktivlərin ölçülməsi

- 18.21 Qeyri-birja əməliyyatı vasitəsilə əldə edilən aktiv ilkin olaraq onun alış tarixinə olan ədaləti dəyəri ilə ölçülməlidir.

Qeyri-birja əməliyyatları üzrə gəlirlərin tanınması

- 18.22 Qeyri-birja əməliyyatı üzrə daxil olan və aktiv kimi tanınan resurslar (eyni daxilolma üzrə tanınan öhdəlik istisna olmaqla) gəlir kimi tanınmalıdır.
- 18.23 Qeyri-hökumət təşkilatı qeyri-birja əməliyyatı üzrə daxil olan və aktiv kimi tanınan resurslar baxımından öhdəlik kimi tanınan cari məsuliyyətlərin yerinə yetirərsə, o zaman, tanınan öhdəliyin balans dəyərini azaltmalı və müvafiq azalmaya bərabər olan gəlirin məbləğini tanımalıdır.
- 18.24 Gəlirin tanınması vaxtı şəraitin xüsusiyyətindən və onların yerinə yetirilməsindən asılıdır.

Qeyri-birja əməliyyatları üzrə gəlirlərin ölçülməsi

- 18.25 Qeyri-birja əməliyyatı üzrə gəlirlər qeyri-hökumət təşkilatı tərəfindən tanınan aktivlərin dəyərində olan artım ilə ölçülməlidir.

Öhdəlik kimi tanınan cari məsuliyyətlər

- 18.26 Qeyri-birja əməliyyatı üzrə yaranan və öhdəlik meyarlarına uyğun gələn cari məsuliyyətlər, yalnız və yalnız, aşağıdakı şərtlər daxilində öhdəlik kimi tanınmalıdır:
- (a) Məsuliyyətin yerinə yetirilməsi üçün gələcək iqtisadi səmərəni və ya xidmət potensialını təcəssüm etdirən resursların xaric olmasının tələb ediləcəyi ehtimal olunduqda; və
 - (b) Öhdəliyin məbləği üzrə etibarlı qiymətləndirmələr aparıla bildikdə.
- 18.27 Hesabat təqdim edən qeyri-hökumət təşkilatı resursları icrası icbari olan köçürmə razılaşmasından əvvəl qəbul edərsə, o zaman, razılaşmanın icbari xarakter almasına qədər, qabaqcadan qəbul edilən resurslar üzrə öhdəliyi tanıyır.

Köçürülmüş aktivlər üzrə şərait

- 18.28 Köçürülmüş aktivlər üzrə şərait ilkin olaraq Standartın 18.26-cı maddəsinə əsasən tanınmalı olan cari məsuliyyətlər yaradacaqdır.
- 18.29 Şərtlərin şərait və ya məhdudiyyətlər yaratmasını müəyyən etmək məqsədilə, qeyri-hökumət təşkilatı resursların daxil olması ilə əlaqəli olan hər bir şərti təhlil etməlidir.

İlkin tanınma zamanı öhdəliklərin ölçülməsi

- 18.30 Öhdəlik kimi tanınan məbləğ hesabat tarixi üzrə cari məsuliyyətin yerinə yetirilməsi üçün tələb olunan məbləğin ən münasib qiymətləndirilməsini əks etdirməlidir.

Transferlər

- 18.31 Bölmənin 18.33-cü maddəsinə uyğun olaraq, köçürülmüş resurslar aktiv anlayışına uyğun gəldikdə və aktiv kimi tanınma meyarlarına cavab verdikdə, qeyri-hökumət təşkilatı transferlər ilə əlaqədar olan aktivləri tanımalıdır.
- 18.32 Transferlər qrantları, borcların bağışlanılmasını, cərimələri, mirasları, hədiyyələri, ianələri və natural formada olan məhsul və xidmətləri əhatə etməlidir.
- 18.33 Razılaşmanın şərtlərinə əsasən indossat (alıcı tərəf) olan qeyri-hökumət təşkilatı əldə edilən resursların müqabilində onların dəyərində təqribən bərabər məbləğ ödəməli olarsa, o zaman, sözügedən razılaşma transfer razılaşması deyil, birja əməliyyatı üzrə müqavilə olacaq və Standartın "Birja əməliyyatları üzrə gəlirlər" adlı 17-ci bölməsinə uyğun olaraq uçota alınacaqdır.

Köçürülmüş aktivlərin ölçülməsi

- 18.34 Bölmənin 18.21-ci maddəsinin tələblərinə uyğun olaraq, köçürülmüş aktivlər onların əldə etmə tarixinə olan ədalətli dəyəri əsasında ölçülür. Qeyri-hökumət təşkilatları aktivlərin tanınması və ölçülməsi məqsədilə bu Standarta uyğun olan uçot siyasətləri hazırlamalıdır.

Borcların bağışlanılması və öhdəliyin qəbul edilməsi

- 18.35 Keçmiş borclar, artıq, öhdəlik anlayışına uyğun olmadıqda və ya öhdəlik kimi tanınma meyarlarına cavab vermədikdə, qeyri-hökumət təşkilatları borcların bağışlanılması üzrə gəlirləri tanımalıdır. Lakin, bu zaman, borcların bağışlanılması nizamnamə kapitalının artırılması məqsədilə təsisçilər tərəfindən edilən ayırmalar anlayışına uyğun gəlməməlidir.
- 18.36 Borcların bağışlanılması üzrə yaranan gəlirlər bağışlanan borcların ədalətli dəyəri əsasında ölçülür. Bu, adətən, bağışlanan borcların balans dəyəri olacaqdır.

Cərimələr

- 18.37 Debitor borclar aktiv anlayışına uyğun gəldikdə və Standartın 18.15-ci maddəsinə uyğun olaraq aktiv kimi tanınma meyarlarına cavab verəndə, cərimələr gəlir kimi tanınır. Cərimələr üzrə yaranan aktivlər resursların qeyri-hökumət təşkilatına daxil olması üzrə ən münasib qiymətləndirmələr əsasında ölçülür.

Miras

- 18.38 Aktiv anlayışına uyğun gələn miras aktiv kimi, gələcək iqtisadi səmərənin və ya xidmət potensialının təşkilatya daxil olması ehtimalı mövcud olduqda və aktivin ədalətli dəyəri etibarlı şəkildə ölçülə bildikdə gəlir kimi tanınır.
- 18.39 Miras alınan və ya alınacaq resursların ədalətli dəyəri ilə ölçülür. Miras aktivlərin ədalətli dəyəri standartın 18.42-ci maddəsində əks olunan hədiyyə və ianələrdə olduğu kimi müəyyən edilir.

Hədiyyə və ianələr, o cümlədən, natural məhsullar

- 18.40 Pul vəsaitləri və ya digər monetar aktivlərin hədiyyələri və ianələri, habelə, natural məhsullar üçün gələcək iqtisadi fayda və ya xidmət potensialı təcəssüm etdirən resurslar üzrə nəzarət yaradan ötən dövrə dair hadisələr, adətən, hədiyyə və ya ianələrin alınmasıdır. Natural xidmətlərin hədiyyəsi və ya ianəsinin tanınması standartın aşağıdakı 18.41 və 18.42 -ci maddələrində göstərilmişdir.

- 18.41 Hədiyyə və ianələri (natural formada olanlar istisna olmaqla) aktiv kimi, gələcək iqtisadi səmərənin və ya xidmət potensialının qeyri-hökumət təşkilatına daxil olması ehtimalı mövcud olduqda və aktivin ədalətli dəyəri etibarlı şəkildə ölçülə bildikdə gəlir kimi tanınır.
- 18.42 İlk tanınma zamanı hədiyyə və ianələr, o cümlədən, natural formada olan məhsullar onların əldə etmə tarixinə olan ədalətli dəyəri (hər hansı aktiv bazara istinad etməklə və ya qiymətləndirmə yolu ilə müəyyən edilə bilər) ilə ölçülür.

Natural xidmətlər

- 18.43 Qeyri-hökumət təşkilatı natural xidmətləri gəlir və aktiv kimi tanıya bilsə də, bu, məcburi şəkildə tələb olunmur.
- 18.44 Natural xidmətlər sinfini əhatə edən uçot siyasəti hazırlayan zaman qeyri-hökumət təşkilatı müxtəlif amilləri, o cümlədən, müvafiq natural xidmətlərin qeyri-hökumət təşkilatının maliyyə vəziyyətinə, fəaliyyətinə və pul vəsaitləri hərəkətinə təsirini nəzərdən keçirməlidir. Natural xidmətlər sinfinin tanınıb-tanınmamağına dair qərar qəbul edərkən, oxşar mühitdə fəaliyyət göstərən oxşar təşkilatların təcrübəsi də nəzərdən keçirilməlidir.

Şifahi Öhdəliklər

- 18.45 Şifahi öhdəliklər sifarişçi qeyri-hökumət təşkilatı aktivlərin köçürülməsi ilə bağlı icrası icbari olmayan öhdəliklərdir. Qeyri-hökumət təşkilatı şifahi öhdəlikləri aktiv və ya gəlir kimi tanımamalıdır. Şifahi öhdəlik üzrə maddə nəticə etibarilə sifarişçi təşkilatya köçürülsə, standartın yuxarıda qeyd edilən 18.40 - 18.42-ci maddələrinə uyğun olaraq hədiyyə və ya ianə kimi tanınacaqdır. Standartın "Qiymətləndirilmiş öhdəliklər, şərti öhdəliklər və şərti aktivlər" adlı 15-ci bölməsinin tələblərinə uyğun olaraq şifahi öhdəliklər açıqlamaları şərti aktivlər kimi qəbul edə bilər.

Daxilolma və üzvlük haqları

- 18.46 Gəlirin tanınması göstərilən xidmətlərin xüsusiyyətindən asılıdır. Əgər haqlar yalnız üzvlük haqlarını əhatə edərsə və digər bütün xidmətlər və ya məhsulların haqqı ayrıca ödənilirsə və ya ayrıca illik abunələr mövcuddursa, o zaman, haqlar onların toplanma bilməsi ilə bağlı heç bir əhəmiyyətli qeyri-müəyyənliklər mövcud olmadıqda gəlir kimi tanınır. Əgər haqlar üzvlük dövrü ərzində üzvə xidmətlərdən və ya nəşrlərdən istifadə etmək və ya üzv olmayan şəxslər ilə müqayisədə aşağı qiymətlə məhsul və ya xidmətlər almaq hüququ verərsə, o zaman, onlar verilən mükafatların müddətini, xüsusiyyətini və dəyərini əks etdirməklə tanınırlar.

Köçürmələrin qabaqcadan alınması

- 18.47 Qeyri-hökumət təşkilatı resursları köçürmə üzrə razılaşmalar icbari xarakter daşımazdan əvvəl alarsa, o zaman, resurslar aktiv anlayışına uyğun gəldikdə və aktiv kimi tanınmaq meyarlarına cavab verdikdə onlar aktiv kimi tanınır. Qeyri-hökumət təşkilatı, həmçinin, köçürmə üzrə razılaşmalar icbari xarakter daşımazdan əvvəl qabaqcadan qəbul edilmiş öhdəlikləri də tanıyacaqdır.

Açıqlamalar

- 18.48 Qeyri-hökumət təşkilatı ümumi məqsədli maliyyə hesabatlarında və ya müvafiq qeydlərdə aşağıdakıları açıqlamalıdır:
- (a) Əsas siniflər üzrə aşağıdakıları ayrıca göstərməklə hesabat dövründə tanınan qeyri-birja əməliyyatları üzrə gəlirlərin məbləğini:

- (i) daxilolma və üzvlük haqları, bu cür haqların əsas siniflərini ayrıca göstərməklə (əgər mövcuddursa); və
- (ii) Köçürmələr, köçürmə üzrə əsas gəlirlər siniflərini ayrıca göstərməklə.
- (b) Qeyri-birja gəlirləri üzrə tanınan debitor borcların həcmi;
- (c) Şəraitin təsirinə məruz qalan köçürülmüş aktivlər üzrə tanınan öhdəliklərin həcmi;
- (d) Məhdudiyyətlərin təsirinə məruz qalan tanınan aktivlərin həcmi və müvafiq məhdudiyyətlərin xüsusiyyətləri;
- (e) Qeyri-birja əməliyyatları üzrə qabaqcadan alınmasının mövcudluğu və həcmi; və
- (f) Hər hansı silinən öhdəliklərin həcmi.

18.49 Qeyri-hökumət təşkilatı qeydlərdə aşağıdakıları açıqlamalıdır:

- (a) Qeyri-birja əməliyyatları üzrə gəlirlərin tanınması üçün qəbul edilən uçot siyasətləri;
- (b) Qeyri-birja əməliyyatları üzrə əsas gəlir sinifləri üçün daxil olan resursların ədalətli dəyərinin ölçüldüyü metod;
- (c) Alınan natural xidmətləri ayrıca göstərməklə əsas miras, hədiyyə və ianə siniflərinin xüsusiyyəti və növləri;

BÖLMƏ 19

“Borclara aid edilən xərclər”

Təyinat və tətbiq sahəsi

- 19.1 Qeyri-Hökumət Təşkilatları bu Bölməni borclar üzrə məsrəflərin uçotda əks etdirilməsi məqsədilə tətbiq etməlidir.

Əsas anlayışlar

- 19.2 Bu Standartda istifadə olunan terminlər aşağıdakı mənaları ifadə edir:

Borclar üzrə məsrəflər təşkilat tərəfindən maliyyə vəsaitlərinin borca götürülməsi ilə əlaqədar yaranmış faizlər və onunla bağlı digər məsrəflərdir.

Borclar üzrə məsrəflər

- 19.3 Borclar üzrə məsrəflərə aşağıdakılar daxil ola bilər, lakin bu məsrəflər aşağıdakılarla məhdudlaşmır:
- (a) bank overdraftı və qısamüddətli və uzunmüddətli borclar üzrə faizlər;
 - (b) borclar ilə bağlı endirimlər və ya mükafatların amortizasiyası;
 - (c) borcların alınmasının təşkili ilə bağlı çəkilməmiş əlavə məsrəflərin amortizasiyası; və
 - (d) faiz xərclərinə düzəliş kimi qəbul edildiyi dərəcədə, xarici valyutada götürülmüş borclardan yaranan məzənnə fərqləri

Tanınma

- 19.4 Borclar üzrə məsrəflər, kapitallaşdırılan hissəsi istisna olmaqla, çəkildiyi dövrlərin xərcləri kimi tanınmalıdır.
- 19.5 Kvalifikasiya olunan aktivin əldə olunması, tikilməsi və ya istehsalı ilə birbaşa əlaqəli olan borclar üzrə məsrəflər, həmin aktivin dəyərinin bir hissəsi kimi kapitallaşdırılmalıdır. Kapitallaşdırılmasına yol verilən borclar üzrə məsrəflərin məbləği bu Bölməyə əsasən müəyyən olunmalıdır.
- 19.6 Yol verilən alternativ uçot qaydasına uyğun olaraq, aktivin əldə olunması, tikilməsi və ya istehsalı ilə birbaşa əlaqəli olan borclar üzrə məsrəflər, həmin aktivin dəyərinə daxil edilir. Borclar üzrə məsrəflər yalnız, onların qeyri-hökumət təşkilatına gələcəkdə iqtisadi səmərə gətirəcəyi ehtimal olunduqda və məsrəflər etibarlı səviyyədə qiymətləndirilə bildikdə aktivin dəyərinin bir hissəsi kimi kapitallaşdırıla bilər. Digər borclar üzrə məsrəflər çəkildiyi dövrlərin xərcləri kimi tanınmalıdır.

Kapitallaşdırılmasına yol verilən borclar üzrə məsrəflər

- 19.7 Kvalifikasiya olunan aktivin alınması, inşası və ya istehsalı ilə birbaşa əlaqəli olan borclar üzrə məsrəflər həmin aktiv üzrə məsrəflərin yaranmadığı təqdirdə qaçılması mümkün olan məsrəflərdir. Qeyri-hökumət təşkilatı müəyyən şərtlərə cavab verən aktivin əldə olunması üçün xüsusi olaraq borc aldıqda, həmin aktiv ilə əlaqədar borclar üzrə məsrəflər dəqiq müəyyən oluna bilər.
- 19.8 Borc vəsaitləri xüsusi olaraq kvalifikasiya olunan aktivin əldə olunması məqsədi ilə alındıqda, aktiv üzrə kapitallaşdırılmasına yol verilən borclara aid məsrəflərin məbləği, həmin borc

vəsaitlərinin müvəqqəti investisiyasından əldə olunan hər hansı investisiya gəliri çıxılaraq, dövr ərzində borc vəsaitləri ilə əlaqədar yaranmış faktiki məsrəflər kimi müəyyən olunmalıdır.

- 19.9 Borc vəsaitləri ümumi məqsədlər üçün əldə edildikdə və kvalifikasiya olunan aktivin əldə olunması üçün istifadə olunduqda, kapitallaşdırılmasına yol verilən borclar üzrə məsrəflərin məbləği həmin aktivə çəkilən məsrəflərə kapitallaşdırma dərəcəsinin tətbiqi vasitəsilə müəyyən olunmalıdır. Kapitallaşdırma dərəcəsi, xüsusi olaraq kvalifikasiya olunan aktivin əldə olunması üçün alınan borc vəsaitlərinin məbləği çıxılmaqla, qeyri-hökumət təşkilatının dövr ərzində ödənilməmiş qalan borc vəsaitlərinə tətbiq oluna bilən borclar üzrə məsrəflərin orta çəkili dərəcəsi olmalıdır. Dövr ərzində borclar üzrə məsrəflərin kapitallaşdırılmış məbləği həmin dövr ərzində yaranmış borclar üzrə məsrəflərin ümumi məbləğindən artıq olmamalıdır.

Kapitallaşdırmanın başlanması

- 19.10 Borclar üzrə məsrəflərin kvalifikasiya olunan aktivin dəyərinin bir hissəsi kimi kapitallaşdırılması aşağıdakı hallarda başlanır:
- (a) həmin aktiv üzrə məsrəflər yarandıqda;
 - (b) borclar üzrə məsrəflər yarandıqda; və
 - (c) aktivin təyinatı üzrə istifadəsinə və ya satışa hazırlanması üçün lazım olan fəaliyyətlər həyata keçirildikdə
- 19.11 Kvalifikasiya olunan aktiv üzrə məsrəflərə yalnız pul ödənişləri, digər aktivlərin köçürülməsi və ya üzərinə faiz öhdəliklərinin götürülməsi ilə nəticələnən məsrəflər daxildir. Dövr ərzində aktivin orta balans dəyəri, daha əvvəl kapitallaşdırılmış borclar üzrə məsrəflər daxil olmaq şərti ilə, adətən həmin dövrdə kapitallaşdırma dərəcəsinin tətbiq olunduğu məsrəflərin təqribi məbləğinə bərabər sayılır.
- 19.12 Aktivin təyinatı üzrə istifadəsi və ya satışa hazırlanması üçün həyata keçirilməli olan fəaliyyətlərə aktivin fiziki olaraq yaradılmasına qədər həyata keçirilən texniki və inzibati işlər daxildir. Lakin, aktivin vəziyyətini dəyişdirən istehsal və ya modifikasiya işləri həyata keçirilmədən aktivin saxlanması bu fəaliyyətlərə aid deyil.

Kapitallaşdırmanın tam dayandırılması

- 19.13 Borclar üzrə məsrəflərin kapitallaşdırılması obyekt üzərində aparılan fəal işlərin dayandırıldığı və xərclərin hesablandığı uzadılmış müddət ərzində dayandırılmalıdır,
- 19.14 Borclar üzrə məsrəflər aktivin təyinatı üzrə istifadəsi və ya satışa hazırlanması üçün həyata keçirilməli olan fəaliyyətlərin dayandırıldığı müddətlər ərzində yarandıqda həmin məsrəflər kapitallaşdırılmasına yol verilən məsrəflər kimi təsnifləşdirilmir. Lakin, borclar üzrə məsrəflərin kapitallaşdırılması adətən əhəmiyyətli texniki və inzibati işlərin həyata keçirildiyi dövr ərzində dayandırılır. Borclar üzrə məsrəflərin kapitallaşdırılması həmçinin müvəqqəti gecikmə, aktivin təyinatı üzrə istifadəsi və ya satışa hazırlanması prosesinin bir hissəsini təşkil etdiyi hallarda dayandırılır.
- 19.15 Borclar üzrə məsrəflərin kapitallaşdırılması, kvalifikasiya olunan aktivin təyinatı üzrə istifadəsi və ya satışa hazırlanması üçün həyata keçirilməli olan bütün fəaliyyətlərin praktiki olaraq tamamlandığı zaman tam dayandırılmalıdır.

Məlumatın açıqlanması

- 19.16 Maliyyə hesabatlarında aşağıdakı məlumatlar açıqlanmalıdır:

- (a) borclar üzrə məsrəflər ilə bağlı qəbul edilən uçot siyasəti;
- (b) dövr ərzində kapitallaşdırılan borclar üzrə məsrəflərin məbləği; və
- (c) kapitallaşdırılmasına yol verilən borclar üzrə məsrəflərin məbləğinin müəyyən olunması üçün istifadə edilən kapitallaşdırma dərəcəsi (kapitallaşdırma dərəcəsinin ümumilikdə götürülən borc vəsaitlərinə tətbiq edilməsi zərurəti yarandıqda)

BÖLMƏ 20

“İşçilərin mükafatlandırılması”

Təyinat və tətbiq sahəsi

- 20.1 Qeyri-hökumət təşkilatı bu bölməni işçilərin qısamüddətli mükafatlandırılmasının uçotu zamanı tətbiq etməlidir
- 20.2 Bu bölmənin məqsədi işçilərin mükafatlandırılması üzrə uçot qaydalarını və məlumatların açıqlanmasını müəyyən etməkdir. Bu bölmə qeyri-hökumət təşkilatından aşağıdakıların tanınmasını tələb edir:
- (a) öhdəlik – işçi gələcəkdə ödəniləcək mükafatlandırma əvəzinə xidmət göstərdiyi zaman; və
 - (b) xərc – qeyri-hökumət təşkilatı, işçinin mükafatlandırma əvəzinə gördüyü xidmətin nəticəsi olan iqtisadi səmərələrdən və ya xidmət potensialında istifadə etdiyi zaman.
- 20.3 İşçilərin mükafatlandırılmasına aşağıdakılar daxildir:
- (a) işçilərin qısamüddətli mükafatlandırılması, misal üçün işçilərə və fəhlələrə əmək haqqları və sosial təminat fonduna ayırmalar, illik ödənişli məzuniyyətlər və xəstəlik ilə bağlı ödənişli məzuniyyət, mənfəətdə iştirak və mükafatlar (dövrün sonundan on iki ay ərzində ödənilərsə), o cümlədən hal-hazırda təşkilatda işləyən işçilər üçün qeyri-pul ifadəsində mükafatlandırmalar (tibbi xidmət, mənzil, avtonəqliyyat və pulsuz və ya dotasiya olunan mal və ya da xidmətlər ilə təmin olunma);
 - (b) əmək fəaliyyətinin başa çatmasından sonrakı mükafatlandırmalar, misal üçün təqaüdlər, digər pensiya təminatları, əmək fəaliyyətinin başa çatmasından sonra həyat sığortası və tibbi xidmət;
 - (c) digər uzunmüddətli işçi mükafatlandırmaları, uzunmüddətli iş stajına malik işçilər üçün ödənişli məzuniyyət və ya ödənişli yaradıcılıq məzuniyyəti, yubiley və ya digər uzunmüddətli mükafatlandırmalar, əmək qabiliyyətinin itirilməsinə görə uzunmüddətli müavinətlər və, əgər dövrün sonundan on iki ay ərzində tam ödənilməli deyilsə, mənfəətdə iştirak, mükafatlar və təxirə salınmış kompensasiyalar; və
 - (d) işdən çıxma müavinəti.
- 20.4 İşçilərin mükafatlandırılması istər işçilərin özlərinə, istərsə də onların öhdəsində olan şəxslərə verilən mükafatlandırmaları daxil edir və, ya birbaşa olaraq işçilərin özlərinə, həyat yoldaşlarına, uşaqlarına və ya digər öhdəçilikdə olan şəxslərə, ya da sığorta təşkilatları kimi digər şəxslərə ödənişlər (mal və ya xidmətlərin təqdim olunması) vasitəsilə həyata keçirilə bilər.
- 20.5 İşçi təşkilatı tam və natamam iş günü əsasında, daimi, dəyişkən və ya müvəqqəti əsasda xidmət göstərə bilər. Bu standartın məqsədinə uyğun olaraq işçilər hazırkı standartın “Əlaqəli tərəflər haqqında məlumatın açıqlanması” adlı 24-cü bölməsində müəyyən edilən əsas idarəetmə heyətini əhatə edir.

Əsas anlayışlar

- 20.6 Bu Standartda istifadə edilmiş əsas anlayışlar aşağıdakı mənaları ifadə edir:

İşçilərin mükafatlandırılması işçilər tərəfindən göstərilən xidmətlər əvəzində təşkilat tərəfindən təqdim olunan kompensasiyaların bütün formalarıdır.

İşçilərin qısamüddətli mükafatlandırılması işçilərin müvafiq xidmətləri göstərdiyi dövrdən sonra on iki ay ərzində tam olaraq ödənilməli olan mükafatlardır (işdən çıxma müavinətləri istisna olmaqla).

İşçilərin qısamüddətli mükafatlandırılması

20.7 İşçilərin qısamüddətli mükafatlandırılmasına aşağıdakı maddələr daxildir:

- (a) Günəmuзд və vaxtamuзд əmək haqqı, sosial təminat ödənişləri;
- (b) Məzuniyyətin işçilərin müvafiq xidmətləri göstərdiyi dövrdən sonra on iki ay ərzində götürüləcəyi gözləniləndə, qısamüddətli ödənişli məzuniyyətlər (illik ödənişli məzuniyyətlər və xəstəlik ilə bağlı ödənişli məzuniyyət);
- (c) işçilərin müvafiq xidmətləri göstərdiyi dövrün sonundan on iki ay ərzində tam ödənilməli olan mənfəətdə iştirak və mükafatlar; və
- (d) hal-hazırda təşkilatda işləyən işçilər üçün qeyri-pul ifadəsində mükafatlandırmalar (tibbi xidmət, mənzil, avtonəqliyyat və pulsuz və ya dotasiya olunan mal ya da xidmətlər ilə təmin olunma)

Tanınma və qiymətləndirmə

İşçilərin qısamüddətli mükafatlandırılmasının bütün növləri

20.8 İşçi hesabat dövrü ərzində qeyri-hökumət təşkilatına xidmət göstərdikdə, qeyri-hökumət təşkilatı həmin xidmətlər əvəzində ödənilməli olan qısamüddətli işçi mükafatlarının diskont edilməyən məbləğini aşağıdakı kimi tanımalıdır:

- (a) artıq ödənilmiş hər hansı məbləğ çıxılmaqla, öhdəlik (hesablanmış xərc) kimi. Artıq ödənilmiş məbləğ ödənişlərin diskont edilməyən məbləğindən artıq olarsa, təşkilat həmin artıq məbləği, avans ödənişinin, məsələn gələcək ödənişlərdə azalma və ya pul vəsaitlərinin qaytarılmasına səbəb olacağı dərəcədə, aktiv (qabaqcadan ödənilmiş xərc) kimi; və
- (b) digər Standart ödənişlərin aktivin dəyərində daxil edilməsini tələb etməzsə və ya buna yol verməzsə, xərc kimi (bax: "Ehtiyatlar" adlı 10-cu bölmə və "Torpaq, tikili və avadanlıqlar" adlı 12-ci bölmə)

20.9, 20.12 və 20.15-ci maddələrdə qeyri-hökumət təşkilatlarının bu tələbi ödənişli məzuniyyətlər, mənfəətdə iştirak və mükafatlar şəklində işçilərin qısamüddətli mükafatlandırılmasına necə tətbiq etməli olduğu izah olunur.

Qısamüddətli ödənişli məzuniyyətlər

20.9 Qeyri-hökumət təşkilatı, ödənişli məzuniyyətlər şəklində qısamüddətli işçi mükafatlarının ödənilməsi üzrə gözlənilən xərcləri 20.8-ci maddəyə uyğun olaraq aşağıdakı kimi tanımalıdır:

- (a) yığılan ödənişli məzuniyyətlər üzrə – işçilər gələcək ödənişli məzuniyyətlərin alınması üçün onların hüquqlarını artıran xidmətləri göstərdiyi anda; və
- (b) yığılmayan ödənişli məzuniyyətlər üzrə – məzuniyyət vaxtı gəldikdə

20.10 Qeyri-hökumət təşkilatı müxtəlif səbəblərə, o cümlədən, məzuniyyət, xəstəlik, əmək fəaliyyətinin qısamüddətli itirilməsi, analıq və atalıq, məhkəmədə iştirak və hərbi xidmətə görə məzuniyyətlər üçün işçiləri kompensasiya edə bilər. Ödənişli məzuniyyətlər iki kateqoriyaya bölünür:

- (a) yığılan; və
- (b) yığılmayan.

- 20.11 Yığılan ödənişli məzuniyyətlər gələcəyə keçirilən və cari dövrdə tam istifadə olunmadığı təqdirdə gələcək dövrlərdə istifadə oluna bilən ödənişli məzuniyyətlərdir. Yığılan ödənişli məzuniyyətlər kompensasiya olunan (başqa sözlə, işçilərin istifadə olunmamış məzuniyyətə görə ödəniş almaq hüququ olan) və ya kompensasiya olunmayan (işçilərin istifadə olunmamış məzuniyyətə görə ödəniş almaq hüququ olmayan) ola bilər. Öhdəlik, işçilər gələcək ödənişli məzuniyyətlərin alınması üçün onların hüquqlarını artıran xidmətləri göstərdikcə yaranır. Öhdəlik, hətta ödənişli məzuniyyət kompensasiya olunmayan olduqda mövcud olur və tanınır, baxmayaraq ki, öhdəliyin qiymətləndirilməsinə işçilərin yığılan kompensasiya olunmayan ödənişli məzuniyyət istifadə olunana qədər işdən çıxmasının mümkün olması təsir göstərir.
- 20.12 Qeyri-hökumət təşkilatı, yığılan ödənişli məzuniyyətlərin ödənilməsi üzrə gözlənilən xərcləri, hesabat dövrü ərzində yığılan istifadə olunmamış məzuniyyətlər üzrə işçiyə ödəməyi nəzərdə tutduğu əlavə məbləğlər kimi qiymətləndirməlidir.
- 20.13 20.12-ci maddədə müəyyən edilən metod öhdəliyi yalnız mükafatın yığılması faktı əsasında yaranması gözlənilən əlavə ödənişlərin məbləği əsasında qiymətləndirir. Əksər hallarda, qeyri-hökumət təşkilatı istifadə edilməyən ödənişli məzuniyyətlər üçün heç bir maddi öhdəliyin olmamasını göstərmək üçün təfəssilatlı hesablamalara ehtiyac duymaya bilər. Xüsusilə, istifadə olunmayan xəstəliyə görə ödənişli məzuniyyətin ödənişli tətill kimi götürülməsi ilə bağlı rəsmi və ya qeyri-rəsmi fikirlər mövcud olduqda xəstəliyə görə müavinət öhdəliyi əhəmiyyət kəsb edir.
- 20.14 Yığılmayan ödənişli məzuniyyətlər gələcək dövrlərə keçirilmir: bu məzuniyyətlər cari dövrdə istifadə olunmadığı və ya tam istifadə olunmadığı təqdirdə itirilir və işçilərə istifadə olunmayan məzuniyyətlərə görə ödəniş almaq hüququ verilmir. Bu, xəstəliyə görə ödənişlərin edildiyi (bir şərtlə ki, istifadə edilməyən ötən dövrün hüquqları gələcək hüquqları artırmır), analıq və ya atalıq məzuniyyəti və məhkəmədə iştirak və ya hərbi xidmət ilə əlaqədar ödənişli məzuniyyətlər üçün xarakterikdir. İşçinin xidməti mükafatın məbləğini artırmadığı üçün qeyri-hökumət təşkilatı məzuniyyət vaxtına qədər heç bir öhdəliyi və ya xərcləri tanımır.

Mənfəətdə iştirak və mükafat planları

- 20.15 Qeyri-hökumət təşkilatı, mənfəətdə iştirak və mükafat ödənişləri üzrə gözlənilən xərcləri 20.8-ci maddəyə uyğun olaraq, yalnız və yalnız aşağıdakı hallarda tanınmalıdır:
- (a) Qeyri-hökumət təşkilatı, keçmiş hadisələr ilə əlaqədar olaraq belə ödənişləri həyata keçirmək üçün hüquqi və ya konstruktiv öhdəliyə sahibdir; və
 - (b) öhdəliyin məbləği etibarlı qiymətləndirilə bilər.
- Qeyri-hökumət təşkilatı, yalnız və yalnız, ödənişlərin edilməsindən savayı heç bir real alternativ variantla malik olmadıqda cari öhdəlik mövcud olur.
- 20.16 Qeyri-hökumət sektorunda bəzi təşkilatlar xidmətin göstərilməsi məqsədləri və ya maliyyə fəaliyyətinin aspektləri ilə bağlı olan mükafat planlarına malikdirlər. Bu cür planlar çərçivəsində işçilər qeyri-hökumət təşkilatının və ya qeyri-hökumət təşkilatı daxilindəki bölmənin məqsədlərinin əldə edilməsi istiqamətində verdiyi töhfələrin qiymətləndirilməsindən asılı olaraq müəyyən məbləğdə vəsait alırlar. Bəzi hallarda bu cür planlar fərdi əsasda deyil, işçilər qrupları üçün nəzərdə tutula bilər (məsələn, müəyyən segment daxilində bütün işçilərin və ya müəyyən əməkdaşların fəaliyyəti qiymətləndirildikdə). Qeyri-hökumət sektorunda təşkilatların daxilindəki bölmələrdə kommersiya prinsiplərinə əsaslanan işçilərin əməyinin ödənilməsi aspektləri mövcud ola bilər. Əks təqdirdə, işçilərin fəaliyyətini maliyyə göstəriciləri baxımından qiymətləndirə bilər (məsələn, gəlirlərin yaradılması və büdcə hədəflərinin əldə edilməsi). Bəzi mükafat planları işçinin qeyri-hökumət təşkilatını hesabat tarixindən əvvəl tərk etməsinə baxmayaraq hesabat dövründə əmək fəaliyyəti ilə məşğul olduğuna görə ona müvafiq ödənişlərin edilməsini nəzərdə tuta bilər. Lakin, digər mükafat planları çərçivəsində işçilər, yalnız və yalnız, müəyyən dövr ərzində qeyri-hökumət təşkilatında qaldıqda ödənişlər ala bilirlər (məsələn, işçilərin tam hesabat dövrü ərzində xidmət göstərməsi ilə bağlı tələb). Bu cür planlar konstruktiv öhdəliklər yaradır. Çünki, işçilər

müəyyən edilmiş dövrün sonuna qədər təşkilatda qaldıqda ödəniləcək məbləği artıran xidmət göstərilir. Sözügedən konstruktiv öhdəliyin qiymətləndirilməsi bəzi işçilərin mənfəətdə iştirak üzrə ödənişlər almadan təşkilatı tərk edə bilməsi ehtimalını nəzərə alır. 20.18-ci maddə qeyri-hökumət təşkilatının fəaliyyətinə əsasən ödənişlər, mükafatlar və mənfəətdə iştirak üzrə ödənişləri ilə bağlı gözlənilən xərcləri tanımasından öncə yerinə yetirilməli olan şərtləri əks etdirir.

- 20.17 Qeyri-hökumət təşkilatının mükafatların ödənilməsi üzrə hüquqi öhdəliyi olmaya bilər. Buna baxmayaraq, bəzi hallarda, qeyri-hökumət təşkilatında mükafatların ödənilməsi praktikası mövcud ola bilər. Belə hallarda, qeyri-hökumət təşkilatı konstruktiv öhdəliyə malikdir, belə ki, onun mükafatların ödənişini həyata keçirməkdən başqa heç bir real alternativ yoxdur. Konstruktiv öhdəliyin qiymətləndirilməsi bəzi işçilərin mükafat almadan təşkilatdan çıxmasının mümkün olduğunu əks etdirir.
- 20.18 Qeyri-hökumət təşkilatı, yalnız və yalnız, aşağıdakı şərtlər daxilində fəaliyyətə əsaslanan ödəniş sxemi, mükafat planı və ya mənfəətdə iştirak sxemi çərçivəsində özünün hüquqi və ya konstruktiv öhdəliyini etibarlı şəkildə qiymətləndirə bilər:
- (a) planın rəsmi şərtlərinə mükafat məbləğinin müəyyən olunması düsturu daxil olduqda;
 - (b) qeyri-hökumət təşkilatı ödəniləcək məbləğləri maliyyə hesabatlarının dərc olunmaq üçün təsdiq olunmasından əvvəl müəyyən etdikdə; və ya
 - (c) keçmiş təcrübə qeyri-hökumət təşkilatının konstruktiv öhdəliyin məbləğini birmənalı olaraq müəyyən etməyə imkan verdikdə
- 20.19 Mənfəətdə iştirak və mükafat planlarına əsasən öhdəlik işçilər tərəfindən göstərilən xidmətlər ilə əlaqədar yaranır və mənfəət və zərərdə xərc kimi tanınır.

Açıqlama

- 20.20 Bu bölmə işçilərin qısamüddətli mükafatlandırılması ilə bağlı xüsusi açıqlamar tələb etməsə də, digər bölmələr bunu tələb edir. Xüsusilə, 24-cü bölmə əsas idarəetmə heyəti üçün edilən ümumi ödənişlərə, "Maliyyə fəaliyyətinə dair hesabat" adlı 4-cü bölmə isə işçilərin mükafatlandırılmasına dair məlumatların açıqlanmasını tələb edir.

BÖLMƏ 21

“Birja əməliyyatları üzrə mənfəət vergisi”

Təyinat və tətbiq sahəsi

- 21.1 Bu Standart qeyri-hökumət təşkilatlarının birja əməliyyatları üzrə yaranan cari verginin uçotu zamanı tətbiq edilir. Azərbaycan Respublikasının vergi qanunvericiliyinə əsasən qeyri-hökumət təşkilatlarının müvafiq birja əməliyyatları mənfəət vergisinə cəlb edilir.
- 21.2 Cari mənfəət vergisinə vergi tutulan mənfəətə əsaslanan bütün yerli və xarici vergilər daxildir. Cari mənfəət vergisinə həmçinin qeyri-hökumət təşkilatları tərəfindən ödənilən ödəmə mənbəyində tutulan vergilər kimi müvafiq vergilər daxildir.

Əsas anlayışlar

- 21.3 Bu bölmədə istifadə olunmuş anlayışlar aşağıdakı mənaları ifadə edir:

Vergi tutulan mənfəət (vergi zərəri) - mənfəət vergisinin hesablandığı və müəyyən dövr üçün vergi orqanları tərəfindən qoyulan qaydalara uyğun olaraq təyin olunan qeyri-hökumət təşkilatının vergi tutulan birja əməliyyatları üzrə mənfəət və ya zərəridir.

Ödənilməli olan (bərpa edilən) mənfəət vergisi - əvvəlki dövrlər üzrə düzəlişlər nəzərə alınmaqla, hesabat dövrü üzrə vergi tutulan mənfəət və ya zərər ilə əlaqədar ödənilməli və ya əvəzi alınmalı olan vergi məbləğidir.

TANINMA

Mənfəət vergisi öhdəliklərinin və mənfəət vergisi aktivlərinin tanınması

- 21.4 Hazırkı və əvvəlki dövrlər üzrə mənfəət vergisinin ödənilməmiş məbləği öhdəlik kimi tanınmalıdır. Hazırkı və əvvəlki dövrlər üzrə ödənilmiş məbləğ həmin dövrlər üzrə ödənilməli olan məbləğdən artıq olarsa, artıq olan hissə aktiv kimi tanınmalıdır.
- 21.5 Əvvəlki dövrün cari vergisinin əvəzinin alınması üçün keçmiş dövrə keçirilə bilən vergi zərərinə aid sərəmə aktiv kimi tanınmalıdır.

Maliyyə fəaliyyətinə dair hesabat

- 21.6 Mənfəət vergisi ilə bağlı xərc (və ya gəlir), birbaşa kapitalda tanınan gəlir və itkilər üzrə məbləğlər istisna olunmaqla, maliyyə fəaliyyətinə dair hesabatda tanınmalıdır.
- 21.7 Mənfəət vergisinin məbləğləri həmin və ya digər dövrdə birbaşa kapital hesabının kreditinə və ya debetinə yazılan maddələr ilə əlaqədar olarsa, o zaman mənfəət vergisi məbləğləri birbaşa kapital hesabının kreditinə və ya debetinə yazılmalıdır.
- 21.8 Faizlər və digər məbləğlər mənfəət vergisindən başqa faiz və ya digər məbləğləri alan şəxslərin adından ödənilməyən digər vergilər istisna olmaqla maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatda xərc kimi tanınmalıdır.

- 21.9 Təşkilatın aldığı dividendlər, alınmalı olan faiz və sair gəlirlər, mənbədən tutulan hər hansı vergilər daxil olmaqla (alan subyektin gəlir vergisi hesablamaları ilə qarşılıqlı əvəzləşdirilməsi üçün istifadə oluna bilməyən hər hansı digər vergilər nəzərə alınmamaqla) tanınmalıdır.
- 21.10 Ödəmə mənbəyində tutulan hər hansı verginin nəticələri mənfəət vergisi hesablamalarının bir hissəsi kimi nəzərə alınmalıdır. Üçüncü tərəfin adından vergi orqanlarına ödənilən ödəmə mənbəyindən tutulan hər hansı verginin nəticəsi mənfəət vergisinin bir hissəsi kimi nəzərə alınmamalıdır.
- 21.11 Hazırkı Bölmənin 21.8 və 21.9-cu maddələrində qeyd olunan hallardan başqa, bütün digər gəlir və xərclər (onlara heç bir düzəlişlər edilmədən) onların faktiki olaraq alınmalı və ya ödənilməli olduğu əsasda vergidən öncəki nəticələrə daxil edilməlidir.

Ölçülmə

- 21.12 Cari və keçmiş dövrlər üzrə cari vergi öhdəlikləri (aktivləri) qüvvədə olan vergi dərəcələri əsasında vergi orqanlarına ödənilməli olan (və ya onlardan əvəzi alınmalı olan) məbləğ ilə ölçülməlidir.

TƏQDİMAT

Gəlir vergisi aktivləri və gəlir vergisi öhdəlikləri

- 21.13 Gəlir vergisi aktivləri və gəlir vergisi öhdəlikləri maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatda digər aktiv və öhdəliklərdən ayrı təqdim edilməlidir.
- 21.14 Qeyri-hökumət təşkilatı aşağıdakı hallarda mənfəət vergisi aktivlərini və mənfəət vergisi öhdəliklərini qarşılıqlı əvəzləşdirməlidir:
- (a) tanınmış məbləğləri qarşılıqlı əvəz etmək üçün qanuni hüquqa malik olduqda; və
 - (b) Qeyri-hökumət təşkilatının niyyəti hesablaşmanı netto əsasında həyata keçirmək ya da aktivləri realizasiya edərək dərhal öhdəliyi yerinə yetirməkdən ibarət olduqda.

Vergi Xərci (mənfəət)

- 21.15 Mənfəət vergisi ilə bağlı xərclər (və ya gəlir) maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatda əks olunmalıdır.

Məlumatın açıqlanması

- 21.16 Hesabat dövrü üzrə mənfəət vergisi ilə bağlı xərclərin (gəlirin) aşağıdakı əsas komponentləri maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatda və ya qeydlərdə ayrıca açıqlanmalıdır:
- (a) Azərbaycan Respublikasının vergi sistemində əsasən müəyyən olunan vergi məbləği; və
 - (b) Xarici ölkələrin vergi sistemində əsasən müəyyən olunan vergi məbləği.
- 21.17 Mənfəət vergisi ilə bağlı xərcin azaldılması üçün istifadə olunan, əvvəllər tanınmayan vergi zərərindən və ya vergi kreditindən ayrıca açıqlanmalıdır.
- 21.18 Cari dövr üzrə hesablanmış vergini və əvvəlki dövrlərə aid edilmiş hər hansı düzəlişləri ayırd etmək üçün həm Azərbaycan Respublikasında, həm də xarici ölkələrdə ödənilən vergi məbləğləri açıqlanmalıdır.
- 21.19 Azərbaycan Respublikasında iqlat vergitutmanın aradan qaldırılmasından əvvəl və sonra ödənilən vergi məbləğləri maliyyə hesabatlarında açıqlanmalıdır.
- 21.20 Kapital hesabının kreditinə və ya debetinə birbaşa yazılan maddələr ilə əlaqədar mənfəət vergisi məbləğlərinin məcmusu da ayrıca açıqlanmamalıdır.

BÖLMƏ 22

“Xarici valyuta məzənnələrində dəyişikliklərin təsiri”

Təyinat və tətbiq sahəsi

- 22.1. Qeyri-hökumət təşkilatları bu bölməni xarici valyutada olan əməliyyatlarının və qalıqların uçotu zamanı tətbiq etməlidir.
- 22.2. Bu bölmə xarici valyuta ilə aparılan əməliyyatlardan yaranan pul vəsaitlərinin hərəkətinin “Pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabat”da təqdimatına tətbiq edilmir. (bax. “Pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabat” 6-cı Bölmə).

Əsas anlayışlar

- 22.3. Bu standartda istifadə edilmiş əsas anlayışlar aşağıdakı mənaları ifadə edir:

Məzənnə fərqi – hər hansı bir valyuta vahidinin fərqli məzənnələr ilə digər valyuta vahidinə dəyişilməsindən yaranan fərqdır

Valyuta məzənnəsi – bir valyutanın digər valyuta ilə mübadiləsi əmsalındır

Monetar maddələr – əldə saxlanılan valyuta vahidləri və sabit və ya müəyyən edilə bilən valyuta vahidləri miqdarında alınmalı və ya ödənilməli olan aktiv və ya öhdəliklərdir.

Spot məzənnəsi – dərhal mübadilə üçün mövcud olan məzənnədir

Xarici valyuta barədə hesabatın təqdim edilməsi ilkin tanınma

- 22.4. Xarici valyuta ilə həyata keçirilən əməliyyatlar, qeyri-hökumət təşkilatının aşağıdakı əməliyyatları daxil olmaqla, xarici valyuta ilə ifadə edilmiş və ya ödənişi xarici valyutada tələb olunan əməliyyatlardır:
- (a) qiymətləri xarici valyuta ilə göstərilən mal və xidmətlərin alqı və satqısı;;
 - (b) xarici valyuta ilə göstərilmiş debitor və kreditor borcları üzrə vəsaitlərin borc alınması və verilməsi; və ya
 - (c) xarici valyuta ilə ifadə edilmiş hər hansı başqa şəkildə aktivlərin alışı və ya satışı, öhdəliklərin götürülməsi və ya ödənilməsi
- 22.5. Xarici valyutada həyata keçirilən əməliyyat ilkin tanınma zamanı manat valyutasında, xarici valyutada olan məbləğə manat ilə xarici valyuta arasında əməliyyatın keçirildiyi tarixdə mövcud olan spot məzənnəsini tətbiq etməklə uçota alınmalıdır
- 22.6. Əməliyyat tarixi həmin əməliyyatın ilk dəfə bu Standarta uyğun olaraq tanındığı tarix hesab edilir. Praktiki səbəblərə görə, adətən əməliyyat tarixində olan faktiki məzənnəyə yaxın olan məzənnə daha çox tətbiq edilir. Lakin məzənnənin kəskin surətdə dəyişkən olması müşahidə olunduğu halda, dövr üzrə orta məzənnənin tətbiq edilməsi münasib sayılır
- 22.7. Xarici valyuta məzənnəsində baş verən dəyişikliklər xarici valyuta ilə saxlanılan və ya ödənilməli olan pul vəsaiti və ya pul vəsaiti ekvivalentinə təsir edə bilər. Bu cür məzənnə fərqlərinin təqdimatı hazırkı standartın “Pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabat” adlı 6-cı bölməsində əks olunmuşdur. Bu dəyişikliklər pul vəsaitinin hərəkəti olmasa da, hesabat dövrünün əvvəlində və sonunda pul vəsaitlərinin və pul vəsaiti ekvivalentlərinin uyğunlaşdırılması məqsədilə xarici valyuta məzənnəsində baş verən dəyişikliklərin xarici valyuta ilə saxlanılan və ya ödənilməli olan pul vəsaiti və ya pul vəsaiti ekvivalentinə təsiri pul vəsaitlərinin hərəkətinə dair hesabatda göstərilir. Bu məbləğlər əməliyyat, investisiya və maliyyə fəaliyyəti nəticəsində yaranan pul vəsaitlərinin hərəkətindən ayrı təqdim edilir və hesabat dövrünün sonuna olan valyuta məzənnələri ilə təqdim edilən pul vəsaitlərinin hərəkətində olan fərqləri (əgər mövcud olarsa) əhatə edir.

Növbəti hesabat vermə tarixində hesabatın təqdim edilməsi

22.8. Hər hesabat vermə tarixində:

- (a) xarici valyuta ilə olan monetar maddələr hesabat tarixindəki məzənnədən istifadə etməklə çevrilməlidir;
- (b) xarici valyuta ilə olan və ilkin dəyəri ilə qiymətləndirilən qeyri-monetar maddələr əməliyyatın həyata keçirildiyi tarixdə mövcud olan məzənnə ilə çevrilməlidir; və
- (c) xarici valyutada olan və ədalətli dəyərlə ölçülən qeyri-monetar maddələr ədalətli dəyərin təyin edildiyi tarixdə mövcud olan məzənnə ilə çevrilməlidir.

22.9. Maddənin balans dəyəri bu standartın digər müvafiq bölmələrinə uyğun olaraq müəyyən edilir. Balans dəyərinin ilkin dəyər və ya ədalətli dəyər əsasında müəyyən edilməsindən asılı olmayaraq, əgər məbləğ xarici valyuta ilə müəyyən edilmişdirsə, bu Standartın tələblərinə uyğun olaraq manata çevrilməlidir.

22.10. Bəzi maddələrin balans dəyəri iki və ya daha çox məbləğlərin müqayisə edilməsi ilə müəyyən edilir. Belə aktivlər qeyri-monetar olduqları və xarici valyuta ilə qiymətləndirildikləri halda, balans dəyəri aşağıdakı məbləğlərin müqayisə edilməsi ilə hesablanır:

- (a) aktivin məbləği müəyyən edildiyi tarixdə mövcud olan məzənnəyə uyğun olaraq çevrilmiş ilkin dəyəri (yeni ilkin dəyərə görə qiymətləndirilən maddə üzrə əməliyyatın həyata keçirildiyi tarixə olan məzənnə); və
- (b) müvafiq dəyərin müəyyən edildiyi tarixdə mövcud olan məzənnəyə uyğun olaraq çevrilmiş mümkün xalis satış dəyəri (məsələn, hesabat tarixinə olan yekun məzənnə)

Bu müqayisənin nəticəsində dəyərsizləşmə zərəri manatda tanınır, lakin xarici valyutada tanınmaya bilər, və ya əksinə

22.11. Bir neçə məzənnədən istifadə etmək mümkün olduğu zaman, əməliyyat üzrə gələcək pul vəsaitlərinin hərəkətini təmin edən məzənnə və ya həmin pul vəsaitlərinin hərəkəti ölçülmə tarixində baş verərsə, qalığın ödənilə biləcəyi məzənnə tətbiq olunmalıdır. Əgər iki valyuta arasında mübadilə müvəqqəti olaraq mümkün deyilsə, o zaman mübadilənin növbəti dəfə həyata keçirilə biləcəyi ilk məzənnə istifadə edilməlidir.

Məzənnə fərqlərinin tanınması

22.12. Monetar maddələrin ödənilməsindən və ya təşkilatın monetar maddələrin hesabat dövründə və ya əvvəlki maliyyə hesabatlarında ilkin tanınma zamanı çevrildiyi məzənnədən fərqli olan məzənnəyə görə çevrilməsindən yaranan məzənnə fərqləri yarandıqları dövrdə mənfəət və ya zərərdə tanınmalıdırlar.

22.13. Monetar maddələr xarici valyuta ilə aparılan əməliyyatdan yarandıqda və əməliyyatın tarixi ilə ödənişin həyata keçirilməsi tarixi arasında məzənnə dəyişməsi baş verərsə, məzənnə fərqi yaranır. Əməliyyat və onun ödənilməsi eyni hesabat dövrü ərzində həyata keçirildiyi zaman bütün məzənnə fərqi həmin dövr üzrə tanınır. Lakin, əməliyyat üzrə ödəniş sonrakı hesabat dövrü ərzində həyata keçirilərsə, o zaman, əməliyyatın ödənilməsi tarixinə qədər hər bir dövrdə tanınan məzənnə fərqi hər bir dövr üzrə mövcud olan mübadilə məzənnəsində baş vermiş dəyişikliklərlə müəyyən edilir.

22.14. Xarici valyuta məzənnəsində baş verən dəyişikliklərin pul vəsaitinin hərəkətinə dair hesabatda necə əks olunması 22.7-ci maddədə göstərilmişdir.

Məzənnə fərqlərinin vergilərə təsiri

22.15. Mənfəət vergisinə cəlb edilən hesabat verən qeyri-hökumət təşkilatları üçün xarici valyuta ilə həyata keçirilən əməliyyatlardan yaranan mənfəət və zərərin uçotu bu Standartın "Mənfəət vergisi" adlı 21-ci bölməsində əks olunmuşdur.

Informasiyanın açıqlanması

22.16. Qeyri-hökumət təşkilatı mənfəət və ya zərərdə tanınan məzənnə fərqlərinin məbləğini açıqlamalıdır:

- 22.17. Qeyri-hökumət təşkilatı özünün maliyyə hesabatlarını və ya digər maliyyə məlumatlarını manatla deyil, digər valyuta ilə təqdim etdikdə aşağıda qeyd edilənləri yerinə yetirməlidir:
- (a) həmin məlumatların qeyri-hökumət təşkilatları üçün Milli Mühəsibat Uçotu Standartlarına uyğun olaraq təqdim edilmiş məlumatlardan fərqləndirilməsi məqsədilə, onların əlavə məlumat xarakterli olduğu açıq-aydın müəyyən edilməlidir;
 - (b) əlavə xarakterli məlumatın təqdim edildiyi valyuta açıqlanmalıdır; və
 - (c) əlavə xarakterli məlumatın müəyyən edilməsi üçün istifadə edilən çevirmə metodu açıqlanmalıdır

BÖLMƏ 23

“Balans hesabatı tarixindən sonrakı hadisələr”

Təyinat və tətbiq sahəsi

- 23.1 Qeyri-hökumət təşkilatı bu bölməni hesabat tarixi ilə maliyyə hesabatlarının dərc edilməsi üçün icazənin verildiyi tarix arasında baş verən hadisələr üçün cari dövrün maliyyə hesabatında hesabat təqdim edən zaman tətbiq etməlidir.
- 23.2 Bu bölmənin məqsədi aşağıda qeyd edilənləri təyin etməkdir:
- (a) Qeyri-Hökumət təşkilatının hesabat tarixindən sonrakı hadisələri nəzərə almaqla maliyyə hesabatlarına düzəlişləri nə vaxt etməli olduğunu; və;
 - (b) Qeyri-Hökumət təşkilatının maliyyə hesabatlarının dərc edilmək üçün təsdiq olunduğu tarix və hesabat tarixindən sonrakı hadisələr haqqında məlumatı açıqlamasını.
- 23.3 Bu Standart həmçinin, hesabat tarixindən sonrakı hadisələr fəaliyyətin fasiləsizliyi prinsipinin uyğun olmadığını göstərsə, qeyri-hökumət təşkilatının maliyyə hesabatlarını fəaliyyətin fasiləsizliyi prinsipinə əsasən hazırlamamasını tələb edir.

Əsas anlayışlar

- 23.4 Bu bölmədə istifadə edilmiş əsas anlayışlar aşağıdakı mənaları ifadə edir

Hesabat tarixindən sonrakı hadisələr: hesabat tarixi ilə maliyyə hesabatlarının dərc edilmək üçün təsdiq olunduğu tarix arasındakı dövrdə baş verən mənfi və ya müsbət xarakterli hadisələrdir. Bu hadisələrin iki növü müəyyən oluna bilər:

- (a) hesabat tarixində mövcud olan şərtləri təsdiqləyən hadisələr (Maliyyə hesabatlarına düzəliş edilməsini tələb edən hesabat tarixindən sonrakı hadisələr);
- (b) hesabat tarixindən sonra yaranmış şərtləri təsdiqləyən hadisələr (Maliyyə hesabatlarına düzəliş edilməsini tələb etməyən hesabat tarixindən sonrakı hadisələr)

Maliyyə hesabatlarının dərc olunmaq üçün təsdiq edilməsi

- 23.5 Hansı hadisələrin hesabat tarixindən sonra baş verən hadisələr anlayışına uyğun gəldiyini müəyyən etmək üçün həm hesabat tarixinin, həm də, maliyyə hesabatlarının dərc olunmaq üçün təsdiq tarixinin təyin edilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Hesabat tarixi maliyyə hesabatlarının aid olduğu hesabat dövrünün sonuncu günü hesab edilir. Maliyyə hesabatlarının nəşr edilməsi üçün tamamlanması üzrə məsul olan şəxs və ya orqan tərəfindən maliyyə maliyyə hesabatlarına dair təsdiq cavabı verildiyi gün dərc olunmaq üçün təsdiq tarixidir

Tanınma və ölçülmə

- 23.6 Hesabat tarixi ilə maliyyə hesabatlarının nəşr üçün təsdiq olunduğu tarix arasında olan müddət ərzində qeyri-hökumət təşkilatının rəhbərliyi müəyyən məsələlər üzrə məqsədlərini bəyan edə bilər. Bəyan etdiyi sözügedən məqsədlərin tanınmanı düzəlişlərin edilməsi hadisəsi kimi tələb edib-etməməsi onların hesabat tarixində mövcud olan vəziyyətə dair daha çox məlumat təqdim edib-etməməsindən və onların yerinə yetirilməsi potensialına və yerinə yetiriləcəyinə dair kifayət qədər dəlillərin olub-olmamasından asılı olacaqdır. Əksər hallarda, bəyanatlar düzəliş hadisələrinin tanınması ilə nəticələnməyəcəkdir. Əvəzində isə, onlar, əsas etibarilə, düzəliş olmayan hadisələr qismində açıqlamalara uyğun gələcəkdir.

Maliyyə hesabatlarına düzəliş edilməsini tələb edən hesabat tarixindən sonrakı hadisələr

- 23.7 Qeyri-Hökumət təşkilatı, maliyyə hesabatlarına düzəliş edilməsini tələb edən hesabat tarixindən sonrakı hadisələri əks etdirmək üçün maliyyə hesabatlarında tanınmış məbləğlərə düzəlişlər etməlidir.
- 23.8 Aşağıda qeyri-hökumət təşkilatlarının maliyyə hesabatlarında tanınmış məbləğlərə düzəliş etməsini və ya əvvəl tanınmayan maddələri tanımasını tələb edən hesabat tarixindən sonrakı hadisələrə misallar verilmişdir:

- (a) hesabat tarixindən sonra qeyri-hökumət təşkilatının hesabat tarixində cari öhdəliyə sahib olmasını təsdiq edən məhkəmə qərarı. Qeyri-Hökumət təşkilatı bu məhkəmə qərarı ilə əlaqəli olan əvvəlcədən tanınmış hər hansı qiymətləndirilmiş öhdəliyə bu Standartın “Qiymətləndirilmiş öhdəliklər, şərti öhdəliklər və şərti aktivlər” adlı 15-ci bölməsinə uyğun olaraq düzəlişlər etməli və ya yeni qiymətləndirilmiş öhdəliyi tanımalıdır.
- (b) hesabat tarixindən sonra aktivin hesabat tarixində dəyərdən düşməsi haqqında və ya həmin aktiv üzrə daha əvvəl tanınmış dəyərdən düşmə üzrə zərərə düzəliş edilməli olduğu haqqında məlumatın əldə edilməsi. Bunlara aşağıdakı vəziyyətlər daxildir:
 - (i) debitorun hesabat tarixindən sonra müflisləşməsi adətən hesabat tarixində ticarət əməliyyatlarından debitor borcları ilə əlaqədar zərərin mövcud olduğunu və qeyri-hökumət təşkilatının həmin debitor borcu məbləğinə düzəliş etməli olduğunu təsdiq edir; və
 - (ii) hesabat tarixindən sonra ehtiyatların satılması bu ehtiyatların hesabat tarixində xalis mümkün realizasiya dəyərini göstərə bilər.
- (c) hesabat tarixindən əvvəl alınmış aktivlərin ilkin dəyərinin və ya balans hesabat tarixindən əvvəl satılmış aktivlərin satışından daxilolmaların balans hesabatı tarixindən sonra müəyyən edilməsi
- (d) Qeyri-hökumət təşkilatı hesabat tarixində bu tarixdən əvvəl baş verən hadisələr nəticəsində işçilərə fəaliyyətə əsaslanan mükafatların ödənilməsi ilə əlaqədar cari hüquqi və ya dolayı öhdəliklərə malik olduqda, hesabat tarixindən sonra işçi heyətinə ödənilməli olan müvafiq mükafatların müəyyən edilməsi;
- (e) maliyyə hesabatının düzgün olmadığını göstərən saxtakarlığın və səhvlərin müəyyən edilməsi.

Maliyyə hesabatlarına düzəliş edilməsini tələb etməyən hesabat tarixindən sonrakı hadisələr

23.9 Qeyri-Hökumət təşkilatı, maliyyə hesabatlarına düzəliş edilməsini tələb etməyən hesabat tarixindən sonrakı hadisələri əks etdirmək üçün maliyyə hesabatlarında tanınmış məbləğlərə düzəlişlər etməməlidir.

23.10 Maliyyə hesabatlarına düzəliş edilməsini tələb etməyən hesabat tarixindən sonrakı hadisələrə belə bir nümunə göstərmək olar ki, məsələn, xüsusi icma xidmət proqramlarının həyata keçirilməsi üzrə məsul olan qeyri-hökumət təşkilatı hesabat tarixindən sonra, lakin, maliyyə hesabatlarının təsdiqindən əvvəl sözügedən proqramın iştirakçılarına birbaşa və ya dolayı şəkildə əlavə mükafatların verilməsi/ödənilməsi barədə qərar qəbul etdikdə, əlavə mükafatların Standartın 23.19-cu maddəsinə əsasən düzəlişlərin edilməsini tələb etməyən hadisə kimi açıqlanması ilə bağlı meyarlara uyğun gələ bilməsinə baxmayaraq, qeyri-hökumət təşkilatı cari hesabat tarixində özünün maliyyə hesabatında tanınan xərclərə düzəliş etməyəcəkdir.

Təşkilatın fəaliyyətinin fasiləsizliyi

23.11 Hesabat tarixindən sonra, maliyyə hesabatlarının hazırlanması üçün məsul olanlar və ya idarəetmə orqanı qeyri-hökumət təşkilatını ləğv etmək yaxud fəaliyyətini dayandırmaq və ya onun bundan başqa real alternativ variantı olmadığına dair qərar qəbul etdikdə, qeyri-hökumət təşkilatını maliyyə hesabatlarını fəaliyyətin fasiləsizliyi əsasında tərtib etməməlidir.

23.12 Fəaliyyətin fasiləsizliyi prinsipinin fərdi qeyri-hökumət təşkilatı üçün uyğun olub-olmadığını qiymətləndirən zaman maliyyə hesabatlarının hazırlanması üçün məsul olanlar və/və ya idarəetmə orqanı bir sıra amilləri nəzərdən keçirməlidir. Sözügedən amillərə qeyri-hökumət təşkilatının cari və gələcək fəaliyyəti, təşkilatın bölmələrində aparılması elan edilən və ya potensial struktur dəyişiklikləri, xarici maliyyələşdirməni davam etdirməsi ehtimalı və lazım gələn təqdirdə, maliyyələşdirmənin

23.13 Əgər qeyri-hökumət təşkilatlarının fəaliyyətinin əhəmiyyətli hissəsi donor vəsaitləri vasitəsilə maliyyələşdirilsə, o zaman, fəaliyyətin fasiləsizliyi məsələsi, adətən, yalnız donor təşkilatı sözügedən qeyri-hökumət təşkilatlarının fəaliyyətinin maliyyələşdirilməsinin dayandırılması barədə niyyətini açıqladıqda və ya donor təşkilatın, artıq, hesabat təqdim edən qeyri-hökumət təşkilatının fəaliyyətini fasiləsiz olaraq maliyyələşdirə bilməməsi ehtimalı olduqda yaranır.

23.14 Qeyri-hökumət təşkilatlarından fəaliyyətlərinin tam və ya əhəmiyyətli hissəsinin özləri tərəfindən maliyyələşdirilməsi və müştərilər üçün təmin edilən məhsul və xidmətlərin məsrəflərinin

ödənilməsi tələb olunduğu halda, hesabat tarixindən sonra fəaliyyət nəticələrində və maliyyə vəziyyətində qeydə alınan pisləşmələr fəaliyyətin fasiləsizliyi prinsipinin hələ də müvafiq olub-olmasının müəyyənləşdirilməsinə ehtiyacın olduğunu göstərə bilər.

- 23.15 Əgər fəaliyyətin fasiləsizliyi prinsipi artıq müvafiq olmazsa, o zaman, hazırkı bölmə qeyri-hökumət təşkilatından bunun maliyyə hesabatlarında göstərilməsini tələb edir. Sözügedən dəyişikliyin təsiri Qeyri-Hökumət təşkilatından xüsusi şəraitindən asılı olacaqdır. Aktivlərin və öhdəliklərin balans dəyərində dəyişikliyin tələb edilib-edilməməsinin müəyyənləşdirilməsi zamanı mühakimələrə ehtiyac duyulacaqdır.
- 23.16 Əgər fəaliyyətin fasiləsizliyi prinsipi artıq müvafiq olmazsa, o zaman, mövcud şəraitdə baş verən dəyişikliyin əlavə öhdəliklərin yaranmasına səbəb olub-olmaması və ya borc müqavilələrində bəzi borcların cari öhdəliklər kimi yenidən təsnifləşdirilməsi ilə nəticələnən maddələrin yaranmasına səbəb olub-olmaması da nəzərdən keçirilməlidir.
- 23.17 Bu Standartın 2-ci bölməsinə əsasən xüsusi açıqlamalar aşağıdakı hallarda tələb olunur:
- (a) maliyyə hesabatları fəaliyyətin fasiləsizliyi prinsipi əsasında hazırlanmadığı halda. Maliyyə hesabatları fəaliyyətin fasiləsizliyi prinsipi əsasında hazırlanmadıqda bu Standartın 2-ci bölməsinə sözügedən faktın, eləcə də, maliyyə hesabatlarının hansı prinsip əsasında hazırlanmasının və qeyri-hökumət təşkilatının fəaliyyətin fasiləsizliyi prinsipinə malik olmamasının səbəblərinin açıqlanmasını tələb edir; və ya
 - (b) Maliyyə hesabatlarının hazırlanması üçün məsul olanların qeyri-hökumət təşkilatının fəaliyyətinin davam etdirilməsini şübhə altına qoya biləcək hadisələr və şərtlərlə əlaqəli olan əhəmiyyətli qeyri-müəyyənliklər haqqında məlumatı olduğu halda. Açıqlama tələb edən hadisələr və şərtlər hesabat tarixindən sonra yarana bilər. Bu Standartın 2-ci bölməsinə bu cür qeyri-müəyyənliklərin açıqlanmasını tələb edir.

Dərc olunmaq üçün təsdiq edilmə tarixinin açıqlanması

- 23.18 Qeyri-hökumət təşkilatı maliyyə hesabatlarının dərc olunmaq üçün təsdiq olunduğu tarixi və bu təsdiqin kim tərəfindən verildiyini açıqlamalıdır. Əgər digər qurumun maliyyə hesabatlarına onların dərc olunmasından sonra düzəliş etmək səlahiyyəti varsa, qeyri-hökumət təşkilatı bu faktı açıqlamalıdır.

Hesabat tarixinə olan şərtlər haqqında açıqlamanın dəqiqləşdirilməsi

- 23.19 Əgər qeyri-hökumət təşkilatı hesabat tarixindən sonra, lakin, maliyyə hesabatlarının dərc olunmaq üçün təsdiq edilmə tarixindən əvvəl mövcud olan şərtlər haqqında məlumat almışsa, qeyri-hökumət təşkilatı yeni məlumatlar əsasında həmin şərtlər ilə əlaqədar açıqlamaları dəqiqləşdirməlidir.

Maliyyə hesabatlarına düzəliş edilməsini tələb etməyən hesabat tarixindən sonrakı hadisələrin açıqlanması

- 23.20 Qeyri-hökumət təşkilatı düzəliş edilməsini nəzərdə tutmayan balans hesabatı tarixindən sonrakı hadisələrin hər əhəmiyyətli kateqoriyası üzrə aşağıdakı məlumatlar açıqlamalıdır:
- (a) hadisənin xarakteri; və
 - (b) onun maliyyə təsirinin qiymətləndirilməsi haqqında, və ya belə bir qiymətləndirmənin mümkünsüzlüyü haqqında bəyanat.

BÖLMƏ 24

“Əlaqəli tərəflər haqqında məlumatın açıqlanması”

Təyinat və tətbiq sahəsi

- 24.1 Qeyri-hökumət təşkilatı bu bölməni əlaqəli tərəflərin münasibətləri və əlaqəli tərəflər ilə bəzi əməliyyatlar ilə bağlı məlumatın açıqlanması üçün tətbiq etməlidir.
- 24.2 Bu bölmə nəzarət mövcud olduqda əlaqəli tərəf münasibətlərinin mövcud olmasına dair açıqlamaları təsvir edir və bəzi hallarda, qeyri-hökumət təşkilatı ilə onun əlaqəli tərəfləri arasında əməliyyatlara dair məlumatların açıqlanmasını əhatə edir.

Əsas anlayışlar

- 24.3 Bu bölmədə istifadə edilmiş əsas anlayışlar aşağıdakı mənaları ifadə edir:

Yaxın ailə üzvləri - fərdin qeyri-hökumət təşkilatı ilə bağlı işlərində ona təsir etməsi və ya onun təsiri altına düşməsi gözlənilən yaxın qohumları və ya yaxın ailə üzvləridir.

Əsas idarə heyətinə aşağıdakılar daxildir:

- (a) Qeyri-hökumət təşkilatının bütün direktorları və ya idarəetmə strukturunun üzvləri; və
- (b) Hesabat təqdim edən qeyri-hökumət təşkilatının planlaşdırılması, idarə edilməsi və ona nəzarət edilməsi hüququna və məsuliyyətinə malik digər şəxslər. Bu, əgər artıq daxil edilməmişdirsə, (a) hesabat təqdim edən qeyri-hökumət təşkilatının yüksək səviyyəli rəhbərliyini, o cümlədən, qeyri-hökumət təşkilatının icraçı direktorunu və ya daimi rəhbərini əhatə edir.

Nəzarət təşkilatın maliyyə və əməliyyat qərarlarına nəzarət etmək və ya onlara əhəmiyyətli dərəcədə təsir etmək hüququna və səlahiyyətinə malik olmaqla təşkilatın fəaliyyəti üzrə nəzarət deməkdir.

Əlaqəli tərəf Bir tərəf digər tərəfə nəzarət etmək potensialına malik olduqda və ya maliyyə və əməliyyat qərarlarının qəbulu zamanı digər tərəfə əhəmiyyətli təsir göstərdikdə və ya əlaqəli tərəf olan təşkilat və digər təşkilat ümumi nəzarət altında olduqda əlaqəli tərəfin tərəfləri əlaqəli hesab edilir.

Əlaqəli tərəflərə aşağıdakılar daxildir:

- (a) birbaşa və ya dolayı yolla bir və ya bir neçə vasitəçi ilə hesabat təqdim edən təşkilatya nəzarət edən, birgə nəzarət edən və ya onun nəzarəti altında ya da birgə nəzarət olunan təşkilatlar;
- (b) Hesabat verən təşkilatın birgə nəzarət etdiyi və ya əhəmiyyətli təsire malik olduğu təşkilatlar;
- (c) hesabat təqdim edən qeyri-hökumət təşkilatında nəzarət, birgə nəzarət ya da əhəmiyyətli təsire malik olmasını təmin edən fərdlər və onların yaxın ailə üzvləri;
- (d) əsas idarə heyəti və əsas idarə heyətinin yaxın ailə üzvləri; və
- (e) (c) və (d) bəndlərində qeyd edilən şəxslərin birbaşa və ya dolayı əhəmiyyətli iştirak payı kapitalına malik olduğu və bununla da üzərində əhəmiyyətli təsir göstərə bildiyi təşkilatlar

Əlaqəli tərəflərlə əməliyyatlar, onlara görə ödənişin edilib-edilməməsindən asılı olmayaraq, əlaqəli tərəflər arasında resursların və ya öhdəliklərin köçürülməsidir.

Əlaqəli tərəflərlə əməliyyatlar hesabat təqdim edən qeyri-hökumət təşkilatdan yalnız iqtisadi cəhətdən asılı olduğu üçün asılı tərəf statusuna malik digər qeyri-hökumət təşkilatları ilə aparılan əməliyyatları əhatə etmir.

Əsas idarə heyətinin əməyinin ödənilməsi əsas idarə heyətinin üzvlərinin idarəetmə strukturunun üzvləri kimi hesabat təqdim edən qeyri-hökumət təşkilata göstərdikləri xidmət əvəzində və ya hesabat təqdim edən qeyri-hökumət təşkilatının işçisi qismində sözügedən təşkilatdan birbaşa və ya dolayı yolla götürüdükləri vəsait və ya mükafatdır

Əhəmiyyətli təsir təşkilatın maliyyə və əməliyyat siyasəti ilə bağlı qərarların verilməsində iştirak etmək səlahiyyətidir, lakin həmin siyasət üzərində nəzarəti təmin etmir. Əhəmiyyətli təsir müxtəlif yollarla, adətən, direktorlar şurasında və ya oxşar idarəetmə strukturunda təmsilçilik, eləcə də, məsələn, siyasətin hazırlanması prosesində iştirak, rəhbər şəxslərin rotasiya edilməsi və ya texniki məlumatlardan asılılıq vasitəsilə həyata keçirilə bilər. Əhəmiyyətli təsir mülkiyyət payı, nizamnamə və ya müqavilə vasitəsilə əldə oluna bilər.

Nəzarət - fəaliyyətlərindən səmərə əldə etmək üçün təşkilatın maliyyə və əməliyyat siyasətini idarə etmək səlahiyyətidir.

Birgə nəzarət iqtisadi fəaliyyət üzərində nəzarətin razılaşma əsasında bölüşdürülməsidir

Yaxın ailə üzvləri

- 24.4 Hazırkı bölmənin tətbiqi baxımından müvafiq şəxsin aidiyyəti fərdin yaxın ailə üzvü kimi müəyyən edilib-edilməməsinin təyin olunması üçün mühakimələrə ehtiyac duyulacaqdır. Həyat yoldaşının və digər qohumların aidiyyəti fərddən ayrılması və ya uzaqlaşması kimi qeyd edilən fikri təkzib edən məlumat mövcud olmadıqda aşağıda adları çəkilən yaxın ailə üzvlərinin və qohumların fərdin yaxın ailə üzvləri meyarına uyğun gəlməsi və ya onun əhatə dairəsinə düşməsi ehtimal olunur:
- (a) Rəsmi və qeyri-rəsmi həyat yoldaşı, himayədə olan övlad və ya bir evdə yaşayan qohumlar;
 - (b) Baba, nənə, ata, ana, himayədə olmayan övlad, nəvə, qardaş və ya bacı; və
 - (c) Övladın rəsmi və qeyri-rəsmi həyata yoldaşı, qaynana, qaynata, qayın və ya baldız.

Əlaqəli Tərəflər

- 24.5 Əlaqəli tərəflər ilə hər-hansı mümkün münasibətlərin nəzərdən keçirilməsi zamanı, həmin münasibətlərin mahiyyətinin onların hüquqi formasından üstünlüyü prinsipi tətbiq olunmalıdır.
- 24.6 Bu bölmənin konteksti çərçivəsində, aşağıdakılar əlaqəli tərəflər hesab olunmur:
- (a) Biznes fəaliyyəti çərçivəsində müvafiq istiqamət üzrə maliyyə vəsaitləri ilə təmin edən şəxslər; və
Həmkarlar ittifaqları; təşkilat ilə normal münasibətlər çərçivəsində və yalnız müvafiq münasibətlər əsasında (bu, həmçinin, təşkilatın fəaliyyət müstəqilliyini və ya qərar qəbulu prosesində iştirakını müəyyən edə bilər); və
 - (b) Yalnız agent münasibətlərinə malik təşkilat..
- 24.7 Hesabat verən qeyri hökumət təşkilatı ilə bağlı əlaqəli tərəf anlayışı əsas idarə heyətinin üzvünü və müvafiq fərdin yaxın ailə üzvlərini əhatə edir.

Əsas idarə heyətinin əməyinin ödənilməsi

- 24.8 Əsas idarə heyətinin əməyinin ödənilməsi fərdlərin idarəetmə strukturunun üzvü və ya işçisi kimi hesabat təqdim edən qeyri-hökumət təşkilata göstərdikləri xidmət əvəzində sözügedən qeyri-hökumət təşkilatdan götürüdükləri vəsaitləri əhatə edir. İdarəetmə strukturunun üzvü və ya təşkilatın işçisi olmadan göstərilən xidmət əvəzində qeyri-hökumət təşkilatdan götürülən digər vəsaitlər hazırkı standart çərçivəsində əsas idarə heyətinin əməyinin ödənilməsi anlayışına uyğun gəlmir. Lakin, 24.14-cü maddə qeyd edilən digər bəzi vəsaitlər barədə məlumatın açıqlanmasını tələb edir. Yalnız, hesabat təqdim edən qeyri-hökumət təşkilatının maraqları naminə əsas idarə heyətinin sərf etdiyi xərclərin əvəzinin ödənilməsi (məsələn, ezamiyyətə bağlı qalmaq xərclərinin ödənilməsi) məqsədini daşıyan vəsaitlər əsas idarə heyətinin əməyinin ödənilməsinə daxil deyildir.

Səs hüququ

- 24.9 Əlaqəli tərəf anlayışı hesabat təqdim edən qeyri-hökumət təşkilatının səs hüququnda birbaşa və ya dolayı iştirak payına və bununla da təşkilat üzrə əhəmiyyətli təsir imkanına malik istənilən fərdi əhatə edir. İctimai sektora məxsus qeyri-hökumət təşkilatı korporativ struktura və ya hökumət

agenti təşkilatda səhm payına malik olduqda büdcə təşkilatının səs hüququnda iştirak payı yaranır.

Əhəmiyyətli

24.10 Bu Standartın "*Maliyyə hesabatlarının təqdimatı*" adlı 2-ci bölməsi əhəmiyyətli maddələrin ayrılıqda təqdim edilməsini tələb edir. Əlaqəli tərəflər arasındakı əməliyyatların əhəmiyyətliliyini qiymətləndirən zaman hesabat təqdim edən qeyri-hökumət təşkilatı ilə əlaqəli tərəf arasındakı münasibətin və əməliyyatların xüsusiyyəti miqyasından asılı olmayaraq əməliyyatın əhəmiyyətli olmasını göstərə bilər

Nəzarət haqqında məlumatın açıqlanması

24.11 Nəzarətin mövcud olduğu əlaqəli tərəflər arasında münasibətlər, onlar arasında əməliyyatların baş verib-verməməsindən asılı olmayaraq açıqlanmalıdır

Əlaqəli tərəflər arasında əməliyyatların açıqlanması

24.12 Əlaqəli tərəflər arasında olan və eyni şərait çərçivəsində müstəqil, yaxşı məlumatlandırılmış tərəflər və ya qeyri-hökumət təşkilatı ilə aparılan əməliyyatlar üçün qəbul edilən şərtlər ilə müqayisədə bu və ya digər dərəcə də əlverişsiz olan şərtlərə əsaslanan və normal təchizatçı və ya müştəri/qəbul edən tərəf üçün tətbiq edilməyən əməliyyatlar baxımından, hesabatı təqdim edən qeyri-hökumət təşkilatı aşağıdakıları açıqlamalıdır:

- (a) Əlaqəli tərəf münasibətlərinin xüsusiyyətini;
- (b) Həyata keçirilən əməliyyatların növlərini; və
- (c) Əməliyyatların fəaliyyət baxımından əhəmiyyətliliyini müəyyən etmək üçün zəruri olan və maliyyə hesabatlarında qərar qəbulu və hesabatlılıq məqsədilə müvafiq və etibarlı məlumatın təqdim edilməsinə imkan verən əməliyyat elementlərini.

24.13 Oxşar xüsusiyyətə malik maddələr qərar qəbulu və hesabatlılıq məqsədli etibarlı məlumatların təqdim edilməsi üçün ayrıca açıqlamaların verilməsi zəruri olduğu hallar istisna olmaqla, ümumi şəkildə açıqlana bilər.

Açıqlama — Əsas idarə heyəti

24.14 Qeyri-hökumət təşkilatı aşağıdakılar barədə məlumat açıqlamalıdır:

- (a) Əsas idarə heyətinin əməyinin ödənilməsi üçün ümumi vəsait və tam məşğulluq metodu əsasında müəyyən edilən, müvafiq kateqoriya çərçivəsində vəsait alan, əsas idarə heyətinin mühüm siniflərini ayrılıqda göstərən və hər bir sinfi təsvir edən fərdlərin sayını;
- (b) Verilən ümumi məbləğləri ayrıca göstərməklə hesabat dövrü ərzində hesabat təqdim edən qeyri-hökumət təşkilatı tərəfindən əsas idarə heyətinə və əsas idarə heyətinin yaxın ailə üzvlərinə verilən bütün digər vəsaitlərin və kompensasiyaların ümumi məbləğini:
 - (i) Əsas idarə heyəti; və
 - (ii) Əsas idarə heyətinə və əsas idarə heyətinin yaxın ailə üzvlərin; və
- (c) Adətən, əsas idarə heyətinin üzvü olmayan şəxslərə geniş şəkildə verilməyən və hər bir əsas idarə heyəti və əsas idarə heyətinin yaxın ailə üzvü üzrə ictimaiyyətin geniş məlumatla malik olmadığı kreditlər baxımından:
 - (i) Dövr ərzində artan kreditlərin məbləği və onların şərtləri;
 - (ii) Dövr ərzində qaytarılan kreditlərin məbləği;
 - (iii) Bütün kreditlərin və debitor borcların yekun qalığı; və
 - (iv) Fərd direktor və ya idarəetmə strukturu və ya yüksək səviyyəli rəhbərliyin üzvü olmadıqda, sözügedən fərd ilə münasibətlər.

24.15 Bu bölmənin 24.12 -ci maddəsi qeyri-hökumət üçün müəyyən edilən əməliyyat şərtlərinə uyğun olan müstəqil, yaxşı məlumatlandırılmış tərəflər metodu əsasında baş verməyən əlaqəli tərəf əməliyyatlarının açıqlanmasını tələb edir. Hazırkı standart, həmçinin, müvafiq qeyri-hökumət üçün tətbiq edilən əməliyyat şərtlərinə uyğun olan müstəqil, yaxşı məlumatlandırılmış tərəflər metodu əsasında baş verib-verməməsindən asılı olmayaraq, 24.14 -cü maddədə müəyyən edilən əsas idarə heyəti ilə aparılan bəzi əməliyyatların açıqlanmasını tələb edir.

24.16 Əsas idarə heyətinin əməyinin ödənilməsi müxtəlif növ birbaşa və dolaylı mükafatları əhatə edə bilər. Sözügedən mükafatların dəyəri müəyyən edilə bilən olduqda, müvafiq məbləğ açıqlanan ümumi əmək haqqı göstəricisinə daxil ediləcəkdir. Qeyd edilən dəyərlər müəyyən edilə bilmədikdə isə hesabat təqdim edən təşkilat və ya təşkilatlar üçün dəyərin ən yaxşı hesablanması metodundan istifadə ediləcək və açıqlanan ümumi əmək haqqı göstəricisinə daxil ediləcəkdir..

- 24.17 İşçilərin mükafatlandırılmasının qiymətləndirilməsi üzrə tələblər bu Standartın “*İşçilərin mükafatlandırılması*” adlı 20-ci bölməsində əks olunmuşdur.
- 24.18 Etibarlı şəkildə qiymətləndirilə bilən qeyri-monetar ödənişlər müvafiq dövr üçün açıqlanan əsas idarə heyətinin əməyinin ödənilməsinin ümumi məbləğinə daxil edildikdə, maliyyə hesabatlarının qeydlər bölməsində qeyri-monetar ödənişlərin ölçülmə metoduna dair açıqlamalar da verilməlidir.

BÖLMƏ 25

Qeyri-hökumət Təşkilatları üçün Milli Mühasibat Uçotu Standartının ilk dəfə tətbiq edilməsi

- 25.1 Qeyri-hökumət təşkilatının bu Standarta müvafiq hazırladığı ilk maliyyə hesabatları, təşkilat tərəfindən Qeyri-hökumət Təşkilatları üçün Milli Mühasibat Uçotu Standartına uyğun olaraq həmin maliyyə hesabatlarında məlumatları aydın və sadə şəkildə göstərdiyi ilk illik maliyyə hesabatlarıdır.
- 25.2 Qeyri-hökumət təşkilatı bu Standartı ilk dəfə qəbul etdiyi zaman o, bu Standartın tələblərinə uyğun olaraq bütün aktivlərini, öhdəliklərini və kapitalını tanıyaraq və qiymətləndirərək ilk hesabat dövrünün başlanğıcında ilin əvvəlinə olan mühasibat balansını hazırlamalıdır.
- 25.3 Qeyri-hökumət təşkilatı bu Standartın qəbulundan əvvəl qüvvədə olan mühasibat uçotu ilə bağlı normativ-hüquqi aktlara uyğun olaraq hazırlanmış mühasibat balansına düzəlişlər etməklə ilin əvvəlinə olan mühasibat balansını hazırladığı təqdirdə, o, bu düzəlişlərin təsirini toplanmış mənfəət və ya zərərdə tanımalıdır.
- 25.4 Qeyri-hökumət təşkilatı bu Standarta uyğun olaraq hazırlanmış ilk maliyyə hesabatlarında əvvəlki dövrlər ilə bağlı müqayisəli məlumatı təqdim etməməlidir.

BÖLMƏ 26

Qüvvəyə minmə tarixi

- 26.1 Bu standartın qüvvəyə minməsi Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin müvafiq əmri ilə müəyyən edilir.

ƏLAVƏ 1 HESABLAR PLANI

Maliyyə hesabatının bölməsi/ maddəsi	Hesabın №-si	Tövsiyə edilən subhesablar	Adı
1			Uzunmüddətli aktivlər
10			Qeyri-maddi aktivlər
	101		Qeyri-maddi aktivlər - Dəyər
	102		Qeyri-maddi aktivlər - Amortizasiya
	103		Qeyri-maddi aktivlərlə bağlı məsrəflərin kapitalaşdırılması
11			Torpaq, tikili və avadanlıqlar
	111		Torpaq, tikili və avadanlıqlar - Dəyər
	112		Torpaq, tikili və avadanlıqlar - Amortizasiya
	113		Torpaq, tikili və avadanlıqlarla bağlı məsrəflərin kapitalaşdırılması
12			Daşınmaz əmlaka investisiyalar
	121		Daşınmaz əmlaka investisiyalar – dəyər
	122		Daşınmaz əmlaka investisiyalar – amortizasiya
	123		Daşınmaz əmlaka investisiyalarla bağlı xərclərin kapitalaşdırılması
13			Uzunmüddətli debitor borcları
	131		Alıcılar və sifarişçilər üzrə uzunmüddətli debitor borcları
	132		Əsas idarəetmə heyəti üzrə uzunmüddətli debitor borcları
	133		Üzvlərin və donorlar üzrə uzunmüddətli debitor borcları
	134		Transferlər üzrə uzunmüddətli debitor borcları
	135		İcarə üzrə uzunmüddətli debitor borcları
	136		Faizlər üzrə uzunmüddətli debitor borcları
	137		Digər uzunmüddətli debitor borcları
14			Sair uzunmüddətli maliyyə aktivləri
	141		Uzunmüddətli verilmiş borclar
	142		Uzunmüddətli verilmiş borclardan və digər uzunmüddətli debitor borclardan fərqli olan uzunmüddətli maliyyə aktivləri
15			Sair uzunmüddətli aktivlər
	151		Gələcək hesabat dövrlərinin xərcləri
	152		Verilmiş uzunmüddətli avanslar

	153	Xüsusi məqsədlər üçün saxlanılan uzunmüddətli vəsaitlər
	154	Digər uzunmüddətli aktivlər
2		Qısamüddətli aktivlər
20		Ehtiyatlar
	201	Material ehtiyatları
	202	Bitməmiş istehsal
	203	Hazır məhsul
	204	Mallar
	205	Digər ehtiyatlar
	206	Ehtiyatların dəyərinin azalmasına görə düzəlişlər
21		Qısamüddətli debitor borcları
	211	Alıcılar və sifarişçilər üzrə qısamüddətli debitor borcları
	212	Əsas idarəetmə heyəti üzrə qısamüddətli debitor borcları
	213	Üzvlərin və donorlar üzrə qısamüddətli debitor borcları
	214	Qısamüddətli transfertlər üzrə qısamüddətli debitor borcları
	215	İcarə üzrə qısamüddətli debitor borcları
	216	Faizlər üzrə qısamüddətli debitor borcları
	217	Digər qısamüddətli debitor borcları
	218	Şübhəli borclar üzrə ehtiyat fondu
22		Pul vəsaitləri və onların ekvivalentləri
	221	Kassa
	222	Yolda olan pul köçürmələri
	223	Bankda olan hesablaşma hesabları
	224	Tələblərə əsasən açılan digər bank hesabları
	225	Pul vəsaitlərinin ekvivalentləri
23		Sair qısamüddətli maliyyə aktivləri
	231	Qısamüddətli verilmiş borclar
	232	Qısamüddətli verilmiş borclardan və digər qısamüddətli debitor borclardan fərqli olan qısamüddətli maliyyə aktivləri
24		Sair qısamüddətli aktivlər
	241	Gələcək hesabat dövrlərinin xərcləri
	242	Verilmiş qısamüddətli avanslar
	243	Xüsusi məqsədlər üçün saxlanılan qısamüddətli vəsaitlər
	244	Təhtə hesab məbləğlər
	245	Əvəzləşdirilən əlavə dəyər vergisi
	246	Digər qısamüddətli aktivlər
3		Xalis Aktivlər/Kapital
30		Nizamnamə kapitalı
	301	Nominal (nizamnamə) kapital
	302	Nominal (nizamnamə) kapitalın ödənilməmiş hissəsi

31		Ehtiyat fondları (Kapital ehtiyatları)
	311	Qanunvericiliyə uyğun olaraq yaradılan ehtiyat fondları
	312	Nizamnaməyə uyğun olaraq yaradılan ehtiyat fondları
	313	Yaradılan digər ehtiyat fondları
32		Bölüşdürülməmiş mənfəət (ödənilməmiş zərər)
	321	Hesabat dövrünün mənfəəti (zərəri)
	322	Uçot siyasətində səhvlərin dəyişikliklərlə əlaqədar bölüşdürülməmiş mənfəətdə (ödənilməmiş zərərdə) düzəlişlər
	323	Keçmiş illər üzrə bölüşdürülməmiş mənfəət (ödənilməmiş zərər)
4		Uzunmüddətli öhdəliklər
40		Uzunmüddətli faiz xərcləri yaradan öhdəliklər
	401	Uzunmüddətli bank kreditləri
	402	İşçilər üçün uzunmüddətli bank kreditləri
	403	Uzunmüddətli borclar
	404	Digər uzunmüddətli faiz xərcləri yaradan öhdəliklər
41		Uzunmüddətli qiymətləndirilmiş öhdəliklər
	411	Uzunmüddətli zəmanət öhdəlikləri
	412	Uzunmüddətli hüquqi öhdəliklər
	413	Digər uzunmüddətli qiymətləndirilmiş öhdəliklər
42		Uzunmüddətli kreditör borcları
	421	Malsatan və podratçılar üzrə uzunmüddətli kreditör borcları
	422	Faizlər üzrə uzunmüddətli kreditör borcları
	423	Digər uzunmüddətli kreditör borcları
43		Sair uzunmüddətli öhdəliklər
	431	Gələcək hesabat dövrlərinin gəlirləri
	432	Alınmış uzunmüddətli avanslar
	433	Uzunmüddətli məqsədli maliyyələşmələr və daxilolmalar
	434	Digər uzunmüddətli öhdəliklər
5		Qısamüddətli öhdəliklər
50		Qısamüddətli faiz xərcləri yaradan öhdəliklər
	501	Qısamüddətli bank kreditləri
	502	İşçilər üzrə qısamüddətli bank kreditləri
	503	Qısamüddətli borclar
	504	Digər qısamüddətli faiz xərcləri yaradan öhdəliklər
51		Qısamüddətli qiymətləndirilmiş öhdəliklər
	511	Qısamüddətli zəmanət öhdəlikləri
	512	Qısamüddətli hüquqi öhdəliklər
	513	Digər qısamüddətli qiymətləndirilmiş öhdəliklər

52		Vergi və sair məcburi ödənişlər üzrə öhdəliklər
	521	Vergi öhdəlikləri
	522	Sosial sığorta və təminat üzrə öhdəliklər
	523	Digər məcburi ödənişlər üzrə öhdəliklər
53		Qısamüddətli kreditör borcları
	531	Malsatan və podratçılar üzrə qısamüddətli kreditör borcları
	532	İşçi heyətin üzrə qısamüddətli kreditör borcları
	533	İcarə üzrə qısamüddətli kreditör borcları
	534	Faizlər üzrə qısamüddətli kreditör borcları
	535	Digər qısamüddətli kreditör borcları
54		Sair qısamüddətli öhdəliklər
	541	Gələcək hesabat dövrlərinin gəlirləri
	542	Alınmış qısamüddətli avanslar
	543	Qısamüddətli məqsədli maliyyələşmələr və daxilolmalar
	544	Digər qısamüddətli öhdəliklər
6		Gəlirlər
60		Qeyri-birja əməliyyatlarından gəlir
	601	Giriş və üzvlük haqqları
	602	İanə və alınmış oxşar məbləğlər
	603	Alınmış hədiyyələr
	604	Hökumət subsidiyaları
	605	Digər alınmış transfertlər
61		Birja əməliyyatlarından gəlir
	611	Malların satışı və xidmətlərin göstərilməsi üzrə gəlir
	612	İcarə müqavilələri üzrə gəlir
	613	Birja əməliyyatlarından digər gəlirlər
	614	Satılmış malların qaytarılması və ucuzlaşdırılması
	615	Verilmiş güzəştlər
62		Uzunmüddətli aktivlərin xaricolmasından gəlir və itkilər
	621	Uzunmüddətli aktivlərin xaricolmasından gəlir və itkilər
63		Maliyyə gəlirləri
	631	Alınmış dividend gəliri
	632	Faiz gəliri
	633	Digər maliyyə gəlirləri
7		Xərclər
70		Qeyri-birja əməliyyatları ilə bağlı xərclər
	701	Pul formasında verilmiş yardımlar
	702	Natural formada verilmiş yardımlar
	703	Qeyri-kommersiya fəaliyyətləri ilə bağlı əmək haqqı xərcləri

	704	Qeyri-kommersiya aktivləri ilə bağlı amortizasiya xərcləri
	705	Qeyri-kommersiya fəaliyyətləri ilə bağlı digər xərclər
71		Birja əməliyyatları ilə bağlı xərclər
	711	Xammal və istifadə olunmuş materiallar
	712	Kommersiya fəaliyyətləri ilə bağlı əmək haqqı xərcləri
	713	Kommersiya fəaliyyəti zamanı istifadə olunan aktivlər ilə bağlı amortizasiya xərcləri
	714	İnzibati və kommersiya fəaliyyətləri ilə bağlı digər xərclər
72		Maliyyə xərcləri
	721	Maliyyə xərcləri
8		Mənfəətlər (zərərlər)
80		Ümumi mənfəət (zərər)
	801	Ümumi mənfəət (zərər)
	802	Birja əməliyyatları üzrə mənfəət və ya zərərlər
9		Mənfəət vergisi
90		Mənfəət vergisi
	901	Cari mənfəət vergisi üzrə xərclər
	902	Təxirə salınmış mənfəət vergisi üzrə xərclər

MALİYYƏ VƏZİYYƏTİ HAQQINDA HESABAT

31 dekabr 20____ il tarixə

(manatla)

Bölmə / Maddə	Bölmə/Maddələrin adı	Qeydlər	Hesabat dövrü üzrə	Əvvəlki dövr üzrə
	AKTİVLƏR			
1	Uzunmüddətli aktivlər			
10	Qeyri-maddi aktivlər		x	x
11	Torpaq, tikili və avadanlıq		x	x
12	Daşınmaz əmlaka investisiyalar		x	x
13	Uzunmüddətli debitor borcları		x	x
14	Sair uzunmüddətli maliyyə aktivləri		x	x
15	Sair uzunmüddətli aktivlər		x	x
	CƏMİ UZUNMÜDDƏTLİ AKTİVLƏR		x	x
2	Qısamüddətli aktivlər			
20	Ehtiyatlar		x	x
21	Qısamüddətli debitor borcları		x	x
22	Pul vəsaitləri və onların ekvivalentləri		x	x
23	Sair qısamüddətli maliyyə aktivləri		x	x
24	Sair qısamüddətli aktivlər		x	x
	CƏMİ QISAMÜDDƏTLİ AKTİVLƏR		x	x
	CƏMİ AKTİVLƏR		x	x
	XALİS AKTİVLƏR (KAPİTAL) VƏ ÖHDƏLİKLƏR			
3	Xalis Aktivlər və Kapital			
30	Nizamnamə kapitalı		x	x
31	Ehtiyat fondu		x	x
32	Bölüşdürülməmiş mənfəət (ödənilməmiş zərər)		x(x)	x(x)
	CƏMİ XALİS AKTİVLƏR (KAPİTAL)		x	x
4	Uzunmüddətli öhdəliklər			

40	Uzunmüddətli faiz xərcləri yaradan öhdəliklər		x		x	
41	Uzunmüddətli qiymətləndirilmiş öhdəliklər		x		x	
42	Uzunmüddətli kreditör borcları		x		x	
43	Sair uzunmüddətli öhdəliklər		x		x	
	CƏMİ UZUNMÜDDƏTLİ ÖHDƏLİKLƏR			x		x
5	Qısamüddətli öhdəliklər					
50	Qısamüddətli faiz xərcləri yaradan öhdəliklər		x		x	
51	Qısamüddətli qiymətləndirilmiş öhdəliklər		x		x	
52	Vergi və sair məcburi ödənişlər üzrə öhdəliklər		x		x	
53	Qısamüddətli kreditör borcları		x		x	
54	Sair qısamüddətli öhdəliklər		x		x	
	CƏMİ QISAMÜDDƏTLİ ÖHDƏLİKLƏR			x		x
	CƏMİ ÖHDƏLİKLƏR			x		x
	CƏMİ XALIS AKTİVLƏR (KAPİTAL) VƏ ÖHDƏLİKLƏR			x		x

MALİYYƏ FƏALİYYƏTİNİN NƏTİCƏLƏRİ HAQQINDA HESABAT

31 dekabr 20__ il tarixə

(manatla)

Bölmə/ Maddə	Maddələrin adı	Qeydlər	Hesabat dövrü	Əvvəlki dövr
60	Qeyri-birja əməliyyatlarından gəlir		x	X
61	Birja əməliyyatlarından gəlir		x	X
	Hazır məhsul və bitməmiş istehsal ehtiyatlarındakı dəyişikliklər		x (x)	x (x)
	Təşkilat tərəfindən yerinə yetirilmiş və kapillaşdırılmış işlər		x	x
	Pul formasında verilmiş yardımlar		(x)	(x)
	Natural formada verilmiş yardımlar		(x)	(x)
	Xammal və istifadə olunmuş materiallar		(x)	(x)
	Əmək haqqı xərcləri		(x)	(x)
	Köhnəlmə və amortizasiya xərcləri		(x)	(x)
	Sair əməliyyat xərcləri		(x)	(x)
62	Uzunmüddətli aktivlərin xaric olmasından qazanc və itkilər		x (x)	x (x)
	Əməliyyat mənfəəti (zərəri)		x (x)	x (x)
63	Maliyyə gəlirləri		x	x
72	Maliyyə xərcləri		(x)	(x)
90	Mənfəət vergisi		(x)	(x)
80	Hesabat dövrü üzrə xalis mənfəət (zərər)		x (x)	x (x)

XALIS AKTİVLƏRDƏ (KAPITALDA) DƏYİŞİKLİKLƏR HAQQINDA HESABAT

31 dekabr 20__ il tarixə

(manatla)

Göstəricilərin adı	Qeydlər	Nizamnamə kapitalı (Nizamnamə fondu)	Ehtiyat fondu (Kapital ehtiyatları)			Bölüşdürülməmiş mənfəət (ödənilməmiş zərər)	Cəmi
			Qanunvericiliyə uyğun olaraq yaradılan ehtiyat fondu	Nizamnaməyə uyğun olaraq yaradılan ehtiyat fondu	Yaradılan digər ehtiyat fondu		
Keçmiş hesabat dövrünün əvvəlinə qalıq							
Səhvlərin düzəldilməsi							
Səhvlərin düzəldilməsindən sonra keçmiş hesabat dövrünün əvvəlinə qalıq							
Maliyyə fəaliyyətinin nəticələri haqqında hesabatda öz əksini tapmamış gəlir və xərclər							
Hesabat dövrü üzrə mənfəət (zərər)							
Nizamnamə Kapitalına ilkin və əlavə qoyuluşlar							
Kapitalın maddələri arasında köçürmələrdən (transferlər) əvvəl keçmiş hesabat dövrünün sonunda qalıq							
Kapitalın maddələri arasında köçürmələr (transferlər)							
Keçmiş hesabat dövrünün sonunda qalıq							
Keçmiş hesabat dövrü üzrə kapitalda dəyişikliklərin cəmi							

Hesabat dövrünün əvvəlinə qalıq							
Səhvlərin düzəldilməsi							
Səhvlərin düzəldilməsindən sonra hesabat ilinin əvvəlinə qalıq							
Maliyyə fəaliyyətinin nəticələri haqqında hesabatda öz əksini tapmamış gəlir və xərclər							
Hesabat dövrü üzrə mənfəət (zərər)							
Nizamnamə Kapitalına ilkin və əlavə qoyuluşlar							
Kapitalın maddələri arasında köçürmələrdən (transferlər) əvvəl hesabat dövrünün sonunda qalıq							
Kapitalın maddələri arasında köçürmələr (transferlər)							
Hesabat dövrünün sonunda qalıq							
Hesabat dövrü üzrə kapitalda dəyişikliklərin cəmi							

PUL VƏSAITLƏRİNİN HƏRƏKƏTİ HAQQINDA HESABAT

31 dekabr 20__ il tarixinə

(manatla)

<i>Göstəricilərin adı</i>	Qeydlər	Hesabat ili	Əvvəlki il
Əməliyyat fəaliyyətindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti			
Giriş, illik abunə və üzvlük haqları nəticəsində yaranan pul vəsaitlərindən daxilolmalar;			
Təsərrüfat subyekti tərəfindən təmin edilən mal və xidmətlərin qiymətləri üzrə yaranan pul vəsaitlərindən daxilolmalar;			
Qrantlar və üçüncü tərəflərdən ianələr nəticəsində yaranan pul vəsaitlərindən daxilolmalar;			
Royalti, haqlar, komisyon yığımları və digər gəlirlərdən yaranan pul vəsaitlərindən daxilolmalar;			
Müavinətlərin, maliyyə yardımlarının və s. ödənişləri kimi təşkilatın əsas fəaliyyəti ilə bağlı pul vəsaitlərinin ödənişləri;			
Mallar və xidmətlərə görə təchizatçılara pul vəsaitlərinin ödənişləri;			
İşçilərə və onların adından pul vəsaitlərinin ödənişləri			
Əməliyyat fəaliyyəti ilə əlaqədar olan yerli mülkiyyət vergisi və ya mənfəət vergisi ilə bağlı (müvafiq olan təqdirdə) pul vəsaitlərinin ödənişləri;			
Məhkəmə prosesləri ilə əlaqədar pul vəsaitlərinin daxilolmaları və ödənişləri			
Əməliyyat fəaliyyətindən yaranan xalis pul vəsaitlərinin hərəkəti		X (X)	X (X)
İnvestisiya fəaliyyətindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti			
Torpaq, tikili və avadanlıqların, qeyri-maddi və digər uzunmüddətli aktivlərin əldə edilməsi məqsədilə pul vəsaitlərinin ödənişləri.			
Torpaq, tikili və avadanlıqların, qeyri-maddi və digər uzunmüddətli aktivlərin satılmasından əldə olunan pul vəsaitləri;			
Digər təsərrüfat subyektlərinin maliyyə alətlərinin			

əldə edilməsi üçün ödənilən pul vəsaitlərinin xaricəlmaları (pul vəsaitlərinin ekvivalentləri kimi uçota alınan alətlər üzrə pul vəsaitlərinin xaricəlmaları istisna olmaqla);			
Digər təsərrüfat subyektlərinin maliyyə alətlərinin satılmasından yaranan pul vəsaitlərinin daxiləlmaları (pul vəsaitlərinin ekvivalentləri kimi uçota alınan alətlər üzrə pul vəsaitlərinin daxiləlmaları istisna olmaqla);			
Digər tərəflərə təqdim edilən avanslar və borc məbləğləri			
Digər tərəflərə təqdim edilmiş avansların və kreditlərin qaytarılmasından yaranan pul vəsaitlərindən daxiləlmalar			
Müqavilələrin diling və ya ticarət məqsədləri üçün saxlanıldığı daxil olmaqla, fyuçers, forvard, opsiyon və svop müqavilələri üzrə pul vəsaitlərinin ödənişləri;			
Müqavilələrin diling və ya ticarət məqsədləri üçün saxlanıldığı hallar daxil olmaqla, fyuçers, forvard, opsiyon və svop müqavilələri üzrə pul vəsaitlərindən daxiləlmalar;			
Dividendlərin və gəlirin digər oxşar növləri şəklində pul vəsaitlərindən daxiləlmalar;			
Alınmış faizlər şəklində pul vəsaitlərindən daxiləlmalar			
İnvestisiya fəaliyyətindən yaranan xalis pul vəsaitlərinin hərəkəti		X (X)	X (X)
Maliyyələşdirmə fəaliyyəti üzrə pul vəsaitlərinin hərəkəti			
Nizamnamə Kapitalına (Nizamnamə Fonduna) və ehtiyat fondlarına ayırmalar formasında pul vəsaitlərindən daxiləlmalar;			
Qısamüddətli və uzunmüddətli istiqrazların buraxılmasından yaranan pul vəsaitlərindən daxiləlmalar;			
Borc şəklində alınmış məbləğlərin geri qaytarılmasına görə pul vəsaitlərinin xaricəlmaları;			
Alınmış faizlər şəklində pul vəsaitlərinin daxiləlmaları			

Maliyyələşdirmə fəaliyyəti üzrə yaranan xalis pul vəsaitlərinin hərəkəti		X (X)	X (X)
Pul vəsaitləri və onların ekvivalentlərinin artması (azalması)		X (X)	X (X)
Pul vəsaitlərinin və onların ekvivalentlərinin hərəkəti			
bank overdraftları çıxılmaqla pul vəsaitləri və onların ekvivalentlərinin ilin əvvəlinə olan qalıq		(x)	X
il ərzində pul vəsaitləri və onların ekvivalentlərinin artması (azalması)		x	(x)
valyuta məzənnələrində dəyişikliklərin təsiri		(x)	x
bank overdraftları çıxılmaqla pul vəsaitləri və onların ekvivalentlərinin ilin sonuna olan qalıq		x	(x)